

Crna Gora
Ministarstvo evropskih poslova

PREDLOG

**IZVJEŠTAJ O SAMOPROCJENI ISPUNJENOSTI
PRIVREMENIH I ZAVRŠNIH MJERILA U POGLAVLJIMA PRAVNE TEKOVINE EU**

Podgorica, oktobar 2023.

Sadržaj:

Uvod.....	3
I Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 1 – Sloboda kretanja robe.....	5
II Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 2 – Sloboda kretanja radnika	10
III Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 3 – Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga	13
IV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 4 – Slobodno kretanje kapitala.....	16
V Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 5 – Javne nabavke.....	22
VI Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 6 – Privredno pravo.....	27
VII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 7 – Pravo intelektualne svojine	30
VIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 8 – Konkurencija	33
IX Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 9 – Finansijske usluge	37
X Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 10 – Informatičko društvo i mediji.....	43
XI Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj.....	47
XII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 12 – Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarna politika	50
XIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 13 – Ribarstvo.....	57
XIV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 14 – Saobraćajna politika.....	60
XV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 15 – Energetika.....	63
XVI Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 16 – Porezi.....	67
XVII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 17 – Ekonomska i monetarna unija.....	71
XVIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 18 – Statistika	74
XIX Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 19 – Socijalna politika i zapošljavanje.....	78
XX Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 20 – Preduzetništvo i industrijska politika	81
XXI Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 21 – Trans-evropske mreže	83
XXII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata	85
XXIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 23 – Pravosuđe i temeljna prava.....	86
XXIV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost	89
XXV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 27– Životna sredina i klimatske promjene.....	93
XXVI Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 28 – Zaštita potrošača i zdravlja	102
XXVII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 29 – Carinska unija	106
XXVIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 31 – Vanjska, bezbjednosna i odbrambena politika.....	111
XXIX Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 32 – Finansijski nadzor	112
XXX Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 33 – Finansijske i budžetske odredbe.....	114
Zaključak.....	117
Aneks I.....	119

Uvod

S ciljem upravljanja i koordinacije procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (EU) sa pozicije posebnog resora u Vladi Crne Gore, Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave koja je donijeta u maju 2022, uspostavljeno je Ministarstvo evropskih poslova, koje je naslijedilo prava i obaveze dotadašnje Kancelarije za evropske integracije. Formiranjem Ministarstva evropskih poslova unaprijeđena je koordinacija, a odgovornost za sprovođenje preuzetih obaveza u vezi s pristupanjem Crne Gore Evropskoj uniji podignuta je na viši nivo. Vodeći računa o državnim interesima, u konsultaciji s učesnicima pregovaračkog procesa koji uključuje javnu upravu i civilni sektor, Ministarstvo usmjerava sve aktivnosti iz pregovaračkog procesa, vodeći računa o dinamici ispunjavanja obaveza prema EU i načinu prihvatanja vrijednosti, prava i obaveza na kojima se zasniva ova zajednica država, a koji su obuhvaćeni pravnom tekovinom EU. U cilju usklađivanja potreba procesa rada s unutrašnjom organizacijom, Ministarstvo evropskih poslova je u avgustu 2022. donijelo Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji.

Shodno novoj Odluci o uspostavljanju strukture za pregovore o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji koja je donijeta 3. avgusta 2022, strukturu čine Kolegijum za pregovore o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, Savjet za vladavinu prava, Pregovarački tim za vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, Pregovaračke radne grupe za pripremu i vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji po pojedinim poglavljima pravne tekovine Evropske unije i Ministarstvo evropskih poslova.

Pregovaračke radne grupe predstavljaju najoperativniji segment pregovaračke strukture u čijoj je ingerenciji, pored ostalog, analitički pregled i ocjena usklađenosti nacionalnog s evropskim zakonodavstvom, realizacija akcionih planova i drugih dokumenata od značaja za pristupanje Crne Gore EU, praćenje i izvještavanje o realizaciji mjerila za ispunjenje privremenih odnosno završnih mjerila, revizija Programa pristupanja Crne Gore EU, učešće na sastancima Odbora i Pododbora za stabilizaciju i pridruživanje te sprovođenje drugih aktivnosti usmjerenih na ispunjenje zadatih mjerila. Donošenje pomenute Odluke o uspostavljanju strukture za pregovore o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, uslovilo je i donošenje novih odluka o obrazovanju pregovaračkih radnih grupa za pripremu i vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore EU za sva poglavlja pravne tekovine EU. Pregovaračke radne grupe obrazuje Vlada, uz mogućnost svakog vladinog organa da predlaže članove ovog tijela, uključujući i šefove pregovaračkih radnih grupa. Posljednjim izmjenama, pregovaračke radne grupe su optimizovane u pogledu broja članova, a u njihov sastav su, po javnom pozivu Ministarstva evropskih poslova, ušle nevladine i organizacije civilnog društva kao neizostavan akter pregovaračkog procesa (nevladine organizacije, strukovne organizacije, Privredna komora, Udruženje poslodavaca i dr.). Dodatno, pregovaračke radne grupe su u potpunosti otvorene za učešće zainteresovane javnosti. Pored navedenog, u cilju uspješnije koordinacije samog procesa, Ministarstvo evropskih poslova je uvelo periodične sastanke s šefovima radnih grupa na kojima se razmjenjuju informacije o stanju u pregovaračkim poglavljima i izazovi u koordinaciji pristupnih pregovora. Ovi sastanci rezultiraju zapisnicima usklađenim sa šefovima pregovaračkih radnih grupa, a sadrže zaključke s jasnim instrukcijama o potrebi daljeg postupanja u pravcu ispunjenja pojedinačnih mjerila

po poglavljima pravne tekovine. Članstvo u radnim grupama ranije je bilo praćeno naknadama za članstvo, bez obzira na pojedinačni učinak i rezultate. Međutim, procjenom Vlade da je riječ o glomaznom sistemu i neekonomičnom pristupu koji se neujednačeno primjenjivao, tokom 2022. je inicirano ukidanje naknada za članstvo u pregovaračkim radnim grupama, nakon čega se tražilo adekvatno rješenje za uvođenje stimulansa po učinku.

Iako je Ministarstvo evropskih poslova u različitim formatima periodično informisalo Vladu o aktivnostima preduzetim na planu ispunjenja privremenih i završnih mjerila u poglavljima pravne tekovine, s ciljem pripreme sadržajnog i aktuelnog presjeka stanja u pristupnim pregovorima, Ministarstvo je u julu 2023. iniciralo izradu Izvještaja o ispunjenosti privremenih i završnih mjerila u poglavljima pravne tekovine, imajući u vidu da je posljednji pregled s planom ispunjenja završnih mjerila za određena poglavlja pravne tekovine rađen početkom 2022.

Predmet Izvještaja su otvorena poglavlja pravne tekovine u kojima su definisana privremena i završna mjerila, pa samim tim Izvještaj ne obuhvata privremeno zatvorena poglavlja (poglavlje 25 – Nauka i istraživanje, poglavlje 26 – Obrazovanje i kultura i poglavlje 30 – Vanjski odnosi). Izvještaj predstavlja samoprocjenu stepena ispunjenosti privremenih i završnih mjerila u čijoj izradi nije učestvovala Evropska komisija. Dokument je izrađen prevashodno kroz angažman šefova/ica i sekretara/ki pregovaračkih radnih grupa koji su koordinirali procesom, a u saradnji s predstavnicima relevantnih institucija za određene oblasti u okviru kojih su definisana privremena i završna mjerila. Dakle, riječ je o presjeku stanja koji je izrađen isključivo na nacionalnom nivou – u okviru pregovaračke strukture Crne Gore, u želji da se, uz poštovanje principa transparentnosti, sumira stanje u pregovaračkom procesu s Evropskom unijom.

I Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 1 – Sloboda kretanja robe

Sloboda kretanja robe predstavlja jednu od četiri osnovne slobode kojima se osigurava efikasno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta Evropske unije. Kao temelj jedinstvenog tržišta EU, princip slobodnog kretanja roba podrazumijeva ukidanje svih trgovinskih barijera između država članica, čime se omogućava slobodan promet robe unutar cijele Unije.

Postizanje ovog cilja direktno utiče na jednak nivo zaštite javnog zdravlja, potrošača i životne sredine na cjelokupnom unutrašnjem evropskom tržištu. Crna Gora na tom putu mora da ukloni sve prepreke na području trgovine koje onemogućavaju stavljanje na unutrašnje tržište proizvoda koji su porijeklom iz drugih država članica pri čemu je važno da se i prema proizvodima iz trećih država u kontinuitetu ispunjavaju sve obaveze iz ugovora koji obavezuju Crnu Goru u ovoj oblasti a prije svega Sporazuma sa svjetskom trgovinskom organizacijom TBT/WTO i Sporazuma o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi CEFTA. Uklanjanje prepreka postiže se usklađivanjem nacionalnih propisa i tehničkih zahtjeva za proizvode, a posebno na onim područjima gdje je utvrđeno da postoji veći rizik za potrošače.

Ovo poglavlje obuhvata 4 podoblasti:

1. Opšti principi;

2. Horizontalne mjere;

3. Vertikalne mjere;

4. Proceduralne mjere.

Poglavlje 1 predstavlja jedno od kompleksnijih pregovaračkih poglavlja kada je u pitanju usklađivanje s pravnom tekovinom EU, a najviše obaveza shodno Programu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2023-2024 (PPCG 2023-2024) planirano je upravo u ovom pregovaračkom poglavlju (ukupno 53 u zakonodavnom dijelu).

Takođe, Crna Gora je u obavezi da pokaže da ima dovoljno administrativnih kapaciteta za sprovođenje zakonodavstva koje proističe iz poglavlja 1 (četvrto završno mjerilo). U tom smjeru, važno je u kontinuitetu raditi na jačanju ovih kapaciteta kako bi država, nakon što postane članica EU, imala efikasnu i profesionalnu strukturu za sprovođenje propisa.

Pored **Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su **Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja u urbanizmu, Ministarstvo kapitalnih investicija, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Uprava za inspeksijske poslove, Uprava prihoda i carina, Institut za lijekove i medicinska sredstva i institucije infrastrukture kvaliteta – Institut za standardizaciju Crne Gore, Akreditaciono tijelo Crne Gore i Zavod za metrologiju.**

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 1 ima definisana **četiri završna mjerila.**

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**¹, donijet je Zakon o lijekovima („Sl. list CG“, broj 80/20). Zakonom o lijekovima utvrđen je pravni osnov za donošenje podzakonskih akata u oblasti lijekova, koji će doprinijeti ispunjenju prvog završnog mjerila. U tom dijelu je od posebne važnosti i Uredba o kriterijumima za formiranje maksimalnih cijena lijekova, koju je Vlada donijela na sjednici od 1. XII 2021. („Sl. list CG“, broj 130/21). **Donošenjem ove Uredbe je ispunjen jedan dio prvog završnog mjerila.**

Evropska komisija je na video konferenciji održanoj u septembru 2019. sa predstavnicima Ministarstva zdravlja i Instituta za lijekove i medicinska sredstva (tadašnja Agencija) iznijela stav da će procjena usklađenosti prvog završnog mjerila sa relevantnim EU propisima uslijediti po donošenju svih podzakonskih akata u odnosu na Zakon o lijekovima (shodno važećem PPCG-u do kraja 2024).

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**², neophodno je da Crna Gora ostvari napredak po pitanju usklađivanja horizontalnog zakonodavstva, kao i prenošenja pravne tekovine za proizvode Novog i Starog pristupa. Konkretno, kada je u pitanju horizontalno zakonodavstvo, donijet je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti („Sl. list CG“, broj 3/23), koji je posredstvom Misije pri EU dostavljen EK 15. III 2023, dok preostaje da se donese Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu. Nacrt ovog Zakona je u trećem krugu konsultacija sa EK, a očekuje se konačno mišljenje u odnosu na ovaj propis, kako bi resorno ministarstvo (MERT) nastavilo sa daljom procedurom. Premda je ovaj zakon prema PPCG-u planiran za III kvartal 2023, očekivanja su da će ova obaveza biti realizovana do kraja tekuće 2023. godine.

Kada je u pitanju dalji napredak u prenošenju pravne tekovine za proizvode Novog pristupa, PPCG-om je za period 2023/2024 predviđeno usvajanje **devet** propisa (dva zakona i sedam podzakonskih akata) kojim će se izvršiti dalje usgalašavanje sa EU zakonodavstvom za sljedeće grupe proizvoda: medicinska sredstva (MZ), građevinski proizvodi (MEPPU) i eksplozivne materije (MUP).

Takođe, potrebno je imati u vidu ustaljenu praksu, a to je da se EK dostavljaju tabele transpozicije za sve usvojene tehničke propise (što znači da je potrebno dostaviti i za propise koji su donijeti, a za koje tekst propisa i prateća tabela nijesu dostavljeni EK).

U dijelu energetske efikasnosti (MKI), PPCG-om je planirano donošenje **Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o efikasnom korišćenju energije (rok je bio III kvartal 2023)**.

Kada je u pitanju Stari pristup, PPCG-om je predviđen Zakon o homologaciji motornih vozila (MKI), čije se donošenje kroz PPCG odlaže duži niz godina, a koji je prema važećem PPCG-u planiran za III kvartal 2024, uz prateće podzakonske akte (IV kvartal 2024). Imajući u vidu obim pravne tekovine u dijelu homologacije motornih vozila, od izuzetnog značaja je što prije otopočeti aktivnosti u ovom dijelu i blagovremeno posredstvom MEP-a informisati EK, kako bi i oni obezbijedili kapacitete za provjeru usklađenosti propisa.

¹ Crna Gora usvaja i primjenjuje zakonodavstvo kojim se prenosi Direktiva 2001/83/EK o kodeksu Zajednice koji se odnosi na medicinske proizvode za ljudsku upotrebu, kako je izmijenjena Direktivom 2004/27/EK i zakonodavstvo kojim se prenosi Direktiva 2001/82/EK koja se odnosi na medicinske proizvode za veterinarsku upotrebu - ovo uključuje uspostavljanje postupka autorizacije za medicinske proizvode u objema oblastima, kao i Direktiva 89/105/EK koja se odnosi na određivanje cijena i refundaciju farmaceutskih proizvoda, u skladu s principima prakse Evropskog suda pravde.

² Crna Gora nastavlja da napreduje po pitanju usklađivanja horizontalnog zakonodavstva s evropskom pravnom tekovinom i pokazuje dobar napredak u prenošenju pravne tekovine za proizvode Novog, Globalnog i Starog pristupa naročito u onim sektorima u kojima je dosadašnja usklađenost nedovoljna ili ograničena

Imajući u vidu navedeno, kao i činjenicu da komunikacija sa EK u odnosu na određeni propis može da traje između 3 i 6 mjeseci, realna procjena je se donošenje ovog zakona može očekivati tokom 2025.

Osim toga, očekuje se kontinuirani rad na donošenju ostalih podzakonskih akata u dijelu Starog i Novog pristupa, kako bi se postigla puna usklađenost s pravnom tekovinom EU.

Kada je u pitanju oblast hemikalija, Evropska agencija za hemikalije (ECHA) je u ime Evropske komisije, realizovala procjenu nacionalnih kapaciteta i spremnosti za primjenu propisa usmjerenu kao pomoć zemljama kandidatima za članstvo u EU za ispunjavanje obaveza u oblasti hemikalija, a na osnovu rezultata procjene izrađen je Akcioni plan do 2025. godine. Realizacija preporučenih mjera osiguraće spremnost nadležnih organa i hemijske industrije da ispune obaveze na putu ka članstvu Crne Gore u Evropskoj uniji u okviru pregovaračkih poglavlja 1 – Sloboda kretanja robe i 27 – Zaštita životne sredine i klimatske promjene. Navedenom procjenom je, između ostalog, identifikovana i potreba jačanja administrativnih kapaciteta za sprovođenje i kontrolu propisa iz oblasti upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima. Detaljni planovi u pogledu daljeg unapređenja zakonodavnog, strateškog i administrativnog okvira u ovim oblastima je dat u Akcionom planu za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 – Životna sredina i klimatske promjene (usvojen u februaru 2021), a izvještavanje u dijelu hemikalija će se oslanjati i na poglavlje 1.

Kada je u pitanju **treće završno mjerilo**³, U odnosu na treće završno mjerilo, Vlada je 17. XII 2015. usvojila Akcioni plan za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa čl. 34 do 36 Ugovora o funkcionisanju EU (2015-2018). Prema Akcionom planu, resori su u obavezi da u utvrđenim vremenskim rokovima izmijene i dopune ili ukinu određene propise koji su u suprotnosti s odredbama članova 34-36 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije. Takođe, Vlada je obavezala tadašnje Ministarstvo ekonomije da, u saradnji sa ostalim nadležnim institucijama, jednom godišnje priprema Izvještaj o realizaciji Akcionog plana. Kako od 2019. pa do danas nijesu pripremljeni godišnji izvještaji, resorno ministarstvo (MERT) je u obavezi da pripremi dokument u što skorijem roku, imajući u vidu važnost Izvještaja ne samo za ispunjenje završnog mjerila, već analizu kojom će se konstatovati da je implementiran Akcioni plan o izvršenju obaveza koje slijede iz čl. 34-36 TFEU, što treba da ukaže na to da je sistem „očišćen” od zastarjelih tehničkih propisa koji mogu predstavljati barijeru trgovini.

Dodatno, donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti je uvedena takozvana „klauzula o međusobnom priznavanju” za sve proizvode koji pripadaju neregulisanom području čime se prihvataju proizvodi bez dodatnih zakonskih prepreka koji se stavljaju na tržište EU, zemalja članica EFTA i Republike Turske, što je takođe jedna od obaveza definisana Akcionim planom za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa čl. 34 do 36 Ugovora o funkcionisanju EU (2015-2018).

U dijelu **četvrtog završnog mjerila**⁴ koje se odnosi na jačanje administrativnih kapaciteta za adekvatnu primjenu zakonodavstva u svim oblastima koje tretira poglavlje 1, potrebno je osnaživanje kapaciteta

³ Crna Gora nastavlja da napreduje po pitanju uvođenja klauzula o uzajamnom priznavanju i neophodnih izmjena domaćeg zakonodavstva i administrativnih praksi u cilju usaglašavanja s članovima 34-36 Ugovora o funkcionisanju EU (UFEU)

⁴ Crna Gora pokazuje da ima odgovarajuće administrativne kapacitete za adekvatnu primjenu zakonodavstva u svim horizontalnim oblastima koje utiču na slobodu kretanja robe (regulatorna, standardizacija, akreditacija, metrologija, ocjena usaglašenosti i tržišni nadzor), kao i zakonodavstva za proizvode Novog, Globalnog i Starog pristupa do dana pristupanja.

Direkcije za infrastrukturu kvaliteta u Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma, dok institucije infrastrukture kvaliteta (ISME, ATCG i Zavod za metrologiju) raspolažu sa dovoljno administrativni kapaciteta. Dodatno, finansijska podrška ISME je uvećana tokom 2023, što znači da Insitut u punom kapacitetu može da obavlja svoje obaveze. Takođe, tokom 2024. je planirano dodatno snaženje ljudskih kapaciteta ovih institucija, u cilju valjanog sprovođenja zakonodavstva. Kada je u pitanju Uprava za inspeksijske poslove, tržišni nadzor iz nadležnosti ove inspekcije, u Tržišnoj inspekciji aktom o sistematizaciji je uspostavljena posebna grupa poslova za tehnički nadzor, u kojoj je predviđeno 8 inspektora, a zaposleno je 6. Tokom 2023/2024 je planirano dodatno snaženje kapaciteta, u cilju valjanog sprovođenja nadzora na tržištu.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Shodno preporukama iz Izvještaja EK o Crnoj Gori i zaključcima sa Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju i drugih sastanaka, **u okviru ovog poglavlja je postignut visok stepen usklađenosti s EU propisima kada su u pitanju završna mjerila.** Međutim, u narednom periodu, potrebno je dovršiti usklađivanje nacionalnog zakonodavnog okvira s novim direktivama EU u oblastima koje pokriva ovo poglavlje.

U dijelu ispunjenja **prvog završnog mjerila**, unaprijeđen je regulatorni okvir u oblasti lijekova i medicinskih sredstava ali je potrebno dovršiti usklađivanje zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU u ovim oblastima, kao i u oblasti veterinarskih lijekova u cilju ispunjenja završnog mjerila. Realizacija obaveza u ovom dijelu se očekuje do kraja 2024. godine.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**, Crna Gora kontinuirano prati i usklađuje se u svim pomenutim oblastima u skladu sa izmjenama i dopunama EU acquis-a. Imajući u vidu da ovo mjerilo podrazumijeva donošenje propisa u dijelu Starog i Novog pristupa, potrebno je uložiti dodatne napore u unapređenje međuresorne koordinacije, kao i da se izvrši kjompletan skrining po vertikalnim oblastima kako bi se identifikovala lica odgovorna za donošenje pojedinih tehničkih propisa. U zakonodavnom dijelu, a shodno PPCG-u, donošenje propisa u odnosu na ovo mjerilo očekuje se do kraja 2024. godine.

U odnosu na **treće završno mjerilo**, potrebno je da resorno ministarstvo (MERT) pripremi Izvještaj o ispunjenosti Akcioni plan za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa čl. 34 do 36 Ugovora o funkcionisanju EU (2015-2018). Uzimajući u obzir kompleksnost ove analize, uključenost velikog broja resora i ostalih institucija, kao i nedostatak administrativnih kapaciteta, do kraja 2023. godine se očekuje da Pregovaračka radna grupa pokrene pripremne aktivnosti u ovom dijelu, sa jasno definisanim rokovima i zaduženjima (procjena 2024/2025).

Kada je u pitanju **četvrto završno mjerilo** koje se odnosi na jačanje administrativnih kapaciteta, potrebno je na nivou Vlade prepoznati značaj jačanja kapaciteta za dalji napredak u ovom pregovaračkom poglavlju, odnosno za valjano sprovođenje zakonodavstva, ali i preuzimanje obaveza nakon što Crna Gora postane članica EU. Iako su u proteklom periodu ojačani kapaciteti Instituta za standardizaciju, Akreditacionog tijela, Zavoda za metrologiju, Uprave za inspeksijske poslove, Instituta za lijekove i medicinska sredstva, neophodno je dodatno osnažiti kapacitete ovih institucija, kao i kapacitete Ministarstva ekologije, prostornog

planiranja i urbanizma, Ministarstva zdravlja i posebno Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (Direkcije za infrastrukturu kvaliteta).

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 1 – Sloboda kretanja robe procjenjuje da će Crna Gora posljednju obavezu neophodnu za privremeno zatvaranje ovog poglavlja ispuniti do 2025. godine.

II Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 2 – Sloboda kretanja radnika

Poglavlje 2 – Sloboda kretanja radnika kao jedan od osnovnih principa Evropske unije i jedna od četiri slobode unutrašnjeg tržišta, obuhvata pitanja u vezi sa pristupom tržištu rada, EURES, koordinaciju sistema socijalne sigurnosti i Evropsku karticu zdravstvenog osiguranja.

Pored **Ministarstva rada i socijalnog staranja** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su: **Ministarstvo evropskih poslova, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo finansija, Ministarstvo javne uprave, Uprava za inspekcijske poslove, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Fond za zdravstveno osiguranje, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja, kao i socijalni partneri.**

- **Aktivnosti na ispunjenju završnog mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 2 ima definisano jedno završno mjerilo.⁵

U periodu 1. I 2023. do 20. VII 2023. izdato ukupno 24.230 dozvola za privremeni boravak i rad, što je povećanje u odnosu na sve prethodne godine od kada se vodi ova statistika u MUP-u. Tako je u čitavoj 2019. godini izdato ukupno 27.634, u 2020. godini 19.354, u 2021. godini 20.580, u 2022. godini 29.319 dozvola. Ako se nastavi sa ovom dinamikom izdavanja dozvola realno je očekivati da povećanje u odnosu na 2019. godinu bude za oko 30% dok bi ovo povećanje u odnosu na 2021. godinu bilo za 100%.

Od izdatih 24.230 dozvola u ovoj godini najveći broj ovih dozvola se odnosi na zapošljavanje stranaca (14.249), zatim zapošljavanje izvršnih direktora-stranci koji registruju privredna društva u Crnoj Gori (7.425), zatim na sezonsko zapošljavanje stranaca (1.778), pružanje ugovorenih usluga stranca (387) i dr. Od ukupnog broja dozvola za privremeni boravak i rad najveći broj njih se izdaje u djelatnostima usluge smještaja i ishrane, građevinarstvu, ostalim uslužnim djelatnostima i trgovini. Najveći broj ovih dozvola izdaje se za strane radnike koji dolaze iz regiona (Srbija, BiH, Kosovo, Sjeverna Makedonija).

Programom rada Vlade, kao i PPCG-om, za III kvartal 2023, predviđeno je donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima, u cilju unaprijeđenja postojećeg normativnog okvira i prenošenja Direktive 96/71/EZ, Direktive 2018/957 i Direktive 2014/67. Takođe, potrebno je Zakon o strancima uskladiti sa Zakonom o životnom partnerstvu lica istog pola. Pored toga, potrebno je kroz izmjene i dopune Zakona o strancima potpuno prenošenje Direktive 2003/86 u dijelu koji se odnosi na prestanak dozvole za privremeni boravak. Nadalje ovim zakonom će se izvršiti potpuno prenošenje Direktive 2003/109 u dijelu koji se odnosi na prestanak dozvole za stalni boravak zbog odsustva iz Crne Gore, kao i u dijelu koji se odnosi na definisanje obrasca dozvole.

Nacrt zakona je pripremljen, a javna rasprava je sprovedena u periodu 1. VI – 10. VII 2023. Nakon međuresorskog usklađivanja, nacrt zakona će biti dostavljen na mišljenje EK.

⁵ Završno mjerilo se odnosi na jačanje administrativnih kapaciteta i sprovođenje pravne tekovine. U narednom periodu potrebno je raditi jačanju kapaciteta i osavremenjivanje Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, dok je sprovođenje pravne tekovine kontinuiran proces.

Vlada je 1. VI 2023. usvojila Akциони plan za implemetaciju Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2023 – 2024. kojim se utvrđuju aktivnosti, indikatori rezultata i uticaja, rokovi, nadležni organi i izvori finansiranja potrebni za spovođenje strateških smjernica definisanih Strategijom. Tada je, takođe, usvojen i Izveštaj o realizaciji Strategije o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori za 2022.

Crna Gora primjenjuje 24 bilateralna sporazuma o socijalnom osiguranju, od čega je 16 sa državama članicama Evropske unije. Sporazum između Crne Gore i Rumunije o socijalnom osiguranju potpisan je 22. VI 2022. dok je Sporazum između Crne Gore i Republike Albanije o socijalnom osiguranju potpisan 27. II 2023.

U dijelu daljih aktivnosti na ispunjenju obaveza u okviru ovog pregovaračkog poglavlja, Crna Gora je pristupila jačanju kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) i njegovom osavremenjivanju kroz nabavku hardvera i softvera za zaposlene u Zavodu u cilju razvijanja softverskih rješenja koja će biti kompatibilni sa softverima drugih nacionalnih institucija u cilju ostvarivanja interoperabilnosti. Dodatno, razvoj novog softverskog rješenja će napraviti osnovu za dalji razvoj i povezivanje sa EURES mrežom, jednom kada Crna Gora postane članica EU. Ugovori o nabavci hardvera i softvera „Unapređivanje informatičke infrastrukture i novi informacioni sistem Zavoda za zapošljavanje Crne Gore” potpisani su 10. VIII, odnosno 21. VIII 2023.

ZZZCG je 11. IX 2023. započeo sa Implementacijom programa interoperabilnosti i, kako je predviđeno, u narednih 18 mjeseci Informacioni sistem ZZZCG će biti u potpunosti interoperabilan. Interoperabilnost izabranih informacionih sistema i registara ima za cilj procesnu i tehničku analizu servisa i pretpostavki za povezivanje sistema kroz Jedinstveni informacioni sistem za elektronsku razmjenu podataka (JISERP), koji je razvijen u Ministarstvu javne uprave, a koji ima za cilj da omogući jednostavniju i automatizovanu razmjenu podataka između institucija, odnosno registara kojima upravljaju, gdje za tu razmjenu postoji pravni osnov.

Implementacija *tvining* projekta „Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje pri implementaciji aktivnih mjera za zapošljavanje, budućeg učešća u Evropskom socijalnom fondu i unapređenju mobilnosti radne snage” (IPA 2020 Akcionog dokumenta (AD) „Podrška pametnom i inkluzivnom rastu – zapošljavanje i socijalna inkluzija 2020”) započela je 1. IV 2023. i isti treba da obezbijedi Zavodu dovoljno razvijene i spremne kapacitete za sprovođenje aktivnosti predviđenih planom implementacije „Garancije za mlade”. Projekat je namijenjen jačanju administrativnih kapaciteta Zavoda u oblasti unapređenja aktivne politike zapošljavanja, učešću u Evropskom socijalnom fondu i primjeni standarda vezanih za mobilnost radne snage. Jačanje administrativnih i tehničkih kapaciteta će se sprovesti uz tehničku pomoć eksperata iz tri države članice EU (Slovačka, Njemačka, Estonija) kroz analizu postojećeg stanja, pružanje obuka zaposlenima i izradu preporuka i smjernica za buduće aktivnosti, kao i upoznavanja sa sistemima rada ove tri države članice. Implementacija projekta će trajati 18 mjeseci.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja završnog mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Uzimajući u obzir definisano mjerilo, dio obaveza je završen, a aktivnosti obuhvaćene ovim mjerilom sprovode kontinuirano.

U cilju potpunog ispunjenja završnog mjerila, u narednom periodu, potrebno je nastaviti sa:

- Jačanjem kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) i njegovo osavremenjivanje kroz razvijanje softverskih rješenja koja će biti kompatibilna sa softverima drugih nacionalnih institucija u cilju ostvarivanja interoperabilnosti i dalji razvoj i povezivanje sa EURES mrežom, u momentu kada Crna Gora postane članica EU;
- Jačanjem kapaciteta u Fondu za zdravstveno osiguranje u dijelu koordinacije aktivnosti u vezi s Evropskom karticom zdravstvenog osiguranja;
- Povećanjem broja potpisanih i ratifikovanih Sporazuma o socijalnom osiguranju;
- Uspostavljanjem strukture i implementacijom pravne tekovine EU u ovoj oblasti. U skladu s PPCG-om 2023-2024 za poglavlje 2, tokom 2024. planirano je zapošljavanje jednog izvršioca za oblast EURES-a i jednog za oblast koordinacije sistema socijalne sigurnosti.

III Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 3 – Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga

Poglavlje 3 – Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga omogućava slobodno pružanje usluga fizičkim i pravnim licima u svakoj državi članici Evropske unije, a da se, pri tom, u njima poslovno ne nastanjuju. Pružalac usluge moći će prekogranično pružati usluge koristeći se svojom profesionalnom titulom, bez dodatnog priznavanja kvalifikacija u toj državi članici. Država primalac može tražiti samo da pružalac usluge prijavi da će pružati usluge (pri čemu prilaže dokaze o državljanstvu, kvalifikacijama i bavljenjem privrednom djelatnošću u matičnoj državi).

Pored **Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su **Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo kapitalnih investicija, Ministarstvo kulture i medija, Uprava za inspeksijske poslove.**

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 3 ima definisana **četiri završna mjerila.**

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**⁶, donijeti su propisi usklađeni sa Direktivom 2005/36/EZ o priznavanju stručnih kvalifikacija i Direktivom 2013/55/EU o izmjeni Direktive 2005/36/EZ o priznavanju stručnih kvalifikacija i to:

- Zakon o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za obavljanje regulisanih profesija („Sl. list CG“, broj 56/18);
- Odluka o utvrđivanju Liste regulisanih profesija („Sl. list CG“, broj 80/18);
- Pravilnik o utvrđivanju Lista djelatnosti za priznavanje profesionalnog iskustva („Sl. list CG“, broj 66/19);
- Pravilnik o obrascu i sadržaju EU potvrde („Sl. list CG“, broj 82/20).

Ocjena sa aspekata realizovanih obaveza je da je prvo završno mjerilo ispunjeno u cjelosti.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**⁷, a koje se odnosi na usklađivanje studijskih programa za obavljanje regulisanih profesija (doktor medicine, doktor stomatologije, farmaceut, medicinska sestra za opštu zdravstvenu njegu, babica i arhitekta), studijski programi na kojima se edukuje kadar iz oblasti arhitekture i medicinskih nauka (medicina i stomatologija) u Crnoj Gori usklađeni su sa EU Direktivom 2005/36 o priznavanju stručnih kvalifikacija i Izmjenama Direktive 2013/55 EU .

⁶ Crna Gora usvaja i dostavlja Evropskoj komisiji Listu regulisanih profesija u skladu s relevantnom pravnom tekovinom, precizirajući aktivnosti pokrivene svakom od profesija.

⁷ Crna Gora da uskladi studijske programe za obavljanje regulisanih profesija (doktor medicine, doktor stomatologije, farmaceut, medicinska sestra za opštu zdravstvenu njegu, babica i arhitekta), za koje se vrši automatsko priznavanje na osnovu minimalnih uslova osposobljavanja u skladu sa Direktivom 2005/36/EZ i njenim izmjenama.

Savjet za visoko obrazovanje je na sjednici održanoj 11. V 2017. na osnovu izvještaja o akreditaciji koji su pripremile komisije Savjeta, izdao certifikat o akreditaciji studijskih programa Medicina (360 ECTS), Farmacija (300 ECTS), Stomatologija (360 ECTS), Visoka medicinska škola (180 ECTS), koji su usklađeni sa Direktivom 2005/36/EZ i izmjenama Direktive 2013/55/EZ. Ministarstvo prosvjete je, nakon sprovedenog postupka akreditacije reformisanih studijskih programa Univerziteta Crne Gore, shodno Pravilniku o bližim uslovima za osnivanje, obavljanje djelatnosti, postupku licenciranja i načinu vođenja registra ustanova visokog obrazovanja („Sl. list CG“, broj 22/15), sprovedo postupak licenciranja Univerziteta Crne Gore i donijelo Rješenje kojim se utvrđuje broj studenata za upis u prvu godinu studija na Univerzitet Crne Gore („Sl. list CG“, broj 44/17), za sve organizacione jedinice Univerziteta, po studijskim programima. Studijske 2017/2018. upisana je prva generacija studenata u prvu godinu osnovnih studija Univerziteta Crne Gore na ove reformisane studijske programe, odnosno po reformisanom modelu studija.

Ocjena sa aspekata realizovanih obaveza je da je drugo završno mjerilo ispunjeno u cjelosti.

- Aktivnosti u narednom periodu

Ono što je potrebno u narednom periodu je usklađivanje sektorskog zakonodavstva s pravnom tekovinom za regulisane profesija imajući u vidu da je donijet Zakon o potvrđivanju Sporazuma o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za doktore medicine, doktore stomatologije i arhitekte u kontekstu Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (Zakon je donijet od strane Skupštine 4. IV 2023, ali nije objavljen u Službenom listu CG jer nije donijet ukaz od strane predsjednika za njegovo proglašenje). Za usklađivanje ovih propisa biće neophodno tražiti tehničku podršku. Pored toga, na sastanku Zajedničke radne grupe SavjetA za regionalnu saradnju (RCC)-CEFTA za priznavanje profesionalnih kvalifikacija, kojU je obrazovao RCC, zaključeno je da su sve države Zapadnog Balkana dužne da do kraja septembra 2023. dostave Zajedničkoj radnoj grupi listu relevantnih propisa koje treba uskladiti, kako da bi se mogao implementirati navedeni sporazum.

Takođe, Ministarstvo rada i socijalnog staranja je u obavezi da transponuje Direktivu 2018/958/EU o ispitivanju proporcionalnosti prije donošenja novih propisa kojima se regulišu profesije kroz izmjene i dopune Zakona o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za obavljanje regulisanih profesija, na šta su predstavnici EK ukazali na sastanku Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju u junu 2023. Imajući navedeno u vidu predstavnici Crne Gore su tražili tehnički podršku za usklađivanje propisa s pravnom tekovinom EU.

Kada je u pitanju treće završno mjerilo, a u dijelu uspostavljanje Jedinstvene kontakt tačke za usluge (JKT), neophodne su izmjene i dopune Zakona o uslugama („Sl. list CG“, br. 71/17, 67/19). Nadalje, u cilju usklađivanja sektorskih propisa sa Direktivom o uslugama na unutrašnjem tržištu objavljena je Uredba o načinu saradnje i razmjeni informacija između nadležnih organa radi pristupa ili pružanja usluga („Sl. list CG“, broj 85/23), dok je u narednom periodu predviđeno donošenje sljedećih propisa: Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima (Nacrt zakona je pripremljen, a rok prema PPCG-u je bio III kvartal 2023, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zanatstvu (rok prema PPCG-u bio II kvartal 2023, ali je rok pomjeren na IV kvartal 2023) i već pomenute izmjene i dopune Zakona o uslugama kako bi se stupanjem na snagu određenih članova (JKT), otvorila mogućnost da se na koordinisan način prati implementacija Direktive o uslugama i smanjenje administrativnih barijera.

Također, PPCG-om je planirano donošenje sljedećih sektorskih propisa:

- Zakon o planiranju prostora i izgradni objekata - IV kvartal 2023;
- Zakon o planinskim stazama, IV kvartal 2023;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o raftingu IV kvartal 2023;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o skijalištima IV kvartal 2023;
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti, planiran za III kvartal 2024;
- Zakon o njezi pacijenata III kvartal 2024.

U dijelu **četvrtog završnog mjerila**⁸, a koje se odnosi na donošenje izmjene propisa u cilju ukidanja svih zahtjeva za državljanstvom za pristup i uživanje slobode pružanja usluga, izuzev zahtjeva za državljanstvom opravdanim i proporcionalnim sa članom 51 UFEU, **ovo mjerilo nije moguće u cjelosti implementirati prije članstva Crne Gore u EU.**

U dijelu ovog završnog mjerila, sljedeći propisi su u potpunosti usklađeni sa Direktivom 2006/123/EZ Evropskog Parlamenta i Savjeta od 12.XII 2006. o uslugama na unutrašnjem tržištu: Zakon o advokaturi, Zakon o tumačima, Zakon o notarima, Zakon o javnim izvršiteljima kao i Zakon o alternativnom rješavanju sporova.

Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza

Sa aspekta do sada realizovanih obaveza, kao i planiranih aktivnosti, Pregovaračka radna grupa za poglavlje 3 ocjenjuje da su ispunjena prva dva završna mjerila, dok su aktivnosti na ispunjenju trećeg završnog mjerila u toku i očekivanja su da će obaveze u ovom dijelu biti završene do kraja 2024. godine. Što se tiče četvrtog završnog mjerila, EK i države članice daju konačan sud o tome, ali sa aspekta realizovanih obaveza (donošenja propisa) može se smatrati ispunjenim.

⁸ Crna Gora da donese izmjene propisa u cilju ukidanja svih zahtjeva za državljanstvom za pristup i uživanje slobode pružanja usluga, izuzev zahtjeva za državljanstvom opravdanim i proporcionalnim sa članom 51 UFEU. Ove izmjene treba da budu primjenjive najkasnije datumom pristupanja.

IV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 4 – Slobodno kretanje kapitala

Pregovaračko poglavlje 4 - Sloboda kretanja kapitala odnosi se na eliminisanje svih ograničenja u kretanju kapitala na teritoriji svih zemalja članica EU. Ovo poglavlje obuhvata tri dijela: Kretanje kapitala i plaćanja, Platni promet i Sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Pored **Centralne banke** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo finansija, Uprava policije – Sektor za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, Komisija za tržište kapitala i Agencija za nadzor osiguranja.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru ovog poglavlja ima definisana **tri završna mjerila**.

U kontekstu **prvog završnog mjerila**⁹, u okviru oblasti slobodnog kretanja kapitala i plaćanja, Crna Gora ima režim slobodnog kretanja kapitala, bez ograničenja prenosa imovine, i bez kontrole deviznog kursa ili valute.

Kada je u pitanju zakonodavni okvir, u cilju ispunjavanja završnog mjerila, Zakon o tržištu kapitala („Službeni list CG“, broj 01/18) je donijet 26. XII 2017, dok je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o dobrovoljnim penzionim fondovima („Službeni list CG“, broj 13/18) donijet 14. II 2018.

Međutim, puna usklađenost s pravnom tekovinom EU još uvijek nije postignuta. Preostaje usvajanje novog Zakona o osiguranju i Izmjene i dopune zakona o svojinsko pravnim odnosima, kojima se i formalno ukida preferencijalni tretman, odnosno državljanima EU se daje isti tretman kao i državljanima Crne Gore, kako je navedeno i u Sporazumu o stabilizaciji i pridruženju.

Kada je u pitanju zakonodavni okvir iz nadležnosti Agencije za nadzor osiguranja, u cilju ispunjavanja završnog mjerila, potrebno je usaglašavanje **Zakona o osiguranju** zbog privilegovanog pristupa kapitalu. Naime član 90 Zakona propisuje da se sredstva tehničkih rezervi ulažu i deponuju hartije od vrijednosti koje su izdate od strane Crne Gore i u hartije od vrijednosti koje su izdate od strane centralnih banaka i vlada stranih zemalja i koje imaju ocjenu najmanje A, izdatu od strane međunarodno prihvaćenih Agencija za dodjelu rejtinga, te je odredbe potrebno usaglasiti sa odredbama Direktive Solventnost II, koja ne propisuje ograničenja ulaganja u smislu rejtinga. Takođe, potrebno je i usaglašavanje odredbi koje propisuju da rezidenti mogu zaključivati ugovore o osiguranju samo kod društva osnovanog po ovom Zakonu, a treba da stoji i kod društava sa sjedištem iz zemalja članica EU.

U cilju ispunjavanja prvog mjerila Novi Zakon o osiguranju, kojim se u pravni sistem Crne Gore prenose Direktiva 2009/138/EC (Solventnost II) i Direktiva 2016/97 (IDD), prema PPCG i Programu rada Vlade u 2023, planiran je za usvajanje u IV kvartalu, a njegovo stupanje na snagu danom ulaska Crne Gore u EU. U periodu april – jun 2023, Agencija za nadzor osiguranja je informisana da će predstavnici Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga (HANFA) kroz TAIEX misiju dati procjenu usklađenosti predloga novog Zakona

⁹ Usklađivanje cjelokupnog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU, demonstriranje da će biti u mogućnosti da se implementuje danom pristupanja i osiguranje za otklanjanje preostalih ograničenja u kretanju kapitala.

o osiguranju sa regulativom EU za potrebe Evropske komisije. Navedena TAIEX misija organizovana je u periodu 5 - 7 jul 2023, te se u narednom periodu očekuje dobijanje zvaničnog stava predstavnika HANFA-e u vezi sa usklađenošću teksta ovog zakona sa pomenutim direktivama. Nakon dobijanja zvaničnog stava u vezi sa navedenim, planirano je organizovanje sastanka sa predstavnicima Ministarstva evropskih poslova, radi preciznog definisanja daljih aktivnosti koje je neophodno sprovesti u vezi sa tekstom novog Zakona o osiguranju (usklađivanje teksta zakona u skladu sa sugestijama dobijenim kroz TAIEX misiju, kao i izrada odgovarajućih tabela usklađenosti shodno procedurama Kancelarije za evropske integracije), a u cilju ispunjenja rokova propisanih PPCG.

Predlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o svojinsko pravnim odnosima je Vlada usvojila 11. I 2018, međutim novi skupštinski saziv ga je vratio u ponovnu proceduru. Predlog je ponovo utvrđen i dostavljen relevantnim domaćim institucijama, radi davanja mišljenja.

Važno je napomenuti da se Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o svojinsko-pravnim odnosima ne usklađuje sa EU propisima, već da se izmjene donose u skladu sa Sporaziumom o stabilizaciji i pridruživanju, koji je Crna Gora potpisala 2007, a isti je stupio na snagu 2010, godinu dana nakon donošenja Zakona o svojinsko-pravnim odnosima („Sl. list CG“, broj 19/09) (kako bi se omogućilo da se izjednači tretman državljana Evropske unije sa crnogorskim državljanima, u cilju potpune harmonizacije ove oblasti i osiguranja jednakog tretmana EU građana, u trenutku kada Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju bude van snage (danom ulaska u EU)), te se Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o svojinsko-pravnim odnosima ne dostavlja EK na mišljenje već se nakon mišljenja domaćih relevantnih institucija dostavlja Skupštini Crne Gore na usvajanje. Njegova specifičnost se ogleda u potrebnoj dvotrećinskoj većini za donošenje u Skupštini Crne Gore, kao i u tome što će Zakon, pristupanjem Crne Gore Evropskoj uniji, ovu oblast uređivati umjesto Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, koji sada tretira pitanja sadržana u predmetnoj oblasti.

U kontekstu **drugog završnog mjerila**¹⁰, usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu u septembru 2022, u potpunosti je implementirana Direktiva EU 2015/2366 o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu (PSD2) u pravni sistem Crne Gore, što ukazuje na visoku usklađenost sa EU pravnim okvirom u ovoj oblasti.

Tokom 2023. radilo se na izradi preostalih podzakonskih akata predviđenih predmetnim zakonom. S tim u vezi Centralna banka je donijela sljedeće podzakonske akte:

- *Odluka o obezbjeđivanju pouzdane provjere autentičnosti klijenta i zajedničkim i sigurnim otvorenim standardima komunikacije („Sl. list CG“ broj 21/23) – usklađena sa Regulativom (EU) 2018/389*
- *Odluka o sigurnosnim mjerama za operativne i sigurnosne rizike povezane sa platnim uslugama („Sl. list CG“, broj 47/23) – usklađena sa Smjernicama za ICT i upravljanje sigurnosnim rizicima EBA/GL/2019/04*
- *Odluka o centralnom registru transakcionih računa („Sl. list CG“, broj 47/23) – u cilju usklađivanja sa izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu*

¹⁰ Uskladiti Zakon o platnom sistemu i demonstrirati da će biti u mogućnosti da implementira regulative 924/2009 i 260/2012

- *Odluka o načinu vođenja registra platnih institucija i registra institucija za elektronski novac („Sl.list CG“, broj 51/23), – u cilju usklađivanja sa izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu.*

Pored osnovne regulative iz oblasti platnog prometa, odnosno transponovanja PSD2, usvojen je i Zakon o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama (kojim se u pravni sistem Crne Gore u potpunosti implementirala Direktiva 2014/92/EZ o uporedivosti naknada povezanih sa računima za plaćanje, prebacivanju računa za plaćanje i pristupu računima za plaćanje sa osnovnim uslugama - „Payment Accounts Directive“ - PAD). Takođe, usvojen je Zakon o međubankarskim naknadama i posebnim pravilima poslovanja u vezi sa platnim karticama (kojim se u pravni sistem Crne Gore u potpunosti implementira Uredba (EU) 2015/751 o međubankarskim naknadama za platne transakcije po osnovu kartica – „Interchange Fee Regulation“), Ovaj zakon će se primjenjivati samo do dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji - od kada će se direktno primjenjivati Uredba (EU) 2015/751.

U cilju usklađivanja sa SEPA regulativom i zahtjevima, na inicijativu Centralne banke Crne Gore i uz finansijsku podršku Evropske komisije, angažovan je konzorcijum AAER-FWC u dijelu pripreme analize usklađenosti crnogorske regulative sa SEPA zahtjevima. Aktivnosti na ovom projektu su započete i predstavnici konzorcijuma su održali sastanke sa predstavnicima Vlade Crne Gore, međunarodnih institucija, privatnog i nevladinog sektora. Ova analiza će ukazati koja regulativa, osim regulative iz oblasti platnog prometa i nadzora kreditnih institucija, se mora uskladiti sa zahtjevima SEPA-e (kao što su Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, poreski Zakoni, i drugi).

Takođe, u sklopu projekta Modernizacija plaćanja Crna Gora – Zapadni Balkan u okviru Radne grupe za finansijska tržišta (WGFM) Centralna banka Crne Gore je zatražila i dobila tehničku pomoć od Svjetske banke u dijelu pripreme i implementacije SEPA propisa kao i procjene tehničkih/organizacionih aspekata CBCG koji osiguravaju spremnost za SEPA. Aktivnosti na ovom projektu su započete.

U poslednjem izvještajnom periodu, Centralna banka je, u cilju provjere usklađenosti poslovanja s propisima iz oblasti platnog prometa:

- u skladu s ECB-ovom praksom, nastavila proces sprovođenja i system-wide tematske kontrole usklađenosti poslovanja pružalaca platnih usluga s određenim odredbama Zakona o platnom prometu („Sl. list CG“, br. 62/13 i 6/14) započeta u prethodnom izvještajnom periodu;
- izrekla odgovarajuće mjere za jednu banku, čiju kontrolu je obavila u prethodnom izvještajnom periodu;
- izvršila jednu ciljanu i jednu redovnu kontrolu pružaoca platnih usluga (banka) i u toku je priprema izvještaja o kontroli;
- donijela jedno preventivno upozorenje svim bankama u cilju postizanja jedinstvene primjene propisa iz oblasti platnog prometa.

U kontekstu **trećeg završnog mjerila**¹¹, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma ("Sl. list CG", br. 73/19) usvojen je 27.12.2019, a tokom 2020. i relevantni podzakonski akti neophodnih za njegovu primjenu.

Takođe, Skupština je 17. VI 2021. usvojila Predlog zakona o unutrašnjim poslovima. Novim Zakonom o unutrašnjim poslovima predviđena je reorganizacija Ministarstva unutrašnjih poslova kojom se Uprava policije definiše kao organ u sastavu Ministarstva. S obzirom da je Finansijsko obavještajna jedinica (u daljem tekstu FOJ) integralni dio Uprave policije, navedenim izmjenama vodilo se računa da se sačuva nezavisnost i samostalnost shodno relevantnim preporukama FATF-a i standardima i principima Egmont grupe.

Vlada je 26. III 2021. usvojila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Predlog ovog zakona je izrađen u cilju usklađivanja sa novim Zakonom o unutrašnjim poslovima, a usvojen je u junu 2021. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma ("Sl. list CG", broj 070/21).

Nacrt zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma je 12. XII 2022. poslat Evropskoj Komisiji na mišljenje, odnosno stepen usaglašenosti sa relevantnim EU propisima (Direktiva (EU) 2015/849 – Četvrta Direktiva i Direktiva EU 2018/843 – Peta Direktiva i Regulatorna EU 2015/847 o informacijama koje prate transfer sredstava). S obzirom da Evropska komisija zbog nedostatka kapaciteta na ekspertskom nivou nije mogla da izvrši analizu usklađenosti Nacrta zakona o SPNFT sa pravnom tekovinom EU procjena je izvršena od strane eksperata angažovanih posredstvom TAIEX mehanizma. U martu 2023. strani eksperti su dostavili izvještaj sa preporukama za unaprjeđenje usklađenosti teksta nacrta novog zakona o SPNFT.

Nakon što su u predlog zakona implementirane sugestije eksperata, pribavljeno je i mišljenje Sekretarijata za zakonodavstvo na isti, a potom je upućen nadležnim ministarstvima na davanje mišljenja. Nakon dobijanja mišljenja od relevantnih ministarstva isti će biti upućen Vladi na usvajanje.

Kao koordinator postupka 5. kruga Moneyval evaluacije sistema SPNFT, FOJ i ostali obveznici su aktivno učestvovali u pripremi i realizaciji svih aktivnosti u okviru evaluacije, shovno čemu je 5. juna 2023. godine Sekretarijatu Manivala dostavljeni odgovori i komentari nadležnih državnih organa na Prvi nacrt izvještaja o 5 krugu uzajamne evaluacije sistema SPNFT u Crnoj Gori. Kako je najavljeno od strane tima evaluatora, Drugi nacrt izvještaja biće dostavljen na dalje komentare 7. avgusta, nakon čega će Crna Gora imati oko dvije nedelje da dostavi tražene podatke i informacije.

Takođe, sastanak delegacije Crne Gore sa timom evaluatora, je bio u Strazburu, od 6. do 8. septembra, gdje je Crna Gora, odnosno predstavnici nadležnih institucija, dodatno obrazložili dostavljene odgovore i pregovarati u odnosu na ocjene evaluatora vezane za sve segmente sistema SPN/FT u Crnoj Gori.

U skladu sa Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma:

- U posljednjem izvještajnom periodu, Ministarstvo unutrašnjih poslova - Direkcija za nadzor u oblasti SPN/FT i MRM je izvršila 57 kontrola kod obveznika definisanih Zakonom o SPNFT. Tom prilikom izdato

¹¹ U oblastima pranja novca i finansiranja terorizma kompletirati usklađivanje s pravnom tekovinom i osigurati kroz bilans rezultata adekvatne administrativne kapacitete za sprovođenje pravne tekovine

je 8 prekršajnih naloga i naplaćeno 28.000,00€. O rezultatima izvršenih kontrola Direkcija je 4 informacije prosljedila Sektoru za finansijsko obavještajne poslove (FOJ) i jednu informacija Upravi prihoda i carina.

- FOJ je u periodu januar- jul 2023. realizovao 6 obuka za obveznike. Od navedenog broj 4 obuke su realizovane za obveznike iz oblasti investiranja, prometa i posredovanja u prometu nekretnina u odnosu na Izvještavanje o sprovedenim aktivnostima obveznika preko aplikacije „Upitnik za prikupljanje podataka“.

Jedna obuka je organizovana za notare na temu primjene mjera sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Takođe, jedna obuka je organizovana za platne institucija u odnosu na elektronsko izvještavanje preko Portala FOJ-a.

- Centralna banka je u periodu od januara do marta 2023. izvršila tri redovne on-site ciljane kontrole kreditnih institucija. Dodatno, u aprilu 2023. je sprovedena još jedna redovna planirana kontrola banke i jedna ciljana kontrola.
- U istom periodu su sprovedene četiri tematske ciljane kontrole obveznika u vezi s ispitivanjem ispunjenosti ranije izrečenih mjera po osnovu izvršenih neposrednih kontrola, na osnovu kojih je Centralna banka u dva slučaja formirala zaključak o otklanjanju nepravilnosti i u dva slučaja ocijenila da postoje opravdani razlozi za produženje roka o otklanjanju nepravilnosti.
- Centralna banka je u izvještajnom periodu izrekla mjere upozorenja za dvije banke i u slučaju jedne banke podnijela je zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka pred Sudom za prekršaje zbog nepoštovanja odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

Centralna banka je održala pet obuka za ukupno 28 obveznika nad kojima nadzor sprovodi Centralna banka u dijelu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma s ciljem pripreme za V krug evaluacije od strane MONEYVAL Komiteta eksperata Savjeta Evrope za procjenu mjera u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Takođe, predstavnici Crne Gore u čijoj je nadležnosti sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma su aktivno učestvovali u brojnim međuinstitucionalnim grupama čiji su članovi. U navedenom periodu je izvršena i redovna procjena rizika cjelokupnog sektora kreditnih institucija (banke i MFI) u okviru razvijene metodologije procjene rizika od strane Centralne banke.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Crna Gora je pokazala visoku spremnost za preuzimanje obaveza po osnovu članstva koje se odnose na pregovaračko poglavlje 4. Regulatorni okvir je u velikoj mjeri usaglašen sa zahtjevima koji proizilaze iz pravne tekovine EU. Neophodno je donošenje **Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o svojinско - pravnim odnosima, kojim bi se EU rezidentima i formalno dao status (prava i obaveze) koji imaju crnogorski rezidenti**. Izazov u ovoj oblasti je formalne prirode, a odnosi se na konačno usvajanje ovog Zakona zbog pitanja 2/3 većine u Skupštini iako su odrednice ovog zahtjeva definisane još u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, koji je stupio na snagu u maju 2010, one i formalno moraju biti usvojene kroz Zakon.

Usvajanjem **Zakona o osiguranju** gdje se traži usaglašavanje zbog privilegovanog pristupa kapitalu, Član 90, koji propisuje da se sredstva tehničkih rezervi ulažu i deponuju hartije od vrijednosti koje su izdate od strane Crne Gore i u hartije od vrijednosti koje su izdate od strane centralnih banaka i vlada stranih zemalja i koje imaju ocjenu najmanje A, ovu oblast je potrebno usaglasiti sa odredbama Direktive Solventnost II, koja ne propisuje ograničenja ulaganja u smislu rejtinga. Takođe, potrebno je i usaglašavanje Člana 6 koji propisuje da se rezidenti mogu osiguravati samo kod društva osnovanog po ovom Zakonu, a treba da stoji i kod društava zemalja članica EU. Plan za donošenje ovog Zakona prema Programu o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji 2022-2023 je IV kvartal 2023. Ne prepoznaju se izazovi u ovom segmentu.

U oblasti platnog prometa nema posebnih izazova u vezi sa usklađivanjem zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU, s tim da bi bila korisna tehnička pomoć iz EU za obezbjeđivanje nesmetane implementacije regulativa 924/2009 i 260/2012, do dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Jedan od ključnih izazova za Crnu Goru u ovom poglavlju, odnosi se na jačanje administrativnih kapaciteta u okviru sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Naime, usvajanjem Nacrta zakona o SPNFT će u velikoj mjeri biti transponovana V. Regulatorna o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma, ali treba imati u vidu da je ova oblast poglavlja u velikoj mjeri povezana sa zahtjevima iz poglavlja 23 i 24 i stoga će i napredak biti ostvaren paralelnim tokom.

Povezano sa ispunjenjem mjerila u okviru PP4 definisano je donošenje dva zakona do kraja 2023: Zakon o međunarodnim restriktivnim mjerama (nadležnost Ministarstva vanjskih poslova) i Zakon o igrama na sreću (nadležnost Ministarstva finansija).

Zbog složene situacije oko usvajanja svih navedenih zakona teško je procijeniti **vremensku dimenziju za završetak svih obaveza, ali se realizovanjem planiranih aktivnosti PPCG-a za 2023-2024 povećava zrelost ispunjenja svih završnih mjerila i Poglavlje bi moglo biti privremeno zatvoreno.**

V Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 5 – Javne nabavke

Poglavlje 5 – Javne nabavke se odnosi na skup djelovanja naručilaca iz država članica Evropske unije radi nabavke robe, pružanja usluga ili izvođenja radova. Cilj evropskog zakonodavstva u ovoj oblasti je da se davaocima usluga, isporučiocima roba i izvođačima radova obezbijedi mogućnost nadmetanja na javnim tenderima održavama članicama Evropske unije. Institucije uspostavljene u tu svrhu treba da obezbijede poštovanje zakonodavnog okvira na svim nivoima i osiguraju efikasan sistem pravne zaštite u postupcima javnih nabavki.

Zakonodavni okvir uređuje: načela javnih nabavki; postupke nabavke koji djeluju u sektorima vodoprivrede, energetike, saobraćaja i poštanskog saobraćaja; koordinaciju postupaka za dodjelu ugovora o javnim nabavkama radova, ugovora o javnoj nabavki robe i ugovora o javnim nabavkama usluga; postupak zaštite prava u postupku javne nabavke, „koncesije i javno privatno partnerstvo”, elektronske javne nabavke; jedinstveni rječnik javnih nabavki (CPV); održive javne nabavke i postupke nabavki u oblasti odbrane i bezbjednosti.

Pored **Ministarstva finansija** (krovno tijelo), odnosno Direktorata za politiku javnih nabavki u okviru istog ministarstva, institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su: Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki, Uprava za inspeksijske poslove, Državna revizorska institucija, Agencija za sprječavanje korupcije, Ministarstvo kapitalnih investicija.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 5 ima definisana tri završna mjerila.

U kontekstu **prvog završnog mjerila**¹², Skupština je usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama 27. XII 2022, a počeo je s primjenom od januara 2023. U cilju usklađivanja akata za primjenu sa novim zakonskim rješenjima u oblasti javnih nabavki, pripremljena je i usvojena nova podzakonska regulativa Zakona o javnim nabavkama (“Sl. list CG”, br. 074/19, 003/23, 011/23) koja uključuje sljedeće akte: Pravilnik o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki; Pravilnik o obrascima za sprovođenje postupaka javnih nabavki; Pravilnik o izmjeni pravilnika o sadržaju ponude u postupku javne nabavke i Uredba o načinu planiranja i sprovođenja centralizovanih nabavki (u primjeni od 24. XII 2022, dok je izmijenjeni Pravilnik objavljen 29. III 2023). **Pravilnik o obrascu izjave privrednog subjekta** usvojen je 1. VI 2023. Ovaj akt je usklađen sa novim zakonskim rješenjima i vrlo jasno i precizno prati Uputstvo o sačinjavanju izjave privrednog subjekta koje je njegov sastavni dio. Donošenje ovog pravilnika je od izuzetnog značaja jer predstavlja obavezni dio ponude radi učešća privrednog subjekta u postupku javne nabavke. U toku je rad na finalizaciji još nekoliko podzakonskih akata koji treba da budu usklađeni sa novim zakonskim rješenjima, kao i načinom funkcionisanja elektronskog sistema javnih nabavki, a to su: Metodologija vrednovanja kriterijuma u postupku javne nabavke i Obrazac prijave za kvalifikaciju. U saradnji

¹² Crna Gora treba da uskladi svoj nacionalni okvir s pravnom tekovinom u svim oblastima javnih nabavki s posebnim naglaskom na koncesije, privatno-javno partnerstvo i javne nabavke za potrebe odbrane, u skladu sa zakonodavstvom EU u oblasti javnih nabavki i saglasno Ugovoru o funkcionisanju EU i drugim relevantnim odredbama pravne tekovine

sa SIGMA/OECD, do kraja septembra tekuće godine biće pripremljene i Smjernice za određivanje procijenjene vrijednosti javne nabavke.

U toku je izrada Tabele usklađenosti Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama koja će, sa prevodom Zakona na engleski jezik biti dostavljena Evropskoj komisiji u toku septembra 2023.

U oblasti javno-privatnog partnerstva i koncesija, u primjeni je Zakon o javno-privatnom partnerstvu ("Sl. list CG", br. 073/19) koji je usklađen sa relevantnom pravnom tekovinom EU u ovoj oblasti, kao i prateća podzakonska regulativa. U saradnji sa EBRD-om, pripremljeni su standardni modeli ugovora o JPP a u toku su aktivnosti na izradi dokumenta „Politika javno-privatnog partnerstva – identifikovani prioritetni projekti i sektori u Crnoj Gori”. Takođe je u toku procedura pojednostavljivanja podzakonske regulative u oblasti javno-privatnog partnerstva. U okviru projekta IPA 2014 "Unapređenje pravnog i institucionalnog okvira u oblastima javnih nabavki i državne pomoći" čiji je korisnik Ministarstvo finansija – Direktorat za politiku javnih nabavki, urađen je Priručnik o identifikaciji i pripremi projekata javno-privatnog partnerstva. U okviru istog projekta, dokument "Smjernice za javno-privatno partnerstvo u Crnoj Gori" je pripremljen u cilju boljeg razumijevanja i efikasnije implementacije regulatornog okvira. Imajući u vidu da je oblast javno-privatnog partnerstva relativno nova u Crnoj Gori, kontinuirano se sprovode obuke o primjeni Zakona o javno-privatnom partnerstvu u saradnji sa Agencijom za investicije. Obuke su sproveli Ministarstvo finansija i Agencija za investicije, u saradnji sa SIGMA-om. Na ovaj način se jačaju kapaciteti i afirmiše politika JPP kako na državnom tako i na lokalnom nivou.

Što se tiče **drugog završnog mjerila**¹³, važno je naglasiti da je strateški okvir u oblasti javnih nabavki i javno-privatnog partnerstva u Crnoj Gori definisan usvajanjem Strategije unapređenja politike javnih nabavki i javno-privatnog partnerstva u Crnoj Gori za period 2021-2025. godine, kao i Akcionog plana za njeno sprovođenje za period II polovina 2021-2022. godina, od strane Vlade 14. X 2021. Strategija unapređenja politike javnih nabavki i javno-privatnog partnerstva u Crnoj Gori za period 2021-2025. kao i pomenuti Akcioni plan implementirani su u skladu sa predviđenom dinamikom. Ministarstvo finansija je u skladu sa propisanim obavezama pripremlilo Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za II polovinu 2021. i 2022. za implementaciju pomenute Strategije, a na osnovu zaključaka i preporuka iz Izvještaja i Predlog Akcionog plana za 2023. Vlada je usvojila pomenute dokumente 2. II 2023. čime su se nastavile aktivnosti na ispunjavanju ciljeva u ove dvije oblasti javne politike. Dokumenti su dostupni na: <https://ujn.gov.me/izvjestaj-o-realizaciji-aktivnosti-iz-akcionog-plana-za-period-2021-2022-godine-radi-implementacije-strategije-unapređenja-politike-javnih-nabavki-i-javno-privatnog-partnerstva-u-crnoj-gori-za-peri/>

Kao najvažniji iskorak u unapređenju i modernizaciji sistema javnih nabavki u Crnoj Gori izdvaja se uvođenje elektronskog sistema javnih nabavki. Uz podršku Evropske komisije prvi elektronski sistem javnih nabavki u

¹³ Crna Gora treba da uspostavi adekvatne administrativne i institucionalne kapacitete na svim nivoima i preduzima mjere da osigura odgovarajuće sprovođenje i implementaciju nacionalnih zakona u ovoj oblasti blagovremeno prije ulaska. To uključuje, naročito: a) sprovođenje Strategije Crne Gore za razvoj sistema javnih nabavki 2011-2015 i akcionog plana za njenu implementaciju, da poboljša svoje administrativne kapacitete, uključujući odgovarajuće obuke na svim nivoima za svim zainteresovanim stranama; b) pripremu praktičnih instrumenata za implementaciju i praćenje (uključujući administrativna pravila, uputstva, priručnike i standardna ugovorna dokumenta); c) jačanje kontrolnih mehanizama, koji su neophodni da se osigura puno znanje i pouzdanost sistema, uključujući pažljivo praćenje i poboljšanu transparentnost faze realizacije javnih ugovora, na osnovu sistemske procjene rizika sa određivanja prioriteta kontrole u ranjivim sektorima i procedurama; d) efektivno funkcionisanje pravne pomoći, uključujući oblasti koncesija, javnog privatnog partnerstva i javnih nabavki za potrebe odbrane; e) mjere/radnje vezane za prevenciju i borbu protiv korupcije i sukoba interesa u oblasti javnih nabavki na centralnom i lokalnom nivou

Crnoj Gori počeo je sa radom 1. I 2021. (<http://cejn.gov.me/landingPage>). Elektronski sistem je u potpunosti operativan i pokriva 100% svih postupaka javnih nabavki koje se sprovode u državi. U skladu sa preporukama iz poslednjeg Izveštaja Evropske komisije o Crnoj Gori, da treba dalje unapređivati funkcionalnosti elektronskog sistema javnih nabavki i njegovu interoperabilnost sa registrima državne uprave, završeno je povezivanje CEJN-a sa elektronskom evidencijom Uprave prihoda i carina. Počelo je testiranje dostavljanja dokaza iz Uprave Prihoda i carina u vezi sa obavezama privrednih subjekata po osnovama poreza i obaveznim doprinosima socijalnog osiguranja. Pored navedenog, povezivanje elektronskog sistema javnih nabavki sa elektronskom evidencijom Ministarstva pravde koje se sprovodi u saradnji sa UNDP-em i Ministarstvom javne uprave je u finalnoj fazi. Očekuje se da će, zbog komplikovanosti procesa, povezivanje biti u funkciji u toku sljedeća dva mjeseca. U cilju jačanja antikorupcijskih alatki u oblasti javnih nabavki, pored dvije već pomenute elektronske platforme, planirano je povezivanje sistema e-nabavki sa elektronskim sistemom Agencije za sprečavanje korupcije, u cilju razmjene podataka na kvalitetan i efikasan način i optimalnog korišćenja mogućnosti koje pružaju elektronske platforme u povećanju transparentnosti i borbi protiv korupcije. Elektronski sistem javnih nabavki je u velikoj mjeri unaprijedio cjelokupni proces sprovođenja postupaka javnih nabavki u zemlji. Pored lakšeg pristupa podacima iz sistema, poboljšana je i konkurentnost, pa je indeks konkurentnosti u 2022. godini 3,5 ponuda po postupku javne nabavke, što predstavlja povećanje u odnosu na 3,27 u 2021. i 2,27 ponuda po postupku u 2020.

S obzirom da je nedavno usvojena nova legislativa u oblasti javnih nabavki, pored kontinuiranih aktivnosti na jačanju administrativnih kapaciteta i podizanju nivoa profesionalizacije zaposlenih u javnim nabavkama, fokus aktivnosti Ministarstva finansija – Direktorata za politiku javnih nabavki je u prvoj polovini 2023. bio na sprovođenju obuka, pa je u datom periodu organizovano ukupno 12 obuka koje je pohađalo 400 učesnika. Pored obuke na temu zakonskog okvira u oblasti javnih nabavki i korišćenja elektronskog Sistema javnih nabavki (njih 10), održane su i dvije specijalističke obuke: dvodnevna obuka za sektorske naručioce održana u Nikšiću (za 20 učesnika), i obuka na temu centralizovanih nabavki. Obje specijalističke obuke realizovane su u saradnji sa SIGMA-om. Ministarstvo finansija u kontinuitetu organizuje i polaganje stručnog ispita za rad na poslovima javnih nabavki.

Sa ciljem olakšavanja primjene zakonodavstva u oblasti javnih nabavki, u okviru projekta IPA 2014 "Unapređenje i jačanje institucionalnog uređenja i pravnog okvira u oblastima javnih nabavki i državne pomoći" pripremljena je sljedeća tehnička literatura: *Priručnik za javne nabavke*; *Priručnik za monitoring u javnim nabavkama* i *Smjernice za javno-privatno partnerstvo u Crnoj Gori*.

U oktobru 2022. započet je MAPS projekat u Crnoj Gori, čiji je korisnik Ministarstvo finansija – Direktorat za politiku javnih nabavki a kojim koordinira Svjetska Banka. Projekt će pružiti podršku procjeni sistema javnih nabavki u Crnoj Gori, korišćenjem OECD Metodologije za procjenu sistema javnih nabavki (MAPS), uključujući i dodatni modul za e-nabavke. Glavni rezultat će biti sveobuhvatni izvještaj u kojem će se procijeniti ključni aspekti sistema javnih nabavki u Crnoj Gori, koji će činiti osnovu koju će Vlada iskoristiti za izradu strateškog plana za prioritizovanje budućih reformskih aktivnosti, postavljanje revidiranih ciljeva i za neophodno prilagođavanje politike javnih nabavki i načina njene implementacije.

Uvođenjem elektronskog sistema javnih nabavki, čije funkcije obuhvataju i elektronsko podnošenje žalbi u postupku javne nabavke, značajno je unaprijeđena transparentnost i mogućnost praćenja najznačajnijih

aspekata sistema javnih nabavki. Takođe je unaprijeđena funkcija monitoringa, s obzirom na dostupnost podataka o postupcima javnih nabavki u realnom vremenu i različitim izvještajima koje e-sistem nabavki generiše.

Direktorat za politiku javnih nabavki, u okviru svojih zakonskih nadležnosti, ostvaruje kontinuiranu saradnju sa Komisijom za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki. Rezultat te saradnje je direktna uključenost predstavnika Komisije u proces izrade novog Zakona o javnim nabavkama, gdje se zajednički radilo na novim zakonskim rješenjima i razmatrale opcije tumačenja istih. Takođe, predstavnici Komisije su uključeni u rad na podzakonskoj regulativi, u organizaciju obuka, polaganje stručnog ispita, a aktivno učestvuju na seminarima, forumima i radionicama gdje se diskutuje o najvažnijim pitanjima u oblasti javnih nabavki.

U skladu sa strateški definisanim pravicima razvoja sistema javnih nabavki, planirane su aktivnosti na podizanju svijesti o značaju uvođenja održivih i zelenih javnih nabavki u Crnoj Gori. U tom cilju, a u saradnji sa međunarodnim partnerima u sklopu TAIX instrumenta, u septembru tekuće godine održaće se Radionica za zaposlene u Direktoratu kao i predstavnike naručilaca i privrednih subjekata koja ima za cilj upoznavanje sa načinima primjene ove vrste nabavki koje su značajne za uspostavljanje koncepta održive i cirkularne ekonomije.

U kontekstu **trećeg završnog mjerila**¹⁴, u skladu sa Zakonom propisanim nadležnostima, Ministarstvo finansija – Direktorat za politiku javnih nabavki sačinjava i dostavlja Vladi na usvajanje polugodišnje i godišnje izvještaje o sprovedenim postupcima javnih nabavki u Crnoj Gori. Vlada je usvojila Godišnji izvještaj o javnim nabavkama u Crnoj Gori za 2022. koji sadrži detaljnu relevantnu statistiku i javno je dostupan na internet stranici Direktorata za politiku javnih nabavki. Pored pregleda najvažnijih aktivnosti u sistemu javnih nabavki, izvještaji sadrže i preporuke i smjernice za otklanjanje uočenih nedostataka i poboljšanje pojedinačnih aspekata kao i sistema u cjelini. Važno je napomenuti da se izvještavanje sprovodi elektronski, to jest, da se svi podaci generišu iz elektronskog sistema javnih nabavki u realnom vremenu. Svi izvještaji su javno dostupni na Internet stranici Direktorata za politiku javnih nabavki na: [Direktorat za politiku javnih nabavki \(ujn.gov.me\)](http://ujn.gov.me)

Kako je gore pomenuto, u cilju jačanja antikorupcijskih alatki u oblasti javnih nabavki planirano je povezivanje sistema e-nabavki sa elektronskim sistemom Agencije za sprečavanje korupcije, u cilju razmjene podataka na kvalitetan i efikasan način i optimalnog korišćenja mogućnosti koje pružaju elektronske platforme u povećanju transparentnosti i borbi protiv korupcije.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Pregovaračko poglavlje 5 – Javne nabavke je u posljednja dva izvještaja Evropske komisije, odnosno za 2021. i 2022, dobilo ocjenu **dobar napredak** i unaprijeđen stepen pripremljenosti za zatvaranje ovog poglavlja. Ovim su prepoznati naponi koje država i relevantne institucije ulažu posljednjih godina na reformisanju sistema javnih nabavki u pravcu njegovog usklađivanja sa standardima i praksom EU. U prvom redu, to se odnosi na donošenje zakonodavstva usklađenog sa pravnom tekovinom EU i odgovarajuće

¹⁴ Crna Gora treba da demonstrira bilans rezultata fer i transparentnog sistema javnih nabavki koji obezbjeđuje vrijednost za novac, konkurentnost i jake mjere osiguranja protiv korupcije.

tehničke literature, uvođenje elektronskog sistema javnih nabavki koji pokriva cjelokupan postupak javne nabavke, kontinuirano jačanje administrativnih kapaciteta i saradnje među ključnim institucijama u sistemu. Stoga je procjena PRG za ovo Poglavlje **da su mjerila za njegovo zatvaranje uglavnom ispunjena.**

U Izvještaju Evropske komisije za 2022. navodi se da je „Crna Gora umjereno spremna/ima dobar stepen pripremljenosti u oblasti javnih nabavki. U 2021. postignut je dobar napredak, uz punu implementaciju elektronskog sistema javnih nabavki i dalja poboljšanja u funkcionisanju sistema pravne zaštite. Ispunjene su prošlogodišnje preporuke vezano za e-nabavke. U predstojećoj godini, Crna Gora treba da:

- dalje unaprijedi funkcionalnosti sistema e-nabavki i njegove interoperabilnosti sa ostalim registrima državne uprave;
- u potpunosti ispoštuje propise javnih nabavki EU u svim relevantnim slučajevima, kao što je dodjela koncesije za upravljanje Aerodromima Crne Gore.“

Kako je gore navedeno, Crna Gora je preduzela aktivnosti na ispunjavanju preporuke vezano za povezivanje e-sistema nabavki sa drugim elektronskim platformama u zemlji. Što se tiče druge preporuke, Evropska komisija kontinuirano ukazuje na potrebu poštovanja međunarodnih standarda i prakse kad je u pitanju dodjela koncesije za upravljanje Aerodromima, međutim, to je do danas otvoreno pitanje, s obzirom da se još uvijek čeka stav Vlade u vezi istog.

S obzirom na navedeno, **Pregovaračka radna grupa za poglavlje 5 –Javne nabavke smatra da su ispunjeni uslovi za privremeno zatvaranje ovog poglavlja.**

VI Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 6 – Privredno pravo

Poglavlje 6 – Privredno pravo odnosi se na osnivanje i poslovanje privrednih društava u državama članicama Evropske unije. Naime, ovo poglavlje obuhvata dva dijela: pravo privrednih društava u užem smislu i računovodstvo i reviziju.

Pored Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo finansija, Komisija za tržište kapitala Crne Gore i Uprava prihoda i carina.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 6 ima definisana četiri završna mjerila.

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**¹⁵, donijet je Zakon o tržištu kapitala („Sl. list CG“, broj 1/18), koji je usklađen sa Direktivom o transparentnosti. Pored toga, donijet je i set podzakonskih akata u odnosu na predmetni zakon. Komisija za tržište kapitala je, kao nadležna institucija, započela aktivnosti na pripremi Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu kapitala. Po okončanju procedure koja se tiče slanja materijala Ministarstvu finansija, što se očekuje do kraja tekuće godine, pristupiće se međuresornom usaglašavanju, a nakon toga dostavljanju Nacrta zakona zajedno s transpozicionim tabelama Ministarstvu evropskih poslova i Evropskoj komisiji na dalju proceduru, što se očekuje početkom 2024. godine.

Takođe, Komisija je pripremila aplikaciju projekta Revizija Kodeksa korporativnog upravljanja i ista je u završnoj fazi pred slanje EUIF (*EU Integration Facility*)¹⁶ obrasca za *Twining light*. Ova obaveza nije definisana u okviru završnog mjerila, ali je jedan od značajnih aktivnosti na koju EK ukazuje u kontinuitetu kroz Izveštaje o Crnoj Gori, kao i kroz zaključke sa Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju.

Donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu kapitala planirano je za III kvartal 2024, čime će se Crna Gora potpuno uskladiti sa Direktivom o transparentnosti i u tom smislu sa aspekta definisanog mjerila ispuniti zahtjeve EK.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**¹⁷, koje se odnosi na donošenje Zakona o privrednim društvima i relevantne podzakonske akte, 2020. godine je donijet Zakon o privrednim društvima („Sl. list CG“, broj 65/20), kao i prateći podzakonski akti: Pravilnik o postupku registracije, bližoj sadržini i načinu vođenja Centralnog registra privrednih subjekata i Pravilnik o kriterijumima za određivanje i visini naknade za registraciju privrednih subjekata u Centralnom registru privrednih subjekata (oba „Sl. list CG, broj 98/20). U odnosu na odredbe o prekograničnom spajanju, iste su sadržane u Zakonu i naznačeno je da će biti primjenjive danom stupanja Crne Gore u EU. Kada su u pitanju prekogranična spajanja s aspekta prava radnika, identifikovana je veza između poglavlja 6 i poglavlja 19 – Socijalna politika i zapošljavanje, dok Evropska komisija kroz sve formate komunikacije (Izveštaje EK o Crnoj Gori i operativne zaključke sa Pododbora za unutrašnje tržište i

¹⁵ Crna Gora da usvoji Zakon o tržištu kapitala i relevantne podzakonske akte, kojima će se izvršiti usklađivanje naročito s Direktivom o transparentnosti.

¹⁶ Instrument za evropsku integraciju

¹⁷ Donijeti novi Zakon o privrednim društvima i relevantne podzakonske akte, usklađene s pravnom tekovinom iz oblasti kompanijskog prava, naročito uvodeći odredbe o prekograničnom spajanju.

konkurenciju) ukazuje na potrebu usklađivanja Zakona o radu sa odredbama o učešću zaposlenih u prekograničnim spajanjima. U tom dijelu je potrebno da Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma i Ministarstvo finansija iskoordiniraju i dogovore dinamiku realizacije obaveze koja se odnosi na ovaj zahtjev EK, kako bi se i ova obaveza koja se odnosi na usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU realizovala.

Premda je Crna Gora 2020. donijela novi Zakon o privrednim društvima, što nas je približilo ispunjenju završnog mjerila, na nivou EU su u međuvremenu donijete i nove direktive koje je potrebno pratiti i raditi u kontinuitetu na usklađivanju nacionalnog zakonodavnog okvira u oblasti privrednog prava sa pravnom tekovinom EU i pored činjenice da iste nijesu tražene Zajedničkom pregovaračkom pozicijom za PP6. S tim u vezi, pripremljen je Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o privrednim društvima, koji donosi unapređenja u smislu usklađivanja sa dijelom Direktive EU 2017/828, koja tretira pitanja podsticanja dugoročnog učešća akcionara, Direktivom EU 2019/1151 u pogledu upotrebe digitalnih alata i postupaka u okviru privrednog prava, Direktivom 2019/2121 u pogledu prekograničnih spajanja i podjela kao i Direktivom EU 2022/2381 za rodnu ravnopravnost. Paralelno sa ovim procesom, usljed jasne povezanosti u dijelu unaprijeđenja položaja Centralnog registra privrednih subjekata i procesa registracije privrednih subjekata, u okviru zasebne Radne grupe, pripremljen je i Nacrt zakona o registraciji privrednih i drugih subjekata.

Nakon što se završi procedura na nacionalnom nivou, u oktobru je planirano upućivanje materijala prema Evropskoj komisiji, radi dalje analize. Po dobijanju pozitivnog mišljenja, kako od strane EK, očekuje se utvrđivanje Predloga zakona od strane Vlade u IV kvartalu 2023, kako je i planirano PPCG-om.

Kada je u pitanju **treće završno mjerilo**¹⁸, Crna Gora je ovo mjerilo ispunila donošenjem Zakona o preuzimanju akcionarskih društava („Sl. list CG“, br. 18/11 i 52/16).

U dijelu **četvrtog završnog mjerila**¹⁹, koje se odnosi na računovodstvo i reviziju, Crna Gora je svoje zakonodavstvo u oblasti revizije uskladila donošenjem Zakona o reviziji („Sl. list CG“, broj 1/17), nakon čega je uspostavljen Savjet za reviziju koji je zadužen za praćenje i unaprijeđenje revizorske prakse. Kada je u pitanju oblast računovodstva, donijet je Zakon o računovodstvu, kao i prateći podzakonski akti, a u prvom redu Pravilnik o sadržini i formi obrazaca finansijskih iskaza za privredna društva i druga pravna lica („Sl. list CG“, broj 11/20), u cilju postizanja potpune usklađenosti sa direktivom o računovodstvu. U narednom periodu (u toku 2024) se očekuje dalje jačanje administrativnih kapaciteta u Direkciji za nadzor nad revizijom i Direkciji za računovodstvo u cilju valjanog sprovođenja zakonodavstva u ovoj oblasti.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Shodno preporukama iz Izvještaja EK o Crnoj Gori i zaključcima sa Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju i drugih sastanaka, **u okviru ovog poglavlja je postignut visok stepen usklađenosti s EU propisima kada su u pitanju završna mjerila.** Međutim, u narednom periodu, potrebno je dovršiti

¹⁸ *Dovršiti usklađivanje s Direktivom o ponudama o preuzimanju.*

¹⁹ *Crna Gora u potpunosti da uskladi zakonodavstvo u oblasti računovodstva i statutarne revizije, uključujući podzakonske akte, s pravnom tekovinom. Crna Gora da uspostavi nezavisno tijelo za javni nadzor, koje će se finansirati na adekvatan način, i sistem kontrole kvaliteta u cilju usklađivanja s pravilima o statutarnoj reviziji.*

usklađivanje nacionalnog zakonodavnog okvira s novim direktivama EU u oblastima koje pokriva ovo poglavlje.

U dijelu ispunjenja **prvog završnog mjerila**, imajući u vidu da je unaprijeđen zakonodavni okvir u oblasti tržišta kapitala i da su sa aspekta usklađivanja s Direktivom o transparentnosti donijeti svi neophodni propisi, Crna Gora se približila ispunjenosti prvog završnog mjerila. Iako Evropska komisija daje konačan stav u ovom dijelu, **ovo mjerilo sa aspekta do sad realizovanih obaveza predviđenih pregovaračkim pozicijama EU i Crne Gore moguće je smatrati ispunjenim.**

Crna Gora je ispunila **drugo završno mjerilo** u dijelu koji se odnosi na donošenje Zakona o privrednim društvima i pratećih podzakonskih akata, ali je u obavezi da u kontinuitetu prati promjene pravne tekovine EU i da u skladu sa tim vrši izmjene odgovarajućih propisa.

Crna Gora treće završno mjerilo smatra ispunjenim.

Kada je u pitanju **četvrto završno mjerilo** koje se odnosi na oblast računovodstva i revizije, postignut je visok stepen usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa Direktivama EU i sa aspekta definisanih obaveza ovo mjerilo možemo u smatrati djelimično ispunjenim. Zakon o računovodstvu i Zakon o reviziji su u značajnoj mjeri usklađeni sa relevantnom EU regulativom, dok su toku aktivnosti na izmjenama i dopunama Zakona o reviziji usled određenog terminološkog usklađivanja sa EU Direktivom i ostalim zakonodavnim okvirima, kao i preciznijeg i jasnijeg definisanja određenih odredbi.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 6 – Privredno pravo procjenjuje da će Crna Gora posljednju obavezu neophodnu za privremeno zatvaranje ovog poglavlja ispuniti u IV kvartalu 2024. godine.

VII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 7 – Pravo intelektualne svojine

Pravo intelektualne svojine je pravo „svojine“ nad individualnim kreacijama. Iako neopipljiva u fizičkom smislu, ima sve karakteristike imovine. Može se kupiti, prodati, licencirati, zamijeniti, pokloniti, naslijediti kao i svaka druga svojina, a Crna Gora radi na tome da jasno definiše granice dozvoljenog i savjesnog postupanja u ovoj oblasti.

Pravna tekovina Evropske unije u oblasti **poglavlja 7** obuhvata pitanje autorskog i srodnih prava, prava industrijske svojine i odredbe o njihovom sprovođenju. Autorsko i srodna prava štite djela iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti, dok se pod industrijskom svojinom podrazumijevaju prava na patent, žig, industrijski dizajn, oznake geografskog porijekla i geografske oznake i topografije poluprovodnika.

Pored **Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Uprava za inspekcijske poslove, Ministarstvo pravde, Uprava prihoda i carina, Uprava policije, Državno tužilaštvo i Privredni sud Crne Gore.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 7 ima definisana četiri završna mjerila.

Može se smatrati da je prvo završno mjerilo²⁰ ispunjeno donošenjem Zakona o patentima („Službeni list CG“, broj 42/15), Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti topografija poluprovodnika („Službeni list CG“, br. 40/16), Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o žigu („Sl. list CG“, broj 40/16), Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna („Sl. list CG“, broj 42/16) i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima („Sl. list CG“, broj 53/16). Svaki od navedenih zakona sadrži odredbe o Unijskom iscrpljenju prava, sa dejstvom do dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo²¹**, stav je da je ono ispunjeno 2016. godine donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima („Sl. list CG“, broj 53/16), onako kako je to i definisano Zajedničkom pozicijom iz 2014. godine.

Međutim, u Izvještaju ekspertske misije EK data je preporuka da Crna Gora u potpunosti transponuje i Direktivu 2014/26/EU o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava iz 2014. godine, iako ona nije bila na listi propisa EU sa kojima je bilo potrebno usklađivanje, a koji su sadržani u Zajedničkoj poziciji kojom se utvrđuju završna mjerila. Postupajući u skladu sa navedenom preporukom, usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima („Sl. list CG“, broj 145/21). Značajno je istaći da je u međuvremenu EU donijela nekoliko novih direktiva sa kojima je takođe potrebno izvršiti usklađivanja, pa postoji mogućnost da u slučaju da ne dođe do privremenog zatvaranja poglavlja u skorijem roku, EU eventualno i ovo pitanje veže za zatvaranje poglavlja, kao što je to urađeno sa direktivom iz 2014. godine. Takođe, EK je naknadno ukazala i na određene manje neusklađenosti sa dvije direktive koje su već prenijete

²⁰ Izvršiti sve neophodne zakonodavne izmjene u cilju obezbjeđivanja primjene Unijskog iscrpljenja prava na teritoriji čitave EU od dana pristupanja.

²¹Usvojiti izmjene Zakona o autorskom i srodnim pravima kako bi se završilo usklađivanje s pravnom tekovinom EU.

u Zakon o autorskom i srodnim pravima. U međuvremenu je pripremljen Predlog zakona o izmjena i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima (koji je dobio pozitivno mišljenje Evropske komisije), a kojim su adresirane predmetne neusklađenosti, koji se trenutno nalazi u skupštinskoj proceduri.

Kada je u pitanju **treće završno mjerilo**²², ono je ispunjeno donošenjem Zakona o patentima („Sl. list CG“, broj 42/15) koji je u potpunosti usklađen sa pravnom tekovinom EU. Nakon donošenja navedenog zakona, EU je 2019. godine donijela Regulativu (EU) 2019/933 kojom se mijenja regulativa u oblasti sertifikata o dodatnoj zaštiti sa kojom je usaglašavan Zakon o patentima iz 2015. godine. Značajno je napomenuti da je 27. XII 2022. donijet Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o patentima („Sl. list CG“, broj 3/23), koji je dobio pozitivno mišljenje Evropske komisije, a kojim je u Zakon o patentima u potpunosti prenijeta Regulativa (EU) 2019/933.

Kada je u pitanju **četvrto završno mjerilo**²³, a koje se odnosi na obezbjeđivanje dovoljnih administrativnih kapaciteta za postupak registracije i sprovođenje prava intelektualne svojine uz bilans ostvarenih rezultata o istražnim postupcima, krivičnim gonjenjima i sudskim postupcima u slučaju kršenja prava, za njegovu implementaciju zaduženo je više institucija, u prvom redu Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Privredni sud, Državno tužilaštvo, Uprava policije, Uprava prihoda i carina i Uprava za inspekcijske poslove.

Kada je u pitanju ovo mjerilo, ekspertska misija Evropske komisije, koja je boravila u Crnoj Gori u periodu od 29. X do 2. XI 2018. imala je zadatak utvrđivanja ispunjenosti istog. Iako je od dana održavanja ekspertske misije realizovan jedan dio preporuka iz izvještaja ekspertske misije, određeni dio preporuka je ostao nerealizovan. Preostale preporuke adresirane su kroz Strategiju intelektualne svojine Crne Gore 2023-2026, sa pratećim akcionim planom, što je bio i jedan od zahtjeva Evropske komisije. Na sastanku Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju koji je održan 20. VI 2023, EK je naglasila značaj usvajanja Strategije kao važan korak koji će dovesti Crnu Goru bliže ispunjenju završnih mjerila u ovom poglavlju. Predmetna strategija je usvojena na sjednici Vlade 6. VII 2023. godine.

Takođe, Koordinacioni tim za sprovođenje prava intelektualne svojine je, shodno preporuci iz izvještaja ekspertske misije Evropske komisije, u julu 2023. obrazovao radnu grupu za podizanje svijesti javnosti o značaju prava intelektualne svojine i saradnju nadležnih organa sa nosiocima prava intelektualne svojine.

U narednom periodu je potrebno nastaviti aktivnosti na daljem jačanju administrativnih kapaciteta, kao i aktivnosti usmjerene na sprječavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine, a u cilju ostvarivanja stvarnih i mjerljivih rezultata koji će se ogledati u povećanju broja postupaka koji se sprovode pred nadležnim upravnim i sudskim organima, naročito kada su u pitanju krivična djela protiv intelektualne svojine.

²² Usvojiti izmjene Zakona o patentima u cilju potpune usklađenosti sa pravnom tekovinom EU, naročito odredbe koje se odnose na sertifikate o dodatnoj zaštiti.

²³ Crna Gora treba da obezbijedi dovoljne administrativne kapacitete za postupak registracije i sprovođenja prava intelektualne svojine i obezbijedi evidenciju bilansa ostvarenih rezultata o istražnim postupcima, krivičnim gonjenjima i sudskim postupcima u slučaju kršenja prava.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

U okviru ovog poglavlja je postignut visok stepen usklađenosti s EU propisima kada su u pitanju **prva tri završna mjerila**, odnosno realizovan je najveći dio aktivnosti koje se tiču usklađivanja zakonodavnog okvira s pravnom tekovinom EU. Ono što preostaje je donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima (koji je dobio pozitivno mišljenje Evropske komisije), a kroz koji će biti izvršeno usklađivanje sa dvije direktive iz oblasti autorskog prava, odnosno adresirane neusklađenosti koje su identifikovane od strane EK. Predmetni zakon se nalazi u skupštinskoj proceduri, pa je i njegovo donošenje zavisi od dinamike rada Skupštine.

Kada je u pitanju **četvrto završno mjerilo**, a za čiju je implementaciju zaduženo više institucija, ne može utvrditi rok kada kada će biti ispunjeno zbog samog načina na koje je formulisano. Postoje određene indicije da EK pozitivno gleda na aktivnosti koje su do sada realizovane, kao i one koje su planirane, a koje mogu dovesti do finalne procjene o ispunjenosti mjerila.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 7 – Pravo intelektualne svojine procjenjuje da je Crna Gora ispunila sve obaveze definisane završnim mjerilima u dijelu zakonodavnog okvira, uz donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima koji je u skupštinskoj proceduri. Kada je u pitanju četvrto završno mjerilo, postignut je evidentan napredak i u ovom dijelu, od strane EK je konstatovano da je kroz Strategiju intelektualne svojine Crne Gore 2023-2026 adresiran niz preporuka koje vode ispunjenju ovog mjerila.

VIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 8 – Konkurencija

Poglavlje 8 – Konkurencija se odnosi na politiku tržišne konkurencije, koja predstavlja osnov na kojem je formirana i počiva tržišna privreda jedne zemlje. Ovo poglavlje obuhvata podoblasti: zaštita konkurencije i državna pomoć.

Pored Agencije za zaštitu konkurencije (AZK) koja rukovodi radom Pregovaračke radne grupe (šef Pregovaračke radne grupe), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvo finansija, Ministarstvo pravde, Ministarstvo kapitalnih investicija i sudovi.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 8 ima definisana četiri završna mjerila.

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**²⁴, planirano je da, uz stručnu podršku, do maja 2024. bude pripremljen nacrt Zakona o zaštiti konkurencije kojim će biti uvedena kaznena politika u nadležnosti AZK-a. Zakon će transponovati Direktivu 2019/1, koja će se baviti finansijskom nezavisnošću Agencije. Kada su u pitanju drugi propisi iz ove oblasti, Vlada je 8. VI 2023. usvojila Uredbu o prestanku važenja Uredbe o uslovima, postupku i kriterijumima za grupno izuzeće od zabrane sporazuma u sektoru osiguranja, dok se očekuje donošenje Zakona o postupcima za naknadu štete zbog povreda konkurencije na tržištu, koji je prema PPCG-u bio planiran za III kvartal 2023.

Kada su u pitanju propisi u oblasti državne pomoći, u kontinuitetu se prate izmjene na EU nivou i u skladu sa tim rade izmjene podzakonskih akata u ovom dijelu. Ministarstvo finansija je donijelo Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći („Sl. list CG”, br. 57/23). Takođe, u proceduri za donošenje je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o Listi pravila državne pomoći u cilju usklađivanja sa Privremenim okvirom za mjere državne pomoći u kriznim situacijama za podršku privredi nakon ruske agresije na Ukrajinu - 2023/C 101/03 i Smjernicama o državnoj pomoći za spašavanje i restrukturiranje nefinansijskih privrednih društava u poteškoćama (tačka 135 kojom Komisija produžava primjenu ovih smjernica do 31. XII 2023).

Vezano za Zakon o kontroli državne pomoći, čije su izmjene i dopune planirane za IV kvartal 2024, u pripremi radne verzije utvrđeno je da ima mnogo više izmjena nego što smo očekivali, tako da u skladu sa nacionalnim pravilima neće biti moguće izmjene i dopune, već potpuno novi Zakon.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**²⁵, a koje se odnosi na administrativne i pravosudne kapacitete u oblasti antimonopolskih pravila, koncentracija i kontrole državne pomoći, u Agenciji za zaštitu konkurencije je, shodno Pravilniku o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji trenutno zaposleno 36 službenika od ukupno 55 sistematizovanih radnih mjesta, a menadžment Agencije je operativan i radi u punom kapacitetu. Savjet Agencije se sastoji od predsjednika i dva člana, čiji je mandat

²⁴ Crna Gora je završila zakonodavno usklađivanje s pravnom tekovinom EU koju obuhvata poglavlje Konkurencija.

²⁵ Crna Gora je izgradila adekvatne administrativne i pravosudne kapacitete u oblasti antimonopolskih pravila, koncentracija i kontrole državne pomoći.

počeo u aprilu 2022. (traje 4 godine), a direktor Agencije izabran je u novembru 2022. na puni mandat (u trajanju od 5 godina). Osnovano je i Odjeljenje za međunarodnu saradnju i informisanje medija, u kojem je zaposlen načelnik Odjeljenja.

Kada je u pitanju jačanje administrativnih kapaciteta kroz edukaciju/obuke, 22. III 2023. je na godinu dana obnovljena saradnja između AZK i Ministarstva za ekonomiju i zaštitu klime SR Njemačke (BMVK), kao i Savezne službe za sprovođenje njemačkog i evropskog prava konkurencije. Do septembra mjeseca je održan set obuka za službenike AZK, a obuke će biti dogovorene i za naredni period. Takođe, kroz bilateralnu saradnju AZK sa Mađarskim nacionalnim tijelom za konkurenciju (GVH), obavljani su preliminarni razgovori u cilju sticanja neophodne prakse važne u donošenju sudskih odluka, odnosno potencijalnom uključivanju Centra za obuke sudija i tužilaca u programa obuka GVH-a.

AZK je obnovila i Memorandume o saradnji sa Ekonomskim fakultetom i Pravnim fakultetom Univerziteta Crne Gore u cilju razvijanja saradnje i edukativne djelatnosti koje budu ocijenjene kao komplementarne sa stanovišta obje strane potpisnice. Kreirajući zajednički okvir saradnje, definisano je da će AZK obezbijediti obavljanje stručne prakse studentima master studija koji stiču znanja iz oblasti konkurencije kroz stečenu praksu na poslovima u stručnim službama Agencije, a oba fakulteta će dati svoj doprinos sa aspekta ekspertize kroz naučno-istraživački rad u oblastima od zajedničkog interesa.

Takođe, imajući u vidu da sudstvo ima važnu ulogu u ovom procesu i da predstavlja važnu kariku u poglavlju 8, u okviru projekta IPA 2020 „Increasing the capacity of institutions harmonising and implementing of EU acquis in the area of Competitiveness and Innovation“, a u saradnji sa Centrom za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, predviđeno sprovođenje obuka za sudije i tužioce kada su u pitanju oblast konkurencije i državne pomoći, kako bi se i u tom smislu osnažili kapaciteti sudstva za postupanje u ovim slučajevima imajući u vidu značaj uloge sudske instance u ovom procesu, posebno kada su u pitanju slučajevi koji se vežu za povredu konkurencije i državnu pomoć. S tim u vezi, u junu o.g. su održane prve obuke za sudije i tužioce u oblasti državne pomoći, a planirana je i kontinuirana edukacija u ovom dijelu.

Kada je u pitanju **treće završno mjerilo**²⁶, a u skladu sa namjerom o praktičnoj primjeni transponovanog EU zakonodavstva u crnogorsko, a u cilju ispunjavanja jedne od preporuka Evropske komisije, AZK nastavlja da sprovodi ispitne postupke po službenoj dužnosti, odnosno nenajavljeni neposredni uvid. Prikupljanje podataka neposrednim uvidom je ocijenjeno kao neophodno radi ispitivanja postojanja akata koji za cilj ili posljedicu imaju ili mogu imati sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije u smislu člana 8. stav 1. tačka 1 i 3 Zakona o zaštiti konkurencije ("Sl. list CG", br. 44/12,13/18 i 145/21). Pored toga, AZK nastavlja sa izvršavanjem sektorskih analiza, što je na liniji ispunjenja ovog završnog mjerila (u toku su su analize nafte i naftnih derivata na teritoriji Crne Gore, analiza maloprodaje i veleprodaje prehrambenih proizvoda na teritoriji Crne Gore i analiza prodaje piva na teritoriji Crne Gore, za potrebe predmeta).

²⁶ Crna Gora je pokazala zadovoljavajući bilans sprovođenja u oblasti antimonopolskih pravila, koncentracija i kontrole državne pomoći, uključujući bilans ostvarenih rezultata djelotvornog i učinkovitog postupanja administracije i pravosuđa u slučajevima otkrivenih nepravilnosti, između ostalog i izricanjem odvratajućih sankcija.

U dijelu **četvrtog završnog mjerila**²⁷, definisanim zajedničkom pozicijom EU za poglavlje 8 - Konkurencija:

U vezi utvrđivanjem da li je bilo nezakonite pomoći u finansiranju izgradnje autoputa Bar-Boljare i njegovog poslovanja, AZK je u uputila Ministarstvu kapitalnih investicija nalog za dostavu podataka. Ministarstvo kapitalnih investicija je dostavilo podatke i dokumentaciju. Navedeni podaci i dokumentacija se trenutno analiziraju zajedno sa podacima i dokumentacijom koja je pribavljena u prethodnom izvještajnom periodu;

U vezi sa utvrđivanjem da li je UNIPROM KAP primio nezakonitu državnu pomoć, AZSK su dostavljeni podaci od Elektroprivrede Crne Gore, nakon čega je Agencije uputila naloge za dostavu podataka Fondu za zaštitu životne sredine, Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma i Ministarstvu kapitalnih investicija, sa ostavljenim rokovima za postupanje. Prikupljeni podaci se analiziraju od strane Agencije.

U vezi sa utvrđivanjem da li je državna pomoć koja joj je dodijeljena kompaniji Montenegro Airlines od 2012. usklađena s odredbama SSP-a o državnoj pomoći, AZK je, nakon što je pokrenula postupak naknadne kontrole u slučaju ToMontenegro i u 4. ispitini postupak u slučaju Montenegro Airlines, uputila Ministarstvu kapitalnih investicija i Ministarstvu finansija zahtjeve za dostavu podataka, kako bi utvrdila, između ostalog, postojanje ekonomskog kontinuiteta između ove dvije avio kompanije i ostavila rokove za postupanje. Ministarstvo finansija je dostavilo podatke i oni se trenutno analiziraju zajedno sa podacima i dokumentacijom koja je pribavljena u prethodnom izvještajnom periodu.

Agencija je preduzela radnje i u slučaju 13. jul - Plantaže, pa je Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede uputila nalog za dostavu podataka. Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je dostavilo podatke. Agencija je angažovala eksperte za državnu pomoć sa projekta „Increasing the capacity of institutions harmonising and implementing of EU acquis in the area of Competitiveness and Innovation“, kako bi dali mišljenje da li mjera pomoći (u iznosu 1,5 miliona eura kompaniji „Plantaže“) predstavlja državnu pomoć i ako je državna pomoć, da li je kompatibilna s pravilima o državnoj pomoći.

AZK je takođe preduzela radnje i u slučaju Ugovora o kupovini između Elektroprivrede Crne Gore kao kupca i Toščelik Profil Ve Sac Endustri AS i Toščelik Aloyeed Engineering Steel, a Elektroprivredi je upućen nalog za dostavu podataka vezanih za ovu transakciju i ostavila rok za postupanje.

Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza

Kada je u pitanju **prvo završno mjerilo**, EK konstatuje da postoji dobar stepen usklađenosti s pravnom tekovinom EU u oblasti konkurencije i državne pomoći. Ukoliko ne bude značajnih promjena na tom planu, ključni akti za dostizanje potpune usklađenosti biće Zakon o zaštiti konkurencije (nacrt će biti spreman do

²⁷ U sljedećim slučajevima Agencija za zaštitu konkurencije, kao nacionalni nadležni organ za državnu pomoć, procijenila je prisustvo i usklađenost državne pomoći s odredbama SSP-a o državnoj pomoći i naredila njen povraćaj, gdje je takva pomoć ocijenjena kao neusklađena: – u slučaju kompanije „Montenegro Airlines“, procijeniti da li je državna pomoć koja joj je dodijeljena od 2012. godine usklađena s odredbama SSP-a o državnoj pomoći. Ovo treba da obuhvati i odredbe Zakona o ulaganju u konsolidaciju i razvoj društva „Montenegro Airlines“ koji je Skupština Crne Gore usvojila u decembru 2019. godine;

– Utvrditi da li je Unipromov KAP primio nezakonitu pomoć;

– U pogledu autoputa Bar-Boljare, utvrditi da li je bilo nezakonite pomoći u finansiranju izgradnje autoputa i njegovog poslovanja.

kraja 2023) i Zakon o kontroli državne pomoći (planiran za donošenje u IV kvartalu 2024). **Očekivanja su da će obaveze u ovom dijelu biti završene u II kvartalu 2025.**

Kod **drugog završnog mjerila**, AZK je napravila značajan iskorak zapošljavanjem 8 novih službenika u periodu jun 2022 – jun 2023. U toku 2024. planirano je zapošljavanje 5 case handlera u oba sektora, angažman zamjenika direktora Agencije i dalje jačanje Odsjeka za međunarodnu saradnju i informisanje medija. Očekivanja su da AZK će u toku 2024. biti popunjeno 45 od 55 sistematizovanih radnih mjesta, a da će tokom tokom 2025. biti popunjeno 50 od 55 mjesta, čime bi trogodišnji period bio zaključen sa 22 zaposlena više u odnosu na početak mandata Savjeta AZK. Kroz kontinuirane obuke u okviru bilateralne saradnje sa nadležnim tijelima, obuke za sudije i tužioce kroz različite projekte finansirane od strane EU i od drugih donora, kao i konstantne aktivnosti na planu unaprjeđenja kompletnih kapaciteta Crne Gore u oblastima državne pomoći i konkurencije, može se smatrati da će ovo mjerilo biti ispunjeno do sredine 2025. godine.

Cijeneći obaveze iz **trećeg završnog mjerila**, ključna obaveza jeste uvođenje kaznene politike u nadležnost Agencije što se i planira Zakonom o zaštiti konkurencije. Očekivanja su da će ova obaveza biti realizovana do kraja 2024, čime će biti prevaziđen problem niskih kazni određenih od strane nadležnih sudova. AZK sprovodi sve neophodne aktivnosti na planu redovne kontrole aktivnosti učesnika na tržištu, kao i samih davaoca državne pomoći, a do kraja 2025. će biti moguće pokazati bilans rezultata dovoljan za ispunjenje zahtjeva definisanih ovim završnim mjerilom.

Predmeti definisani **četvrtim završnim mjerilom** su u proceduri rješavanja. Kod slučaja Montenegro Airlinesa, Agencija je utvrdila nedozvoljenu državnu pomoć i naredila povrat sredstava. Sa aspekta nadležnosti AZK, iscrpljene su sve aktivnosti na ovom planu i stečajni postupak je van nadležnosti AZK-a. U ovom trenutku ispituje se i pomoć koju je MA dobio od NTO-a 2017. godine čije zatvaranje se očekuje do sredine 2024. Slučaj KAP Uniprom je u toku i očekuje se zatvaranje do sredine 2024. Ista situacija je i sa slučajem auto-puta Bar-Boljare. Cijeneći potencijalne izazove na putu ispunjenja zahtjeva definisanih ovim završnim mjerilom, očekivanja su da do kraja II kvartala 2025. svi predmeti budu riješeni.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 8 – Konkurencija procjenjuje da će Crna Gora do kraja 2025. završiti obaveze definisane kroz četiri završna mjerila, a u cilju privremenog zatvaranja ovog poglavlja.

IX Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 9 – Finansijske usluge

Poglavlje 9 – Finansijske usluge obuhvata propise u oblasti bankarstva, osiguranja, infrastrukture, finansijskih tržišta, tržišta hartija od vrijednosti i investicionih usluga. Pravna tekovina obuhvaćena ovim poglavljem uključuje pravila za izdavanje odobrenja za rad, poslovanje i nadzor poslovanja finansijskih institucija i uređenih tržišta. Naime, ovo poglavlje obuhvata četiri oblasti: bankarstvo i finansijski konglomerati, osiguranje i penzijsko osiguranje pod pokroviteljstvom poslodavca, infrastruktura finansijskih tržišta i tržište hartija od vrijednosti i investicione usluge.

Pored **Centralne banke** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo finansija, Agencija za nadzor osiguranja, Komisija za tržište kapitala i Fond za zaštitu depozita.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru ovog poglavlja ima definisanih pet završnih mjerila.

PPCG-om 2023 - 2024 planirane su aktivnosti na izradi četiri zakonska akta u cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**²⁸, i to:

- Zakona o dodatnom nadzoru finansijskih konglomerata (donošenje: 2024/II)
- Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama (donošenje: 2024/II)
- Zakona o izmjenama Zakona o stečaju i likvidaciji banaka (donošenje: 2023/IV)
- Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sanaciji kreditnih institucija (donošenje: 2023/IV)

Zakon o dodatnom nadzoru finansijskih konglomerata - U pogledu usklađivanja sa Direktivom 2002/87/EC o dodatnom nadzoru kreditnih institucija, društava za osiguranje i investicionih društava u finansijskom konglomeratu, Radni tim za izradu Nacrta zakona o dodatnom nadzoru finansijskih konglomerata (koga čine predstavnici crnogorskih regulatora finansijskog tržišta i Ministarstva finansija) nastavio je sa radom na pripremi tog propisa.

Krajem aprila tekuće godine (24-28. aprila) održana je TAIEX misija, u toku koje su eksperti iz Hrvatske Narodne banke (HNB) i Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga (u daljem tekstu: HANFA) pružili značajnu tehničku pomoć Radnom timu u pogledu sagledavanja potrebnih aktivnosti za usklađivanje, izradu i primjenu pomenutog dokumenta i podzakonskih propisa koje će regulatori nakon usvajanja pomenutog propisa biti dužni da donesu.

Radni tim, nakon TAIEX misije, radi na finalnom tekstu Nacrta zakona i pripremi tabela usklađenosti sa Direktivom.

²⁸ Crna Gora pokazuje napredni nivo usklađenosti s evropskim zakonodavstvom u oblasti bankarstva i finansijskih konglomerata, posebno u vezi s kapitalnim zahtjevima, nadzorom finansijskih konglomerata, zaštitom depozita, reorganizacijom i likvidacijom kreditnih institucija i spremnost za sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.

Naredne aktivnosti u okviru ovog projekta se tiču pripreme preostale dokumentacije, potrebne za dalju zakonodavnu proceduru (RIA i drugi neophodni obrasci). Nakon toga, sva pomenuta dokumenta bi trebalo da budu usvojena od strane savjeta/odbora regulatora uključenih u projekat i potom upućena u proceduru usvajanja.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama – U naznačenom izvještajnom periodu nastavljene su aktivnosti Centralne banke (u daljem tekstu: CBCG) na pripremi Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama, kojim se nastavlja proces usaglašavanja sa zahtjevima CRD-a. Naime, dalje aktivnosti se tiču usklađivanja sa dokumentom 32019L0878 (Direktiva (EU) 2019/878 o izmjenama Direktive 2013/36/EU o izmjenama i dopunama Direktive 2013/36/EU u pogledu izuzetih subjekata, finansijskih holdinga, mješovitih finansijskih holdinga, primanja, supervizorskih mjera i ovlašćenja i mjera za očuvanja kapitala), odnosno sa odredbama koje se odnose na finansijske holdinge, mješovite finansijske holdinge i mjere za očuvanja kapitala (baferi kapitala). Osim toga, kroz izmjene i dopune pomenutog zakona izvršiće se pravno-tehnička prilagođavanja pojedinih članova, kako bi se adresirale prepoznate potrebe za pojašnjenjima istih.

Uporedo sa ovim projektom CBCG radi na pripremi pojedinih podzakonskih propisa značajnih za sprovođenje Zakona o kreditnim institucijama, odnosno izradi izmjena i dopuna Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija i Odluke o izvještajima koji se dostavljaju CBCG, kako je utvrđeno Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2023-2024.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sanaciji kreditnih institucija - U okviru dodatnog usaglašavanja zakonske i podzakonske regulative sa evropskim regulatornim okvirom za sanaciju kreditnih institucija, vršeno je usaglašavanje Zakona o sanaciji kreditnih institucija sa Direktivom 2019/879/EU o izmjeni Direktive 2014/59/EU (vezano za kapacitete pokrivanja gubitaka i dokapitalizacije kreditnih institucija i investicionih društava), odnosno tzv. BRRD II Direktivom. Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sanaciji kreditnih institucija donio je Savjet Centralne banke 22. XII 2022. Predlog zakona o izmjeni i dopuni Zakona o sanaciji kreditnih institucija je dostavljen Evropskoj komisiji u junu 2023.

Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o stečaju i likvidaciji banaka - Savjet CBCG je 13. V 2023. donio Nacrt zakona o izmjeni i dopuni Zakona o stečaju i likvidaciji banaka, kojim se navedeni zakonski akt usklađuje sa Direktivom 2017/2399/EU u pogledu rangiranja neobezbijeđenih dužničkih instrumenata u hijerarhiji stečajnog postupka. Ministarstvo finansija je Nacrt zakona objavilo na javnu raspravu u periodu od 29. V do 19. VI 2023. Dobio je mišljenje nacionalnih institucija. Predlog zakona o izmjeni i dopuni Zakona o stečaju i likvidaciji banaka je dostavljen Evropskoj komisiji 9. VIII 2023.

Usklađenost Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sanaciji kreditnih institucija i Predloga zakona o izmjeni i dopuni Zakona o stečaju i likvidaciji banaka u odnosu na relevantnu EU regulativu će se izvršiti kroz TAIEX misiju, odobrenu od strane EK, sa ciljem da se procjena usklađenosti završi do kraja septembra 2023.

Primjena BRRD II Direktive bi se mogla očekivati od 01. I 2024, pri čemu će (uz donošenje nekoliko dodatnih planiranih podzakonskih akata koji će biti usklađeni sa relevantnim regulativama i EBA smjernicama)

usklađivanje sa ovom Direktivom značiti da će crnogorski regulatorni okvir za sanaciju kreditnih institucija u potpunosti biti usklađen sa EU regulatornim okvirom.

Podsjećamo da su realizovane značajne aktivnosti u oblasti **systema zaštite depozita**, odnosno usaglašavanja sa Direktivom 2014/49/EU i Direktivom 2014/59/EU, a što je izvršeno usvajanjem paketa zakonskih propisa krajem 2019, tj. usvajanjem Zakona o kreditnim institucijama, Zakona o sanaciji kreditnih institucija, Zakona o zaštiti depozita i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stečaju i likvidaciji banaka. Zakon o zaštiti depozita i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stečaju i likvidaciji banaka su stupili na snagu početkom 2020, dok su Zakon o kreditnim institucijama i Zakon o sanaciji kreditnih institucija u primjeni od 01. I 2022.

Zakonom o zaštiti depozita vrši se usaglašavanje i sa Osnovnim principima za efikasan sistem zaštite depozita, izdatim od Međunarodne asocijacije institucija za osiguranje depozita (Core Principles for effective Deposit Insurance Systems, IADI), koje u postupku ocjene usaglašenosti i ispunjavanja preporuka u okviru FSAP misije, primjenjuju Svjetska banka i Međunarodni Monetarni Fond.

Zakon o zaštiti depozita je u potpunosti implementiran primjenom Metodologije za obračun premije na bazi rizika pojedine kreditne institucije počev od 01. I 2021.

PPCG-om 2023 - 2024 planirane su aktivnosti na izradi dva zakonska akta u cilju ispunjenja **drugog završnog mjerila**²⁹, i to:

- Zakona o penzionim fondovima (donošenje: 2023/IV)
- Zakona o osiguranju (donošenje: 2023/IV)

Zakon o penzionim fondovima - Komisija za tržište kapitala (u daljem tekstu: KTK) je, u cilju unapređenja regulatornog okvira, pripremila radnu verziju nacrta Zakona o penzionim fondovima i dostavila ga Ministarstvu finansija na dalje postupanje, a koje je nacrt zakona stavilo na javnu raspravu od 04. VII do 05. IX 2022. Javna rasprava je završena 2022. i na osnovu primljenih komentara sačinjen je izvještaj, te nastavljena dalja procedura koja se odnosi na transpozicione tabele.

KTK je 18. IV 2023. dobila potvrdu da je odobrena TAEX misija za ovaj Zakon, koja je trajala od 15. VI do 21. VI 2023, a odnosila se na izradu transpozicionih tabela.

Zakon o osiguranju - Novi **Zakon o osiguranju**, kojim se u pravni sistem Crne Gore prenose Direktiva 2009/138/EC (Solventnost II) i Direktiva 2016/97 (IDD), prema PPCG i Programu rada Vlade u 2023, planiran je za usvajanje u IV kvartalu 2023, a njegovo stupanje na snagu danom ulaska Crne Gore u EU.

U periodu april – jun 2023, Agencija za nadzor osiguranja (u daljem tekstu: ANO) je informisana da će predstavnici HANFA-e kroz TAEX misiju dati procjenu usklađenosti predloga novog Zakona o osiguranju sa regulativom EU. Navedena TAEX misija organizovana je u periodu 5 - 7 VII 2023, te se u narednom periodu očekuje dobijanje zvaničnog stava predstavnika HANFA-e u vezi sa usklađenošću teksta ovog zakona sa pomenutim direktivama. Nakon dobijanja zvaničnog stava u vezi sa navedenim, planirano je organizovanje

²⁹ Crna Gora pokazuje napredni nivo usklađenosti s evropskim zakonodavstvom u oblasti osiguranja i profesionalnih penzija, posebno u vezi životnog osiguranja, reosiguranja, posredovanja u osiguranju, osiguranja od odgovornosti za motorna vozila, Solventnost II i IORP direktive i spremnost za sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.

sastanka sa predstavnicima Ministarstva evropskih poslova, radi preciznog definisanja daljih aktivnosti koje je neophodno sprovesti (usklađivanje teksta zakona u skladu sa sugestijama dobijenim kroz TAIEX misiju, kao i izrada odgovarajućih tabela usklađenosti shodno procedurama Direkcije za usklađivanje s pravnom tekovinom EU), a u cilju ispunjenja rokova propisanih PPCG-om.

Pored navedenog, ANO je bila angažovana na izradi **Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osiguranju**, shodno prepoznatim potrebama iz nadzorne prakse za kontinuiranim unaprijeđenjem regulatornih standarda, daljim razvojem kanala prodaje, odnosno distribucije osiguranja, te u cilju izmjene određenih normi postojećeg zakona u skladu sa iskustvima u dosadašnjoj primjeni, kao i u cilju usklađivanja sa drugom domaćom regulativom (Zakon o privrednim društvima i Zakon o likvidaciji i stečaju društava za osiguranje). Nacrt zakona je Ministarstvo finansija objavilo na javnu raspravu, u periodu od 12. VII do 04. VIII 2023. Osim toga, ANO je završila rad na izmjenama i dopunama dva podzakonska akta, *Pravilnika o sadržaju izvještaja i drugih obavještenja i podataka koji se dostavljaju ANO i o načinu i rokovima njihovog dostavljanja i Pravilnika o uslovima za polaganje, načinu polaganja i programu stručnog ispita za obavljanje poslova ovlašćenog aktuara*.

Polazeći od trenutnog presjeka regulatornog okvira EU, PPCG-om 2023-2024 nisu planirane aktivnosti u okviru **trećeg završnog mjerila**³⁰.

PPCG-om 2023 - 2024 planirane su aktivnosti na izradi tri zakonska akta u cilju ispunjenja **četvrtog završnog mjerila**³¹, i to:

- Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu kapitala (donošenje: 2024/III)
- Zakona o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom (donošenje: 2023/IV), i
- Zakona o alternativnim investicionim fondovima (donošenje: 2023/IV).

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu kapitala - KTK je krajem 2022. sačinila **Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu kapitala**, koji je usklađen sa direktivama koje su predstavljene tokom Twinning projekta "Support to Regulation of Financial Services" (2018). KTK je mišljenja da je potrebno uraditi reviziju navedenog nacrta zakona, a u skladu sa svim novousvojenim izmjenama direktiva i uredbi koje nisu obuhvaćene ovim Twinning projektom. KTK priprema navedene izmjene i dopune nacrta Zakona, a čije usvajanje je planirano za treći kvartal 2024.

Zakon o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom i Zakon o alternativnim investicionim fondovima - KTK je, u cilju unapređenja regulatornog okvira, pripremila radne verzije nacrta Zakona o alternativnim investicionim fondovima i Zakona o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom i dostavila ih Ministarstvu finansija na dalje postupanje, a koje je nacрте ovih zakona stavilo na javnu raspravu od 04. VII do 05. IX 2022. Javna rasprava za navedene nacрте je završena 2022. i na osnovu

³⁰ Crna Gora pokazuje napredni nivo usklađenosti s evropskim zakonodavstvom u oblasti infrastrukture finansijskog tržišta, posebno u pogledu finalnog saldiranja i aranžmana finansijskih kolaterala i spremnost za sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.

³¹ Crna Gora pokazuje napredni nivo usklađenosti s evropskim zakonodavstvom u oblasti tržišta hartija od vrijednosti i investicionih usluga, posebno u pogledu tržišta u Direktivi finansijskih instrumenata, izvještaja, transparentnosti i tržišnih zloupotreba i spremnost za sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.

primljenih komentara sačinjen je izvještaj, te nastavljena dalja procedura koja se odnosi na transpozicione tabele.

KTK je 18. IV 2023. dobila potvrdu da je odobrena TAIEX misija za Zakon o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom, dok je 26. IV 2023. potvrđena TAIEX misija za Zakon o alternativnim investicionim fondovima.

Planirano je da sve TAIEX misije budu finalizovane do kraja novembra, a zatim sa transpozicionim tabelama slijedi slanje sva tri nacrti zakona (uključujući i Zakon o penzionim fondovima) Ministarstvu evropskih poslova i Evropskoj komisiji na dalju proceduru.

U kontekstu **petog završnog mjerila**³², nadležne regulatorne i supervizorska institucije u kontinuitetu unapređuju administrativne i institucionalne kapacitete za primjenu i sprovođenje pravne tekovine EU od dana pristupanja.

Takođe, preduzimaju se i aktivnosti na sticanju statusa posmatrača u tri evropska nadzorna tijela – Evropskom nadzornom tijelu za bankarstvo (EBA), Evropskom nadzornom tijelu za hartije od vrijednosti i tržišta (ESMA) i Evropskom nadzornom tijelu za osiguranje i penzijsko osiguranje (EIOPA) prije pristupanja EU.

CBCG je, u vezi sa do sada postignutim napretkom i pomenutim aktivnostima i projektima za usklađivanje bankarskog regulatornog okvira sa EU propisima, zvanično prema EBA, još u toku 2022, izrazila interesovanje i spremnost za započinjanje postupka procjene ekvivalentnosti domaćeg regulatornog i supervizorskog okvira za kreditne institucije sa EU okvirom.

Podsjećamo, **CBCG** je potpisala **Sporazum o saradnji između EBA i supervizorskih vlasti zemalja regiona 22. X 2015**, kojim ove zemlje stiču status ravnopravnog učešća u razmjenama informacija sa zemljama članicama EU, kada je u pitanju poslovanje i supervizija bankarskih sistema.

Takođe, **CBCG** je potpisala **Sporazum o saradnji sa Jedinostvenim odborom EU za sanaciju** (Single Resolution Board - SRB), centralnim tijelom za sanaciju u okviru bankarske unije u EU, u oktobru 2022, koji se odnosi na razmjenu informacija i saradnju u planiranju i sanaciji banaka sa prekograničnim poslovanjem.

ANO ostvaruje uspješnu institucionalnu saradnju sa **EIOPA-om** u domenu informacija i aktivnosti otvorenih za treće zemlje, koja je rezultirala između ostalog i učešćem u Eastern Cooperation Conference, u martu 2023, sa ciljem razmjene iskustava i prakse u pogledu primjene supervizije zasnovane na rizicima, u skladu sa EU regulativom. Obezbeđivanje statusa posmatrača u radu EIOPA za ANO bi značajno doprinijelo daljem razvoju supervizorske prakse, uz konvergentnu primjenu regulative Evropske Unije (Solventnost II). Status posmatrača bi naročito doprinio daljem jačanju kapaciteta ANO, neophodnih za primjenu izuzetno složenih tehničkih standarda i smjernica supervizije osiguranja, koje izdaje EIOPA, a čija primjena se sprovodi uz koordinaciju i stručnu i ekspertsku podršku EIOPA-e, u cilju jačanja nacionalnih supervizorskih kapaciteta u zemljama EU.

³² Crna Gora pokazuje stabilnost i nezavisnost regulatornih i nadzornih institucija s adekvatnim administrativnim kapacitetima za primjenu i sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.

ANO sprovodi kontinuirane aktivnosti koje su usmjerene na obezbijedivanje tehničke pomoći i podrške neophodne za dalju izgradnju stručnih kapaciteta u ANO, prije svega u okviru IPA III okvira.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

PRG podsjeća na ocjenu iz Izveštaja Evropske komisije iz 2022, u kome je konstatovano da je „Crna Gora umjereno pripremljena u oblasti finansijskih usluga. Uopšteno, određeni napredak postignut je u izvještajnom periodu, uz dobar napredak u oblasti bankarskih i finansijskih konglomerata, određeni napredak u osiguranju i bez napretka u tržištima kapitala“.

Imajući u vidu izazove koje je EK prepoznala u vezi daljeg napretka u oblasti finansijskih usluga u 2023, kao i konkretne rezultate koje je PRG ostvarila u jedogodišnjem periodu na izradi planiranih regulatornih akata, kako sa aspekta faze izrade tako i faze usvajanja, u okviru završnih mjerila za oblast bankarstva i finansijskih konglomerata, osiguranja i profesionalnih penzija, tržišta hartija od vrijednosti i investicionih usluga, očekivanja su da će regulatorni okvir biti u najvećoj mjeri usklađen sa trenutnim presjekom pravne tekovine EU u kratkom roku.

Kada je u pitanju ispunjenje petog završnog mjerila, sve institucije u kontinuitetu preduzimaju maksimalne napore na unaprjeđenju administrativnih i institucionalnih kapaciteta za primjenu pravne tekovine EU po pristupanju, korišćenjem raspoloživih instrumenata tehničke pomoći i podrške, kao i u pogledu sticanja statusa posmatrača u relevantnim EU nadzornim tijelima.

X Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 10 – Informatičko društvo i mediji

Poglavlje 10 – Informatičko društvo i mediji se odnosi na pravila koja omogućavaju efikasno funkcionisanje zajedničkog tržišta u području telekomunikacionih usluga i mreža, kao i njihovu promociju, razvoj i širu dostupnost, usluga digitalnog društva, informacione bezbjednosti, jačanja digitalnih vještina, kao i audiovizuelnog medijskog okvira. S tim u vezi, ovo poglavlje obuhvata oblast elektronskih komunikacija, usluga informatičkog društva i audiovizuelne politike.

Pored **Ministarstva javne uprave** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su: Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture i medija, Agencija za elektronske medije, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Uprava za inspeksijske poslove i dr.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru ovog poglavlja ima definisana **dva završna mjerila**.

U kontekstu **prvog završnog mjerila**³³, u dijelu obezbjeđenja nezavisnosti regulatornog tijela za oblast elektronskih komunikacija, u toku je izrada novog Zakona o elektronskim komunikacijama u cilju usklađivanja s aktuelnom pravnom tekovinom EU.

Resorna institucija je ranije pristupila izradi izmjena i dopuna Zakona o elektronskim komunikacijama u dijelu usaglašavanja sa Zakonom o državnoj upravi, ali se odustalo od donošenja ovog zakona i pristupilo izradi novog zakonskog rješenja koje će biti usaglašeno sa Direktivom 2018/1972/EU o Evropskom zakoniku o elektronskim komunikacijama (EECC). Iako je izrada novog Zakona o elektronskim komunikacijama u toku, Skupština je 19. IV 2023. usvojila izmjene i dopune Zakona o elektronskim komunikacijama po skraćenoj proceduri, bez javne rasprave, koje nisu proglašene od strane Predsjednika Crne Gore niti objavljene u „Službenom listu Crne Gore“ iz proceduralnih razloga. Suština predloženih promjena u tim izmjenama i dopunama Zakona je bila da se imenuju novi Savjet i direktor saglasno Zakonu o državnoj upravi, tj. da ih imenuje Vlada, bez javnog konkursa, da se uvede odredba da su čelnici Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (EKIP) disciplinski odgovorni u skladu sa Zakonom o državnim službenicima i namještenicima i da zaposleni u EKIP-u primaju zaradu u skladu sa Zakonom o zaradama u javnom sektoru. Glavne promjene koje bi izmjene i dopune ovog zakona trebalo da uvedu su razrješenje postojećih članova Savjeta prije isteka mandata na koji su imenovani, kao i izvršnog direktora. Vlada, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma (MERT) i EKIP su bili protiv predloženih promjena jer su u suprotnosti sa odredbama Direktive (EU) 2018/1972, čime bi se direktno narušila nezavisnost nacionalnog regulatornog tijela za elektronske komunikacije (EKIP) i time Crna Gora udaljila od ispunjavanja ovog završnog mjerila.

Budući da odredbe Zakona o državnoj upravi predstavljaju ograđujući faktor za ispunjenje ovog završnog mjerila u dijelu nezavisnosti EKIP-a – saglasno obavezi transponovanja Direktive (EU) 2018/1972 u novi

³³ Usklađenost crnogorskog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU o nezavisnosti nacionalnog regulatornog tijela za elektronske komunikacije (EKIP) i s pravnom tekovinom o audiovizuelnim medijskim uslugama.

Zakon o elektronskim komunikacijama, čija izrada je u toku, potrebno je preduzeti neophodne aktivnosti u cilju ispunjavanja ovog završnog mjerila tj. potpune usklađenosti nacionalnog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU.

Značajno je podsjetiti da su, u cilju obezbjeđivanja nezavisnosti regulatornog organa, izvršene izmjene i dopune Zakona o elektronskim komunikacijama 2017. Nezavisnost regulatora je do tada bila ugrožena zbog prelijevanja budžetskog suficita u državni budžet, kao i usljed odredbe da će predsjednik i članovi Savjeta EKIP-a biti razriješeni ukoliko Skupština ne usvoji Izvještaj o radu EKIP-a sa finansijskim izvještajem. Ovo pitanje je tada riješeno ukidanjem ovih odredbi, čime je u toj fazi ispunjeno mjerilo za Poglavlje 10 koje se odnosi na oblast elektronskih komunikacija.

Kad je riječ o oblasti audiovizuelne politike, u toku je izrada paketa tri medijska zakona: Zakon o audiovizuelnim medijskim uslugama, Zakon o javnom medijskom servisu Crne Gore i Zakon o medijima.

U kontekstu izrade ovih zakonskih rješenja došlo je do potrebe naknadnog intersektorskog usklađivanja i potpunog usaglašavanja sa Medijskom strategijom 2023 -2027. Vlada je 19. oktobra 2023. usvojila Medijsku strategiju sa Akcionim planom za period 2023 – 2024.

Donošenjem Zakona o audio-vizuelnim medijskim uslugama izvršiće se transponovanje revidirane Direktive o AVM uslugama iz 2018. i dodatno unaprijediti pozicija i proširiti prava i obaveze Agencije za elektronske medije (AEM), kao nezavisnog regulatornog tijela za oblast AVM usluga. Pored toga, otkloniće se uočena ograničenja za obezbjeđivanje nezavisnosti u radu i sprovođenje efikasnog nadzora nad primjenom zakona od strane subjekata koji su u nadležnosti AEM-a. Ministarstvo kulture i medija (MKM) preduzima potrebne korake u dijelu međusektorskog usaglašavanja Zakona i upućivanja EK na mišljenje u skladu sa rokovima za nastavak učešća Crne Gore u programu Kreativna Evropa.

Utvrđivanjem i usvajanjem Zakona o javnom medijskom servisu Crne Gore napraviće se značajan korak u cilju snaženja nezavisnosti i odgovornosti članova Savjeta i rukovodstva RTCG-a.

U kontekstu **drugog završnog mjerila**³⁴, u Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma (MERT), u okviru Direktorata za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio-spektar od ukupno tri direkcije dvije se bave pitanjima koja su kontekst Poglavlja 10: Direkcija za elektronske komunikacije i radio-spektar i Direkcija za širokopojasni pristup internetu. U ovim organizacionim jedinicama sistematizovano je ukupno osam radnih mjesta, od kojih su četiri radna mjesta upražnjena

U EKIP-u ima ukupno 70 zaposlenih, zajedno sa predsjednikom Savjeta, dva (trenutno) člana Savjeta i izvršnim direktorom EKIP-a.

Ministarstvo javne uprave (MJU) kontinuirano radi na osnaživanju administrativnih kapaciteta. Poslednje izmjene na temu sistematizacije radnih mjesta tiču se upostavljanja Direkcije za informacionu bezbjednost – Vladin CIRT, u okviru Direktorata za infrastrukturu, informacionu bezbjednost, digitalizaciju i e-servise u kojem su sistematizovana ukupno 42 radna mjesta. Uloga ove nove organizacione jedinice, kojom je sistematizovano sedam radnih mjesta, je da vrši monitoring uspostavljenog sajber ekosistema 24/7 i da

³⁴ Dovoljan administrativni kapacitet za sprovođenje pravne tekovine u oblasti elektronskih komunikacija, usluga informatičkog društva i AVM usluga, uključujući nezavisnost regulatora

odgovori na prijetnje sofisticiranih sajber napada, kako bi se povećala bezbjednost Vladine informatičke infrastrukture i informaciono-komunikacione mreže organa i omogućilo zaustavljanje sajber napada u ranoj fazi, brzi oporavak sistema i očuvanje integriteta podataka.

Imajući u vidu važnost informacione bezbjednosti i snaženje administrativnih kapaciteta na svim nivoima, značajno je navesti i Direkciju za zaštitu tajnih podataka, koja saglasno Zakonu o tajnosti podataka vrši koordinaciju prevencije i zaštite od računarskih bezbjednosnih incidenata na internetu i drugih rizika od incidenata po bezbjednost informacionih sistema državnih organa, organa državne uprave, organa jedinica lokalne samouprave i dr, preko posebne organizacione jedinice (CIRT). CIRT, u skladu sa zakonom kojim se uređuje informaciona bezbjednost, preduzima mjere za:

- uspostavljanje sistema zaštite od računarskih bezbjednosnih incidenata na internetu i drugih rizika od incidenata po bezbjednost informacionih sistema iz člana 74 stav 1 tačka 8b ovog zakona;
- prevenciju računarsko-bezbjednosnih incidenata;
- otklanjanje posljedica u slučaju bezbjednosnih incidenata na internetu koji prelaze okvire djelovanja informacionih sistema iz člana 74 stav 1 tačka 8b ovog zakona.

Trenutno je u CIRT-u zaposleno 6 osoba. Shodno Akcionom planu Strategije sajber bezbjednosti ciljna vrijednost do 2024. je ukupno 16 zaposlenih sluzbenika u CIRT-u, odnosno do 2026. ukupno 24 zaposlena sluzbenika.

U Direktoratu za medije Ministarstva kulture i medija (MKM) sistematizovano je šest radnih mjesta sa generalnim direktorom Direktorata. Direktor je sa minimalnim kadrovskim kapacitetom u posljednje dvije godine koordinirao izradom nacрта sva tri medijska zakona koji su sada u finalnoj fazi, kao i Medijske strategije 2023 - 2027, sa pratećim Akcionim planom 2023-2024. Kako bi se osigurala kvalitetna implementacija zakona i sprovođenje mjera i aktivnosti planiranih Strategijom značajno je proširiti kadrovske kapacitete Direktorata za medije, tj. povećati broj sistematizovanih radnih mjesta. Ovo se posebno odnosi za realizaciju aktivnosti planiranih Medijskom strategijom što će činiti najveći dio obaveza Direktorata za medije u narednih pet godina.

U AEM-u ima ukupno 25 zaposlenih (direktorica + 21 zaposleni na neodređeno vrijeme i troje zaposlenih na određeno vrijeme). Nakon usvajanja Zakona o audio-vizuelnim medijskim uslugama izvršiće se usaglašavanje unutrašnje organizacije i sistematizacije radnih mjesta u skladu sa potrebama i obavezama AEM-a da izvršava proširene i nove nadležnosti. Takođe, AEM će intenzivirati aktivnosti (obuke, ekspertske misije, studijske posjete) za unapređenje kapaciteta, znanja i iskustava zaposlenih u vezi sa poslovima iz postojećih i proširenih nadležnosti AEM-a.

U cilju praćenja ispunjenosti II završnog mjerila, u decembru 2022. organizovana je *Peer review* misija i u sklopu nje posebno je analizirana Agencija za elektronske medije. Na kraju misije ekspertkinja je dala (pozitivnu) preliminarnu ocjenu rada i kapaciteta AEM-a, uz preporuke za dalje unapređenje kroz primjenu novih zakonskih rješenja (Zakon o AVM uslugama) ili izmjene postojećeg zakonskog okvira koji je prepoznat kao ograničavajući za rad i/ili poziciju AEM-u (Zakon o zaradama u javnom sektoru, Zakon o inspekcijском nadzoru, Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti i sl).

Podsjećamo da su AEM i EKIP, kao i nadležna ministarstva za oblasti telekomunikacija i medija bili predmet posebne višednevne *Peer Review* misije u junu 2016.

Da bi se obezbijedili dovoljni administrativni kapaciteti u sve tri oblasti, važno je nastaviti s programima profesionalne obuke zaposlenih u formi ekspertske misije, treninga, seminara, radionica i sl. i na drugi način osnaživati kapacitete u kontekstu pregovaračkog procesa i usaglašavanja s pravnom tekovinom EU.

S aspekta Poglavlja 10 značajno je utvrditi resornu instituciju za oblast elektronske trgovine, imajući u vidu da su institucionalne promjene u proteklom periodu i fluktuacija kadrova otvorile pitanje nadležnosti za ovu oblast koja je ranije bila u resoru Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije koje je prestalo da postoji formiranjem 41. Vlade CG.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Potpunom implementacijom Direktive (EU) 2018/1972 o Evropskom zakoniku o elektronskim komunikacijama (EECC) u nacionalno zakonodavstvo, čija transpozicija u novi Zakon o elektronskim komunikacijama je u toku, kao i prihvatanjem rješenja, na koja ukazuju MERT i EKIP, koja se odnose na izuzimanje primjene odredbi Zakona o državnoj upravi, Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru i Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti na nezavisnu regulatornu agenciju za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (EKIP) ostvaruje se uslov ispunjenja I završnog mjerila.

U kontekstu izrade Zakona o informacionoj bezbjednosti, izrađen je Nacrt zakona i upućen na mišljenje Evropskoj komisiji. Nakon dobijanja mišljenja EK, Predlog zakona će biti dostavljen Vladi na utvrđivanje, saglasno definisanim rokovima. Zakon o informacionoj bezbjednosti se usklađuje sa Direktivom NIS 2 - Direktiva (EU) 2022/2555 Evropskog parlamenta i Savjeta od 14. XII 2022. o mjerama za visok zajednički nivo sajber sigurnosti širom Unije, izmjeni Uredbe (EU) br. 910/ 2014 i Direktive (EU) 2018/1972 i stavljanju van snage Direktive (EU) 2016/1148. Donošenjem ovog zakona, kroz uspostavljanje dva snažna mehanizma, Agencije za sajber bezbjednost i Vladinog CIRT-a, transponovanjem NIS2 direktive, informacionu bezbjednost u Crnoj Gori podižemo na znatno viši nivo stvarajući uslove za snažnije reagovanje na buduće, eventualne, incidente / sajber napade u Crnoj Gori.

Usvajanjem i primjenom strateškog i zakonskog okvira za oblast AVP, crnogorsko zakonodavstvo i njeni administrativni kapaciteti obezbijediće uslove za ispunjenje završnih mjerila. Imajući u vidu potrebno vrijeme i resurse za implementaciju audio-vizuelnog medijskog okvira, očekivano vrijeme za završetak planiranih obaveza je kraj 2024.

XI Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj

Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj u krupnom planu obuhvata Zajedničku poljoprivrednu politiku Evropske unije (ZPP) koja predstavlja jednu od najkompleksnijih i najznačajnijih politika Evropske unije (EU), kako u pogledu obima pravne tekovine, tako i sredstava iz ukupnog budžeta Unije koja su opredijeljena za ovu oblast. Sredstva opredijeljena za poljoprivrednu politiku čine nešto manje od 40% ukupnog budžeta Unije, što je jasan pokazatelj važnosti ove politike.

Pored Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo evropskih poslova, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Uprava za statistiku Crne Gore, Privredna komora Crne Gore kao i organizacije civilnog sektora.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 11 ima definisana dva završna mjerila.

U cilju ispunjenja **dva završna mjerila**³⁵, uspostavljanje IAKS-a (1.) i Agencije za plaćanje (2.) predstavljaju neophodnu infrastrukturu i kompleksni sistem kontrola koji je praćen adekvatnim nacionalnim politikama razvoja poljoprivrede. Aktivnosti na završnim mjerilima se preklapaju i nadopunjuju, pa se završna mjerila za poglavlje 11 mogu posmatrati kao jedno.

Tokom proteklog perioda sproveden je niz aktivnosti na uspostavljanju pojedinačnih djelova sistema i njihovoj međusobnoj integraciji, te uporedo rađeno na jačanju administrativnih kapaciteta u budućoj Agenciji za plaćanje i drugim jedinicama ministarstva uključenim u pregovarački proces. Kao rezultat aktivnosti uspostavljeni su najvažniji djelovi IAKS sistema za sprovođenje mjera ZPP: Registar poljoprivrednih gazdinstava, Sistem za identifikaciju zemljišnih parcela, Geoprostorni zahtjev za dodjelu podrške – sistem direktnih plaćanja po površini. U toku je tenderska procedura kojom je planirano unaprijeđenje aplikacija Registra poljoprivrednih gazdinstava, SIZEP-a, GSAA, kao i kreiranje aplikacija za nove registre (vinograda, maslina, voćarski, organskih proizvođača, šema kvaliteta). Pripremljena je specifikacija za nabavku nove serverske i korisničke opreme. U toku je usaglašavanje pripremljenih specifikacija sa predstavnicima MIDAS 2 projekta.

Kada su u pitanju ključne politike - direktna plaćanja, CMO mjere i mjere ruralnog razvoja, neophodno je nastaviti sa usaglašavanjem nacionalnih politika i mjera. U dijelu direktnih plaćanja postignut je napredak na povećanju unosa površina u SIZEP sistem, kroz izdvojena plaćanja za privatne livade i pašnjake, te je ključno

³⁵ **1.** Neophodno je da Crna Gora podnese implementacioni plan za uspostavljanje **Integrisanog administrativnog i kontrolnog sistema (IAKS)**, koji će biti u potpunosti operativan do dana pristupanja. Plan mora obuhvatiti sve buduće akcije neophodne radi potpunog uspostavljanja svakog pojedinog dijela sistema i njihove međusobne integracije, uključujući prezentaciju trenutnog stanja, buduće ciljeve s jasnim vremenskim rokovima realizacije, plan donošenja zakonodavstva koje nedostaje, precizne proračune neophodnih budžetskih sredstava i ljudskih kapaciteta, kao i identifikaciju mogućih nedostataka, s predlogom odgovarajućih rješenja. Crna Gora mora pokazati zadovoljavajući napredak u osnivanju IAKS-a, uključujući i uspostavljanje Sistema identifikacije zemljišnih parcela (LPIS); **2.** Neophodno je da Crna Gora podnese implementacioni plan za uspostavljanje Agencije za plaćanje, koja će biti u potpunosti operativna do datuma pristupanja. Uzimajući u obzir standarde u pogledu nezavisnosti, pouzdanosti, odgovornosti i ispravnoga finansijskog poslovanja, plan treba sadržati prikaz trenutnog stanja, buduće ciljeve s jasnim vremenskim rokovima realizacije, plan donošenja zakonodavstva koje nedostaje, precizne proračune neophodnih budžetskih sredstava i ljudskih kapaciteta, uključujući i planove obuka, kao i identifikaciju mogućih nedostataka, s predlogom odgovarajućih rješenja. Crna Gora mora pokazati zadovoljavajući napredak u osnivanju Agencije za plaćanje.

nastaviti ovaj proces do potpune identifikacije svih korišćenih poljoprivrednih površina u Crnoj Gori. U okviru Zajedničke organizacije tržišta po uzoru na ZPP sprovode se mjere za vino, pčelarstvo i školske šeme kroz IAKS sistem, koje će se nastaviti sprovoditi u narednom periodu ali i proširiti na veći broj oblasti i veći broj korisnika. U dijelu mjera ruralnog razvoja akcenat je stavljen na dalje jačanje posebnih kategorija i oblasti: mladi u poljoprivredi, žensko preduzetništvo, inovacije u poljoprivrednoj proizvodnji, te organska proizvodnja. Nastaviće se proces usaglašavanja nacionalnih propisa i jačanje njihove implementacije kada su u pitanju organska proizvodnja, vino, masline i maslinovo ulje i šeme kvaliteta. Poseban akcenat stavlja se na zaštitu proizvoda sa šemama kvaliteta.

Kada su u pitanju IPARD II i IPARD III programi, primat je brže i efikasnije trošenje sredstava namijenjenih crnogorskom agraru, te prevazilaženje uskih grla koja su identifikovana sprovođenjem IPARD II programa.

Uspostavljen je FADN sistem. U narednom periodu nužno je isti jačati, kroz uključivanje većeg broja farmi, kako bi se spremno dočekala konverzija podataka u novi sistem FSDN sistem, koji će dodatno pružiti podatke o ekološkim i društvenim praksama u poljoprivredi. Takođe, plan je da se u što kraćem roku intenzivira rad na sistemu centralizovanog, redovnog prikupljanja i obrade podataka o tržištu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

U dijelu ispunjavanja obaveza i zatvaranja završnih mjerila za PP 11 posebno se ističe značaj predstojećih projekata u okviru IPA 2021 „EU za podršku poljoprivrednom sektoru Crne Gore“, u okviru kojeg će MPŠV, između ostalog, dobiti ekspertsku podršku kroz Tvinig projekat. Takođe, odobrena je podrška za nabavku novih orto-foto mapa za unaprijeđenje SIZEP-a, kao i podrška za nabavku opreme za sprovođenje terenskih kontrola i podrška za IT infrastrukturu za oblast organizacije zajedničkog tržišta.

Prema Programu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2023-2024, donošenje **Akcionog plana za uspostavljanje IAKS-a i Agencije za plaćanja** je planirano za IV kvartal 2023.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Vlada je 22. VI 2023, a na predlog Ministarstva poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede, usvojila Strategiju razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023-2028. Akcioni plan, koji predstavlja sastavni dio Strategije, daje detaljan pregled ključnih aktivnosti i mjera kojima će se dostići postavljeni operativni ciljevi, kao i pregled indikatora na osnovu kojih će se pratiti realizacija i vršiti evaluacija postignutih rezultata. Sprovođenjem aktivnosti iz akcionog plana, završiće se proces usklađivanja pojedinačnih politika koji se urađuje oblast poljoprivrede i ruralnog razvoja, te stvoriti uslovi za nesmetano sprovođenje nove ZPP i budućeg Strateškog plana.

Akcionim planom predviđeno je da Agencija za plaćanja postane operativna i sprovodi ZPP do 2025. Kroz aktivnost jačanje struktura i sistema za uvođenje mjera zajedničke poljoprivredne politike EU u Agenciji za plaćanje predviđeno je jačanje administrativnih i upravljačkih sistema, odnosno potpuno uspostavljanje IACS sistema za sprovođenje mjera ZPP po Strateškom planu, za sprovođenje CMO mjera, mjera Direktnih plaćanja i mjera ruralnog razvoja, odnosno sistema za upravljanje EAFRD I EAGF fondova.

Akcioni plan za uspostavljanje IAKS-a i Agencije za plaćanje planiran je PPCG za IV kvartal 2023. Sadržaće detaljan plan aktivnosti za uspostavljanje funkcionalne strukture, jačanja administrativnih kapaciteta, te prikaz finansijskih sredstava neophodnih za realizaciju navedenih obaveza.

Zaključno, radna grupa za PP11 procjenjuje da će dinamika dalje realizacije aktivnosti iz ovog poglavlja u najvećoj mjeri zavisiti od opredjeljenosti Vlade i izdvajanja neophodnih sredstava za rješavanje ključnih preostalih obaveza.

XII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 12 – Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarna politika

U cilju potpune zaštite zdravlja i interesa potrošača odnosno radi obezbjeđivanja visokog nivoa javnog zdravlja Evropska unija primjenjuje integrisani pristup „Od njive do trpeze“, koji svojim nazivom opisuje način na koji EU pristupa politikama koje obuhvata Poglavlje 12: bezbjednosti hrane, zdravlje životinja, dobrobit životinja i zdravlje bilja u cilju pružanja građanima bezbjedne i kvalitetne proizvode najboljeg kvaliteta. Ovi ciljevi se postižu korišćenjem mjera koje se odnose na cijeli lanac proizvodnje, od obrade i distribucije hrane do potrošača. Visok nivo zaštite života i zdravlja ljudi je sigurno jedan od glavnih ciljeva politika EU. Istovremeno, neophodno je obezbijediti efikasno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta EU, što je moguće samo ako se standardi koji se odnose na bezbjednost hrane i proizvodnju dosljedno primjenjuju na cijeloj teritoriji EU.

Pravna tekovina EU u ovom poglavlju sastoji se od četiri politike – podoblasti koja se međusobno nadopunjuju:

1. Bezbjednost hrane obuhvata veliki broj pravila, a naročito pravila higijene u proizvodnji, preradi i stavljanju u promet hrane i hrane za životinje, službene kontrole i druge mehanizme za osiguranje bezbjednosti hrane;
2. Veterinarstvo obuhvata pravila o prometu životinja i životinjskih proizvoda, zdravlje životinja, zvanične kontrole uvoza proizvoda iz trećih zemalja, kao i praćenje kretanja životinja; i
3. Fitosanitarna politika obuhvata pravila o zdravlju bilja odnosno kontroli štetnih organizama na bilju i biljnim proizvodima, stavljanje na tržište sredstava za zaštitu bilja i njihovu održivu upotrebu, i kontrolu rezidua pesticida u proizvodima, stavljanje na tržište sjemenskog i sadnog materijala i zaštitu biljnih sorti.

Takođe, ovo poglavlje obuhvata i četvrtu politiku koja se odnosi na genetski modifikovane organizme (GMO).

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 12 ima definisana tri završna mjerila³⁶.

U cilju ispunjenja završnih mjerila Vlada je 12. VII 2017. usvojila Nacionalni program za unapređenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla uz obavezu polugodišnjeg izvještavanja o realizaciji Vlade Crne Gore i Evropske komisije. Pored toga, Vlada je 21. VI 2018. usvojila Nacionalni program za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom, čime se, uz uslov posvećene implementacije usvojenih programa, može smatrati da su ispunjene obaveze koje proističu iz prvog završnog mjerila.

³⁶ 1. Neophodno je da Crna Gora podnese Evropskoj komisiji odobreni nacionalni program za unapređenje objekata za proizvode životinjskog porijekla, uključujući objekte za nusproizvode životinjskog porijekla. Što se tiče sektora mlijeka, nacionalni program takođe treba uključivati strategiju za upotrebu neusaglašenog sirovog mlijeka; 2. Neophodno je da Crna Gora pruži Komisiji garanciju za uspostavljanje sistema kompatibilnog sistema EU za službene kontrole živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla, uključujući i njegovo finansiranje; 3. Neophodno je da Crna Gora nastavi da uspostavlja i razvija, u skladu s pravnom tekovinom EU, relevantne administrativne strukture, posebno kada je riječ o kontroli bezbjednosti hrane, te nastavlja da jača svoje administrativne kapacitete i infrastrukturu. Crna Gora treba da pokaže da će imati neophodne administrativne kapacitete za pravilno sprovođenje i primjenu cjelokupne pravne tekovine obuhvaćene ovim poglavljem o pristupanju.

Na ispunjenju drugog i trećeg završnog mjerila se radi kontinuirano. Međutim, treba imati u vidu da je ispunjenje ovih mjerila izuzetno kompleksno i da su neophodna izdašna finansijska sredstva. Crna Gora svakodnevno ulaže napore u cilju osiguranja efikasne administracije i inspekciji odgovarajuće potrebne infrastrukture, što iziskuje vremenski period od nekoliko godina.

Ispunjavanje drugog i trećeg mjerila je vrlo kompleksno i međusobno povezano. Potrebno je da Crna Gora izda garancije kojima potvrđuje da je uspostavljen sistem kompatibilan EU sistemu službenih kontrola živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla, uključujući i finansiranje službenih kontrola, što uključuje i garancije o uspostavljenim i razvijenim odgovarajućim administrativnim i infrastrukturnim kapacitetima. Iz tog razloga je neophodno, uz sve redovne aktivnosti za sve četiri oblasti Poglavlja 12 realizovati koje treba unaprijediti realizovati najmanje i niže pobrojane obaveze, kako bi se aktivnosti na ispunjenju ova dva mjerila mogla prikazati EK radi ocjene ispunjenosti. Za realizaciju preostala dva mjerila preduslov je obezbjeđivanje velikih finansijskih ulaganja i odgovarajućih odluka Vlade naročito u dijelu zapošljavanja i drugih potrebnih odluka politike.

I OBAVEZA: *Potrebno je da Crna Gora dostavi EK dokument (garanciju) kojim garantuje da će preći sa sadašnjeg, na sistem službenih kontrola EU u oblasti živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla uključujući i njegovo finansiranje*

Ova obaveza se može izvršiti kada se ispune preduslovi koji su dati Mjerilom 3. Planovi u vezi s izgradnjom graničnih inspeksijskih mjesta za robe biljnog i životinjskog porijekla moraju biti dio ove dokumenta (garancije), ali nijesu uslov za zatvaranje poglavlja s obzirom na izmjene pravne tekovine koje su u toku, a koje se odnose na službene kontrole. Ova obaveza podrazumjeva kontinuirano sprovođenje usvojenih dokumenata: Strategije, programa iz mjerila 1 i planovasve do dana pristupanja. Ispunjenje ove obaveze odnosno mjerila podrazumijeva uspostavljanje kompleksnog sistema službenih kontrola za koji je neophodno opredijeliti veliki iznos novca kako za potrebnu infrastrukturu (granični prelazi, laboratorije, objekat za nus proizvode životinjskog porijekla, karantinske jedinice, odgovarajuća zgrada za administraciju i dr), tako i godišnji budžet za administraciju za sprovođenje godišnjih obaveza: Program bezbjednosti hrane, Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja i Program fitosanitarnih mjera, bez kog administracija neće biti u mogućnosti da realizuje isto.

Aktivnosti:

1. Implementacija usvojene Strategije iz 2015. godine koja je bila uslov za otvaranje pregovora i koja podrazumjeva transpoziciju i implementaciju u međuvremenu usvojenih novih EU pravila iz oblasti službenih kontrola u zakone koji obuhvataju skoro sve oblasti Poglavlja 12 osim oblasti sjemenskog i sadnog materijala.
2. Inoviranje Strategije (Usvajanje Druge inovirane Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske Unije za Poglavlje 12 - Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja).
3. Redovno izvještavanje EK o implementaciji usvojenih strategija, programa i planova i to:

- izvještaji o realizaciji Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske Unije za Poglavlje 12 - Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja;
- godišnji izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla;
- godišnji izvještaj o realizaciji plana upravljanja nus proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom;
- godišnji izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom;
- godišnji izvještaj o realizaciji Programa za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori;
- godišnji izvještaj o sprovođenju Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja;
- godišnji izvještaj o realizaciji Programa bezbjednosti hrane;
- godišnji izvještaj o realizaciji Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja;
- godišnji izvještaj o realizaciji Programa fitosanitarnih mjera;
- godišnji izvještaj o realizaciji Plana službenih kontrola;

II OBAVEZA: *Potrebno je izraditi procjene potrebnog broja lica (koja se moraju zaposliti) za sprovođenje službenih kontrola po područjima nadzora u odnosu na postojeći broj administrativnog osoblja i inspektora.*

Evropska komisija je do sada kroz godišnje izvještaje o napretku kao i kroz druga dokumenta naglašavala nedostatak zaposlenih u svim oblastima i potrebu obezbijedivanja dovoljnog broja zaposlenih na svim nivoima, a posebno u dijelu službenih kontrola. Planom zapošljavanja definisaće se broj, dinamika zapošljavanja i potrebna finansijska sredstva. S obzirom na trenutne kapacitete Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove ne može obezbijediti efikasnu implementaciju zakonodavstva koje je u visokom nivou usaglašeno sa pravnom tekovinom EU, a naročito u dijelu službenih kontrola. S tim u vezi, neophodno je povećati broj zaposlenih lica zaduženih za sprovođenje službenih kontrola u ovim oblastima (kapaciteti kako administracije tako i inspekcije).

Aktivnosti:

1. Informacija o procjeni potrebnog broja zaposlenih za sprovođenje službenih kontrola po područjima nadzora u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove u odnosu na postojeći broj administrativnog osoblja i inspektora sa predlogom za rješavanje pristupa dovoljnom broju zaposlenih koji treba da posjeduju odgovarajuće kvalifikacije, znanje i iskustvo;
2. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove;
3. Višegodišnji i godišnji plan zapošljavanja;

4. Izvještaj o realizaciji Plana zapošljavanja lica za vršenje službenih kontrola (kapaciteti kako administracije tako i inspekcije).

III OBAVEZA: *Uraditi procjenu eventualnih potreba za ovlašćivanje lica za sprovođenje službenih kontrola i definisanje uslova i postupka ovlašćivanja.*

Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o veterinarstvu je objavljen u „Sl. listu CG“, br. 43/18, čime su stvoreni pravni preduslovi za ovlašćivanje lica za sprovođenje službenih kontrola i definisani uslovi i postupak ovlašćivanja. Dalje ispunjenje ove obaveze zavisi od jačanja administrativnih kapaciteta, na kojim se mora aktivno raditi u narednom periodu, nakon čega bi se mogla napraviti i projekcija rokova za ispunjenje obaveze.

IV OBAVEZA: *Obaveza zapošljavanja u skladu sa planovima i potrebama.*

Planirano je zapošljavanja 57 lica. Od planiranih 57, do sad je zaposleno osmoro, pa je potrebno nastaviti sa daljim zapošljavanjem i obezbjeđivanjem finansijskih sredstva za obuku i zapošljavanje shodno planovima. Ispunjenje ove obaveze, te planirana zaposlenja neophodno posmatrati u svijetlu trenutnog stanja i oslabljenih ljudskih kapaciteta Uprave.

V OBAVEZA: *Definisanje potrebnih materijalnih resursa, informacionih sistema i dr. i njihova nabavka u cilju pravilnog sprovođenja službenih kontrola i primjene cjelokupne pravne tekovine.*

Ispunjenje ove obaveze planirano je kontinuirano. Za potrebe opremanja inspeksijskih službi Uprave nabavljen je dio potrebne IT i strukovne opreme finansiranjem kroz MIDAS projekat i IPARD LIKE 2 sredstva.

Donijet je Plan za upravljanje nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi, sa akcionim planom, kojim su definisane aktivnosti vezano za upravljanje nusproizvodima i izgradnja objekta za preradu nusproizvoda. Crna Gora (Ministarstvo finansija i socijalnog staranja kao potpisnik, a Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede kao korisnik) su sa Svjetskom bankom 8. III 2018. potpisali Sporazum o zajmu za implementaciju Drugog Projekta institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede Crne Gore (MIDAS 2). Projekat je koncipiran u cilju pružanja podrške Crnoj Gori u cilju ispunjavanja između ostalih i završnih mjerila za EU poglavlje 12. Jedna od aktivnosti je i uspostavljanje sistema upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi (ABP) od sakupljanja do prerade ovih proizvoda.

Aktivnosti:

1. Izgradnja objekta za preradu nus-proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi (ABP);
2. Nabavka opreme za preradu nus-proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi (ABP);
3. Nabavka vozila za sakupljanje za preradu nus-proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi (ABP);
4. Definisanje načina upravljanja odnosno gazdovanja objektom za upravljanje objektom za sakupljanje za preradu nus-proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi (ABP);

Kontrola unošenja bilja, biljnih proizvoda na graničnim prelazima ali i u unutrašnjosti Crne Gore je veoma važna karika u sprječavanju unošenja i širenja karantinski štetnih organizama na teritoriju Crne Gore, jer se njihovim unošenjem ugrožava ne samo poljoprivreda već i životna sredina. S obzirom da se određeni karantinski štetni organizmi ne mogu vizuelno uočiti, fitosanitarni inspektori u slučaju sumnje zbog mogućnosti skrivenih zaraza šalju uzorke u Fitosanitarnu laboratoriju. Osim kontrole zdravstvenog stanja na uvozu, karantinske jedinice su značajne i sa aspekta praćenja karantinski štetnih organizama na bilju u okviru vršenja posebnih nadzora u okviru Programa fitosanitarnih mjera.

Aktivnosti:

1. Izgradnja karantinske jedinice;
2. Nabavka opreme za karantinsku jedinicu;

Ispunjenje ovih obaveza vezano je direktno za obezbjeđivanje velikih materijalnih sredstava neophodnih za nabavku opreme za uzorkovanje, razvijanje sistema otpreme i dostave uzoraka, stvaranja tehničkih uslova na samim graničnim prelazima pod kojim se podrazumijeva i postojanje internet veze na samim graničnim prelazima, razvijanje informacionog sistema radi povezvanji svih službi, odnosno administracije, inspekcije i laboratorija i druge potrebne opreme za pravilno vršenje službenih kontrola.

VI OBAVEZA: *Izrada analize postojećih laboratorijskih kapaciteta i metoda za pojedina ispitivanja, sa procjenom potrebnih finansijskih ulaganja i procjenom isplativosti opremanja domaćih laboratorija, u odnosu na slučaj da se ne razviju svi potrebni laboratorijski kapaciteti odnosno metode ispitivanja, te se za iste moraju koristiti EU referentne laboratorije.*

Crna Gora je kroz aktivnosti u sklopu Projekta IPA 2012 izvršila preliminarnu procjenu laboratorijskih kapaciteta, a u narednom periodu će se izvršiti i dodatna detaljna analiza postojećeg stanja vezano za uspostavljene metode ispitivanja po oblastima. U slučajevima gdje nijedna nacionalna laboratorija nema dovoljne kapacitete, Crna Gora se obavezuje da pregovara o ugovoru sa referentnim nacionalnim laboratorijama u zemljama članicama EU.

VII OBAVEZA: *Odrediti referentne laboratorije iz EU za laboratorijska ispitivanja za koja se procjeni da u Crnoj Gori nema ekonomske opravdanosti da se razvijaju i sa njima potpisati ugovore.*

Pokrenuta je inicijativa prema pojedinim zemljama članicama EU radi mogućeg ugovora o saradnji u oblasti laboratorijskih ispitivanja za GMO imajući u vidu da u Crnoj Gori nemamo laboratoriju akreditovanu za ispitivanja GMO. Prvi takav ugovor sklopljen je sa Hrvatskim centrom za poljoprivredu, hranu i selo 2017. Imajući u vidu da Crna Gora još uvijek nije odredila nacionalne referentne laboratorije, Crna Gora u narednom periodu mora uložiti dodatne napore u unapređenje laboratorija, te nabavku opreme za razvoj akreditovanih metoda. S tim u vezi Crna Gora treba do kraja 2023. odnosno I kvartal 2024. da odredi referentne laboratorije, a u onim slučajevima u kojima to ne bude moguće Crna Gora će biti u obavezi da potpiše ugovore sa referentnim laboratorijama iz zemalja članica EU.

Aktivnosti:

1. Izrada analize postojećih laboratorijskih kapaciteta i metoda za ispitivanja sa predlogom za određivanje nacionalnih referentnih laboratorija sa procjenom potrebnih finansijskih sredstava;
2. Imenovanje nacionalnih referentnih laboratorija;
3. Potpisivanje ugovora sa EU referentnim laboratorijama za onu vrstu ispitivanja za koje se neće razvijati nacionalni laboratorijski kapaciteti;

VIII OBAVEZA: *Definisati, izgraditi i opremiti Granična inspeksijska mjesta na kojima će se organizovati granična kontrola u skladu sa EU standardima.*

Kroz MIDAS projekat 2016. je izgrađen i opremljen objekat - granično inspeksijsko mjesto u Luci Bar. Ostala granična inspeksijska mjesta ne ispunjavaju uslove. Kroz IPA 2018 je aplicirano za izgradnju 3 objekta - granična inspeksijska mjesta (BIPs - Aerodrom Pogorica, Božaj i Kula). U svrhu uspostavljanja efikasnog sistema kontrole uvoza, Crna Gora mora razviti efikasan sistem i odrediti granična kontrolna mjesta (GKM) za vršenje pregleda od strane granične veterinarske i granične fitosanitarne inspekcije u odnosu na ferekventnost odnosno protok robe biljnog i životinjskog porijekla. Za sprovođenje ovih kontrola potrebno je izgraditi i opremiti GKM u skladu sa zahtjevima EU. Važno je istaći da je Crna Gora do sada, uz pomoć MIDAS projekta, izgradila i opremila jedno granično kontrolno mjesto i to Luku Bar za graničnu fitosanitarnu kontrolu i veterinarsku kontrolu proizvoda životinjskog porijekla, a ostala granična kontrolna mjesta se u narednom periodu trebaju izgraditi i opremiti. Na liniji sa tim, Crna Gora je kroz IPA 2021 zatražila finansiranje 3 prioriteta granična kontrolna mjesta (BCP): aerodroma, drumskog graničnog prelaza sa Bosnom i Hercegovinom i sa Albanijom, čija realizacija se očekuje u narednom periodu, a za IPA 2024 treba planirati i preostala tri granična kontrolna mjesta.

Znači trenutno, samo jedan granični prelaz ispunjava uslove (Luka Bar) (koji je takođe ugrožen zbog visokog stepena neodržavanja objekta: komore za rashlađivanje, krov....), dok ostali prelazi ne ispunjavaju osnovne infrastrukturne zahtjeve niti uslove niti inspektori posjeduju potrebne uslove za rad, a na većem broju graničnih prelaza inspektori nemaju ni pristup internetu te je neophodna i potpuna digitalizacija i umrežavanje svih graničnih inspeksijskih mjesta čime će se postići efikasnije sprovođenje službenih kontrola.

Aktivnosti:

1. Izgradnja graničnih kontrolnih mjesta
2. Izrada pravnog akta o listi graničnim kontrolnim mjestima
3. Izrada liste prioritetnih infrastrukturnih objekata;
4. Izgradnja i opremanje graničnih kontrolnih mjesta;
5. Izrada liste potrebne opreme za GIM-ove za vršenje granične fitosanitarne kontrole i veterinarske kontrole;

6. Analiza potreba sa procjenjenim finansijskim sredstvima za digitalizaciju i umrežavanje svih graničnih inspekcijских mjesta i uprave, kao i povezivanje sa ostalim učesnicima prometa na granici (carina, MUP) čime će se postići efikasnije sprovođenje službenih kontrola ali i efikasna kontrola svih uključenih službi na graničnim prelazima;

7. Digitalizacija i umrežavanje svih graničnih inspekcijских mjesta i uprave, kao i povezivanje sa ostalim učesnicima prometa na granici (carina, MUP, laboratorije) čime će se postići efikasnije sprovođenje službenih kontrola ali i efikasna kontrola svih uključenih službi na graničnim prelazima;

IX OBAVEZA: *Procjena mogućnosti o načinu finansiranja i sprovođenja sistema službenih kontrola u skladu sa EU zahtjevima*

Procjena mogućnosti sprovođenja službenih kontrola, zahtijeva dublju analizu kako EU finansijskih dokumenata tako i EU finansijskog sistema. Potrebno je oformiti međuresorsku Radnu grupu koja bi se bavila ovim pitanjem radi jasnog definisanja mogućnosti i načina finansiranja sistema službenih kontrola u skladu sa EU principima. Crna Gora treba da osigura stalno dostupna adekvatna finansijska sredstava za sprovođenje službenih kontrole i drugih službenih aktivnosti.

Aktivnosti:

1. Obezbjedivanje finansijskih sredstava za sprovođenje službenih kontrola;
2. Finansiranje i sprovođenje službenih kontrola;

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Pregovaračko poglavlje 12 – Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarna politika nalazi se u okviru Klastera 5 – Resursi, poljoprivreda i kohezija (pregovaračka poglavlja 11, 12, 13, 22, 33). Ovaj klaster obuhvata politike povezane sa strukturnim fondovima i investicionim fondovima EU, kao i razvoj kapaciteta za preuzimanje odgovornosti budućih država članica EU. Ključne institucije u ovom klasteru su Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo finansija, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Vlada.

Procjenu zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza je moguće dati samo ukoliko se donesu odluke na nivou politike.

XIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 13 – Ribarstvo

Pravna tekovina koju podrazumijeva pregovaračko **poglavlje 13 – Ribarstvo** sastoji se od propisa koje nije neophodno u potpunosti transponovati u domaće zakonodavstvo, ali zahtijeva uvođenje određenih mjera za pripremu i sprovođenje pravila Zajedničke ribarske politike (ZRP). Zajednička ribarska politika postavlja pravila za očuvanje živih vodenih resursa, ograničenje ekološkog uticaja ribarstva, uslove za pristup vodama i resursima, strukturnu politiku i upravljanje flotom, kontrolu i sprovođenje kontrola, akvakulturu, zajedničku organizaciju tržišta i međunarodne odnose. Zasnovana je na utemeljenim naučnim savjetima i obezbjeđuje okvir za prikupljanje, upravljanje i korišćenje podataka iz oblasti ribarstva. Cilj joj je da na evropskom nivou osigura dugoročno održivo korišćenje živih bogatstava mora pri čemu uzima u obzir rastuću potrebu tržišta za zdravim proizvodima iz mora.

U skladu sa Strategijom usklađivanja u oblasti ribarstva i Akcionim planom u okviru pregovaračkog poglavlja 13 definisane su sledeće podoblasti:

- flota i resursi,
- inspekcija i kontrola,
- strukturne mjere,
- državna pomoć,
- prikupljanje podataka,
- tržišna politika i
- međunarodni sporazumi.

Pored **Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su **Ministarstvo evropskih poslova, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Uprava za statistiku Crne Gore, Uprava policije Crne Gore, Institut za biologiju mora, Privredna komora Crne Gore** kao i druge relevantne organizacije.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 13 ima definisana **dva završna mjerila**.

1. Crna Gora da usvoji zakonodavni okvir koji obezbjeđuje značajan stepen usklađenosti sa pravnom tekovinom EU za oblast ribarstva i da osigura da će Crna Gora biti u stanju da u potpunosti primjenjuje Zajedničku ribarsku politiku nakon pristupanja.

U cilju ispunjenja prvog završnog mjerila, Vlada je 10. XI 2022. utvrdila Predlog zakona o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi, a 24. XI 2022. Vlada je utvrdila Predlog zakona o strukturnim mjerama i dodjeli državne pomoći u ribarstvu i akvakulturi. Zakonodavni odbor Skupštine, 20. II 2023. razmotrio je i pozitivno se odredio prema Predlogu zakona o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi i Predlogu zakona o strukturnim mjerama i dodjeli državne pomoći u ribarstvu i akvakulturi. Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje na sjednici 20. IV 2023. razmotrio je i odlučio da predloži Skupštini da usvoji Predlog zakona o strukturnim mjerama i državnoj pomoći u ribarstvu i akvakulturi i Predlog zakona o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi. Skupština je u međuvremenu raspuštena, stoga zakoni nisu donijeti. Kako je protekao dug vremenski period od pripreme do utvrđivanja predloga pomenutih

zakona, kasnije u razmatranja na nivou Skupštine, a kako je u međuvremenu evropska legislativa izmijenjena, EK je sugerisala Crnoj Gori da prije ponovljene procedure utvrđivanja, odnosno donošenja, predlozi zakona budu revidirani i usklađeni sa (novom) evropskom tekovinom u cjelosti. Dodatno, a u pogledu usaglašavanja s inoviranom pravnom tekovinom EU, neophodno je imati u vidu da je potrebno usvajanje novog Zakona o morskome ribarstvu i marikulturi (koji je PPCG-om planiran za III kvartal 2023). Izvjesno je da će se kasniti i sa ovim zakonom budući da je TAIXEX ekspertska misija pomjerila termin dolaska u Crnu Goru za decembar 2023. godine.

Nacrt Strategije ribarstva Crne Gore 2024-2029 sa Akcionim planom za prenošenje, implementaciju i sprovođenje pravne tekovine EU finalizovan je i poslat na mišljenje EK u drugoj nedjelji septembra, čiju povratnu informaciju o sadržaju i kvalitetu dokumenta očekujemo. U međuvremenu je raspisan poziv za dvije javne rasprave, u Podgorici i Budvi, pa je za očekivati da se krajem IV kvartala o.g. obaveza realizuje i Strategija usvoji. U skladu sa planiranim obavezama PPCG 2023-2024, u oktobru smo usvojili dva veoma važna dokumenta: Analiza stanja tržišta i Nacionalni plan upravljanja za određene ekonomski važne vrste.

2. Crna Gora da znatno ojača administrativne, inspeksijske i kontrolne kapacitete koji se zahtijevaju Zajedničkom ribarskom politikom i da osigura da će zahtjevi EU, koji se tiču inspekcije i kontrole, biti u potpunosti ispunjeni na dan pristupanja

Programom pristupanja Crne Gore EU 2023-2024 u toku 2023. planiran je i zaposlen jedan službenik u Direkciji za strukturne mjere i državnu pomoć, što je planirano i tokom 2024, te je i u narednim godinama neophodno intenzivirati dalja jačanja administrativnih kapaciteta. Takođe je neophodno intenzivno raditi na edukaciji i dodatnom osposobljavanju svih zaposlenih u nadležnim tijelima, kako bi se administracija pripremila za sprovođenje svih aktivnosti na nivou EU do dana pristupanja. Završen je tenderski postupak za nabavku opreme za opremanje 10 mjesta prvog iskrcaja sa uređajima za mjerenje i evidenciju ulova. Tender je raspisan u februaru 2023. Komisija za evaluaciju tendera donjela je odluku i izabrala prvorangiranog ponuđača sa kojim je u međuvremenu potpisan Ugovor. Procedura opremanja je u toku i traje 10 mjeseci od momenta potpisivanja ugovora.

Završen je Tenderski postupak u okviru IPA III poziva, a evaluacija pristiglih ponuda je u toku. Početak realizacije projekta je planiran za januar 2024. Kroz podršku vrijednu 2 miliona eura biće omogućena nadogradnja informacionog i monitoring sistema i nabavka nedostajuće opreme za inspektore i za administraciju, kao i izrada i revizija zakonskih i podzakonskih akata.

Uz podršku Svjetske banke i projekta Midas 2, realizovan je Prvi javni poziv za modernizaciju profesionalne ribolovne flote, za investicije nabavke novih ribolovnih plovih objekata uključujući ribolovnu opremu i elektronske uređaje za koji je podržana nabavka 12 novih ribarskih plovila. Ukupna vrijednost investicija je 1.666.362,00 eura, a bespovratna podrška od 80% ukupno je 1.333.089,00 eura.

U cilju daljeg pružanja podrške privrednim ribarima i modernizacije ribolovne flote Crne Gore, kao i njihove obuke za korišćenje budućih evropskih fondova, Ministarstvo poljoprivrede je odlučilo, a Svjetska banka je podržala nastavak navedene grant podrške. Očekuje se da će korist od drugog javnog poziva, ukoliko uspješno realizuju proceduru, imati 8 privrednih ribara u ukupnom iznosu od 1.684,642,03 eura odnosno bespovratna podrška Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede od 70% iznosiće 1,179,249,42 eura.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Crna Gora radi na svim aktivnostima koje su prepoznate kroz dva završna mjerila.

Budući da je EK sugerisala reviziju pomenutih zakona (koji nisu donijeti na Skupštini, jer je u međuvremenu raspušten saziv), odnosno Zakona o organizaciji tržišta u ribarstvu i akvakulturi i Zakona o strukturnim mjerama i dodjeli državne pomoći, to će sasvim sigurno njihovo usvajanje odložiti na neko vrijeme. Revizija zakona ne zahtijeva dug vremenski period ali će njihovo usvajanje zavisiti od toga koliko dugo ćemo čekati mišljenje EK, a onda i od stabilnosti unutar parlamenta, pa bi najrealnije bilo očekivati da budu usvojeni do polovine 2024 godine. Očekuje se da Strategija bude usvojena do kraja godine, a i dva značajna dokumenta su usvojena što je dokaz da se intenzivno radi na ispunjavanju prvog završnog mjerila.

Iako sektor ribarstva ima mali ekonomski značaj, zbog male količine ulova i dužine obale, Crna Gora će ipak morati da osposobi dodatni broj službenika za poslove ribarstva. S tim u vezi, jedan od glavnih izazova jeste jačanje administrativnih kapaciteta kao i kapaciteta za prikupljanje podataka, naučno savjetovanje, inspekcije i kontrolu, na šta EK kontinuirano ukazuje kroz svoje godišnje izvještaje. **Zaključno, radna grupa za PP13 procjenjuje da će dinamika dalje realizacije aktivnosti iz ovog poglavlja u najvećoj mjeri zavisiti od opredjeljenosti Vlade i izdvajanja neophodnih sredstava za rješavanje ključnih preostalih obaveza.**

XIV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 14 – Saobraćajna politika

Poglavlje 14 – Saobraćajna politika ima za cilj poboljšanje funkcionisanja unutrašnjeg tržišta Evropske unije obezbjeđivanjem sigurnosti, djelotvornosti, dostupnosti i kvaliteta saobraćajnih usluga, zaštite interesa korisnika tih usluga i zaštite životne sredine.

Ovo poglavlje obuhvata sledeće podoblasti: **drumski saobraćaj; željeznički saobraćaj, vazdušni saobraćaj, pomorski saobraćaj i saobraćaj unutrašnjim plovnim putevima.**

Pored Ministarstva kapitlanih investicija (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju i koordinaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su: Ministarstvo evropskih poslova, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Uprava pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, Uprava policije, Uprava za saobraćaj, Uprava za željeznice.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 14 ima definisana četiri završna mjerila.

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**³⁷, pripremljeni su podzakonski akti vezanu za naplatu putarine u skladu sa novim Zakonom o putevima („Sl. list CG“ broj 41/18). Kada je u pitanju socijalno zakonodavstvo, neophodno je donijeti Zakon o radnom vremenu i pauzama u toku radnog vremena i uređajima za evidentiranje u drumskom saobraćaju što je planirano za IV kvartal 2024. Takođe, potrebno je utvrditi i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju, kojim će biti predviđena reforma međugradskog saobraćaja, planirano za IV kvartal 2024. U narednom periodu planirana je priprema nove Studije opravdanosti unapređenja međugradskog saobraćaja, dok će se ažurirana Strategija razvoja saobraćaja baviti takođe pitanjem unapređanja urbane mobilnosti.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**³⁸, nacrt novog Zakona o željeznici je pripremljen i planirano je da isti bude dostavljen Evropskoj komisiji na mišljenje do kraja septembra 2023. godine, u skladu sa zaključkom sa sastanka Pregovaračke radne grupe za poglavlje 14 i Pododbora za saobraćaj, životnu sredinu, energetiku i regionalni razvoj koji je održan u junu 2023. Model nezavisnosti Regulatornog tijela za željeznicu primjenjen je kao u slučaju Agencije za zaštitu konkurencije, sa finansiranjem iz državnog budžeta i sa ispunjenim uslovima iz Recast direktive u pogledu žalbi na odluke Regulatornog tijela (žalba se ispostavlja Sudu). Takođe, u cilju ispunjenja predmetnog mjerila, pripremljen je i Nacrt zakona o bezbjednosti i interoperabilnosti u željezničkom saobraćaju, uključujući primjedbe željezničkih kompanija i Regulatornog tijela. Utvrđivanje Zakona planirano je PPCG-om 2023-2024 za IVQ 2023.

³⁷Crna Gora treba da postigne usklađenost s pravnom tekovinom EU koja se odnosi na naplatu putarine, socijalno zakonodavstvo u drumskom saobraćaju, nova pravila o težini i dimenzijama vozila za prevoz teške robe i vozila za prevoz putnika, kao i na zajednička pravila za pristup profesiji drumskog prevoznika, za pristup tržištu međunarodnom drumskom prevozu tereta za pristup međunarodnom tržištu usluga prevoza običnim i turističkim autobusima.

³⁸Crna Gora mora obezbijediti nadležno, nezavisno i efikasno regulatorno tijelo i tijelo za bezbjednost u željezničkom saobraćaju i osigurati usklađivanje sa standardima EU o bezbjednosti i interoperabilnosti.

Kada je u pitanju **treće završno mjerilo**³⁹, u oblasti drumskog saobraćaja prava putnika će biti regulisana Zakonom o dopunama Zakona o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju, dok će u željezničkom prava putnika biti poputno regulisana novim Zakonom o željeznici. Kada su u pitanju vazdušni i pomorski saobraćaj Crna Gora je u **potpunosti uskladila svoje zakonodavstvo** s pravnom tekovinom EU u oblasti prava putnika. U pomorskom saobraćaju, Zakonom o pravima putnika u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi („Sl. list CG”, broj 76/20) su uređena prava putnika u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi u slučaju otkazivanja i kašnjenja putovanja u polasku i dolasku u mjesto odredišta. Regulatorna (EU) br. 1177/2010 o pravima putnika da putuju morem ili unutrašnjim plovnim putevima i o izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 je u potpunosti transponovana kroz pomenuti Zakon. Takođe, u vazdušnom saobraćaju Zakonom o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Sl. List CG”, broj 46/17) i Nacionalnim programom za olakšice u vazdušnom saobraćaju utvrđena su prava putnika u vazdušnom saobraćaju, a odredbe Zakona u potpunosti usklađene s pravnom tekovinom EU u oblasti prava putnika. Takođe, u cilju unapređenja ove oblasti Transportna zajednica Jugoistočne Evrope je u februaru 2023. usvojila novi Akcioni plan za oblast socijalnih pitanja i prava putnika. U odnosu na implementaciju Akcionog plana Transportne zajednice za prava putnika, Stalni sekretarijat Transportne zajednice će obezbijediti tehničku podršku. Takođe, Ministarstvo kapitalnih investicija preko Delegacije EU će obezbijediti odgovarajuću tehničku podršku za implementaciju svih akcionih planova Transportne zajednice, čije finansiranje je planirano kroz IPA 2021.

U dijelu **četvrtog završnog mjerila**⁴⁰, Crna Gora se kontinuirano usklađuje sa pravnom tekovinom u oblasti vazdušnog saobraćaja. U cilju ispunjenja poslednjeg završnog mjerila, donijet je Zakon o izmjenama i dopunama zakona o vazdušnom saobraćaju („Sl. list CG”, broj 80/20). Na Podoboru za saobraćaj, životnu sredinu, energetiku i regionalni razvoj koji je održan u junu 2023. je konstatovano da je Crna Gora postigla napredak kada je u pitanju prelazak na II fazu ECAA sporazuma. Takođe, u cilju daljeg usklađivanja formirana je Radna grupa koja radi na izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju (planiran za IV kvartal 2023).

Crna Gora je postala punopravna članica Pariskog memoranduma o kontroli državne luke 1. VII 2023. čime je otklonjena jedna od ključnih preporuka Evropske komisije (adresirana kroz godišnje izvještaje o Crnoj Gori) kada je u pitanju oblast pomorskog saobraćaja.⁴¹ Takođe, Agencija za civilno vazduhoplovstvo je 18.V 2023. nakon višegodišnjeg rada i učešća velikog broja aktera, uključujući i regionalne vazduhoplovne stručnjake, sertifikovala aerodrom Podgorica.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

U Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2022. godinu je konstatovano da Crna Gora u ovom poglavlju bilježi umjerenu spremnost/dobar napredak. Imajući u vidu sve inicirane aktivnosti i trenutni stepen

³⁹Crna Gora treba da se uskladi s pravnom tekovinom o pravima putnika u svim oblastima saobraćaja.

⁴⁰Crna Gora treba da se u potpunosti uskladi s pravnom tekovinom o upravljanju vazdušnim saobraćajem.

⁴¹Premda nije dio direktno završno mjerilo, ispunjenje ove preporuke će pozitivno uticati na sveukupnu ocjenu o napretku kada je u pitanju predmetno poglavlje.

dostignuća, procjena je da Crna Gora ne kasnije od 2025. godine može ispuniti kriterijume za zatvaranje predmetnog poglavlja.

U dijelu ispunjenja **prvog završnog mjerila**, stepen ispunjenosti je 80%, a očekivani vremenski rok za ispunjenje je 2024/2025. godina. Kada je u pitanju **drugo završno i treće završno mjerilo** trenutni stepen ispunjenosti je 90 %, očekivani vremenski rok za ispunjenje je 2024/2025. godina. U dijelu četvrtog završnog mjerila, stepen ispunjenosti je 80%, očekivani vremenski rok za ispunjenje je 2024/2025. godina.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 14 – Saobraćajna politika procjenjuje da će Crna Gora posljednju obavezu neophodnu za privremeno zatvaranje ovog poglavlja ispuniti krajem 2025. godine.

XV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 15 – Energetika

Poglavlje 15 – Energetika, odnosi se na ciljeve energetske politike EU koji se, između ostalog, osvrću na unaprijeđenje konkurentnosti, sigurnosti snabdijevanja energijom i zaštitom životne sredine.

Ovo poglavlje obuhvata sledeće podoblasti: električna energija, ugljovodonici, gas, obnovljivi izvori energije, energetska efikasnost i nuklearna sigurnost i zaštita od zračenja.

Pored Ministarstva kapitalnih investicija (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju i koordinaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo evropskih poslova, Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti, Uprava za inspekcijske poslove i Uprava za ugljovodonike, dok se pitanjima nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja bave Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Agencija za zaštitu životne sredine i Uprava za inspekcijske poslove.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 15 ima definisana tri završna mjerila.

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**⁴², Nacrt zakona o snabdijevanju naftnim derivatima u slučaju poremećaja u snabdijevanju je pripremljen, i nakon dobijanja pozitivnog mišljenja Ministarstva pravde i Ministarstva evropskih poslova biće upućen Vladi na utvrđivanje⁴³. Sekretarijat Energetske zajednice je dao pozitivno mišljenje u dijelu transponovanja Direktive (EU) 2009/119. Novim nacrtom zakona predviđeno je da obavezne zalihe naftnih derivata formiraju Uprava za ugljovodonike Crne Gore i uvoznici naftnih derivata. Predviđeno je da Uprava za ugljovodonike formira minimalno 1/3 propisane obaveze u gotovom proizvodu, dok bi ostatak obaveze ispunili uvoznici naftnih derivata. Strateške rezerve naftnih derivata formiraće se i održavati prikupljanjem finansijskih sredstava od naknade koja će biti uvedena na maloprodajnu cijenu propisanih derivata nafte. Uvoznicima naftnih derivata je data mogućnost da svoj dio obaveze ispune u roku od 210 dana od dana stupanja na snagu Zakona, kako je i predviđeno Direktivom (EU) 2009/119. Upravi za ugljovodonike koja treba da formira obavezne rezerve naftnih derivata u gotovom proizvodu, nacrt Zakona predviđa mogućnost postepenog formiranja obaveznih zaliha, u skladu sa finansijskim mogućnostima i raspoloživim skladišnim kapacitetima.

U cilju prevazilaženja izazova oko skladištenja obaveznih rezervi naftnih derivata pokrenut je postupak modernizacije i osavremenjavanja skladišnih rezervoara u svojini Države, na terminalu Bar. Ukupni skladišni kapacitet naftnih instalacija u Baru je 17.600 m³. U cilju ispunjenja cjelokupne obaveze, neophodno je planirati povećanje kapaciteta ili iznajmljivanje skladišnog prostora.

Vlada je donijela je odluku i da se od 30 miliona eura direktne budžetske pomoći Evropske komisije Crnoj Gori za prevazilaženje energetske krize („energetski paket“), dio sredstava dodijeli za formiranje obaveznih

⁴² Crna Gora da završi zakonodavno usklađivanje s pravnom tekovinom o obaveznim naftnim rezervama, uspostavi administrativnu strukturu za upravljanje naftnim rezervama i započne s uspostavljanjem rezervi u skladu s Akcionim planom.

⁴³ Pozitivno mišljenje na nacrt Zakona dali su i Ministarstvo finansija, Ministarstvo javne uprave i Ministarstvo unutrašnjih poslova

rezervi. Predviđeno je da se 7,5 miliona eura opredijeli za obnovu rezervoara i kupovinu obaveznih rezervi naftnih derivata.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**⁴⁴, u cilju ispunjenja izvršeno je pravno i funkcionalno razdvajanje operatora distributivnog sistema od kompanije Elektroprivreda Crne Gore AD, u junu 2016, osnivanjem Društva s ograničenom odgovornošću Crnogorski elektrodistributivni sistem Podgorica (CEDIS). Takođe, 24. IV 2018. završen je postupak sertifikacije Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD (CGES) kao operatora prenosnog sistema donošenjem Odluke o sertifikaciji Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD („Sl. list CG“, broj 30/18), od strane Regulatorne agencije za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti.

Radi usklađivanja sa pravnom tekovinom Evropske unije o unutrašnjem energetsom tržištu, donijet je Zakon o energetici („Sl. list CG“, br. 5/16, 51/17 i 82/20), u koji su transponovane ključne odredbe direktiva Trećeg energetskeg paketa, kao i određene odredbe Regulative 2018/1999 o upravljanju energetsom unijom i djelovanjem u području klime, koje se odnose na nacionalni energetske i klimatske plan. Na osnovu Zakona o energetici, donijet je veći broj podzakonskih akata. Takođe, donijet je i Zakon o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa („Sl. list CG“, broj 42/16), u koji su transponovane regulative Trećeg energetskeg paketa. Na osnovu Zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa, donijeta je Uredba o uslovima za priključenje postrojenja potrošača na prenosni sistem električne energije („Sl. list CG“, broj 28/19) u koju je transponovana Regulativa 2016/1388 i Uredba o uslovima za priključenje na mrežu sistema za prenos jednosmjerne struje visokog napona i jednosmjerno priključenih modula elektroenergetskog parka („Sl. list CG“, broj 28/19) u koju je transponovana Regulativa 2016/1447, kao i Uredba o uslovima za priključenje proizvođača električne energije na prenosnu i distributivnu mrežu („Sl. list CG“, broj 43/19) u koju je transponovana Regulativa 2016/631.

Nadalje, u cilju ispunjenja ovog mjerila, u decembru 2021. usvojen je Zakon o nadzoru nad veleprodajnim tržištem električne energije i prirodnog gasa („Sl. list CG“, broj 1/22), koji je usklađen sa Regulativom (EU) br. 1227/2011 o cjelovitosti i transparentnosti veleprodajnog tržišta energije. U skladu sa navedenim zakonom, Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti (Agencija) je utvrdila listu platformi za objavljivanje insajderskih informacija, kao i set obrazaca koji se mogu koristiti za prijavu za upis u evidenciju učesnika na tržištu, za odlaganje objavljivanja insajderskih informacija u slučajevima propisanim zakonom, za korišćenje izuzeća od zabrane trgovanja na osnovu insajderskih informacija, kao i za prijavljivanje sumnje o kršenju ovog zakona. Uspostavljena je Evidencija učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije Crne Gore. Učesnici redovno dostavljaju Agenciji mjesečne izvještaje o trgovini električnom energijom koja se odnosi na Crnu Goru.

U cilju usklađivanja sa novim energetskeg paketa EU (*Clean Energy Package I & Clean Energy Package II*), planirano je da se u narednom periodu donese Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o energetici (III kvartal 2023), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa (III kvartal 2023) i Zakon o korišćenju energije iz obnovljivih izvora (II kvartal 2023), kao i pripadajući podzakonske akti. Pored navedenog, u cilju usklađivanja sa propisima Trećeg energetskeg paketa EU iz oblasti gasa, planirano je donošenje Uredbe o utvrđivanju mrežnih pravila interoperabilnosti i razmjene

⁴⁴ Crna Gora da se uskladi sa pravnom tekovinom o unutrašnjem energetskeg tržištu, uključujući razdvajanje svih energetskeg subjekata u skladu sa nekim od modela definisanih pravnom tekovinom.

podataka u prenosnim sistemima gasa (II kvartal 2024) kao i Uredbe o smjernicama za dodjelu prekograničnih prenosnih kapaciteta gasa i upravljanje zagušenjima (II kvartal 2024).

Takođe, u cilju ispunjenja ovog završnog mjerila, u toku su aktivnosti na pripremi sledećih podzakonskih akata:

- Uredba o smjernicama za dodjelu prekograničnih prenosnih kapaciteta električne energije i upravljanje zagušenjima, u koju će biti transponovana Regulativa 2015/1222 o uspostavljanju smjernica za dodjelu kapaciteta i upravljanje zagušenjima (IV kvartal 2023);
- Uredba o smjernicama za dugoročnu dodjelu prekograničnih prenosnih kapaciteta električne energije, u koju će biti transponovana Regulativa 2016/1719 o uspostavljanju smjernica za dugoročnu dodjelu kapaciteta (III kvartal 2023);
- Uredba o smjernicama za balansiranje električne energije, u koju će biti transponovana Regulativa 2017/2195 o uspostavljanju smjernica za balansiranje električne energije (IV kvartal 2023);
- Uredba o smjernicama za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije, u koju će biti transponovana Regulativa 2017/1485 o uspostavljanju smjernica za rad elektroprenosnog Sistema (IV kvartal 2023);
- Uredba o uspostavljanju mrežnog kodeksa za poremećeni pogon i ponovno uspostavljanje elektroenergetskog sistema, u koju će biti transponovana Regulativa 2017/2196 o utvrđivanju mrežnog pravila za havarijske situacije i ponovno uspostavljanje rada sistema (IV kvartal 2023).

Značajni napredak je ostvaren na razvoju dan-unaprijed tržišta električne energije u Crnoj Gori (što je jedna od preporuka EK kroz godišnje izvještaje), koje je počelo sa radom 26. IV 2023. Funkcionisanje ovog tržišta će doprinijeti daljem razvoju crnogorskog tržišta električne energije, njegovoj integraciji u tržište EU, kao i olakšati integraciju energije iz obnovljivih izvora u elektroenergetsku mrežu.

Kada je u pitanju **treće završno mjerilo**⁴⁵, Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o efikasnom korišćenju energije („Sl. list CG”, broj 140/22). Predmetni akt poboljšava postojeći pravni okvir u oblasti energetske efikasnosti sa ciljem usaglašavanja sa osnovnom EU direktivom za oblast energetske efikasnosti (Direktiva 2012/27/EU) i inoviranom Direktivom o energetskim karakteristikama zgrada (Direktiva 844/2018/EU). Pored toga, pravni okvir je unaprijeđen posebno u dijelu uvođenja Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NECP) kao ključnog planskog dokumenta za oblast energetske efikasnosti, umjesto Akcionog plana energetske efikasnosti a koji će biti usvojen u II kvartalu 2024.

U skladu sa Zakonom o efikasnom korišćenju energije u periodu od juna 2022. godine donijeto je 13 propisa kojima se bliže uređuju zahtjevi eko dizajna i označavanja energetske efikasnosti proizvoda koji utiču na potrošnju energije. Izrada podzakonskih akata čije je usvajanje planirano za 2023. godinu se odvija planiranom dinamikom.

⁴⁵ Crna Gora da se uskladi s pravnom tekovinom o energetskoj efikasnosti.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Kada je u pitanju **prvo završno mjerilo** procjena je da je ispunjeno 60% a očekivani vremenski rok za ispunjenje je IV kvartal 2025. U dijelu **drugog završnog mjerila** procjena je da je ispunjeno za 65% dok je očekivani vremenski rok za ispunjenje IV kvartal 2025. Procjena trenutne ispunjenosti **trećeg završnog mjerila** je 70% dok je planirani rok za ispunjenje IV kvartal 2025.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 15 – Energetika procjenjuje da će Crna Gora poslednju obavezu neophodnu za privremeno zatvaranje ovog poglavlja ispuniti do kraja 2025.

XVI Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 16 – Porezi

Poglavlje 16 – Porezi se odnosi na postizanje poreske harmonizacije kroz koordinaciju poreskih sistema država članica EU, s ciljem izbjegavanja nacionalnih poreskih mjera koje mogu negativno uticati na funkcionisanje unutrašnjeg tržišta EU. Naime, ovo poglavlje obuhvata četiri dijela: indirektno oporezivanje, direktno oporezivanje, administrativna saradnja i uzajamna pomoć, operativni kapaciteti i kompjuterizacija.

Pored **Ministarstva finansija** (krovno tijelo), u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja uključena je i Uprava prihoda i carina.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru ovog poglavlja ima definisana tri završna mjerila.

U kontekstu **prvog završnog mjerila**⁴⁶, najznačajniji izazovi u ovom poglavlju se odnose na usklađivanje poreskog zakonodavstva u oblasti direktnog i indirektnog oporezivanja sa direktivama EU. Naime, kada je u pitanju oblast indirektnog oporezivanja, poreske stope poreza na dodatu vrijednost koje se primjenjuju u Crnoj Gori su u skladu sa pravnom tekovinom propisanom Direktivom 2006/112, koja propisuje da snižena stopa može minimalno iznositi 5 odsto, a opšta stopa 15 odsto, dok za maksimalnu stopu ne postoje ograničenja. U dijelu koji se odnosi na primjenu važećih odredbi Zakona koje nijesu u skladu sa EU direktivama one se odnose na oporezivanje servisnih usluga u marinama i solarnih panela (ploča) po stopi od 7%, kao i primjenu nulte stope za promet određenih proizvoda i usluga. U dijelu koji se odnosi na oblast akciznog zakonodavstva ono je u pogledu visine poreskih stopa u potpunosti usklađeno sa minimalnim iznosima koji su propisani direktivama EU, osim u dijelu oporezivanja cigareta gdje će se potpuna usklađenost sa Direktivom Savjeta 2011/64/EZ postići od 1. I 2025. Takođe, u ovom dijelu je neopohodno nastaviti usklađivanje sa Direktivom Savjeta EU 2003/96 o restrukturiranju okvira Zajednice za oporezivanje energenata i električne energije kojim će se proširiti obuhvat proizvoda koji podliježu obavezi plaćanja akcize i na druge energente i električnu energiju. Pored navedenog budućim izmjenama Zakona nastaviće se usklađivanje Zakona sa Direktivom Savjeta 2008/118/EZ u dijelu koji se odnosi na elektronsko praćenje akcizne robe koja je pod režimom odloženog plaćanja akcize (EMCS), kao i u dijelu koji se odnosi na primjenu sniženih stopa akcize za etil alkohol a koji proizvode mali proizvođači alkoholnih pića.

U dijelu koji se odnosi na direktno oporezivanje Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica ("Službeni list CG", broj 146/21), izvršeno je usklađivanje sa Direktivom Savjeta 2011/96/EU o zajedničkom sistemu oporezivanja koji se primjenjuje na matična i zavisna društva iz država članica EU i Direktivom Savjeta EU 2003/49/EC o zajedničkom sistemu oporezivanja isplata kamata i autorskih naknada između povezanih društava iz država članica EU. Preostalo je usklađivanje Zakona o porezu na dobit pravnih lica sa Direktivom Savjeta 2009/133/EC o zajedničkom sistemu oporezivanja koji se primjenjuje na spajanja, podjele, djelimične podjele, prijenose imovine i zamjene dionica društava iz različitih država članica te na prijenos sjedišta SE-a ili SCE-a iz jedne države članice u drugu, čije donošenje je PPCG planirano u IV

⁴⁶ Crna Gora usvaja zakone u područjima koja zahtijevaju daljnje usklađivanje. Trebalo bi, prije svega, ostvariti značajan napredak u smjeru usklađivanja u području PDV-a, akciza i direktnih poreza. Podnositi Komisiji detaljan plan za postizanje pune usklađenosti sa pravnom tekovinom EU do datuma pristupanja.

kvartalu 2023, a primjena danom pristupanja EU. Takođe, donošenje Pravilnika o načinu izdavanja i blizem sadržaju potvrde koju izdaje poreski organ primaocu kamata i autorskih naknada je planirano za IV kvartal 2024. a primjena danom pristupanja EU.

Zakon o poreskoj administraciji usklađuje se sa Direktivom Savjeta 2011/16/EU, Direktivom Savjeta 2014/107/EU, Direktivom Savjeta 2016/881 i Direktivom Savjeta 2010/24/EU. Odredbama Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poreskoj administraciji ("Sl. list CG", 145/21), izvršeno je usklađivanje ovog zakona u dijelu koji se odnosi na obavezu automatsku razmjenu informacija, između poreskog organa i nadležnih organa država članica EU ili drugih država odnosno teritorija država, o ostvarenim prihodima i računima rezidenata drugih država, kao i o načinu izvještavanja finansijskih institucija o računima koje posjeduje ili kontroliše rezident države članice EU ili druge države, kojim su detaljno propisana pravila i mjere dubinske analize, kao i način i postupak razmjene informacija između poreskog organa i nadležnih organa drugih država. Takođe, u skladu sa navedenim zakonom donijeti su sljedeći podzakonski propisi, i to:

- Uputstvo o bližem načinu razmjene informacija kojima raspolaže organ uprave nadležan za poslove poreza sa nadležnim organom druge države („Sl. list CG”, br. 68/22), kojim se propisuje bliži način razmjene informacija kojima raspolaže organ uprave nadležan za poslove poreza sa nadležnim organom države članice Evropske unije ili druge države, odnosno teritorije države, u skladu sa potvrđenim međunarodnim sporazumom.
- Uputstvo o bližem načinu izvještavanja o podacima koje pravno lice koje je član međunarodne grupe povezanih pravnih lica u vezi poslovanja dostavlja organu uprave nadležnom za poslove poreza („Sl. list CG”, br. 69/22), koje je donijeto u cilju usklađivanja sa Direktivom Savjeta 2016/881/EU kojom se mijenja Direktiva 2011/16/EU u pogledu obavezne automatske razmjene informacija u oblasti oporezivanja. Ovim uputstvom propisuje se bliži način izvještavanja o podacima koje pravno lice koje je član međunarodne grupe povezanih pravnih lica dostavlja u vezi njihovog poslovanja organu uprave nadležnom za poslove poreza.
- Uputstvo o bližem načinu izvještavanja o podacima koje finansijska institucija u vezi stanja računa, izvršenih transakcija i ostvarenih prihoda rezidenata druge države dostavlja organu uprave nadležnom za poslove poreza („Sl. list CG”, br.110/22), kojim se propisuje bliži način izvještavanja finansijskih institucija o računima koje posjeduje ili kontroliše rezident, države članice Evropske unije ili druge države, odnosno teritorije države, za potrebe oporezivanja, o izvršenim transakcijama sa tih računa i ostvarenim prihodima tih lica po osnovu određenih vrsta dohotka i kapitala, koje finansijska institucija dostavlja poreskom organu.

U dijelu prvog završnog mjerila, konstatovano je da je postignut određeni napredak na unapređenju poreskog zakonodavstva, kao i u oblasti o administrativne saradnje i uzajamne pomoći. U dijelu poreskih olakšica (za PDV-a i druge poreske olakšice koje nijesu usklađene sa *acquisom* EU), potpuna usklađenost će se postići najkasnije do datuma pristupanja EU. Preostalo je usklađivanje Zakona o poreskoj administraciji sa Direktivom Savjeta 2010/24/EU od 16. III 2010. o uzajamnoj pomoći kod naplate potraživanja vezanih za poreze, carine i druge mjere, čije donošenje je planirano za II kvartal 2024. dok je primjena planirana za IV kvartal 2024.

U kontekstu **drugog završnog mjerila**⁴⁷, Crna Gora je u aprilu 2018. postala članica **Globalnog foruma za transparentnost i razmjenu informacija u poreske svrhe** i na taj način je pokazala svoju posvećenost u borbi protiv poreskih prevara i utaje poreza i zajedno sa drugim zemljama članicama će raditi na suzbijanju utaje poreza primjenom dva međunarodno dogovorena standarda razmjene informacija u poreske svrhe: razmjena informacija na zahtjev (EOIR) i automatska razmjena informacija o finansijskom računu (AEOI). U decembru 2021. UPC je započela uz pomoć sekretarijata Globalnog foruma koji je razvio program pružanja tehničke pomoći za nove članove (*Induction Programme*-Program uvođenja u rad), proces procjene spremnosti za automatsku razmjenu informacija, ko i primjenu standarda kod pružanja informacija na zahtjev. Cilj je da se pomogne novim članovima da uspostave zakonski okvir i praktičnu infrastrukturu kako bi imale korist od razmjene informacija i poboljšale mobilizaciju domaćeg prihoda, kao i da se pripreme za pregled u vezi sa razmjenom informacija na zahtjev istovremeno definišući praktični raspored za implementaciju automatske razmjene informacija. Do sada je tim sačinjen od predstavnika Uprave prihoda i carina, Ministarstva finansija, Centralne banke, imao više interakcija sa predstavnicima Globalnog foruma u vidu odgovora na Upitnik koji se sastoji iz 3 cjeline: A –dostupnost informacija; B Pristup informacijama; C razmjena informacija. Do kraja godine se očekuje Peer Review od strane predstavnika Globalnog foruma o spremnosti naše jurisdikcije da sprovodi automatsku razmjenu informacija . U toku je priprema tenderske dokumentacije (radi se uz pomoć IT konsultanta Globalnog foruma) za odabir vendara koji se implementirati softversko rešenje koje će podržati module za razmjenu informacija vezano za EU direktive i razmjenu informacija o finansijskim računima na osnovu FATCA sporazuma.

Rad na uspostavljanju **Kancelarije za vezu** (Central liason office – CLO) je počeo kroz projekat IPA 2014 dokumentom PPCG je predviđeno da će Kancelarija biti u potpunosti operativna do dana pristupanja EU. Kancelarija za vezu je formirana prije 3 godine .Kada su u pitanju administrativni kapaciteti u postojećoj sistematizaciji predviđena su tri radna mjesta. Kancelarija za vezu se nalazi u sastavu odjeljenja za Medjunarodnu saradnju i EU integracije. Za sada kancelarija razmjenjuje informacije po zahtjevu u skladu sa usvijenim Operativnim priručnikom i na obrascu propisanom u skladu sa međunarodnim standardima. Ono što kancelarija za vezu u ovom trenutku ne može da radi je automatska razmjena informacija za koju smo se obavezali članstvom u Globalni forum o transparentnosti i razmjeni informacija u poreske svrhe. Kao što smo naveli u pripremi je dokumentacija za objavljivanje tendera za nabavku softverskog rešenja za automastku razmjenu podataka (AEOI) u svrhe međunarodne administrativne pomoći, a u skladu sa potpisanim međunarodnim sporazumima (SAD-FATCA, OECD-MAC). Taj proces je u toku zato je i stavljeno u potpunosti operativna do ulaska u EU. (dakle u međuvremenu će se preduzimati neophodni koraci za njeno puno funkcionisanje),tačnije sposobnost da se vrši AEOI razmjena podataka.

U kontekstu **trećeg završnog mjerila**⁴⁸, u okviru projekta „Reforma Poreske administracije” (finasiran kreditom Svjetske banke) a koji podrazumijeva uvođenje IRMS (Integrisanog informacionog sistema) kao i

⁴⁷ Crna Gora ima odgovarajući administrativni kapacitet i potrebnu infrastrukturu u svojim centralnim i lokalnim poreskim ispostavama za sprovođenje i primjenu poreskog zakonodavstva i efikasno prikupljanje poreza i kontrolu poreskih obveznika. Osim toga, Crna Gora utvrđuje sve aranžmane za Centralnu kancelariju za vezu i Centralnu kancelariju za razmjenu podataka u oblasti akciza, kako bi se osiguralo da će imati dovoljno zaposlenih i operative nakon pristupanja.

⁴⁸ Crna Gora pokazuje dovoljan napredak u razvoju svih IT sistema poreske uprave uključujući i one koje se odnose na međusobno povezivanje, naročito onima za PDV (VIES), akcize (EMCS) i IT sisteme potrebne za poresku saradnju i razmjenu informacija u području direktnog oporezivanja.

modernizaciju poslovnih procesa u skladu sa važećim trendovima digitalizacije usluga poreskim obveznicima. Projekat podrazumijeva ulaganje od 18.8 miliona eura (osnovno finansiranje od 14 miliona eura i 4.8 miliona eura dodatnog finansiranja). Obzirom na evidentno kašnjenje na projektu i nemogućnost da se završi marta 2023, u saradnji sa Svjetskom bankom završen je process restrukturiranja projekata, sa novim rokom završetka – septembar 2025 godine. Četvrta komponenta projekta elektronska fiskalizacija (podrazumijevala je dodatno finansiranje od 4.8 miliona eura je uspješno završena i softver pušten u produkciju u januaru 2021 godine. Uspostavljanje IRMS-Integrirani IT sistem, je veoma važno za stvaranje preduslova za modernizaciju IT sistema MRCA posebno u dijelu koji se odnosi na interoperabilnost i interkonektivnost sa sistemima EU, naročito za PDV (VIES). Trenutni status u implementaciji projekta je: Nakon okončanog tenderskog postupka, Odabran vendor za implementaciju IRMS-a. Zaključen ugovor o realizaciji projekta. Započete aktivnosti sa vendorom na izradi strateških dokumenata iz Faze 0: Plan projekta, Projektna povelja.

Nastavljena je tehnička pomoć kroz projekat tehničke pomoći sredstvima Višekorističke IPA-e koju pružaju eksperti MMF-a, na osnovu TADAT procjene odrađene na kraju 2015. U okviru programa za razvoj kapaciteta (IK) Sektora za fiskalne poslove (FAD) MMF-a u vezi sa upravama prihoda u Jugoistočnoj Evropi, pruža se tehnička pomoć u dijelu poreza, a sve u cilju jačanja administrativnih kapaciteta. Oblasti u kojima je pružena pomoć su: Analiza rizika, upravljanje poreskim dugom, poreska kontrola u okviru koje centralizacija poreske inspekcije i povrata PDV u skladu sa međunarodnom praksom, jačanje uloge centrale.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Izveštajem Evropske Komisije za 2022. za poglavlje 16 - Porezi, procijenjena je umjerena spremnost u pogledu usklađivanja u ovoj oblasti, dok je u oblasti poreskog zakonodavstva konstatovan određeni napredak. Kada je u pitanju prvo završno mjerilo, PRG procjenjuje da će se potpuna usklađenost u ovoj oblasti izvršiti u prvoj polovini 2025, pod uslovom da se navedene aktivnosti budu izvršavale planiranom dinamikom, naročito kada su u pitanju IT sistemi u oblasti indirektnog oporezivanja. Kada je u pitanju drugo završno mjerilo, procjena je da će se potpuna usklađenost u ovoj oblasti izvršiti implementacijom softverskog rješenja koje će omogućiti automatsku razmjenu informacija. Plan je da se u dijelu domaćeg izvještavanja automatska razmjena informacija omogući do 30. VI 2024, dok će se međunarodna razmjena informacija obavljati u IV kvartalu 2024. U kontekstu trećeg završnog mjerila, procjena je da će se potpuna usklađenost u ovoj oblasti izvršiti implementacijom IRMS (integrisani IT sistem) sistema koje je predviđeno nakon restrukturiranja projekta za septembar 2025. Tako će se stvoriti svi preduslovi za interoperabilnost i interkonektivnost našeg IT Sistema sa IT sistemima EU, između ostalog i VIES-a.

XVII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 17 – Ekonomska i monetarna unija

Poglavlje 17 – Ekonomska i monetarna unija se odnosi na stvaranje preduslova za članstvo u Evropskoj monetarnoj uniji (EMU) koje podrazumijeva jedinstvenu valutu članica – Euro, jedinstvenu monetarnu politiku koju vodi Evropska centralna banka – ECB, koordinaciju među državama članicama u formiranju ekonomskih politika, koordinaciju fiskalne politike kroz ograničenja javnog duga i budžetskog deficita (tzv. “mastihtski kriterijumi”). Poglavlje obuhvata prilagođavanje ekonomije Crne Gore principima otvorene tržišne ekonomije koja počiva na slobodnoj konkurenciji, politici jedinstvene valute i postizanju i održavanju cjenovne stabilnosti, kao i povećavanju transparentnosti i održivosti javnih finansija. Naime, ovo poglavlje čine dva potpoglavlja: monetarna politika, koje obuhvata pravnu tekovinu u oblasti nezavisnosti centralne banke, zabrane monetarnog finansiranja, zabrane privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim institucijama i korišćenje eura) i ekonomska politika, koje obuhvata zakonodavni okvir u oblasti fiskalne politike i nadzora.

Pored **Centralne banke** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo finansija, Uprava za statistiku, Komisija za tržište kapitala i Agencija za nadzor osiguranja.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru ovog poglavlja ima definisanih **pet završnih mjerila**.

Redovno se godišnje EK dostavlja Akcioni plan za usaglašavanje sa pravnom tekovinom EU za poglavlje 17 koji definiše **ciljeve i rokove** za usklađivanje za podoblasti monetarne i ekonomske politike, uz planiranje administrativnih kapaciteta potrebnih za njihovu realizaciju.

Redovno se godišnje EK dostavlja Program ekonomskih reformi. Redovno se pripremaju Smjernice makroekonomske i fiskalne politike.

Ova tri dokumenta daju pregled aktivnosti koje se sprovode u ovoj oblasti i planova za unaprjeđenje istih, koji se redovno dodatno prate kroz PPCG koji se, takođe, redovno godišnje prati i ažurira. Iz dokumenata se prate aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila, sa fokusom na planirane ili obaveze koje treba planirati (mjerila I, III i IV⁴⁹).

Ispunjenje **prvog završnog mjerila**⁵⁰ podrazumijeva donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore i Zakona o osiguranju, što je, prema PPCG-u planirano do kraja tekuće godine. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore nalazi se u proceduri donošenja od strane Skupštine Crne Gore. Nakon dobijanja procjene usklađenosti predloga novog Zakona o osiguranju sa regulativom EU od strane Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga (nakon TAIEK misije, održane u periodu 5-7 jul), koja istu priprema za potrebe EK, planirano je organizovanje sastanka sa predstavnicima Ministarstva evropskih poslova, radi preciznog definisanja daljih aktivnosti koje je neophodno sprovesti u vezi sa tekstom novog Zakona o osiguranju, a u cilju ispunjenja rokova propisanih PPCG. Imajući

⁴⁹ Crna Gora je ispunila kriterijum postojanja funkcionalne tržišne ekonomije.

⁵⁰ Crna Gora je uskladila svoj pravni okvir sa *acquis-om* kako bi osigurala punu nezavisnost centralne banke, zabranu monetarnog finansiranja javnog sektora, zabranu privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim institucijama i punu integraciju njene centralne banke u Evropski sistem centralnih banaka.

u vidu neizvjesnost roka okončanja predstavljenih aktivnosti, odnosno očekivane efikasnosti međuinstitucionalne saradnje, ne može se procijeniti mogućnost realizovanja ovog dijela plana PPCG-a. (primarno pitanje u okviru PP 9, u okviru PP 17 prati se usklađenost Zakona o osiguranju koji se odnosi na zabranu privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim institucijama).

Pored toga, spovode se značajne aktivnosti na realizaciji **trećeg završnog mjerila**⁵¹. Redovno se ažurira i realizuju aktivnosti definisane PER-om, predstavnici RG redovno učestvuju na proljećnim i jesenjim sastancima sa EK na kojima se prezentuju ekonomske projekcije (koordinacija ekonomskih politika), u kontinuitetu se proizvode i prikupljaju raspoložive varijable (uz aktivnosti na razvoju nedostajućih) potrebne za izradu indikatora za proceduru makroekonomske neravnoteže (MIP), redovno se pripremaju Smjernice makroekonomske i fiskalne politike, u toku je aktivnost na izradi Strategija upravljanja dugom, utvrđena su fiskalna pravila, srednjoročni fiskalni okvir, izmijenjen je Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti kojim su se stvorili uskovi za osnivanja Fiskalnog savjeta Crne Gore. Izazov predstavlja obaveza usklađivanje statistike javnih finansija sa Sistemom evropskih računa ESA2010, koja je sadržana u ovom mjerilu, a istovremeno predstavlja mjerilo i za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 18 – Statistika. U tom pravcu, priprema se Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o statistici i sistemu zvanične statistike.

U cilju ispunjenja **drugog završnog mjerila**⁵² potrebno je nastaviti komunikaciju sa Skupštinom Crne Gore, kako bi se potrebne izmjene Ustava izvršile kada se za to steknu uslovi, odnosno obezbijedi dvotrećinska većina u Skupštini. Kada je u pitanju **peto završno mjerilo**⁵³ EU bi trebalo da dostavi predlog koji će Crna Gora morati prihvatiti prije nego što pristupi EU. Mjerilo će se razmatrati u kasnijoj fazi pregovora, nakon što dođe do konsenzusa u EU, te će ovo biti jedno od posljednjih koje će se adresirati neposredno pred članstvo.

- **Procjena RG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Poglavlje 17 će biti poglavlje koje će se zatvoriti u kasnijoj fazi pregovora, polazeći od toga da:

- EU treba da radi na predlogu za rješavanje pitanja primjene okvira EU za usvajanje eura u CG (**peto mjerilo** nije precizirano još uvijek),
- **četvrto mjerilo** ispunjenja kriterijuma postojanja funkcionalne tržišne ekonomije ne zahtijeva pravnu usklađenost CG sa tekovinom EU, već predstavlja jedan od ekonomskih kriterijuma pristupanja i njegova realizacija, koja se, pored ostalog, prati kroz realizaciju obaveza iz PER-a, zavisi od ukupnog napretka koji država ostvaruje,
- da je neophodno obezbijediti dvotrećinsku većinu u Skupštini Crne Gore za ispunjenje **drugog mjerila**.

Pored toga,

⁵¹ Crna Gora je uskladila svoj pravni okvir sa zahtjevima za nacionalne budžetske okvire propisane u Direktivi Savjeta 2011/85/EU.

⁵² Crna Gora je usvojila neophodne ustavne izmjene kako bi se osiguralo da je definisani primarni cilj cjenovne stabilnosti u skladu sa članom 127 (1) i 282 (2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije. (Član 143. Ustava CG)

⁵³ Crna Gora se saglasila sa rješenjem koje je izradila Evropska unija u pogledu primjene okvira EU za usvajanje eura.

- ispunjenje **prvog mjerila** podrazumijeva donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore i Zakona o osiguranju, što je, prema PPCG-u planirano do kraja tekuće godine. S tim u vezi, postoji mogućnost da se ovo mjerilo ispuni u kratkom roku.
- izazov za ispunjenje **trećeg mjerila** predstavlja obaveza usklađivanje statistike javnih finansija sa Sistemom evropskih računa ESA2010, koja je sadržana u ovom mjerilu, a istovremeno predstavlja mjerilo i za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 18 – Statistika. U tom pravcu, priprema se Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o statistici i sistemu zvanične statistike.

XVIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 18 – Statistika

Poglavlje 18 – Statistika obuhvata usklađivanje crnogorskih pravnih propisa s pravnom tekovinom EU iz oblasti zvanične statistike. Naime, ovo poglavlje čine sljedeće oblasti: demografska i društvena statistika; makroekonomska statistika, nacionalni računi i strukturalna biznis statistika; poslovna statistika; statistika poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, životne sredine, registara i klasifikacija i koordinaciju zvaničnog statističkog sistema.

Pored **Uprave za statistiku** (koordinator sistema zvanične statistike), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo finansija, Centralna banka, Uprave prihoda i carina, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja, Institut za javno zdravlje, kao i ostali proizvođači zvanične statistike.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane ili obaveze koje treba planirati**

Crna Gora u okviru poglavlja 18 ima definisana **dva završna mjerila**.

Prvo završno mjerilo⁵⁴ obuhvata nekoliko oblasti i to:

Dostavljanje ključnih podataka - kroz metodološka usklađivanja istraživanja iz domena svoje nadležnosti, u skladu sa pravnom tekovinom EU iz oblasti zvanične statistike, a koja dalje služe kao input za obračun makroekonomskih podataka u skladu sa ESA 2010 u kontinuitetu se povećeva proizvodnja zahtijevanih varijabli definisanim kroz zahtijavane tabele od strane Eurostata/EK.

Ukupan broj tabela koje su zahtjevane prvim mjerilom je oko 48. Trenutno, od ukupnog broja tabela, u nadležnosti Monstata je oko 31. Međutim, uzimajući u obzir aktivnosti u vezi sa transferom nadležnosti sa MF na Monstat, a u vezi sa proizvodnjom GFS statistike, ukupan broj tabela u nadležnosti Monstata povećaće se na 38.

Tabele koje trenutno Monstat dostavlja EK, odnosno Eurostatu nisu u potpunosti popunjene iz razloga nedostatka vremenske serije kao i određenih varijabli. Uz pomoć IPA projekata kontinuirano se obezbjeđuju novi inputi za popunjavanje preostalog seta tabela kao i preostalih podataka u tabelama, što će značajno uvećati broj tabela i podataka u narednom periodu.

Dostavljanje detaljnog opisa izvora i metoda, sa pratećom dokumentacijom i podacima koji se koriste u obračunu:

- makroekonomskih podataka (Bruto domaćeg proizvoda primjenom tri propisana metoda obračuna i Bruto nacionalnog proizvoda), tzv. GNI Inventory. Ovaj dio prvog mjerila Uprava za statistiku ispunila je dostavljenjem Eurostatu detaljnog dokumenta odnosno opisa svih izvora i metoda koje koristi u obračunu BDP-a i BNP-a početkom avgusta 2017, što je ocijenjeno kao značajan iskorak u ispunjenju prvog mjerila;

⁵⁴ Crna Gora da dostavi ključne podatke o nacionalnim računima u skladu s Evropskim sistemom nacionalnih i regionalnih računa (ESA) 2010 i drugim relevantnim zahtjevima, zajedno s neophodnim detaljnim opisom korišćenih metodologija

- kvartalnih nacionalnih računa, koji Uprava za statistiku u kontinuitetu radi i ažurira u skladu sa unaprijeđenjima postignutim u obračunu kvartalnih podataka nacionalnih računa
- cijena i obima, koji je Uprava za statistiku djelimično je ispunila dostavljenjem Eurostatu opisa svih izvora i metoda koje koristi u obračunu BDP-a u stalnim cijenama, krajem jula 2019.
- tabela ponude i upotrebe, koju Uprava za statistiku planira nakon validacije i objavljivanja podataka SUT-a
- duga i deficita i računa sektora države, koji Uprava za statistiku može početi sa pripremom nakon uvođenja GFS statistike u redovnu proizvodnju Monstata.

Dostizanje nivoa kvaliteta u skladu sa Kodeksom evropske prakse koji se bazira na 15 principa (nezavisnost, objektivnost, bezbjednost, adekvatnost resursa, relevantnost, itd.). Kodeks je prihvaćen kroz Zakon o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike Crne Gore („Sl. list CG”, br. 18/12) zbog čega je od strane EK ocijenjen kao potpuno usklađen sa pravnom tekovinom EU.

Dostavljanje podatka u propisanim vremenskim rokovima u skladu sa Programom transmisije ESA2010, kao i kroz platformu za prenos podataka .Uprava za statistiku je implementirala alate za nesmetan prenos podataka bez upotrebe konvertora koji primjenjuje za prenos podataka nacionalnih računa.

Doprinoseći ispunjenju zahtjeva koji su definisani završnim mjerilpm za zatvaranje Poglavlja 18 – Statistika, u oblasti statistike nacionalnih računa nastavljen je rad na daljoj harmonizaciji sa standardima Evropske unije. Naime, uz podršku IPA projekata, a u cilju postizanja većeg stepena usklađenosti sa ESA 2010 metodologijom, kontinuirano se povećava proizvodnja inputa za popunjavanje sve većeg broja varijabli u okviru tabela definisanih mjerilima za zatvaranje. Proizvedu i publikuju se podaci godišnjeg BDPa i kvartalnog BDP-a po proizvodnoj i potrošnoj metodi u tekućim cijenama, cijenama prethodne godine i ulančanim mjerama obima, u skladu sa ESA 2010 metodologijom. Takođe, podaci kvartalnog BDP-a u tekućim cijenama, po potrošnim kategorijama publikovani su i u formi sezonski prilagođenih podataka. U skladu sa ESA 2010 programom za transmisiju podaci su dostavljeni Eurostat-u putem Edamis portala za transmisiju podataka u SDMX formatu.

Uprava za statistiku je napravila iskorak, ulaganjem dodatnih napora a uz postojeće kapacitete, i objavila i podatke obračuna godišnjeg BDP-a po prihodnoj metodi za period 2006-2021.

Takođe, unaprijeđen je obračun preduzetnika za period 2015-2021 kao i obračun finalne državne potrošnje u stalnim cijenama, na godišnjem i kvartalnom nivou za period 2015-2021. Pripremljena je mapa puta sa jasno definisanim fazama koje je potrebno preduzeti u okviru revizije godišnjih i kvartalnih nacionalnih računa. U okviru unapređenja transmisije podataka proširena je vremenska serija i povećan broj varijabli u tabelama glavnih agregata godišnjih i kvartalnih nacionalnih računa (T0101, T0102, T0103, T0110, T0111, T0117, T0120 i 0121).

Nastavljen je rad na uvođenju i razvoju nefinansijskih sektorskih računa i razvoju integrisanog sistema za proizvodnju tabela ponude i upotrebe. U okviru rada na razvoju sektorskih računa unaprijeđena je klasifikacija institucionalnih jedinica u dijelu definisanja jedinica koje pripadaju sektoru S.15 Nefitne institucije u službi

domaćinstava (NPISH). Na osnovu raspoloživih podataka Ministarstva finansija unaprijeđen je obračun sektora Opšte države S.13 za vremensku seriju 2015-2020.

U okviru statistike cijena nastavljen je rad na daljem usklađivanju ove statistike sa međunarodnim standardima. Harmonizovani indeks potrošačkih cijena (HICP) i paritet kupovne moći (PPP) su u velikoj mjeri usklađeni sa standardima EU. U posmatranom periodu sve planirane aktivnosti u oblasti Harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena i Pariteta kupovne moći, realizovane su definisanom dinamikom, uz podršku IPA 2019 višekorisničkog projekta. Ažurirane su detaljne radne metodologije (HICP/PPP Inventory) za oba istraživanja korišćenjem ESS Metadata Handler-a. Takođe, nastavljena je redovna transmisija podataka u zahtijevanom SDMX formatu.

U cilju unapređenja indeksa potrošačkih cijena i harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena automatizovan je proces obrade podataka i publikovanja istih, što predstavlja značajan napredak procesa proizvodnje statističkih podataka. Ujedno su riješene nedoslednosti u agregiranju indeksa, što je i verifikovano od strane Eurostata. Nakon detaljne validacije, HICP podaci su objavljeni u diseminacionoj bazi Eurostat-a u decembru 2022. godine, pri čemu su ispoštovani rokovi dostavljanja podataka shodno Eurostatovom Kalendaru objavljivanja podataka.

Nastavljen je rad na uvođenju Harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena u stalnim poreskim stopama (HICP-CT) kao i na uvođenju Indeksa tržišnih cijena stambenih objekata (HPI), uz planiranu ekspertsku pomoć u okviru IPA 2019 projekta.

U cilju unapređenja indeksa proizvođačkih cijena u toku je testiranje nove softverske aplikacije za obračun indeksa cijena proizvođača industrijskih proizvoda, indeksa cijena proizvođača industrijskih proizvoda za izvoz i indeksa cijena industrijskih proizvoda iz uvoza, čime će se automatizovati proces obrade podataka. U okviru istraživanja indeksa cijena industrijskih proizvoda iz uvoza značajno je proširena lista reprezentativnih proizvoda, shodno podacima spoljnotrgovinske robne razmjene.

U statistici spoljne trgovine robama nastavljen je rad na daljoj harmonizaciji ove statistike sa međunarodnim standardima. Zahtijevani setovi podataka spoljnotrgovinske robne razmjene na mjesečnom nivou se redovno dostavljaju Eurostat-u putem eDamisa, prema novoj strukturi podataka (DOC MET 400 format).

Takođe, u cilju dalje harmonizacije sa EU standardima, nastavljen je rad na aktivnostima u vezi daljeg unapređenja statistike spoljnotrgovinske robne razmjene prema karakteristikama preduzeća (TEC) i prema faktornoj vrijednosti (TIC). U skladu sa tim, u toku izvještajnog perioda, započet je rad na pripremi zahtijevanih skupova podataka statistike spoljnotrgovinske robne razmjene prema karakteristikama preduzeća (tabele B 1-11), za referentnu 2021. Što se tiče podataka spoljnotrgovinske robne razmjene prema faktornoj vrijednosti (TIC), podaci za referentnu 2022. su dostavljeni Eurostatu, u skladu sa novim formatom za dostavljanje podataka prema novom EBS priručniku.

U petogodišnjem programu 2024-2028. planirano je sprovođenje svih istraživanja koja će dosvesti do visoke usklađenosti sektorskih statistika sa EU acqui, a radi se o implementaciji oko 350 regulativa. Podrška sprovođenju ovih istraživanja biće i IPA projekti koji će biti usmjereni prvenstveno na ispunjenje završnih mjerila.

U kontekstu **drugog završnog mjerila**⁵⁵, Uprava za statistiku je definisala Akcioni plan shodno kom dostavlja tabele Eurostatu, što će ujedno biti Mapa puta nakon ispunjenja prvog završnog mjerila. Nju čini set preostalih tabela, koje će biti potrebno dostaviti EK, odnosno Eurostatu od trenutka privremenog zatvaranja poglavlja 18 - Statistika do članstva u EU.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Shodno posljednjem Izvještaju o napretku, u poglavlju 18 - Statistika zabilježen je ograničeni napredak i postignuta umjerena spremnost za članstvo.

U pristupnom procesu prepoznati su ključni rizici u okviru poglavlja 18 – Statistika, a bez čijeg trajnog i adekvatnog rješavanja, dalji napredak podliježe riziku neispunjavanja daljih obaveza u ovom poglavlju i samim tim napretku i zatvaranju poglavlja.

Preporuke od kojih će zavisiti dalji napredak u poglavlju 18, prepoznate kroz Izvještaj o napretku su:

1. Značajno ojačati ljudske i finansijske kapacitete Uprave za statistiku u cilju ispunjenja obaveza i obezbijediti zadržavanje kadra,
2. Značajno unaprijediti statistiku sa ESA 2010, uključujući i GFS i sve raspoložive EDP podatke,
3. Sprovesti Popis stanovništva u skladu sa EU standardima i preporukama, opredjelivši dovoljno resursa za ovu aktivnost.

Procjena Uprave za statistiku je da se poglavlje 18 - Statistika potencijalno privremeno može zatvoriti 2028, postizanjem visokog stepena usklađenosti, koja je trenutno na nivou od 65%, ukoliko se ispune osnovni preduslovi koji se tiču obezbjeđivanja ljudskih, finansijskih i prostornih kapaciteta.

⁵⁵ Crna Gora predstavlja Komisiji mapu puta za prenos preostalih tabela iz Programa prenosa podataka ESA 2010 i preostalih metodoloških pitanja.

XIX Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 19 – Socijalna politika i zapošljavanje

Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje obuhvata pravnu tekovinu Evropske unije koja se tiče područja radnog prava, zaštite i zdravlja na radu, jednakog tretiranja muškaraca i žena po pitanjima zapošljavanja, socijalne zaštite, socijalne inkluzije, politike zapošljavanja i socijalnog dijaloga. Osim toga, postoje posebna obavezujuća pravila za sve države članice Evropske unije u pogledu zabrane diskriminacije po osnovu rase i etničke pripadnosti, religije i vjere, invaliditeta, starosne dobi i seksualne orijentacije.

Pored **Ministarstva rada i socijalnog staranja** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su: **Ministarstvo evropskih poslova, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo finansija, Ministarstvo zdravlja, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Uprava za inspeksijske poslove, Uprava za statistiku, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Fond rada, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja, socijalni partneri.**

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

U ovom poglavlju definisana su tri završna mjerila.

U okviru **prvog završnog mjerila**⁵⁶, formirana je Radna grupa koja radi na izmjeni i dopuni Zakona o radu (PPCG-om planiran za III kvatal 2024) kako bi se postigla usklađenost Zakona sa Direktivom EU 2019/1158 i Direktivom EU 2019/1152, kao i definisanja odredbi koji bi uredile rad na daljinu shodno Evropskom okvirnom sporazumu i radu na daljinu. Radna grupa se, u načelu, dogovorila oko transponovanja navedenih direktiva, koji se odnose, prije svega, na minimalne zahtjeve u pogledu očinskog odsustva, roditeljskog odsustva i odsustva za pružaocce njege, kao i u pogledu fleksibilnih radnih uslova za zaposlene koji su roditelji ili pružaoci njege. Usklađivanjem poslovnog i privatnog života roditelja i pružaoca njege sa Direktivom 2019/1158 doprinosi se ciljevima koji se odnose na ostvarenje ravnopravnosti žena i muškaraca s obzirom na njihove mogućnosti na tržištu rada, jednako postupanje na radnom mjestu i podsticanju veće uključenosti žena na tržištu rada. Isto tako, cilj je propisivanje transparentnih i predvidljivih oblika zaposlenja te samim tim prilagođavanje tržištu rada. U procesu konsultacija aktivno učestvuju predstavnici svih reprezentativnih socijalnih partnera i predlog za izmjene i dopune Zakona o radu će biti rezultat kompromisa i konsenzusa sa socijalnim partnerima. Dodatno, očekuje se nastavak rada Radne grupe sa Vladom u punom mandatu.

Vlada je 22. XII 2022. usvojila Strategiju za unapređenje zaštite i zdravlja na radu u Crnoj Gori 2022-2027. sa Akcionim planom implementacije za 2023.

U toku je realizacija projekta „Unapređenje institucionalnog okvira bezbjednosti i zdravlja na radu u Crnoj Gori”, koji finansira Međunarodna organizacija rada (MOR). Projekat se sastoji od tri komponente. Prva aktivnost „Analiza stanja institucionalnog okvira”, odnosno analiza stanja u smislu nadležnosti u vršenju poslova zaštite i zdravlja na radu u Crnoj Gori i poslova koji su usko vezani za ovu oblast, trebalo je da obuhvati kompletnu analizu državnog resora, međutim od strane MOR-a urađena je analiza rada Direkcije

⁵⁶ *Crna Gora vrši izmjene i dopune Zakona o radu i Zakona o zaštiti i zdravlju na radu u cilju usklađivanja svog zakonodavstva u oblasti rada, zaštite i zdravlja na radu sa pravnom tekovinom i dokazuje da će odgovarajuće administrativne strukture i kapacitet izvršavanja biti uspostavljeni do pristupanja u cilju ispravne primjene pravne tekovine u oblasti rada i zaštite i zdravlja na radu, naročito kroz jačanje sistema inspekcije rada.*

za poslova zaštite i zdravlja na radu, što se ne može reflektovati na heterogenost u nadležnostima u ovoj oblasti.

Dalje aktivnosti projekta koje uključuju analizu uvođenja elektronskog prijavljivanja povreda na radu i izrade softvera u te svrhe (čiji bi sastavni dio bio registar povreda na radu u koji bi se „slivale” prijavljene povrede), takođe su u toku, gdje su eksperti određeni od strane Međunarodne organizacija rada dali sebi dodatno vrijeme kako bi našli adekvatna rješenja koja bi odgovarala tradiciji rada u Crnoj Gori.

Tokom 2022. donijeti su Pravilnik o dopuni Pravilnika o vrstama izvora elektromagnetnih polja za koje se pribavlja dozvola za korišćenje izvora elektromagnetnih polja („Sl. list CG”, broj 149/22) i Pravilnik o izmjeni Pravilnika o bližim uslovima za obavljanje stručnih poslova zaštite od nejonizujućih zračenja („Sl. list CG”, broj 145/22).

Broj sistematizovanih radnih mjesta za inspektore je 53 (39 za oblast radnih odnosa i zapošljavanja, uključujući i glavnu inspektorku i 14 za oblast zaštite i zdravlja na radu). Zaposleno je ukupno 36 inspektora, od čega je 26 za oblast radnih odnosa i zapošljavanja, uključujući i glavnog inspektora (svi dipl. pravnici) i 10 za oblast zaštite i zdravlja na radu uključujući i glavnog inspektora (dipl. ing. različitih tehničko-tehnoloških struka). Saglasno PPCG-u, za nadzor nad sprovođenjem Zakona o zaštiti i zdravlju na radu, u Upravi za inspeksijske poslove – Odsjeku za inspekciju zaštite i zdravlja na radu, tokom 2023. planirano je jedno zapošljavanje, a tokom 2024. prijem dva nova izvršioca.

U okviru **drugog završnog mjerila**⁵⁷, uz podršku eksperata i konsultanta Savjeta Evrope, pripremljen je Nacrt zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije koji je prošao javnu raspravu zaključno sa 2. XII 2022. (izvještaj objavljen 16. XII 2022). Predlog zakona je u fazi usaglašavanja sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, nakon čega će biti prosljeđen Evropskoj komisiji na mišljenje.

U okviru Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, za period 2023-2024 planirano je zapošljavanje deset novih službenika koji će biti angažovani na poslovima praćenja ostvarivanja prava manjinskih naroda, saradnje sa savjetima manjinskih naroda, saradnje s drugim institucijama, izradu i sprovođenje projekata iz oblasti ljudskih i manjinskih prava (sedam izvršilaca tokom 2023, a tri tokom 2024).

U okviru **trećeg završnog mjerila**⁵⁸, u okviru IPA 2020 Akcionog dokumenta (AD) „Podrška pametnom i inkluzivnom rastu – zapošljavanje i socijalna inkluzija 2020”, 1. IV 2023. započeta je realizacija tving projekta „Jačanje kapaciteta ZZZCG za sprovođenje aktivnih mjera za zapošljavanje, buduće učešće u Evropskom socijalnom fondu (ESF) i podršku u mobilnosti radne snage“. Projekat je vrijednosti 823.529,41 eura i trajaće 18 mjeseci, tokom kojih će tving partneri iz Slovačke, Njemačke i Estonije pružati podršku u jačanju kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore za efikasno sprovođenje usluga, sa fokusom na

⁵⁷ Crna Gora vrši izmjene i dopune zakona u oblasti zabrane diskriminacije i ravnopravnosti žena i muškaraca u politici zapošljavanja i socijalnoj politici u cilju usklađivanja zakonodavstva u ovoj oblasti sa pravnom tekovinom i dokazuje da će odgovarajuće administrativne strukture, naročito potrebno tijelo za ravnopravnost, Ombudsman, administrativni kapaciteti i kapacitet izvršavanja biti uspostavljeni do trenutka pristupanja.

⁵⁸ Crna Gora jača administrativne kapacitete za osiguranje djelotvornog sprovođenja i djelotvornog izvršavanja svih propisa i okvira politika u oblasti politike zapošljavanja i socijalne politike, uključujući planiranje i operativne kapacitete, kako bi se osigurao djelotvoran dijalog između organizacija socijalnih partnera, kao i da bi se osiguralo buduće upravljanje Evropskim socijalnim fondom.

aktivne mjere tržišta rada, za buduće korišćenje sredstava i sprovođenje projekata iz Evropskog socijalnog fonda, kao i za učešće u EURES mreži⁵⁹.

Proces programiranja za IPA III za period 2024-2027 je započeo i tokom izvještajnog perioda izrađen je nacrt Akcionog dokumenta za 2024. za EU podršku izgradnji kapaciteta za sektor zapošljavanja i socijalne politike u Crnoj Gori. Paralelno sa ovim procesom započeo je i rad na pripremi Operativnog programa za period 2024-2027. za pomenuti sektor.

Projekti „Unaprijeđeno upravljanje tržištem rada kroz efikasan socijalni dijalog o reformama rada” i „Jačanje operativnih kapaciteta ZZZCG za realizaciju aktivne politike zapošljavanja Crne Gore putem digitalizacije” (koje je finansirala EU, a sprovela MOR) su uspješno implementirani.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

U cilju ispunjenja završnih mjerila, u narednom periodu, potrebno je preduzeti potrebne mjere da se:

- reformiše i ojača Zavod za zapošljavanje kako bi se omogućilo da ispunjava svoju ulogu kao savremena javna služba za zapošljavanje, osmišljavajući i implementirajući mjere aktivne politike zapošljavanja, usmjerene ka mladima i ženama, osobama sa invaliditetom, ranjivim licima, manjinama, uključujući Rome.
- nastavi s pripremama usmjerenim na uspostavljanje i sprovođenje Garancije za mlade;
- prati implementacija revidiranog Zakona o radu i ojačaju kadrovski poslovi i institucionalna struktura inspekcije rada (nakon usvajanja), koja takođe obezbeđuje ta pitanja; osoba sa invaliditetom, manjina, uključujući Rome i ugrožena lica; poboljša zdravlje i bezbjednost na radu postavljanjem fonda za zaštitu zdravlja na radu;
- na osnovu Mape puta za reformu socijalne zaštite, nastavi da sprovodi reformu sistema socijalne zaštite. Paralelno s tim, treba da usvoji i implementira strategiju deinstitutionalizacije;⁶⁰
- prati implementacija Zakona o zaštiti i zdravlju na radu i jačati administrativne strukture i kapacitet izvršavanja naročito kroz jačanje sistema inspekcije rada;
- jačati odgovarajuće administrativne strukture u blasti zabrane diskriminacije i ravnopravnosti žena i muškaraca u politici zapošljavanja i socijalnoj politici, naročito potrebno tijelo za ravnopravnost, Ombudsman, administrativni kapaciteti i kapacitet izvršavanja;
- jačati administrativne kapacitete za osiguranje efikasnog sprovođenja svih propisa i okvira politika u oblasti politike zapošljavanja i socijalne politike, uključujući planiranje i operativne kapacitete, kako bi se osigurao djelotvoran dijalog između organizacija socijalnih partnera, kao i da bi se uspostavilo buduće upravljanje Evropskim socijalnim fondom.

⁵⁹ Pogledati pregovaračko poglavlje 2.

⁶⁰ U vezi sa planiranim obavezama pogledati Mapu puta za pregovaračko poglavlje 19: [predlog-mape-puta-ispunjenja-završnih-mjerila-za-privremeno-zatvaranje-pregovora-u-pregovaračkom-poglavlju-19-socijalna-politika-i-zaposljavanje.pdf](#)

XX Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 20 – Preduzetništvo i industrijska politika

Poglavlje 20 – Preduzetništvo i industrijska politika je usmjereno na povećanje konkurentnosti, ubrzavanje prilagođavanja strukturnim promjenama, kao i podsticanje stvaranja povoljnog poslovnog okruženja. Pored ovog, cilj je i povećanje domaćih i stranih investicija i poboljšanje opšteg poslovnog ambijenta u kom posluju mala i srednja preduzeća, a podstiču se preduzetništvo, inovacije i razvoj industrije. Pododblasti u okviru ovog poglavlja su: industrijska politika, mala i srednja preduzeća (MSP) i preduzetnička politika, politika inovacija, programi Zajednice, bankarstvo i finansije, turizam, vazдушna i pomorska industrija, građevinarstvo, drvna industrija, čelik, metali i druge sirovine.

Pored Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (krovno tijelo), ključne institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo finansija i Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 20 ima definisano jedno završno mjerilo:

U cilju ispunjenja **jedinog završnog mjerila**⁶¹, Vlada je u julu 2016. donijela strategiju Industrijska politika Crne Gore do 2020, s višegodišnjim Akcionim planom za sprovođenje politike. U skladu s procesom implementacije Industrijske politike usvojeni su i godišnji Akcioni planovi za implementaciju, i to za 2016, 2017. i 2018, kao i prateći Izvještaji o realizaciji Akcionih planova. U procesu praćenja sprovođenja Industrijske politike do 2020. pripremljen je Srednjoročni pregled implementacije Industrijske politike, za period 2016 – 2018, odnosno procjena rezultata trogodišnjeg sprovođenja strateškog dokumenta. Na bazi rezultata predmetne analize i potrebe usaglašavanja sa okvirom industrijske politike EU (COM 2017/479), pripremljen je novi dokument - Industrijska politika Crne Gore 2019 – 2023, sa Akcionim planom za period 2019 – 2020, a koje je Vlada donijela u oktobru 2019. Ovaj krovni strateški dokument usmjeren je unapređenje nacionalnog industrijskog okvira i na ispunjenje završnog mjerila, i zajedno sa Akcionim planom za period 2019-2020, za period 2021-2022 i Akcionim planom za 2023. (usvojen na sjednici Vlade od 22. VI 2023), kao i godišnje Izvještaje o realizaciji akcionih planova (zaključno sa 2022) predstavlja zaokružen implementacioni ciklus u skladu sa Planom implementacije i monitoringa Industrijske politike 2019-2023.

Imajući u vidu da realizacija Akcionog plana za 2023. predstavlja završnu godinu implementacije Industrijske politike Crne Gore 2019-2023, započete su aktivnosti na evaluaciji aktuelnog dokumenta Industrijske politike 2019-2023. godine kako bi se, u skladu sa nalazima i preporukama evaluacije, izradila nova Industrijska politika Crne Gore za period 2024-2028. U skladu sa dinamičkim planom projekta evaluacije, očekuje se da će finalni dokument evaluacije biti finalizovan do kraja novembra tekuće godine.

Zbog kompleksnosti implementacije i obuhvata Industrijske politike, efikasnost koordinacije se obezbjeđuje funkcionisanjem međuresornog Koordinacionog tijela za izradu i implementaciju Industrijske politike putem

⁶¹ Izrada i implementacija sveobuhvatne industrijske strategije, uz podršku sistema evaluacije indikatora i mjerila, kao što je predloženo u industrijskoj politici EU.

ranije uspostavljenog modela institucionalne strukture na dva nivoa, na upravljačkom nivou i operativne strukture na izvršnom nivou. Sa aspekta vođstva cjelokupnog procesa evaluacije postojeće politike kao i kreiranja nove Industrijske politike, uloga ovog tijela (upravljačka i operativna struktura) je od izuzetnog značaja tokom cijelog procesa.

U skladu sa utvrđenom dinamikom plana monitoringa i evaluacije kao i izrade nove Industrijske politike, u nastavku je pregled dokumenata čija izrada slijedi, sa utvrđenim rokovima za njihovo usvajanje:

- Završni izvještaj o sprovođenju Industrijske politike Crne Gore sa evaluacijom za period 2019-2023 - rok I kvartal 2024;
- Industrijska politika Crne Gore 2024-2028 sa Akcionim planom za implementaciju Industrijske politike za 2024. - rok II kvartal 2024;
- Akcioni plan za implementaciju Industrijske politike Crne Gore za period 2024-2025 - rok II kvartal 2024.

Dodatno, u kontekstu preporuka EK u vezi potrebne kontinuirane koordinacije Industrijske politike sa drugim ključnim nacionalnim strategijama i obezbjeđenja njihove konzistentnosti kroz interresornu saradnju Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstva kapitalnih investicija i Fonda za inovacije, kreiran je Program za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji. Kao važan implementacioni mehanizam Industrijske politike, Program doprinosi uspostavljanju bolje sinergije industrijske politike, inovacija i politike energetske efikasnosti i njegovim usvajanjem od strane Vlade CG stvoreni su preduslovi za početak realizacije Javnog poziva za implementaciju Programa 22. IX 2023.

Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza

Crna Gora je u dosadašnjem procesu pregovora sa EU u okviru pregovaračkog poglavlja 20 realizovala niz aktivnosti i pratila sugestije i smjernice EK kako bi se uskladila sa ključnim dokumentima u oblasti preduzetničke i industrijske politike i izvršila potrebno usaglašavanje sa principima i instrumentima na nivou EU.

Ispunjeno je završno mjerilo u dijelu koji se odnosi na izradu sveobuhvatne industrijske strategije, a implementacija se odvija kontinuirano u skladu s dinamičkim planom implementacije i monitoringa, čime su u velikoj mjeri ispunjeni zahtjevi utvrđeni od strane EK, dok su u cilju obezbjeđenja kontinuiteta započete pripremne aktivnosti za izradu politike u narednom implementacionom ciklusu.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 20 – Preduzetništvo i industrijska politika procjenjuje da je Crna Gora ispunila obavezu koja se tiče izrade sveobuhvatne industrijske strategije, dok se implementacija sprovodi kontinuirano, a donošenjem dokumenta • Industrijska politika Crne Gore 2024-2028 će biti prepoznate i nove inicijative na nivou EU industrijske politike, kao i uvrštene preporuke evaluacije prethodne strategije, čime se u potpunosti stižu uslovi za ispunjenje jedinog završnog mjerila u ovom poglavlju.

Poglavlje 21 – Trans-evropske mreže, primjenom pravne tekovine za poglavlje Trans-evropske mreže Evropska unija obezbjeđuje finansijsku pomoć na planu izgradnje trans-evropskih saobraćajnih, energetskih i telekomunikacijskih mreža, tako što će se određena sredstva obezbijediti kroz kohezione fondove i druge finansijske instrumente. Cilj uspostavljanja i razvoja trans-evropskih mreža i unapređenja odgovarajuće povezanosti i interoperabilnosti nacionalnih mreža jeste da se u potpunosti iskoristi unutrašnje tržište i doprinese ekonomskom rastu i stvaranju radnih mjesta u Evropskoj uniji.

Ovo poglavlje obuhvata sledeće podoblasti: trans-evropsku saobraćajnu mrežu (TEN-T), koja pokriva drumski i intermodalni saobraćaj, plovne puteve i pomorske luke, vazdušni saobraćaj, kao i mrežu evropskih brzih željeznica; Trans-evropsku energetsku mrežu (TEN-E), koja pokriva sektor električne energije i gasa, i Trans-evropsku telekomunikacijsku mrežu (eTEN), koja pokriva telekomunikacijske mreže uspostavljene kao uslužne djelatnosti.

Pored Ministarstva kapitlanih investicija (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju i koordinaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su: Ministarstvo evropskih poslova, Crnogorski elektroprenosni sistem a.d, nezavisni regulator Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti, za sektor telekomunikacija je nadležno Ministarstvo ekonomskog razvoja, a nezavisni regulatorni organ je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 21 ima definisana tri završna mjerila.

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**⁶², potrebno je ažurirati Strategiju razvoja saobraćaja a 2019-2035 u skladu sa Strategijom za održivu i pametnu mobilnost za Zapadni Balkan, a što je planirano da počne u IV kvartalu 2023. S tim u vezi, 13. II 2023. je potpisan ugovor sa Svjetskom bankom u okviru programa Trgovinskih i transportnih olakšica na Zapadnom Balkanu. Takođe, u cilju ispunjenja predmetnog mjerila planirano je da kroz pomenutu Strategiju bude transponovana i Regulativa 1315/2013 (na transponovanju predmetne regulative EK je počela da insistira od video - konferencije o završnim mjerilima za poglavlje 21, održane 2019. godine).

Takođe, potpisivanjem Sporazuma na visokom nivou 16. V 2023, indikativnim proširenjem Trans-evropske transportne mreže (TEN-T) obuhvaćeni su pruga Podgorica-Nikšić-Čapljina i aerodrom Tivat, čime je zadovoljen ključan preduslov na osnovu koga Crna Gora može povući više od 100 miliona eura iz dostupnih EU fondova, primarno Investicionog okvira za Zapadni Balkan.

⁶² Crna Gora i Evropska komisija su postigle dogovor o budućoj trans-evropskoj saobraćajnoj mreži Crne Gore, u skladu s Regulativom 1315/2013 o smjernicama Unije za razvoj trans-evropskih saobraćajnih mreža;

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**⁶³ potrebno je tokom 2024. ažurirati Jedinственu listu prioritетnih infrastrukturnih projekata (prvi put usvojena 2015. i ažurirana u decembru 2021), na čemu radi Ministarstvo kapitalnih investicija.

U odnosu na **treće završno mjerilo**⁶⁴, potrebno je izvršiti zapošljavanje jednog službenika u Ministarstvu kapitalnih investicija, koji će raditi na realizaciji obaveza koje se odnose na praćenje Trans-evropske energetske mreže (TEN-E) i Regulative 1316/2013. Zbog administrativnih promjena na nivou Vlade i čestih kadrovskih fluktuacija, trenutno nije zadovoljen uslov za trajno zapošljavanje dva službenika kojima bi u opisu posla bilo precizno navedeno bavljenje CEF instrumentom za oblast saobraćaja i jednog službenika kome bi u opisu posla bilo bavljenje CEF instrumentom za oblast energetike, ali ova činjenica ne utiče na kvalitet rada i ispunjavanje obaveza. Postoji organizaciona jedinica na nivou Ministarstva kapitalnih investicija kojoj je u opisu posla strateško planiranje, razvoj projekata, međunarodna saradnja i EU fondovi.

U cilju usklađivanja sa Regulativom (EU) 347/2013 o smjernicama za Trans-evropsku energetsку инфраструктуру, u prethodnom periodu je bio pripremljen Nacrt zakona o prekograničnim energetskim infrastrukturnim projektima i planiran za utvrđivanje u IV kvartalu 2023. Međutim, s obzirom da je 2022. godine u Evropskoj uniji stupila na snagu nova TEN-E Regulativa tj. Regulativa (EU) 2022/869 o smjernicama za Trans-evropsku energetsку инфраструктуру, potrebno je izvršiti doradu postojećeg Nacrta zakona i usklađivanje sa novom regulativom. Planirano je da se na sledećem sastanku Savjeta ministara Energetske zajednice u decembru 2023. donese odluka o obavezi ugovornih strana Energetske zajednice da transponuju i implementiraju prilagođenu verziju Regulative (EU) 2022/869. Rad na pripremi Zakona o prekograničnim energetskim infrastrukturnim projektima će se nastaviti nakon usvajanja Regulative (EU) 2022/869, koja će biti prilagođena za ugovorne strane Energetske zajednice.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

U Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2022. je konstatovano da Crna Gora u ovom poglavlju bilježi umjerenu spremnost/dobar napredak. Imajući u vidu sve inicirane aktivnosti i trenutni stepen dostignuća, procjena je da Crna Gora ne kasnije od 2025. može ispuniti kriterijume za zatvaranje predmetnog poglavlja.

U dijelu ispunjenja **prvog završnog mjerila**, stepen ispunjenosti je 60%, očekivani vremenski rok za ispunjenje je 2024/2025. godina. Crna Gora smatra **drugo mjerilo ispunjenim**. Kada je u pitanju **treće završno mjerilo** trenutni stepen ispunjenosti je 50%, očekivani vremenski rok za ispunjenje je 2024/2025. godina.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 21 – Trans-evropske mreže procjenjuje da će Crna Gora poslednju obavezu neophodnu za privremeno zatvaranje ovog poglavlja ispuniti do kraja 2025. godine.

⁶³ Crna Gora i Evropska komisija su postigle dogovor o listi prioritетnih projekata u saobraćajnom sektoru u skladu s Regulativom 1316/2013 o uspostavljanju Instrumenta za povezivanje Evrope;

⁶⁴ Crna Gora pokazuje institucionalne i administrativne kapacitete koji su potrebni kako bi se preuzele odgovornosti koje proizilaze iz Regulative 1316/2013 o uspostavljanju Instrumenta za povezivanje Evrope

XXII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata

Poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata odnosi se na strukture i procedure za korišćenje Evropskih strukturnih i investicionih fondova (fondovi ESI), u prvom redu iz Evropskog fonda za regionalni razvoj i Evropskog socijalnog fonda i (za neke države članice) iz programa Kohezionog fonda.

Pored **Ministarstva evropskih poslova**, institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su **Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo kapitalnih investicija, Revizorsko tijelo, Zajednica opština Crne Gore i Asocijacija za demokratski prosperitet – ZID.**

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 22 ima definisano **šest završnih mjerila.**

Pregovori u ovom poglavlju su direktno vezani za članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji, stoga određene aktivnosti nije bilo moguće sprovesti u skladu sa Akcionim planom za ispunjavanje zahtjeva kohezione politike, usvojenim 2015. godine. U planu je ažuriranje pomenutog Akcionog plana, kako bi se definisale ključne mjere i nova dinamika sa ciljem bolje pripreme za strukturne fondove. Ugovoren je projekat iz alokacije IPA 2021 a odnosi se na aktivnosti vezane za ispunjavanje završnih mjerila za poglavlje 22 i koji će članovima RG pomoći u radu i odgovoriti na ključne izazove u IPA III finansijskoj perspektivi. U okviru projekta koji finansira Centar za evropske inicijative a sprovodi Istraživački institut iz Italije u junu je održan trening za članove RG na temu na temu strukture, upravljanja, principa i programiranje kohezione politike EU, kao i programa evropske teritorijalne saradnje.

XXIII Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 23 – Pravosuđe i temeljna prava

Reformske aktivnosti koje je potrebno realizovati u pregovaračkom poglavlju 23 – Pravosuđe i temeljna prava definisane su Zajedničkom pozicijom EU kroz **45 privremenih mjerila**. Imajući u vidu oblasti koje obuhvata poglavlje 23, od ukupnog broja mjerila, 18 mjerila je zadato u oblasti pravosuđa, 14 u dijelu borbe protiv korupcije, 11 u dijelu temeljnih prava, jedno mjerilo je opšteg karaktera i tiče se monitoringa nad sprovođenjem Akcionog plana za poglavlje 23, a jedno mjerilo se odnosi na saradnju državnih organa s nevladinim organizacijama u pregovaračkom procesu.⁶⁵ Većina privremenih mjerila se odnosi na usklađivanje strateškog, zakonodavnog i institucionalnog okvira u gore navedenim oblastima s evropskim i međunarodnim standardima, dok je manji dio aktivnosti posvećen uspostavljanju početnog bilansa ostvarenih rezultata u oblastima od posebnog značaja.

Na liniji obaveza koje proističu iz privremenih mjerila, Crna Gora je od početka pregovora u značajnoj mjeri unaprijedila **strateški okvir** u poglavlju 23. U oblasti **pravosuđa**, Crna Gora reformske procese sprovodi pod okriljem nacionalne strategije za reformu pravosuđa tj. prvobitno Strategije reforme pravosuđa za period 2007-2012. na koju se nadovezuje Strategija reforme pravosuđa 2014-2018, nakon koje je donijeta i Strategija reforme pravosuđa 2019-2022, dok je Strategija reforme pravosuđa 2024-2027. trenutno u pripremi (mjerilo 2). U oblasti **borbe protiv korupcije**, nakon prestanka važenja Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala 2010-2014, u julu 2016. aktivnosti u ovoj oblasti su previdene kroz *Operativni dokument za sprječavanje korupcije u oblastima od posebnog rizika*, dok se trenutno radi na izradi Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije 2024-2028 (mjerilo 20). U oblasti **temeljnih prava**, koje se dalje dijeli na specifične podoblasti, donijet je niz strateških dokumenata od značaja, kao što su: Strategija zaštite od nasilja u porodici 2016-2020 (mjerilo 37), Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori za period 2013-2018. i period 2019-2023 (mjerilo 38) i Strategija za poboljšanje položaja i socijalnu inkluziju Roma i Egipćana za period 2012-2016, 2016-2020. i 2021-2025 (mjerilo 42).

Crna Gora se u pregovaračkom procesu obavezala i na **reformu zakonodavnog okvira** u kojem je sproveden veliki broj aktivnosti u svim oblastima koje poglavlje obuhvata. O složenosti reformi najbolje govori podatak da je od 2013. u okviru poglavlja 23 donijeto ili izmijenjeno preko 80 relevantnih zakonskih tekstova.

Od značajnijih zakonodavnih aktivnosti u **oblasti pravosuđa** svakako treba izdvojiti usvajanje ustavnih amandmana u julu 2013. koji su prethodno usaglašeni s mišljenjem koje je dala Venecijanska komisija, a koji, između ostalog, podrazumijevaju da se vrhovni državni tužilac, određeni članovi Sudskog i Tužilačkog savjeta, te sudije Ustavnog suda biraju kvalifikovanom većinom (mjerilo 3). Promjene Ustava su zahtijevale i promjenu čitavog seta organizacionih zakona u pravosuđu pa su tako u februaru 2015. usvojeni zakoni o Ustavnom sudu, o Sudskom savjetu i sudijama, o sudovima, o državnom tužilaštvu i Specijalnom tužilaštvu (mjerila 3, 6, 7, 9 i 29), čijim donošenjem je stvoren pravni osnov za dalje jačanje nezavisnosti, efikasnosti, profesionalnosti i odgovornosti u pravosuđu. U cilju veće efikasnosti pravosuđa tj. smanjenja broja zaostalih predmeta u sudovima, u junu 2020. pristupilo se i zamjeni postojećeg Zakona o posredovanju - Zakonom o

⁶⁵ „Za pomenute oblasti politika Crna Gora obezbjeđuje adekvatnu uključenost civilnog društva u razvoj, sprovođenje i nadzor politika“ (mjerilo 45). Kada je u pitanju ovo mjerilo, važno je napomenuti da je Crna Gora organizacije civilnog društva formalno-pravno uključila u pregovaračku strukturu.

alternativnom rješavanju sporova (mjerilo 15). Nakon što su izvršenja sudskih presuda prešla u nadležnost javnih izvršitelja donošenjem Zakona o izvršenju i obezbjeđenju i Zakona o javnim izvršiteljima, njihov rad je u kontinuitetu unapređivan, čime je obezbijeđena bolja garancija izvršnosti sudskih odluka u pravnom sistemu (mjerilo 17).

Značajno je reformisan i zakonodavni okvir za **borbu protiv korupcije** usvajanjem Zakona o lobiranju (mjerilo 21) i Zakona o sprječavanju korupcije u decembru 2014. (mjerilo 21), kao i kontinuiranim unaprijeđenjem Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja (mjerilo 26), koji zajedno predstavljaju pravni osnov za uspostavljanje i djelovanje Agencije za sprječavanje korupcije. Na planu **represije korupcije**, svakako treba izdvojiti Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu iz marta 2015. (mjerilo 29), kojim je formirano Specijalno državno tužilaštvo, kao i Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću iz 2015, s izmjenama i dopunama iz 2019, kojim se regulišu uslovi, postupak i upravljanje imovinom oduzetom kriminalnom djelatnošću i olakšava pokretanje finansijskih istraga (mjerila 30 i 31).

U oblasti **temeljnih prava**, zakonodavne aktivnosti su se odnosile na specifične podoblasti pa su tako, u cilju unapređenja opšteg medijskog ambijenta, u julu 2020. donijeti Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore i Zakon o medijima, koji sadrže normativne pretpostavke potrebne za institucionalno, politički i finansijski nezavisan javni servis i kojima se uređuju osnovni principi slobode medija i slobode izražavanja (mjerilo 36). S ciljem unaprijeđenja prava LGBTI osoba, donijet je Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola (mjerilo 38), čime je Crna Gora postala prva država u regionu koja je regulisala status istopolnih parova. Usklađivanje se odnosilo i na krovne zakonske tekstove, kao što je Krivični zakonik Crne Gore, koji je tokom pregovaračkog procesa više puta mijenjan i to, između ostalog, u pogledu propisivanja strožijih kazni za napade i ometanje rada novinara (mjerilo 36) i s ciljem borbe protiv određenih formi rasizma i ksenofobije (mjerilo 44). Reforme su se ticale i Zakonika o krivičnom postupku, koji je u kontinuitetu mijenjan, a sve u cilju obezbjeđivanja efikasnijeg pretrivičnog i krivičnog postupka (mjerilo 29).

Značajno je ojačan **institucionalni okvir** u svim navedenim oblastima, kako kroz jačanje administrativnih kapaciteta postojećih tako i kroz osnivanje novih institucija pa su tako u 2015. formirani Specijalno državno tužilaštvo (mjerilo 29) i Centar za obuku u sudstvu i Državnom tužilaštvu (mjerilo 18), a u 2016. Agencija za sprječavanje korupcije (mjerilo 21) i Specijalno policijsko odjeljenje (mjerilo 29). Nadalje, posljednjom reorganizacijom Uprave policije u 2019. uspostavljeni su Sektor za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (finansijsko-obavještajna jedinica) i Kancelarija za povraćaj imovine – Asset Recovery Office – ARO (mjerila 30 i 31). Kada je u pitanju zaštita slobode medija i bezbjednost novinara, 2014. je uspostavljena Komisija za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija, koja o svom radu od tada periodično izvještava Vladu (mjerilo 36). Što se tiče jačanja kapaciteta postojećih institucija, u kontinuitetu se jačaju administrativni kapaciteti Sudskog i Tužilačkog savjeta kojima se, između ostalog, teži unaprijediti njihova nezavisnost i transparentnost (mjerilo 7). Reformske aktivnosti ticale su se i kapaciteta Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, koji je uspostavljen i kao Nacionalni preventivni mehanizam za prevenciju mučenja (mjerilo 34), dok se u kontinuitetu sprovode i preporuke Evropskog odbora za sprečavanje mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (CPT), koje se između ostalog tiču i unapređenju uslova u zatvorima (mjerilo 35).

Na planu **bilansa rezultata**, shodno ocjenama iz Izvještaja Evropske komisije (EK) za Crnu Goru iz maja 2019, „uspostavljen je početni bilans ostvarenih rezultata u istragama, krivičnom gonjenju i pravosnažnim osuđujućim presudama u predmetima korupcije, ali su potrebna održiva nastojanja da se rezultati konsoliduju“, što je ocjena koja se ponavlja i u Izvještaju EK iz 2020, dok se u Izvještaju EK iz 2021. i Izvještaju EK iz 2022. konstatuje da „bilans ostvarenih rezultata u istragama, krivičnom gonjenju i pravosnažnim presudama u predmetima korupcije na visokom nivou je povećan, ali ostaje da se dalje konsoliduje“ (mjerilo 28). Od 2019. do 2022. izvještaji EK konstatuju i „određeni napredak“ i „poboljšanje“ u uspostavljanju bilansa ostvarenih rezultata u oblasti prevencije korupcije. Kada je u pitanju rad Agencije za sprječavanje korupcije, izvještaji EK konstatuju određene pozitivne aktivnosti „komunikacije sa javnošću“ (Izvještaj EK iz 2019), „izgradnje kapaciteta“ (Izvještaj EK iz 2020), i „jačanje svog prisustva na društvenim mrežama i u medijima, kao i organizovanje zajedničkih sastanaka sa organizacijama civilnog društva“ (Izvještaj EK iz 2021). Poslednji Izvještaj EK iz 2022. konstatuje i „generalno jačanje kapaciteta ASK-a koje je rezultiralo pojačanim radnim učinkom i naporima da se ispostave konkretni rezultati“.

XXIV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost

Prilikom otvaranja pregovora u poglavlju 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost, Zajedničkom pozicijom EU definisano je ukupno **38 privremenih mjerila** u ovom poglavlju, od kojih se četiri mjerila odnose na oblast migracija, četiri na oblast azila, dva na oblast vizne politike, četiri na oblast Šengena i vanjskih granica, pet mjerila je definisano u oblasti pravosudne saradnje u građanskim i krivičnim stvarima, 13 u oblasti policijske saradnje i borbe protiv organizovanog kriminala, jedno u oblasti borbe protiv terorizma, četiri u oblasti saradnje u oblasti droga, dok je jedno mjerilo opšteg karaktera i tiče se monitoringa nad sprovođenjem Akcionog plana za poglavlje 24.

Većina od ukupnog broja privremenih mjerila odnosi se na unapređenje strateškog, zakonodavnog i institucionalnog okvira u skladu s evropskim standardima u oblastima koje potpadaju pod poglavlje 24, dok je manji dio aktivnosti posvećen uspostavljanju početnog bilansa ostvarenih rezultata u oblastima od značaja.

U cilju ispunjenja privremenih mjerila u poglavlju 24, velika pažnja je posvećena snaženju i održivosti **strateškog planiranja** u svim relevantnim oblastima. Kada je u pitanju oblast **migracija i azila**, u februaru 2017. donijeta je Strategija za integrisano upravljanje migracijama 2017-2020, praćena akcionim planovima na godišnjem nivou. Ovom, drugom po redu strateškom dokumentu u predmetnoj oblasti, prethodila je Strategija za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori za period 2011-2016. (mjerilo 2). Kada su u pitanju oblasti **vanjskih granica i Šengena**, važno je podsjetiti na Šengenski akcioni plan donijet u februaru 2017, čije se sprovođenje bliže prati na godišnjem nivou kroz akcione planove, a sve u cilju unapređenja bezbjednosti i nadzora nad državnom granicom (mjerilo 12). U opštem cilju obezbjeđivanja nesmetanog protoka ljudi i roba preko državne granice, uz sprečavanje prekograničnog kriminala i prevenciju neregularnih migracija, Strategija integrisanog upravljanja granicom prvi put je donijeta za period 2014-2018, a kasnije je produžena i na period 2020-2024 (mjerilo 13). Sporazum za unapređenje saradnje u oblasti suzbijanja kriminala, koji predstavlja pravni osnov za informatičko povezivanje i bezbjednu razmjenu podataka između organa u oblasti borbe protiv kriminala, potpisan je u oktobru 2017, a u 2020. slijedi ponovno potpisivanje i nastavak realizacije Sporazuma između ključnih institucija sistema (mjerilo 22). U cilju unapređenja efikasnosti i funkcionalnosti sistema prevencije, identifikacije, zaštite, pomoći i praćenja žrtava **trgovine ljudima**, Vlada je još 2012. uspostavila strateški okvir donošenjem Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2012 – 2018, a potom i za period 2019–2024 (mjerilo 25). Na planu **borbe protiv pranja novca i sprečavanja terorizma i nasilnog ekstremizma**, u decembru 2015. donijeta je Strategija suzbijanja nasilnog ekstremizma za period 2016-2018, nakon čega je u februaru 2020. donijeta Strategija prevencije i suzbijanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma za period 2020-2024. Takođe, u maju 2015. donijeta je Strategija za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma 2015-2018. U cilju unapređenja sistema **sprečavanja zloupotreba droga**, Crna Gora je u kontinuitetu, od početka pregovora s EU, sprovodila Strategiju za sprječavanje zloupotrebe droga 2013- 2020 (mjerilo 35).

Na **zakonodavnom planu**, od početka pregovora s EU sprovedena je opsežna reforma o kojoj svjedoči podatak da je do sada donijeto odnosno izmijenjeno preko 60 zakonskih tekstova relevantnih za ispunjenje privremenih mjerila u poglavlju 24.

U dijelu **migracija**, Crna Gora je znatno unaprijedila zakonski okvir, a kao ključnu aktivnost na tom planu važno je istaći donošenje Zakona o strancima u februaru 2018, kojim su uređeni uslovi kretanja, boravka i rada stranaca u Crnoj Gori, a kojim je prenijeto ukupno 10 direktiva EU u crnogorski pravni sistem (mjerilo 2). U oblasti **azila**, jedna od ključnih aktivnosti na zakonodavnom planu bila je donošenje Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca u decembru 2016. (mjerilo 6), koji je kasnije unapređivan kroz izmjene i dopune, a sve u cilju stvaranja uslova za punu integraciju stranaca s odobrenom međunarodnom zaštitom u crnogorsko društvo. Takođe, reformske aktivnosti odnosile su se i na oblast **vanjskih granica i Šengena**, gdje je kroz izmjene i dopune ključnog Zakona o graničnoj kontroli usvojene u martu 2019. u znatnoj mjeri usklađeno nacionalno i evropsko zakonodavstvo u ovoj oblasti (mjerila 11 i 14). Skupština je u martu 2020. donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma o statusu između Crne Gore i Evropske unije o aktivnostima koje sprovodi Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu u Crnoj Gori, formalizujući saradnju sa Frontex-om. U maju 2023. potpisan je novi Sporazum o statusu između Crne Gore i Evropske unije o operativnim aktivnostima koje sprovodi Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu (Frontex) u Crnoj Gori, koji, između ostalog, predviđa da službenici Frontex-a mogu obezbjeđivati kompletnu crnogorsku granicu (mjerila 12 i 15). Zakonodavni okvir je unaprijeđen i u oblasti **pravosudne saradnje u građanskim i krivičnim stvarima**, u prvom redu donošenjem Zakona o pravosudnoj saradnji u krivičnim stvarima sa državama članicama EU, koji je stupio na snagu u decembru 2018, a kojim su u crnogorski pravni sistem prenijeti najvažniji pravni akti EU u oblasti pravosudne saradnje u krivičnim stvarima (mjerila 16 i 18). U oblasti **policijske saradnje**, stvoreni su preduslovi za unapređenje interakcije s evropskim i međunarodnim akterima zakonskom formalizacijom saradnje Crne Gore sa Interpol-om, EUROPOL-om, kao i formalizacijom saradnje u okviru regionalnih inicijativa (mjerilo 21). Kada je u pitanju **borba protiv pranja novca**, nakon što je u avgustu 2014. donijet Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, u decembru 2019. uslijedilo je donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, koji evidentira sistemski prenos nadležnosti sa nekada samostalnog organa Uprave za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma na Upravu policije – Sektor za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma. Definisana je nezavisnost i samostalnost u vršenju poslova i primjeni ovlašćenja finansijsko-obavještajne jedinice (FOJ), ovlašćenja rukovodioca FOJ, postupak i uslove za zapošljavanje u FOJ-u i raspolaganje budžetom FOJ-a (mjerila 27 i 28). Na planu **privremenog i trajnog oduzimanja imovine**, nakon što je 2015. donijet Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću kao osnov za funkcionisanje organa koji upravlja oduzetom imovinom, u julu 2019. donijet je Zakon o izmjenama Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, s ciljem efikasnijeg vođenja finansijskih istraga (mjerilo 32). U oblasti **borbe protiv terorizma**, pravni okvir je unaprijeđen kroz Zakon o međunarodnim restriktivnim mjerama, koji je prvi put donijet u decembru 2014, nakon čega je u više navrata unapređivan u cilju što boljeg usklađivanja s međunarodnim aktima koji regulišu ovu oblast (mjerila 30 i 34). Krajem decembra 2015. ojačan je zakonodavni okvir u oblasti **carinske saradnje**, donošenjem novog Zakona o carinskoj službi, kojim je predviđeno da ovlašćeni carinski službenici koji rade na poslovima istraga, sprovode dokazne radnje povjerene od nadležnog državnog tužioca (mjerilo 36).

Osnivanjem novih i jačanjem administrativnih kapaciteta u već postojećim institucijama, značajno je ojačan **institucionalni okvir** u oblastima koje obuhvata poglavlje 24. Ovo u prvom redu formiranjem Specijalnog državnog tužilaštva (2015) u čijoj nadležnosti su predmeti iz oblasti organizovanog kriminala, visoke

korupcije, pranja novca, terorizma, ratnih zločina i Specijalnog policijskog odjeljenja (2016), koje radi po nalogu glavnog specijalnog tužioca. Reorganizacijom Uprave policije (2019), uspostavljeni su Sektor za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (mjerilo 27) i Kancelarija za povraćaj imovine (Asset Recovery Office – ARO) (mjerilo 32). Prihvatište za strance je otvoreno 2013. i predstavlja organizacionu cjelinu namijenjenu suzbijanju nezakonitih migracija (mjerilo 3). Takođe, u funkciji smještaja stranaca koji traže međunarodnu zaštitu, u februaru 2014. stavljen je u funkciju Centar za tražioce azila, a strancima su na raspolaganju i alternativni smještajni kapaciteti (mjerilo 8). Na planu borbe protiv trgovine ljudima, u decembru 2018, odlukom vrhovnog državnog tužioca i direktora Uprave policije, formiran je Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima, dok je u novembru 2019. formiran Tim za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima (mjerila 25 i 28). Postojeće institucije se kontinuirano osnažuju kako novim kadrom tako i redovnim obukama.

Na planu **bilansa rezultata**, u Izveštaju Evropske komisije za Crnu Goru iz maja 2019. ocjenjuje se da je ostvaren „početni bilans rezultata u određenim oblastima organizovanog kriminala poput pranja novca, finansijskih istraga, privremenog oduzimanja imovine stečene kriminalnom djelatnošću” (mjerila 28, 30 i 32). U narednom Izveštaju Evropske komisije iz oktobra 2020. navodi se da je „početni bilans rezultata postignut u oblasti pranja novca dodatno razvijen, odražavajući snažniji fokus i povećani kapacitet agencija za sprovođenje zakona u ovoj oblasti“, te da je, u oblasti borbe protiv trgovine ljudima „početni bilans rezultata konsolidovan 2019, odražavajući usmjereniji i bolje koordinisan pristup otkrivanju krivičnih djela trgovine ljudima“ (mjerilo 28).

U Izveštaju Evropske komisije o Crnoj Gori iz 2021. navodi se da je „bilans rezultata u oblasti borbe protiv trgovine ljudima nastavio da se poboljšava tokom 2020“ te da je „početni bilans ostvarenih rezultata u oblasti pranja novca dalje razvijen“. Dodatno je konstatovano i da je „bilans ostvarenih rezultata u privremenom i trajnom oduzimanju imovine potrebno dalje poboljšati“. U posljednjem Izveštaju Evropske komisije o Crnoj Gori iz 2022. navodi se da je „tokom 2021. dodatno konsolidovan početni bilans ostvarenih rezultata u borbi protiv trgovine ljudima“, te da je „početni bilans ostvarenih rezultata istraga u oblasti pranja novca nastavio da se poboljšava“. Posljednji Izveštaj EK evidentira i napredak na planu efikasnosti krivičnih istraga. Takođe, uhapšene su neke ključne ličnosti organizovanih kriminalnih grupa, a bilježe se i rekordne zaljene droge. Broj pravosnažnih presuda je u slučajevima organizovanog kriminala je u porastu, što je posljedica rasta broja istraga u posljednje dvije godine (mjerilo 28).

* * *

Stepen ispunjenosti privremenih mjerila u poglavljima 23 i 24

Na osnovu samoprocjene, koja nije konačna i zvanična, u smislu da je usaglašena i potvrđena od strane Evropske komisije, a uzimajući u obzir do sada realizovane reformske aktivnosti i ostvarene rezultate, može se, okvirno, konstatovati da su u potpunosti ispunjene dvije trećine od ukupnog broja privremenih mjerila zadatah u poglavljima 23 i 24, dok jedna trećina mjerila nije ispunjena u potpunosti.

Ključni preduslov za nastavak i okončanje procesa realizacije neispunjenih privremenih mjerila je imenovanje najvažnijih nosilaca pravosudnih funkcija (sedmi sudija Ustavnog suda, tri člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, predsjednik Vrhovnog suda, vrhovni državni tužilac), kojim će se, s jedne strane, stvoriti

preduslovi za ukupnu konsolidaciju sistema vladavine prava, a, s druge, odblokirati reformski procesi u oblasti pravosuđa i doprinijeti efikasnijoj borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Imajući u vidu prethodno navedeno, apsolutni prioritet u kontekstu ispunjenja preostalih privremenih mjerila, a samim tim i napretka u ukupnom procesu pregovora kroz otvaranje perspektive za privremeno zatvaranje drugih pregovaračkih poglavlja u kojima je dostignuta interna spremnost, je postizanje konsenzusa i neophodne kvalifikovane većine o imenovanju najvažnijih nosilaca pravosudnih funkcija, kroz kredibilan politički dijalog i povećanu odgovornost svih aktera u novom sazivu Skupštine.

Nakon imenovanja u pravosuđu, potrebno je dovršiti i preostale reformske procese u oblasti pravosuđa, dodatno se posvetiti konsolidaciji bilansa rezultata u oblasti borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala te unaprijediti ukupni medijski ambijent i do kraja istražiti napade na novinare, naročito one iz ranijeg perioda, što je preporuka Evropske komisije koja se u kontinuitetu adresira Crnoj Gori. Konkretno, potrebno je, između ostalog, ispuniti preostale preporuke Venecijanske komisije i GRECO-a, dovršiti proces racionalizacije pravosudne mreže, posvetiti se efikasnijem procesuiranju ratnih zločina pred domaćim sudovima, donijeti nacionalnu strategiju za borbu protiv korupcije, održati napore u cilju jačanja performansi, nezavisnosti i kvaliteta rada Agencije za sprječavanje korupcije, izmijeniti/donijeti novi Zakon o sprječavanju korupcije, unaprijediti bilans rezultata i efikasnost pravosudnog odgovora na korupciju i organizovani kriminal, usvojiti Medijsku strategiju i donijeti set novih medijskih zakona, istražiti napade na novinare, uključujući one iz ranijeg perioda, povećati smještajne kapacitete za prihvatanje tražilaca azila, uspostaviti u potpunosti sistem za bezbjednu razmjenu podataka između organa uključenih u borbu protiv organizovanog kriminala, otvoriti sklonište za žrtve trgovine ljudima, inovirati zakonodavni okvir koji se tiče borbe protiv pranja novca u skladu s FATF standardima, revidirati Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću shodno preporukama Evropske komisije.

U pogledu definisanja svih nedostajućih koraka koji vode ka ispunjenju preostalih privremenih mjerila, važno je napomenuti da su otpočete konsultacije s Evropskom komisijom na temu obezbjeđivanja relevantnih informacija o stepenu ispunjenosti privremenih mjerila u poglavljima 23 i 24. Intencija je da se blagovremeno obezbijede svi relevantni podaci koji potkrepljuju ispunjenost većine privremenih mjerila te da se, kod onih mjerila koja nijesu ispunjena do sada, definiše redosljed koraka koji vode do njihove potpune realizacije. Sve ovo kako bi Evropska komisija, u momentu kada se pristupi finalizaciji Izvještaja o procjeni ispunjenosti privremenih mjerila u poglavljima 23 i 24 (tzv. IBAR), imala u posjedu sve relevantne informacije u odnosu na stepen realizacije svakog pojedinačnog privremenog mjerila i reagovala brzo i efikasno u pogledu procedura koje se tiču kandidovanja ovog dokumenta na nivou EU.

U svijetlu Revidirane metodologije proširenja EU, koja potvrđuje primarni značaj oblasti vladavine prava za dalji napredak u pristupnim pregovorima, navodeći da „*nijedno novo poglavlje neće biti zatvoreno prije ispunjenja privremenih mjerila u poglavljima 23 i 24*“, neophodno je da svi društveni akteri, u prvom redu zakonodavna, sudska i izvršna vlast, kao apsolutni prioritet u svom djelovanju odrede ispunjenje obaveza koje proističu iz evropske agende, kako bismo, u novonastalim geopolitičkim okolnostima, stvorili preduslove za intenziviranje pristupnih pregovora i približavanje članstvu Crne Gore u Evropskoj uniji, što je vanjskopolitički cilj od prvorazrednog značaja.

XXV Presjek stanja u pregovaračkom poglavlju 27– Životna sredina i klimatske promjene

Poglavlje 27– Životna sredina i klimatske promjene cilj politike u oblasti životne sredine i klimatskih promjena je održivi razvoj i zaštita životne sredine. Politika zaštite životne sredine zasniva se na preventivnom djelovanju, principu zagađivač plaća, suzbijanju štete u životnoj sredini na izvoru, zajedničkoj odgovornosti i integrisanju principa zaštite životne sredine u ostale politike s ciljem očuvanja biološke ravnoteže.

Poglavlje obuhvata deset podoblasti i to: horizontalno zakonodavstvo, kvalitet voda, kvalitet vazduha, upravljanje otpadom, zaštita prirode, kontrola industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom, hemikalije, buka, civilna zaštita i klimatske promjene.

Pored Ministarstva ekologije prostornog planiranja i urbanizma (krovno tijelo), institucije koje su uključene u koordinaciju i realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo evropskih poslova, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprovreda, Ministarstvo kapitalnih investicija, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava za inspekcijske poslove, Nacionalni parkovi Crne Gore i mnoge druge.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 27 ima definisanih osam završnih mjerila.

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**⁶⁶, transpozicija Horizontalnog zakonodavstva je uglavnom završena. U cilju usklađivanja, poslednje izmjene nacionalnog zakonodavstva odnosile su se na usklađivanje sa Direktivom o zaštiti životne sredine kroz Krivični zakonik, koji je utvrđen na Vladi 8. VI 2023.⁶⁷ Shodno Akcionom planu o ispunjavanju završnog mjerila, akcenat je dat na implementaciji i jačanju kapaciteta za primjenu horizontalnih zakona. Nadalje, planirane su obuke po direktivama iz ove oblasti za državni i lokalni nivo, takođe, pripremljene su TAIXE aplikacije i dostavljene Agenciji za zaštitu životne sredine na mišljenje i dopunu⁶⁸. Kada je u pitanju INSPIRE direktiva⁶⁹, u toku su aktivnosti na uspostavljanju Geoportala. Takođe, u januaru 2023. usvojen je Pravilnik o izvještavanju i monitoringu a kada su u pitanju statistički podaci, isti se dostavljaju polugodišnje Evropskoj komisiji (EK) uz ušesće Ministarstva pravde i Agencije za zaštitu životne sredine. Prepoznati izazovi u ovoj oblasti odnose se na nedostatak administrativnih kapaciteta u kvantitativnom smislu, uz nedostatak finansijskih sredstava, što značajno usporava proces realizacije obaveza. Pored planiranih obuka, jačanje kapaciteta se realizuje kontinuirano kroz održavanje sastanaka u

⁶⁶ Crna Gora nastavlja da se usklađuje sa horizontalnim direktivama i pokazuje da će u potpunosti biti spremna osigurati njihovo djelotvorno sprovođenje i primjenu na dan pristupanja.

⁶⁷ Imajući u vidu da su održani Parlamentarni izbori (11. VI 2023.) očekuje se da će Skupština u komunikaciji sa resorima dogovoriti dalju proceduru, kada je u pitanju usvajanje predmetnog zakonika.

⁶⁸ Kada se se potvde iste će biti finalizovane i poslate, ali će se pored navedenih organizovati i obuke na nacionalnom nivou od strane službenika Agencije za zaštitu životne sredine. Dio obuka za ekokriminal je organizovan preko Centra za obuku sudija. Pored navedenog organizovane su i online obuke za tužioce i sudije, koji su pohađali online kurs (Council of Europe - HELP Course, Human rights and Environment).

⁶⁹ INSPIRE direktiva je u nadležnosti Direktorata za projekte.

cilju adekvatne primjene zakona. U narednom periodu je potrebno realizovati obuke za SEA⁷⁰ i EIA⁷¹, kao i ocjenu prihvatljivosti u okviru instrumenata.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**⁷², predstavljanje analize ekonomski isplativih strategija kontrole emisija za 2020. i 2030, smatra se realizovanom (zeleno svjetlo od EK dobijeno je u januaru 2022). Kada je u pitanju mjera koja se odnosi na godišnje izvještavanje o emisijama, u skladu sa Direktivom i Konvencijom o dalekosežnom prekograničnom zagađenju vazduha i izrada Nacionalnog programa kontrole zagađenja vazduha, takođe se smatra **realizovanom**, s tim što je neophodno unaprijediti, Program kontrole zagađenja vazduha ažuriraće se u skladu sa inventarom i izrađenim projekcijama emisija. Nadalje, kada je u pitanju redovno preduzimanje mjera za smanjenje zagađenja vazduha, potrebno je donijeti Strategiju upravljanja kvalitetom vazduha (2024-2029), planirana za IV kvartal 2024 a koja se ne može se donijeti prije Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NECP). Kada je u pitanju usklađivanje zakonodavstva sa NEC direktivom, obaveza takođe ne može biti realizovana prije nego bude usvojen NECP⁷³. U dijelu **trećeg završnog mjerila**⁷⁴, očekuje se donošenje Zakona o upravljanju otpadom (čiji je Predlog Vlada usvojila 3. X 2023. godine) i Državnog plana upravljanja otpadom, za koji je završena javna rasprava i očekuje se da bude završen do kraja godine. Nakon donošenja Zakona o upravljanja otpadom, planirana je implementacija niza projekata kojim će se prije svega riješiti problem crnih ekoloških tačaka. Jedan od njih je Projekat „Upravljanja industrijskim otpadom i čišćenja” koji se realizuje u Crnoj Gori u saradnji sa Svjetskom bankom kroz koji se rješavaju navedeni problemi i to: bivšeg brodogradilišta Bijela, odlagalište pepela i šljake Maljevac i flotacionog jalovišta Gradac, Pljevlja i lokacija KAP-a u Podgorici (odlagalište otpada i bazen crvenog mulja), za koji je do sada utrošeno 32.986.080,00 eura od 44.700.000,00 eura ugovorenog iznosa⁷⁵. Krajem 2022. godine završen je projekat koji je u značajnoj mjeri riješio pitanje upravljanja PCB otpadom. Iznos projekta je 23 miliona dolara, od čega je Globalni fond za životnu sredinu (GEF) finansirao 3,5 miliona.

U dijelu **četvrtog završnog mjerila**⁷⁶ u toku su aktivnosti na izradi izmjena Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vodi za ljudsku upotrebu u cilju usaglašavanja s Direktivom EU 2020/2184, a koji je planiran za IV kvartal 2024. Na osnovu pomenutog zakona će se u II kvartalu 2025. donijeti se Pravilnik o sanitarno -

⁷⁰ Strategic Environmental Assessment;

⁷¹ Environmental Impact Assessment

⁷² Što se tiče kvaliteta vazduha, Crna Gora se u potpunosti usklađuje sa revidiranom Direktivom o smanjenju nacionalnih emisija određenih atmosferskih zagađujućih materija (Direktiva NEC 2016/2284 / EU). Crna Gora predstavlja analizu troškova i efekata strategije kontrole emisija za 2020 i 2030, koja će poslužiti kao osnova za konačni sporazum između EU i Crne Gore o njenim obavezama smanjenja prema NEC direktivi. Crna Gora godišnje izvještava o svojim emisijama u skladu sa Direktivom i Konvencijom o prekograničnom zagađenju vazduha na velike daljine i razvija nacionalni program za kontrolu zagađenosti vazduha. Osim toga, Crna Gora unapređuje pripremu za implementaciju pravne tekovine EU u ovoj oblasti redovnim preduzimanjem mjera za smanjenje zagađenja vazduha u Crnoj Gori, posebno u područjima gdje su prekoračene granične vrijednosti EU za kvalitet vazduha, te razvijanjem ili ažuriranjem planova za kvalitet vazduha, kako je predviđeno Direktivom o kvalitetu vazduha i čistijem vazduhu u Evropi (Direktiva 2008/50/EC).

⁷³ U nadležnosti Ministarstva kapitalnih investicija.

⁷⁴ Crna Gora odlučuje o svom sistemu upravljanja otpadom i posvećuje adekvatna sredstva za investicije u infrastrukturu, u skladu sa relevantnim propisima EU, uključujući hijerarhiju otpada. Crna Gora uspostavlja programe prevencije otpada, priprema planove upravljanja otpadom (WMP) i usvaja mjere za odvojeno sakupljanje otpada za papir, metal, plastiku i staklo.

⁷⁵ Sanirane su dvije lokacije: Odlagalište pepela i šljake Maljevac i Flotacionog jalovišta Gradac, Pljevlja.

⁷⁶ Crna Gora ostvaruje značajan napredak u usklađivanju pravne tekovine EU u sektoru voda, uključujući zakonodavstvo o vodi za piće, i Direktivi 2008/56/EZ kojom se uspostavlja okvir za djelovanje Zajednice u području politike o morskoj sredini. Crna Gora imenuje nadležne organe za pitku vodu i izrađuje planove upravljanja riječnim slivovima za svaki vodni sliv koji se nalazi u cijelosti na njenoj teritoriji, uključujući djelove međunarodnih vodnih područja koja se nalaze na njenoj teritoriji.

tehničkim, higijenskim i drugim uslovima koje moraju da ispunjavaju sistemi za javno vodosnabdijevanje. Kada je u pitanju usklađivanje sa, i sprovođenje Direktive 2008/56/EZ o uspostavljanju okvira za djelovanje Zajednice u oblasti politike morske životne sredine, u 2022. godini je pripremljeno „Utvrdjivanje dobrog ekološkog statusa morske sredine“ kao i „Ciljevi i indikatori za postizanje dobrog ekološkog statusa morske sredine“ koji su u potpunosti usklađeni sa mišljenjem EK. Takođe, u 2023. je pripremljen „Program monitoringa morske sredine“ koji je usklađen sa zahtjevima Okvirne direktive o morskoj strategiji i mišljenjem Evropske komisije. Takođe, Vlada je 12. I 2023. je donijela Program monitoringa površinskih i podzemnih voda za 2023. godinu („Sl. list CG“, broj 14/23). Nadalje, donijeta je i nova Odluka o određivanju ranjivih zona („Sl. list CG“, broj 74/23) i krajem 2022, urađen Akcionni program sa mjerama za zaštitu voda od zagađivanja nitratima iz poljoprivrednih izvora. Takođe, krajem 2022. urađen je Predlog programa monitoringa voda za kupanje, kao i procjena i klasifikacija voda za kupanje. Krajem 2023. planirano je donošenje Predloga plana upravljanja rizicima od poplava.

U odnosu na **peto završno mjerilo**⁷⁷ planirano je da do kraja IV kvartala 2023. bude usvojen Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode⁷⁸. za koji se očekuje, pored ostalog, da odredi nadležna tijela za primjenu Nagoja Protokola . Aktivnosti na identifikaciji područja Nature 2000 su kontinuirano u toku od 2016. godine s tim što se tokom 2022. i 2023. godine ubrzala dinamika kartiranja i uz podršku predstojećeg IPA 2021 projekta i državnog budžeta očekuje se završetak kartiranja kopnenog dijela teritorije Crne Gore u narednih 3 godine. Uporedo sa tim otpočele su tokom 2022. godine aktivnosti na kartiranju morske teritorije i u planu je da se iste nastave. Takođe, što se tiče zahtjeva EU da Crna Gora unaprijedi upravljanje zaštićenim područjima na nacionalnom nivou, transformacija Javnog preduzeća Nacionalni parkovi realizovaće se nakon organizovanja i sprovođenja analize koja će predložiti najoptimalniji model funkcionisanja ovog Preduzeća. Takođe, nakon prihvatanja najoptimalnijeg modela, biće potrebno izvršiti izmjene i dopune Zakona o nacionalnim parkovima. U toku je i realizacija GEF 7 Projekta „Integrisanje biodiverziteta u sektorske politike i prakse i jačanje zaštite kritičnih tačaka biodiverziteta u Crnoj Gori“ koji će pružiti brojne obuke, i izradu dokumenata koji su preduslov adekvatnijeg upravljanja zaštićenim područjima u Crnoj Gori. Formiranje upravljačke strukture za Ulcinjsku solanu kroz odabir optimalnog modela upravljanja, koju sprovodi Opština Ulcinj u saradnji sa MEPPU je u fazi realizacije, u toku je i Izrada Odluke o formiranju upravljačke strukture, nakon čega će biti osnovan Stručni savjet kao i ispunjeno obilježavanje granica Parka prirode „Ulcinjaska solana“. Takođe, MEPPU je 5. IV 2022. formirala Radnu grupu za praćenje realizacije aktivnosti vezanih za upravljanje Ulcinjskom solanom koje su definisane Akcionim planom za ispunjavanje završnih mjerila u okviru poglavlja 27 – Životna sredina i klimatske promjene. Kroz realizaciju GEF 7 projekta „Integracija pitanja biodiverziteta u sektorske politike prostornog planiranja, poljoprivrede i

⁷⁷ U oblasti zaštite prirode, Crna Gora podnosi Komisiji spisak predloženih lokacija Natura 2000, koji u dovoljnoj mjeri obuhvata tipove staništa i vrste u skladu sa zahtjevima Direktiva o pticama i staništima. Crna Gora demonstrira kapacitet da upravlja mrežom Natura 2000, između ostalog i kroz davanje ulcinjskoj Solani odgovarajućeg statusa zaštite i djelotvorno sprovođenje neophodnih mjera očuvanja koje dovode do poboljšanja statusa očuvanosti. Definisani su zahtjevi iz Zajedničke pozicije EU za PP 27. Jedan od zahtjeva EU jeste:

Definisanje nadležnih tijela za izdavanje dozvola i nadležnih inspeksijskih organa i njihovih obaveza u kontekstu primjene Uredbe (EU) 511/2014 o mjerama usklađenosti za korisnike Nagoja protokola o pristupu genetskim resursima i pravednoj i ravnopravnoj razmjeni koristi koje proizilaze iz njihove upotrebe u uniji

⁷⁸U toku je priprema Izvještaja sa Javne rasprave koja je trajala od 8. VI do 18. VII 2023.

turizma i zaštita KBA“, do kraja godine će se pristupiti izradi Biznis plana za predmetno zaštićeno područje, a u toku su i aktivnosti rekonstrukcije bentova u saradnji sa NVO CZIP.

U odnosu na **šesto završno mjerilo**⁷⁹ u dijelu usklađivanja zakonodavstva planirano je, nakon donošenja Zakona o upravljanju otpadom, donošenje podzakonskih akata o POPs i živi u otpadu, čime bi se oblast upravljanja hemikalijama dodatno zakonodavno unaprijedila. Što se tiče primjene EU propisa, uspostavljanje registra hemikalija i biocidnih proizvoda nije realizovano, usljed nedostatka finansijskih sredstava⁸⁰. S tim u vezi, neophodno je razviti adekvatne IT alate (*software* i *hardware*) koji bi omogućili adekvatan prijem, čuvanje i statističku obradu dostupnih podataka, ali i dali potporu za uspostavljanje sigurne veze i razmjene podataka sa relevantnim EU bazama. Predlog je kandidovan za IPA programe tokom programskog razdoblja 2021- 2027. Takođe, edukacija o korišćenju odgovarajućih IT alata (IUCLID i R4BP) se realizuje u kontinuitetu za predstavnike AZŽS, ali je istu potrebno nastaviti i u budućem periodu.

Uz podršku Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) inicirane su aktivnosti na uspostavljanju Centra za kontrolu trovanja. S tim u vezi, sprovedena je procjena postojećih kapaciteta u CG⁸¹, SZO je pripremila predlog projekta za uspostavljanje pomenutog Centra sa kojim je planirano apliciranje kod donatora u budućem periodu. Takođe, državnim budžetom planirana su sredstva za izradu „Programa upravljanja azbestom u Crnoj Gori“⁸². Kada je u pitanju realizacija projekta rekonstrukcije azbestno cementnih cijevi, isti će se kandidovati za donatorska sredstva imajući u vidu da je riječ o jako skupoj investiciji. U tom cilju, pokrenuta je i izrada Studije izvodljivosti, koja će predstavljati osnov za izradu Glavnih projekata. Planirano je da Studija izvodljivosti bude izrađena u okviru projekta „Project Preparation Facility for Environment and Climate Change“, finansiranog iz IPA 2016.

Kada su u pitanju zahtjevi iz Zajedničke pozicije EU za PP 27⁸³ - Obuke vezano za implementaciju REACH, CLP, BPR Regulative se realizuju u kontinuitetu kroz razne projekte, podršku TAIEExa, ECHA... ali je iste potrebno intezivirati u budućem periodu, naročito u cilju efikasnog nadzora nad hemikalijama i biocidnim proizvodima. Administrativni kapaciteti za poslove upravljanja hemikalijama su limitirani nedovoljnim brojem zaposlenih, i bez njihove nadogradnje neće biti moguće ostvariti efikasniju primjenu propisa u ovoj oblasti. U budućem periodu treba da na poslovima upravljanja hemikalijama angažuje dodatne kapacitete s odgovarajućim tehničkim znanjem u ovoj oblasti (procjena rizika, IT podrška).

U oblasti buke Agencija za zaštitu životne sredine će izraditi strateške karte buke za glavne puteve (planirano za 2024. godinu) a nakon toga i Akcione planove za upravljanje bukom za glavne puteve, nakon čega će se

⁷⁹ Crna Gora nastavlja usklađivanje sa pravnom tekovinom EU u sektoru hemikalija, i pokazuje da će u potpunosti biti spremna osigurati primjenu i sprovođenje zahtjeva EU danom pristupanja.

⁸⁰ Za sada se Registar hemikalija i biocidnih proizvoda vodi u excel formi kao privremeno rješenje koje nema sve potrebne funkcionalnosti, niti je povezano sa drugim informacionim sistemima.

⁸¹ Centar (MZ I IJZ)

⁸² Nacionalni profil izloženosti azbestu biće izrađen u skladu sa preporukama SZO kako bi se situacija sa dotrajanim proizvodima i materijalima koji sadrže azbest sveobuhvatno sagledala i planski pristupilo njenom rješavanju.

⁸³ EU prima k znanju planove za jačanje administrativnih kapaciteta, u skladu s Nacionalnom strategijom i pratećim Akcionim planom za prenošenje, primjenu i sprovođenje pravne tekovine EU iz oblasti životne sredine i klimatskih promjena.

u kontinuitetu sprovoditi aktivnosti sa ciljem podizanja nivoa javne svijesti i korišćenja centralizovanog informacionog sistema.

U dijelu **sedmog završnog mjerila**⁸⁴ potrebno je finalizovati Zakon o klimatskim promjenama i zaštiti ozonskog omotača koji će omogućiti dalje usklađivanje s pravnom tekovinom EU, posebno funkcionisanju sistema trgovanja emisijama (EU ETS), u skladu sa EU ETS Direktivom 2003/87/EZ i njenim izmjenama, kao i monitoringu i izvještavanju, akreditaciji i verifikaciji, registru Unije, besplatnoj dodjeli i aukciji. Takođe, Novi zakon će osigurati harmonizaciju s EU pravnom tekovinom u odnosu na praćenje i izvještavanje o emisijama gasova sa efektom staklene baste u skladu sa EU Regulativom EU 2018/2066 i EU Regulativom 2018/2067 o akreditaciji i verifikaciji podataka. Nakon utvrđivanja zakona uslijediće izarada novih podzakonskih akta koji će omogućiti dalje usklađivanje sa propisima Evropske unije i istovremeno osigurati primjenu zakona u praksi.

Uspostavljanje MRV sistema (praćenje, izvještavanje, verifikacija) emisija gasova sa efektom staklene bašte planirana je u okviru projekta „*Inicijativa za izgradnju kapaciteta za transparentnost–CBIT*”. Pravni okvir za MRV emisija gasova sa efektom staklene bašte će se unaprijediti i kroz izradu novog Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena. Kroz niz projekata se organizuju obuke za operatere u dijelu izvještavanje o emisijama GHG u okviru ETS-a. Takođe, kontinuirano se implementira Uredba o aktivnostima odnosno djelatnostima koje emituju gasove sa efektom staklene bašte za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene baste u smislu dodjele emisionih kredita operaterima stacionarnih postrojenja. Ove godine je po prvi put sprovedena javna aukcija za dodjelu emisionih kredita i prikupljena su sredstva u iznosu od 9.2 mliona eura koja su namijenjena za podsticanje izgradnje obnovljivih izvora energije, zaštitu i unapređenje životne sredine i podsticanje inovacija.

Nacionalnom strategijom u oblasti klimatskih promjena je do 2030. godine predviđena realizacija 69 mjera ublažavanja klimatskih promjena, zatim 10 potreba za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama i usklađivanje propisa domaćeg zakonodavstva sa EU propisima iz oblasti klimatskih promjena⁸⁵.

Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena uvodi obavezu izrade Strategije o niskokarbonskom razvoju s Akcionim planom. Pripremljen je Priručnik za Strategiju niskokarbonskog razvoja do 2050. godine, koji daje smjernice za razvoj strategije, uključujući viziju, opšte i specifične ciljeve, kao i mjere, podstičući obavezne ciljeve smanjenja gasova sa efektom staklene bašte iz sektora poljoprivrede, upravljanja otpadom, energetike, industrijskih procesa i upotrebe proizvoda, šumarstva, korištenja zemljišta i prenamjene zemljišta. Izrada ove strategije delegirana je kao jedna od prioritarnih aktivnosti u okviru projekta „*Tehnička podrška praćenju i implementaciji politika zaštite životne sredine i klimatskih akcija*“, finansiranog iz IPA 2016, ali su sredstva namijenjena za njenu izradu preusmjerena na borbu protiv Covida. U međuvremenu je Svjetska

⁸⁴ Crna Gora nastavlja svoje usklađivanje s pravnom tekovinom EU, posebno usvajanjem zakona o funkcionisanju Evropskog sistema trgovanja emisijama (EU ETS), u skladu sa EU ETS Direktivom 2003/87/EZ i njenim uzastopnim amandmanima. Crna Gora se dalje usklađuje sa relevantnim podzakonskim aktima o monitoringu i izvještavanju, akreditaciji i verifikaciji, registru Unije, besplatnoj dodjeli i aukciji. Crna Gora osigurava da postoji odgovarajući okvir za implementaciju EU ETS-a u cijelosti u pogledu praćenja, izvještavanja i provjere emisija gasova staklene bašte.

⁸⁵ Drugim Izvještajem zaključeno je da od ukupnog broja mjera (69), realizovano je 9 mjera, u toku je realizacija ukupno 41 mjere, jedna mjera nije realizovana jer se od nje odustalo, dok realizacija preostalih 18 mjera nije otpočela, jer nisu dospjele na realizaciju. Stepem realizacije se može sagledati i na način da je od ukupnog broja mjera 98% mjera realizovano ili su toku realizacije. Od ukupnog broja potreba i preduslova (10) za izradu Nacionalnog Plana prilagođavanja klimatskim promjenama, u toku je realizacija ukupno 9 aktivnosti, dok realizacija preostale jedne nije otpočela, što čini 90% aktivnosti, čija je realizacija u toku.

banka je odobrila sredstva u iznosu od oko 300.000 dolara za izradu prve faze strategije (okvira strategije), koja bi trebalo da započne tokom tekuće godine, dok bi se druga faza (politike i mjere) finansirala kroz IPA III.

Planirano je da se prvi nacrt Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana (NECP) finalizuje do sredine 2023, a da dokument bude usvojen u toku 2024. godine. Aktivnosti na izradi plana su usporene zbog pregovora Ministarstva kapitalnih investicija (nadležne institucije za donošenje NECP) s Energetskom zajednicom u vezi sa određivanjem roka za coal phase-out.

U cilju praćenja napretka i implementacije NDC-a, MEPPU je izradilo: Mapu puta za implementaciju NDC-a koja utvrđuje odgovornosti, vremenski okvir i izvor finansiranja za sprovođenje mjera kao i šemu praćenja i evaluacije za praćenje napretka u sprovođenju mjera. Uz pomoć Mape puta za implementaciju NDC-a i šeme praćenja i evaluacije napretka u sprovođenju mjera, Ministarstvo kontinuirano prati realizaciju mjera predviđenih NDC-om, iz oblasti energetike kao najvećeg emitera, zatim industrije, otpada i poljoprivrede. Mapom puta za implementaciju NDC definisane su odgovornosti, vremenski okvir i izvor finansiranja za sprovođenje mjera, šema praćenja i evaluacije napretka u sprovođenju mjera. Neophodno je donijeti i gore pomenuti NECP.

Kada je u pitanju ispunjenje revidovanog NDC-ja, praćenje implementacije NDC omogućena je kroz projekat Globalnog fonda za zaštitu životne sredine koji će se implementirati do kraja 2024. godine.

Kada su u pitanju administrativni kapaciteti u ovoj oblasti, neophodan je dalji kontinuitet njihove izgradnje u cilju kreiranja i sprovođenja odgovarajućih politika, kako bi se dao adekvatan odgovor na izazove klimatskih promjena. U tom kontekstu se sprovode kontinuirane obuke službenika relevantnih državnih organa u okviru niza međunarodnih projekata (TRATOLOW, ADAPT, PMI idr.).

Takođe, u kontinuitetu se preuzimaju obaveze iz Zelene agende za Zapadni Balkan/Evropskog zelenog sporazuma u oblasti klime.

Kada je u pitanju **osmo završno mjerilo**⁸⁶ neophodna je detaljnija analiza povećanja i jačanja administrativnih kapaciteta upravnih tijela relevantnih za primjenu pravne tekovine EU o životnoj sredini i klimatskim promjenama kako u brojčanom smislu tako i u smislu koordinacionih mehanizama i realizovanih obuka za šta je neophodno dodatno vrijeme.

Industrijsko zagađenje

Aktivnosti na ispunjenju zahtjeva iz Zajedničke pozicije EU

U oblasti kontrole industrijskog zagađenja nije dobijeno završno mjerilo, ali su definisani zahtjevi iz Zajedničke pozicije EU za predmetno poglavlje i to:

⁸⁶ Crna Gora, u skladu sa Akcionim planom za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena - značajno povećava kapacitete administrativnih tijela na svim nivoima, uključujući inspekcijske službe, dodatno poboljšava koordinaciju rada i demonstrira da će sve adekvatne administrativne strukture i adekvatna obuka biti na snazi u pravo vrijeme prije pristupanja, kako bi se omogućilo sprovođenje i primjena pravne tekovine EU u svim sektorima ovog poglavlja.

EU prima k znanju zahtjev Crne Gore za prelaznim periodom do 1. januara 2030. za potpuno sprovođenje Poglavlja II (integrirano spriječavanje i kontrola zagađivanja životne sredine) i Poglavlja V (isparljiva organska jedinjenja) Direktive 2010/75/EU.

Crna Gora je pripremila Specifičan plan implementacije Direktive o industrijskim emisijama i dostavila ga EK i isti sadrži informacije o vremenskom rasporedu za izdavanje dozvola za instalacije, kao i planove za njihovo usklađivanje, uključujući procjenu troškova, podatke o izvorima finansiranja i vremenski raspored s ključnim etapama. Nadalje, u cilju daljeg usklađivanja svog zakonodavstva u ovom sektoru propisi se kontinuirano usklađuju sa izmjenama na EU nivou.

Crna Gora namjerava da uspostavi registar zagađivača zajedno s bazom podataka o emisijama zagađujućih materija, nakon ratifikacije Protokola o Registru ispuštanja i prenosa zagađujućih materija

Navedena aktivnost nije realizovana usljed nedostatka finansijskih sredstava. MEPPU je dostavilo pismo podrške za regionalni projekat „Unapređenje registara ispuštanja i prenosa zagađujućih materija u zemljama Zapadnog Balkana i Republici Moldaviji“, koji se sprovodi uz saradnju EPA, kroz koji je urađena Nacionalna procjena pravnih, institucionalnih i tehničkih potreba, kao i potreba izgradnje kapaciteta, u cilju uspostavljanja registra zagađivača u Agenciji. U novembru 2022. urađen je i Finalni nacrt Projektnog zadatka za uspostavljanje PRTR registra u Crnoj Gori, koji predviđa postojanje 6 međusobno povezanih komponenti (podсистема) koje će činiti budući PRTR sistem, kao i druge specifikacije. U toku je druga faza regionalnog projekta „Unapređenje registara ispuštanja i prenosa zagađujućih materija u zemljama Zapadnog Balkana i Republici Moldaviji“ kroz koji je planirano da se do februara 2024. instalira PRTR sistem i realizuju inicijalne obuke korisnika sistema u Crnoj Gori. Za dalje aktivnosti uspostavljanja funkcionalnog registra zagađivača kandidovan je Projekat za IPA program tokom programskog razdoblja 2021-2027.

Aktivnosti izdavanje i revizije integrisanih dozvola operaterima koji podliježu obavezi shodno Zakonu o industrijskim emisijama se realizuje u kontinuitetu, od strane Agencije za zaštitu životne sredine. Nadalje, sprovođenje redovnog inspeksijskog nadzora kako bi se u kontinuitetu provjeravalo da li se redovno sprovode mjere i uslovi iz izdate integrisane dozvole se realizuje u kontinuitetu od strane ekološke inspekcije. U toku je priprema Memoranduma o saradnju u cilju sprovođenja zajedničkog inspeksijskog nadzora.

Nije se stekao uslov za realizaciju aktivnosti, identifikacija, uspostavljanje Registra i smanjenje emisija koja potiču od operatera postrojenja koja koriste organske rastvarače shodno Poglavlju V Direktive 2010/75 o industrijskim emisijama. Uspostavljanjem Registra zagađivača (PRTR) vršiće se identifikacija VOC operatera.

Da Crna Gora ojača administrativne kapacitete u ovom sektoru, i organizuje obuke, naročito kada je riječ o inspeksijskim službama i organima nadležnim za sprovođenje regulativa EU - Sistema za upravljanje zaštitom životne sredine i šema provjere (EMAS) i o Eko-označavanje

Tokom prethodne godine nije bilo obuka za inspektore, generalno ih je manje zbog pandemije koja je izazvana Corona virusom, te u tom smislu u budućem periodu se planira da se iste obezbijede i inteziviraju.

Takođe, u kontinuitetu se izrađuju Uputstva o korišćenju zaključaka u vezi sa najboljim dostupnim tehnikama u skladu sa Zakonom o industrijskim emisijama. Do sada je urađeno 10 navedenig dokumenata, a za ovu

godinu su planirana 2⁸⁷. Unaprijeđenje sprovođenja regulativa EU Sistem za upravljanje zaštitom životne sredine i šema provjere (EMAS) i Eko-označavanje je neophodno realizovati u budućem periodu, kroz organizovanje obuka u cilju adekvatnog vršenja nadzora, odnosno sprovođenja navedenih EU regulativa. Izazov u ostvarivanju navedenog cilja predstavlja obezbjeđivanje finansijskih sredstava kao i stručnog znanja za organizovanje istog.

Kada je u pitanju oblast **civilne zaštite**, za koju nijesu definisana završna mjerila, shodno zahtjevu iz Zajedničke pozicije EU, od Crne Gore se očekuje da ojača saradnju između Ministarstva unutrašnjih poslova, odgovornog za civilnu zaštitu, i drugih relevantnih ministarstava odgovornih za upravljanje rizicima od katastrofa, posebno u vezi s upravljanjem poplavama i industrijskim nesrećama. S tim u vezi, tokom prethodnih godina Ministarstvo unutrašnjih poslova – Direktorat za zaštitu i spašavanje, u saradnji sa drugim ministarstvima i organima državne uprave iniciralo je izradu nacionalnih planova zaštite i spašavanja za različite vrste rizika (zemljotres 2018; požari 2018; poplave 2019; tehničko-tehnološke (industrijske) nesreće 2019; hemijski i biološki rizici 2021; klizišta i odroni 2021; radijacione-nuklearne nesreće 2023) koji su usvojeni od strane Vlade, čime je u potpunosti determinisan način koordinacije i rukovođenja. Takođe, Crna Gora je članica Menahizma za civilnu zaštitu Evropske Unije od 2015. i ima obavezu ispunjavanja izrade dokumenata iz clana 6. Odluke broj 13/13 Evropskog parlamenta i Vijeća od 17. XII 2013 godine o Mehanizmu Unije za civilnu zaštitu. Evropska komisija - Generalni direktorat za civilnu zaštitu i aktivnosti humanitarne pomoći (DG ECHO) odobrila je finansiranje projekta pod nazivom Procjena sposobnosti upravljanja rizicima Crne Gore. Projekat je započeo sa realizacijom 1. IV 2022. i trajaće do 1. X 2023. U cilju izrade pomenutog dokumenta obrazovana je Radna grupa koju čini 84 stručnjaka iz različitih oblasti. Ovaj dokument će obuhvatiti detaljnu analizu administrativnih, tehničkih i finansijskih kapaciteta Crne Gore u odnosu na rizike koji su identifikovani u Procjeni rizika od katastrofa Crne Gore. Procjena sposobnosti upravljanja rizicima Crne Gore biće završena i u vidu Sažetka dostavljena Evropskoj Komisiji.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Kada je u pitanju **prvo završno mjerilo**, trenutno nije moguće dati procjenu imajući u vidu da se aktivnosti sprovode kontinuirano. U dijelu **drugog završnog mjerila**, procjena je da je do sada ispunjeno 20% te da će poslednja aktivnost u ovoj oblasti biti ispunjena u 2026. godini. Nadalje, procjenjuje se da će **treće završno mjerilo** biti ispunjeno pri kraju procesa budući da će ispunjenje obaveze zavisiti od dinamike usvajanja strateškog i zakonodavnog okvira kao i jačanja administrativnih kapaciteta na nacionalnom nivou. Kada je u pitanju **četvrto završno mjerilo** smatra se da je veći dio obaveza završen. U odnosu na **peto završno mjerilo**, aktivnosti su intezivirane i očekuje se da će se iste završiti do 2026. godine u smislu definisanja prvog predloga područja Nature 2000 ali kako je za proces konsultacija sa EK neophodno dodatno vrijeme od dvije godine procjena je da se obaveze mogu realizovati u potpunosti do 2028. godine. Razlog ovakve ocjene je intezivirana dinamika na mapiranju staništa Natura 2000, kao i brojne aktivnosti preduzete u vezi sa unapređenjem stanja na Ulcinjskoj solani (još uvijek se čeka usvajanje Odluke od strane Opštine). Kada je u pitanju **šesto završno mjerilo** u dijelu upravljanja hemikalijama potrebno je izmijeniti Zakon o hemikalijama i obezbijediti funkcionalne IT alate za upravljanje podacima o hemikalijama i biocidnim

⁸⁷ Sva pripremljena dokumenta dostupna su na sajtu Ministarstva i pomažu u adekvatnoj primeni propisa u oblasti industrijskog zagađenja.

proizvodima (2025 IPA), kao i kontinuirano unaprijeđivati administrativne i stručne kapacitete za implementaciju propisa o hemikalijama i biocidnim proizvodima. U dijelu **zaštite od buke** realizacija preostalih obaveza očekuje se do kraja 2026. Kada je u pitanju podoblast kontrola **industrijskog zagađenja** operateri starih, već postojećih postrojenja koji podležu obavezi pribavljanja integrisane dozvole dužni su da ulože značajna finansijska sredstva, koja u potpunosti padaju na njihov teret, kako bi investirali u tehnološke procese i njihovo usklađivanje sa BAT-om, što predstavlja jedan od najvećih izazova u dijelu zatvaranja poglavlja 27, iz kojih razloga je i zatražen tranzicioni period 1. januara 2030. Jedan od izazova predstavlja i u uspostavljanje registra zagađivača zajedno s bazom podataka o emisijama zagađujućih materija, nakon čega bi se stekao i uslov za uspostavljanje Registra VOC operatera (AZŽS 2024.). Takođe, u ovoj podoblasti neophodno je kontinuirano jačanje administrativnih kapaciteta. U odnosu na **sedmo završno mjerilo** procjena je da, ukoliko se aktivnosti nastave s realizacijom planiranom dinamikom, završno mjerilo će biti ispunjeno do kraja 2025. godine.

Kada je u pitanju **osmo završno mjerilo** za ocjenu napretka po pitanju predmetnog poglavlja neophodna je detaljnija analiza povećanja i jačanja administrativnih kapaciteta upravnih tijela relevantnih za primjenu pravne tekovine EU o životnoj sredini i klimatskim promjenama kako u brojčanom smislu tako i u smislu koordinacionih mehanizama i realizovanih obuka za šta je neophodno dodatno vrijeme.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 27 – Zaštita životne sredine i klimatske promjene, procjenjuje da će Crna Gora poslednju obavezu neophodnu za privremeno zatvaranje ovog poglavlja ispuniti u 2028. godini.

Poglavlje 28 – Zaštita potrošača i zdravlja cilj politike zaštite potrošača je zaštita ekonomskih interesa potrošača, bezbjednost proizvoda, pružanje pune informacije o robi i uslugama, edukacija potrošača o njihovim pravima, kao i obezbjeđenje pravnog lijeka u slučaju kršenja potrošačkog prava. Zaštita zdravlja, kao druga oblast poglavlja 28, odnosi se na usklađivanje pristupa politici javnog zdravlja među državama članicama Evropske unije.

Poglavlje se sastoji iz dvije velike oblasti: zaštite potrošača i zaštite javnog zdravlja. Zaštita potrošača obuhvata oblasti ekonomskih interesa potrošača i bezbjednost proizvoda, a javno zdravlje obuhvata podoblasti: zarazne bolesti, kontola duvana, krv, organe, tkiva i ćelije (SOHO legislativa), mentalno zdravlje, ishranu, zdravstvene nejednakosti.

Pored Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju i koordinaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Ministarstvo evropskih poslova, Ministarstvo zdravlja, Uprava za inspekcijske poslove, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo kapitalnih investicija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencija za elektronske medije, Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti, Agencija za nadzor osiguranja, Centralna banka Crne Gore, Fond za zdravstveno osiguranje, Institut za javno zdravlje, Agencija za lijekove i medicinska sredstva, Zavod za transfuziju krvi, Zavod za hitnu medicinsku pomoć, Apotekarska ustanova „Montefarm“, Ljekarska komora, Farmaceutska komora.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 28 ima definisana tri završna mjerila.

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**⁸⁸, potrebno je donijeti Zakon o zaštiti potrošača, sa ciljem prenošenja tri direktive (2019/770, 2019/771, 2019/2161), čime će nacionalno zakonodavstvo u ovoj oblasti biti potpuno usklađeno i sa najrecentnijom EU tekovinom. U fazi je izrade Nacrta zakona koji će biti objavljen na Javnu raspravu do kraja IV kvartala 2023. godine. Direktiva 2011/83/EU je već transponovana u ovaj propis, ali treba napomenuti da gore navedene direktive donose izmjene njenih pravila sa ciljem boljeg izvršavanja i modernizacije pravila Unije o zaštiti potrošača. Nadalje, kada je u pitanju ovo mjerilo, ekspertska misija Evropske komisije, koja je boravila u Crnoj Gori u periodu od 26 – 29. IX 2022. imala je zadatak utvrđivanja ispunjenosti istog.⁸⁹ Naročito je uvažen napor koji je Crna Gora uložila na planu koordinacije aktivnosti različitih organa uprave i drugih nevladinih aktera nadležnih za zaštitu potrošača uspostavljanjem nacionalne mreže nadležnih organa čiji je značajan dio potpuno funkcionalna onlajn platforma – Centralni informacioni sistem za zaštitu potrošača. Koncept kolektivne zaštite u potrošačkim sporovima u Crnoj Gori

⁸⁸ *Da Crna Gora izmijeni Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda i Zakon o zaštiti potrošača u cilju daljeg usklađivanja svog zakonodavstva u oblasti zaštite potrošača, posebno s Direktivom 2011/83/EU o pravima potrošača i dokaže da će biti uspostavljene adekvatne administrativne strukture i kapaciteti radi ispravnog sprovođenja zakonodavstva do dana pristupanja;*

⁸⁹ U Izvještaju se navodi da je Crna Gora razvila sveobuhvatnu administrativnu strukturu odgovornu za zaštitu potrošača, koja uključuje institucije odgovorne za strateško planiranje i razvoj politike i institucije odgovorne za sprovođenje zakona o zaštiti potrošača, dopunjenu malom, ali efikasnom NVO scenom, kao i Odborom za vansudsko rješavanje potrošačkih sporova pri Privrednoj komori Crne Gore.

ocijenjen je kao funkcionalan i usklađen sa pravnom tekovinom EU. U tom smislu, posebno je primijećeno da su se u dva postupka kolektivne zaštite koje je pokrenula organizacija potrošača – CEZAP, sudovi svih nivoa u donošenju svojih odluka u značajnoj mjeri oslanjali na sudsku praksu SP EU.

Na 14. sastanku Pododobora za unutrašnje tržište i konkurenciju održanom 20. VI 2023, ukazano je da je sistem vansudske zaštite usklađen sa pravnom tekovinom EU sa posebnim fokusom na kriterijume kvaliteta iz Direktive 2013/11/EU. Akcionim planom za sprovođenje Nacionalnog programa zaštite potrošača 2022-2024, za 2023, koji je Vlada donijela na sjednici od 6. VII 2023, predviđeno je niz aktivnosti na jačanju ovog mehanizma zaštite prava potrošača posvećenih primarno unaprijeđenju kriterijuma stručnosti i podsticajnim mjerama.

U legislativnom dijelu, pored pomenutog Zakona o zaštiti potrošača, Vlada je 26. IV 2023. utvrdila Predlog zakona o turizmu i ugostiteljstvu kojim je prenijeta Direktiva 2015/2302, a u toku je izrada nacрта Zakona o kolektivnim tužbama kojim se transponuje Direktiva 2020/1828, dok je utvrđivanje Predloga Zakona o potrošačkim kreditima kojim se preuzima Direktiva 2014/17/EU planirano do kraja IV kvartala 2023. godine. U pogledu bezbjednosti proizvoda, Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu, u skladu sa Uredbom 2019/1020 o tržišnom nadzoru i usklađenosti proizvoda je upućen EK na mišljenje. U pogledu administrativnih kapaciteta, ekspertska misija je dala opštu ocjenu da su crnogorske institucije sposobne, dovoljno opremljene i motivisane da sprovode zakon i politiku zaštite potrošača na zadovoljavajući način u skladu sa pravnom tekovinom EU.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**⁹⁰, 6. IV 2023. usvojen je Program za nadzor i kontrolu vektora 2023–2025. s Akcionim planom od 2023. do 2025. godine. Generalni cilj ovog starteškog dokumenta je unaprijediti oblast nadzora i kontrole vektora u Crnoj Gori. Program je definisao operativne ciljeve: Povećati stepen informisanosti o kontroli vektora i vektorskih bolesti u Crnoj Gori; Održati nizak stepen prevalencije oboljelih od vektorima prenosivih bolesti kod ljudi i domaćih životinja; Smanjiti rizik introdukcije i nastanjivanja invazivnih vektorskih vrsta na teritoriji Crne Gore. Takođe, 30. VI 2023. donijet je Akcioni plan za sprovođenje Programa za borbu protiv HIV/AIDS za 2023. Ministarstvo zdravlja je u aprilu 2023, uz podršku UNICEF-a i finansijsku podršku EU, pokrenulo projekat „Podrška unapređenju sistema rutinske imunizacije i povećanju obuhvata vakcinacijom u Crnoj Gori” sa ciljem povećanja obuhvata djece koja su vakcinisana MMR vakcinom – protiv zaraznih bolesti malih boginja, zauški, rubele.

Od septembra 2022. po prvi put se u Crnoj Gori sprovodi Program HPV vakcinacije. U prvom periodu vakcina je, besplatno, bila dostupna devetogodišnjim djevojčicama, a od marta 2023. godini povećan je obuhvat i za djevojčice uzrasta 10-14 godina. Uz finansijsku pomoć Evropske unije, početkom 2023. godine započeta je izgradnja Operativnog centra za vanredne situacije (PHEOC). PHEOC će raditi u dva režima, u režimu mirnog stanja i u režimu odgovora na vanrednu situaciju, kada će se kompletan zdravstveni sistem aktivirati u punom kapacitetu. Centar predstavlja glavnu tačku za koordinaciju, pripremu, odgovor i oporavak od vanrednih stanja koji se tiču javnog zdravlja, a osmišljen je kao mjesto na kome će se u realnom vremenu slivati sve informacije iz različitih izvora iz zdravstvenog sistema. Takođe, obezbjeđivaće analizu podataka i

⁹⁰ Da Crna Gora pokaže usklađenost s pravnom tekovinom u oblasti zaraznih bolesti i obezbijedi odgovarajuće institucionalne, tehničke i administrativne kapacitete do dana pristupanja, da bi se ta pravna tekovina sprovela i ispunile obaveze izvještavanja i koordinacije s EU u cilju rješavanja ozbiljnih prekograničnih prijetnji zdravlju.

bolju koordinaciju resursa za odgovor na vanredne situacije u saradnji sa partnerima na nacionalnom i međunarodnom nivou. PHEOC će biti mjesto na kome će se izrađivati ključne poruke u komunikaciji rizika, mjesto sa kog se usmjerava implementacija javno-zdravstvenih mjera u vanrednim situacijama i organizuju obuke iz ove oblasti djelovanja. Završetak izgradnje objekta očekuje se početkom, a uspostavljanje cijelog sistema do kraja 2024. godine.

Kako bi se nastavilo s daljim usklađivanjem i ispunjavanjem obaveza u okviru predmetnog mjerila, potrebno je donijeti Pravilnik o dopuni Pravilnika o načinu prijavljivanja zaraznih bolesti, bolničkih infekcija, stanja i smrti oboljelih od ovih bolesti, do kraja III Q 2024.

Kada je u pitanju **treće završno mjerilo**⁹¹, tokom prethodnog perioda donijet je Zakon o medicinski potpomognutoj oplodnji („Sl. list CG”, broj 145/21). U ovaj Zakon prenesena je Direktiva 2004/23/EZ o određivanju standarda kvaliteta i bezbjednosti za postupke davanja, dobijanja, testiranja, obrade, očuvanja, skladištenja i distribucije tkiva i ćelija ljudskog porijekla. Donijeto je osam pravilnika koji uređuju ovu oblast. U narednom periodu potrebno je donijeti Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o uzimanju i presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja (Zakon je u julu 2023. poslat EK na mišljenje). U cilju potpune usklađenosti potrebno je donijeti Pravilnik o prenošenju informacija u slučaju razmjene organa, što je planirano za IV kvartal 2024. U dijelu administrativnih kapaciteta da pravilno sprovodi i izvršava zakone u oblasti krvi, tkiva, ćelija i organa, u Ministarstvu zdravlja je formirana organizaciona jedinica – Direktorat za biomedicine i transplantaciju sa ukupno devet sistematizovanih radnih mjesta, a koja je Competent Authority nadležna za oblast supstanci ljudskog porijekla SOHO oblast (krv, tkiva, ćelije, organi, reproduktivne ćelije). Uprava za inspekcijske poslove, Odsjek za zdravstveno sanitarnu inspekciju obavlja redovne nadzore prema godišnjem planu nadzora. Planirano je da Soho softwera tj informacioni sistem za implementaciju propisa iz soho oblasti koji će se finansirati iz IPA fondova, bude uspostavljen do kraja 2024. Takođe, HLA laboratorija Zavoda je nastavila učešće u eksternim kontrolama svoga rada (External Proficiency Testing) za EFI region osam balkanskih zemalja koji se sprovodi od strane Istanbulske univerziteta (İstanbul Üniversitesi), Turska. Dobijeni rezultati za poslate uzorke za HLA testiranja su zadovoljavajući, što je potvrđeno dobijenim sertifikatom od strane organizatora testiranja. Takođe, imunohematološka laboratorija Zavoda je nastavila učešće u eksternim kontrolama laboratorijskog rada UK NEQAS, dobijeni rezultati su takođe zadovoljavajući.

Na osnovu potpisanog Sporazuma između Univerzitetske klinike u Minhenu,⁹² čiji je predmet obuka ljekara za obavljanje transplantacije bubrega, (u okviru saradnje u oblasti međusobne razmjene organa sa Evropskom organizacijom za razmjenu organa – Eurotransplant-om), planirane su aktivnosti vezano za upućivanje ljekara određenih specijalnosti na obuku u navedenu kliniku.

⁹¹ *Da Crna Gora usvoji zakone kojima se postiže usklađenost s pravnom tekovinom koja se odnosi na materije ljudskog porijekla, naročito u pogledu organa, reproduktivnih ćelija i izvještavanja o ozbiljnim neželjenim događajima i reakcijama. Da Crna Gora pokaže da će imati adekvatne administrativne kapacitete da pravilno sprovodi i izvršava zakone u oblasti krvi, tkiva, ćelija i organa do dana pristupanja*

⁹² (Klinikum rechts der Isar der Technischen Universität München), Ministarstva zdravlja Crne Gore i Kliničkog centra Crne Gore - TTA – „teaching and training”.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Kada je u pitanju **prvo mjerilo**, imajući u vidu navedene aktivnosti, procjena je da će biti ispunjeno do kraja 2024. godine. Takođe, kada su u pitanju **drugo i treće završno mjerilo**, normativni dio (usklađivanje propisa) procjena je da će biti ispunjena do kraja 2025.⁹³

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 28 – Zaštita potrošača i zdravlja, procjenjuje da će Crna Gora poslednju obavezu neophodnu za privremeno zatvaranje ovog poglavlja ispuniti 2025.

⁹³ Zbog obaveze slanja propisa EK na ocjenu usklađenosti.

Osnovni ciljevi poglavlja 29 – Carinska unija odnose se na jačanje ekonomskih odnosa među državama članicama, razvoj trgovinskih aktivnosti, zaštitu i sigurnost društva. Carinske uprave su odgovorne za nadzor nad unutrašnjim tržištem Unije, zaštitu finansijskih i ekonomskih interesa Unije i država članica, borbu protiv prevara i zaštitu prava intelektualne svojine, jačanje bezbjednosti i sigurnosti, zaštitu građana i životne sredine, unapređenje administrativnih kapaciteta carinskih uprava i jačanje konkurencije.

Pored Uprave prihoda i carina (krovno tijelo) Institucije nadležne za sprovođenje obaveza u okviru ovog poglavlja su: Ministarstvo finansija, Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo evropskih poslova.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnog mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru ovog poglavlja ima definisana tri završna mjerila.

U okviru **prvog završnog mjerila**⁹⁴, od februara 2023, Crna Gora primjenjuje novo carinsko zakonodavstvo kojim su usklađene odredbe o carinskom statusu i tranzitu, upravljanju carinskim rizicima i bezbjednosnim aspektima, uključujući i Program ovlašćenog privrednog subjekta (AEO). Primjena novog Carinskog zakona („Sl. list CG”, broj 86/22) počela je 11. II 2023, dok je u martu, saglasno PPCG-u, počela primjena Uredbe o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti („Sl. list CG”, broj 26/23). Ovom uredbom se detaljnije uređuju odredbe Carinskog zakona i u najvećoj mjeri je usaglašena s odredbama Delegirane regulative br. 2015/2446 i Sprovedbene regulative br. 2015/2447. U skladu sa PPCG-om, u I kvartalu 2023. bilo je planirano donošenje Uredbe o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da povrjeđuje prava intelektualne svojine, ali se njeno usvajanje očekuje do kraja IV kvartala 2023⁹⁵.

Nacrt zakona o kontroli proizvodnje i prometa supstanci koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci je, nakon sugestija EK, korigovan, kao i tabela usklađenosti prema prečišćenoj verziji Regulative br. 273/2004 o prekursorima za droge i prečišćenoj verziji Regulative br. 111/2005 o utvrđivanju pravila za nadzor trgovine prekursorima za droge između Unije i trećih zemalja. Materijal je 29. VI 2021. dostavljen EK na ocjenu usklađenosti. DG GROW je dao pozitivno mišljenje 3. XII 2021, a DG TAXUD je svoje kometatre poslao 8. VIII 2022. Ministarstvo zdravlja postupa u skladu sa dostavljenim komentarima i radi na daljem usklađivanju i pojašnjenju određenih odredbi Nacrta zakona. Planirani rok, po PPCG-u, za utvrđivanje Predloga zakona je IV kvartal 2023.

Odredbama člana 217 novog Carinskog zakona propisano je da će se do početka primjene novih podzakonskih akata primjenjivati podzakonski akti donešeni na osnovu Carinskog zakona („Sl. list RCG”, br.

⁹⁴ Crna Gora nastavlja da usvaja zakone u preostalim oblastima koje zahtijevaju dalje usklađivanje, prije svega da uskladi svoje zakone o: carinskom statusu i tranzitu, upravljanju carinskim rizicima i bezbjednosnim aspektima, uključujući Program ovlašćenog privrednog subjekta (AEO) pravu intelektualne svojine i prekursorima za droge.

⁹⁵ Na osnovu stava Sekretarijata za zakonodavstvo, odredbe ovog podzakonskog propisa su morale biti sastavni dio Uredbe o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti, pa je u tom smislu pripremljen Predlog izmjena ove uredbe i upućen u dalju proceduru radi usvajanja.

7/02, 38/02, 72/02, 21/03, 31/03, 29/05 i 66/06 i „Sl. list CG”, br. 21/08, 62/13 i 71/17), ako nijesu u suprotnosti sa novim Carinskim zakonom. U skladu sa ovom odredbom trenutno su u primjeni podzakonski propisi koji uređuju bliže uslove za oslobođenje od plaćanja carine (Uredba je usaglašena sa Regulativom Savjeta 1186/2009) i otvaranje slobodnih carinskih prodavnica. Plan je da se donošenje navedenih propisa uvrsti u Program rada Vlade za 2024. godinu.

U okviru **drugog završnog mjerila**⁹⁶, Crna Gora je nastavila sa sprovođenjem mjera za olakšavanje trgovine u cilju smanjenja administrativne neefikasnosti i vremena potrebnog za carinjenje. U strateškom smislu, Vlada je 18. V 2023. donijela Odluku o obrazovanju Savjeta za trgovinske olakšice, koji će preuzeti nadležnosti ranijeg Nacionalnog komiteta za trgovinske olakšice i biće zadužen za planiranje i koordinaciju reformi iz oblasti trgovinskih olakšica, kao i praćenje primjene Sporazuma o trgovinskim olakšicama STO, CEFTA Dodatnog protokola 5 i drugih bilateralnih i multilateralnih sporazuma iz ove oblasti, koji, između ostalog, tretiraju i sprovođenje carinskih procedura. U ovom kontekstu UPC je nastavila sa odobravanjem statusa ovlašćenog privrednog subjekta (AEO), pa je u ovom kvartalu dodijelila status jednom privrednom subjektu. Takođe, u odnosu na revizioni proces Regionalne konvencije o Pan-Euro-Mediterranskim preferencijalnim pravilima porijekla, Crna Gora je 14. VI 2023. podržala usvajanje revidiranog teksta PEM Konvencije, koji će izvozno orijentisanoj privredi omogućiti lakše zadovoljavanje preferencijalnih pravila porijekla. Nastavljeno je sa implementacijom pojednostavljenja u oblasti porijekla i svrstavanja robe davanjem obavezujućih informacija i dodjeljivanjem statusa ovlašćenog izvoznika. Bez zastoja se sprovode i aktivnosti na realizaciji dva projekta iz sredstava EUIF 2017 i IPA II 2018, i to za implementaciju sistema carinskih odluka (SCO) na nacionalnom nivou i za unapređenje Carinskog informacionog sistema (CIS), koji će za rezultat imati pojednostavljeno sprovođenje carinskih formalnosti. U cilju unapređenja rada carinske laboratorije, usvojen je dokument „Politika kvaliteta”, koji predstavlja jedan od krovnih dokumenata neophodan za proces akreditacije carinske laboratorije, odnosno za podnošenje zahtjeva za akreditaciju kod Akreditacionog tijela Crne Gore. Za potrebe automatske analize rizika prije dolaska/otpremanja robe UPC je nastavila s implementacijom projekta „Podrška digitalizaciji trgovinskih procedura – uspostavljanje elektronskog sistema obrade podataka prije prispjeca robe za pošiljke u pomorskom i poštanskom saobraćaju” koji se realizuje pod pokroviteljstvom Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj Njemačke (GIZ). Izrađena je konačna verzija PAP specifikacije za poštanski promet, tj. tehnička specifikacija za pripremu softverskog rješenja za razmjenu informacija između Pošte CG i Uprave prihoda i carina. Navedeni dokument sastavni je dio tenderske dokumentacije za koju je tenderski postupak u završnoj fazi. Sporazum o saradnji između UPC i Pošte Crne Gore potpisan je 20. IX 2023.

Twinning light Projekat „Podrška Upravi prihoda i carina za osiguranje efikasne i efektivne carinske kontrole na granicama” (IPA II 2018), u okviru je obuku prošlo 110 carinskih službenika, okončan je 25. V 2023. Nastavljene su aktivnosti na realizaciji projekta „Isporuka i instalacija prefabrikovanog Data centra s isporukom i instalacijom opreme - ISO kontejner” i projekta „Podrška Upravi prihoda i carina za nabavku opreme za obavljanje carinske kontrolne funkcije”. UPC je nastavila da aktivno učestvuje u CEFTA radnoj grupi za analizu rizika, gdje su, u okvirima CEFTA Podkomiteta za carine i pravila porijekla, nastavljene

⁹⁶ Crna Gora dosljedno i efikasno primjenjuje svoje carinske propise u svim svojim carinskim ispostavama, naročito u oblastima: obrade deklaracija, porijekla, pojednostavljenih procedura, prava intelektualne svojine, selektivnosti kontrola i analize rizika (uključujući automatsku analizu rizika prije dolaska/otpremanja robe u svim vidovima prevoza).

aktivnosti na Nacrtu odluke o uspostavljanju elektronskog sistema za olakšavanje zajedničkog upravljanja rizicima između carinskih službi CEFTA, sa ciljem da se unaprijedi razmjena informacija. Nastavljene su aktivnosti na implementaciji *Cargo Targeting* Sistema Svjetske carinske organizacije, koji se odnosi na elektronsku evidenciju pristizanja kontejnera pomorskim saobraćajem u CI Slobodnu zonu Bar uz podršku Odsjeka za međunarodne operacije britanskog Ministarstva unutrašnjih poslova (HOIO). Uspostavljena je mreža kojom će isti biti povezan sa CI Slobodna zona Luka Bar, dok je CTS aplikacija instalirana na server. Početkom oktobra očekuju se obuke carinskih službenika.

Nakon što su MF i UPC iskazali interesovanje Sekretarijatu Okvirne konvencije o kontroli duvana Svjetske zdravstvene organizacije za pružanja podrške Crnoj Gori u vezi s implementacijom FCTC-a i Protokola o eliminaciji nezakonite trgovine duvanskim proizvodima, održana su dva online sastanka sa predstavnicima SZO u cilju pripreme ekspertske misije Crnoj Gori za pružanje tehničke pomoći u realizaciji obaveza iz ratifikovane Konvencije, dok je sama misija realizovana u periodu 29. V – 2. VI 2023. Tokom misije SZO eksperti su predstavili odredbe Protokola, dok su predstavnici MF i UPC predstavili dostignuto u njihovoj implementaciji. Između ostalog, misija će rezultirati i preporukama za implementaciju *track&trace* sistema. Ministarstvu finansija su dostavljene preliminarne preporuke za implementaciju Protokola, dok se konačan nalaz očekuje.

U okviru **trećeg završnog mjerila**⁹⁷, a imajući u vidu da, u dijelu carinskog zakonodavstva, Crna Gora bilježi visok stepen usklađenosti s pravnom tekovinom EU (što se kontinuirano ističe i u izvještajima EK o Crnoj Gori) najveći izazov u ovom poglavlju predstavlja priprema i implementacija kompleksnih IT sistema koji će u potpunosti biti usklađeni s carinskim IT sistemima EU. Glavne pretpostavke neophodne za ostvarenje ovog cilja su, prije svega, razvijeni administrativni kapaciteti i značajna finansijska podrška. Za pristupanje Crne Gore Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku i Konvenciji o olakšavanju trgovine robom, PPCG-om je definisan II kvartal. Obje konvencije su prevedene i dostavljene Ministarstvu finansija na dalju nadležnost u cilju ratifikacije, međutim, od Evropske komisije smo dobili sugestiju da ih treba ratifikovati tek nakon uspješne implementacije NCTS na nacionalnom nivou, nakon čega će Crna Gora dobiti poziv za pristupanje konvencijama, kako bi se osiguralo da budu ratifikovane sve izmjene u momentu pridruživanja. Sprovođenje svih ovih aktivnosti je uslov za primjenu NCTS i u zajedničkom domenu sa ostalom državama članicama CTC. Uprava prihoda i carina je obaviještena od DEU početkom 2023. godine, a u vezi sa odobrenim projektima Uprave prihoda i carina iz IPA III (2024), koji se odnose na implementaciju IT sistema iz poglavlja 29 – Carinska unija i poglavlja 16 – Oporezivanje, i to: Sistem upravljanja integrisanom tarifom – ITMS, Automatizovani izvozni sistem (AES) i Uvozni kontrolni sistem (ICS 2) i Sistem za kontrola kretanje akciznih proizvoda (EMCS), da će od planiranih sredstva iz IPA 2024 UPC biti obezbijeđeno ukupno 3 miliona. Stoga, Uprava prihoda i carina je, uz konsultacije sa DEU, odlučila da se iz IPA 2024 finansiraju dva projekta i to projekti Implementacija AES i ICS2 (jedan projekat) i EMCS (drugi projekat), koji ukupno iznose 4 miliona, s tim da je utvrđena potreba da se obezbijedi kofinansiranje u iznosu od nedostajućih 1 milion iz nacionalnog budžeta za projekat EMCS, a da se projekat ITMS odloži za razvoj iz sredstava IPA 2025.

⁹⁷ Crna Gora postiže dovoljan napredak u razvoju svih neophodnih međusobno povezanih IT sistema, posebno Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS), Sistema za upravljanje integrisanom tarifom (ITMS), Sistema kontrole izvoza (ECS) i Sistema kontrole uvoza (ICS).

Kao što je i prepoznato u Izvještaju EK o Crnoj Gori 2022, gdje je apostrofirana preporuka da UPC obezbijedi dovoljan broj zaposlenih za blagovremenu i efikasnu implementaciju brojnih projekata razvoja informacionih tehnologija, administrativni kapaciteti predstavljaju jedan od najvećih izazova. UPC pažljivo prati reorganizaciju carinske službe i radi na jačanju kapaciteta u IT sektoru, kao i poslovnom sektoru kroz zapošljavanje dodatnog i jačanje postojećeg kadra. U tom smjeru, nakon sprovedenog javnog konkursa, imenovan je direktor Uprave, počev od 20. IV 2023, a izvršen je i prijem osam službenika na neodređeno vrijeme i jednog službenika na 12 mjeseci.⁹⁸ Kadrovskim planom Uprave prihoda i carina za 2023. godinu, u Sektoru za informacione sisteme, za potrebe carinskih sistema, planirano je zapošljavanje tri službenika.⁹⁹ U skladu sa navedenim, a imajući u vidu da su Odlukom Vlade o dodatku na osnovnu zaradu sa uvećanim koeficijentima iz decembra 2022. godine, te Granskim kolektivnim ugovorom za oblast uprave i pravosuđa iz 2023. godine uvećani koeficijenti svih zaposlenih, Uprava je uvjerenja da je ovim stvoren motivacioni osnov za planirana zapošljavanja u ovom organu.

Dodatno, u cilju implementacije IT projekata Uprava će, u skladu sa potrebama, izvršiti i neophodna preraspoređivanja službenika unutar carinske službe sa odgovarajućim ekspertskim znanjem. Takođe, u skladu sa dosadašnjom praksom Uprava će formirati radne timove za implementaciju budućih projekata od službenika iz nadležnih organizacionih jedinica.

Vlada je 3. VIII 2023. utvrdila je Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave prihoda i carina, koji je stupio na snagu 22. VIII 2023.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Crna Gora bilježi visok stepen usklađenosti s pravnom tekovinom EU, koja se ogleda kroz usvajanje i primjenu novog Carinskog zakona te Uredbe o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti čija primjena je počela u martu 2023.godine, dok je u završnoj fazi dodatno usklađivanje odredbi o zaštiti prava intelektualne svojine. U narednom periodu pristupiće se i izradi novih odredbi podzakonskog propisa koji uređuje carinska oslobođenja te propisa koji regiliše rad slobodnih carinskih prodavnica. U kontinuitetu se, za sledeću godinu, svakog decembra vrši usklađivanje nacionalne nomenklature carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom Evropske unije. U završnoj fazi je donošenje Zakona o kontroli proizvodnje i prometa supstanci koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci, koji je u nadležnosti Ministarstva zdravlja. Stoga, po ocjeni PRG zrelost ispunjenja prvog završnog mjerila je 70%.

⁹⁸ 4 službenika/ce u PJ Carinarnici Bijelo Polje, Sektor za usmjeravanje i nadzor nad radom carinarnica, 1 službenika/ce u PJ Carinarnici Podgorica, 2 službenice u Odsjeku za praćenje i naplatu carinskih prihoda, Sektor za usmjeravanje i nadzor nad radom carinarnica i 1 službenice u Sektoru za informacione sisteme, na neodređeno vrijeme, putem javnih oglasa. Takođe, izvršen je prijem jednog pripravnika u PJ Carinarnici Bijelo Polje, Sektor za usmjeravanje i nadzor nad radom carinarnica, na određeno vrijeme od 12 mjeseci.

⁹⁹ 1. Samostalni/a carinski/a savjetnik/ca II - sistem inženjer, specijalista za mrežu, bezbjednost na mreži i antivirusnu zaštitu - 1 izvršilac u Odsjeku za informacione tehnologije u oblasti carinskog sistema;
2. Samostalni/a carinski/a savjetnik/ca I - vodeći projektant - 1 izvršilac u Odsjeku za projektovanje, razvoj i održavanje aplikativnog softvera u oblasti carinskog sistema i
3. Samostalni/a carinski/a savjetnik/ca II - projektant - 1 izvršilac u Odsjeku za projektovanje, razvoj i održavanje aplikativnog softvera u oblasti carinskog sistema.

Iako suštinu pregovora o pristupanju EU čini usvajanje pravnih akata i harmonizacija zakonodavstva, EU danas mnogo više pažnje posvećuje implementaciji propisa, te, s toga, obzirom da u kontinuitetu ažurira instrukcije koje se odnose na carinske procedure u skladu s novim propisima i vrši revizione kontrole rada područnih jedinica u cilju obezbjeđivanja jednoobrazne primjene propisa u svim područnim jedinicama, UPC dosljedno i efikasno primjenjuje svoje carinske propise u svim svojim organizacionim jedinicama. U toku su i aktivnosti na implementaciji sistema carinskih odluka na nacionalnom nivou koji će sadržati 22 EU carinske odluke prilagođene potrebama i mogućnostima UPC i 7 carinskih odluka na nacionalnom nivou, kao i aktivnosti na unapređenju Carinsko- informacionog sistema (CIS) za podršku elektronskom podnošenju deklaracija i pratećih dokumenata (e-documents, član 8 CZ). Primjenom ovih elektronskih sistema (početak 2024), po ocjeni PRG zrelost ispunjenja drugog završnog mjerila biće 70%.

Najveći izazov u ovom poglavlju predstavlja priprema i implementacija kompleksnih IT sistema koji će u potpunosti biti usklađeni sa carinskim IT sistemima EU. Glavne pretpostavke neophodne za ostvarenje ovog cilja su, prije svega, razvijeni administrativni kapaciteti, na čijem razvoju UPC, iako se susreće za značajnim izazovima po ovom pitanju, radi u kontinuitetu. Pristupanjem Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku i Konvenciji o olakšavanju trgovine robom i primjena NSTS-a, te sprovođenjem planirane dinamike razvoja ostalih IT sistema, Crna Gora će ostvariti napredak i u trećem završnom mjerilu. (Napomena: ocjena zrelosti ispunjenja trećeg završnog mjerila moguća nakon donošenja Programa rada koji se odnosi na razvoj korišćenja ovih e-sistema).

Poglavlje 31 – Vanjska, bezbjednosna i odbrambena politika temelje se na pravnim aktima, uključujući pravno obavezujuće međunarodne sporazume i politička dokumenta. Pravnu tekovinu sačinjavaju političke deklaracije, aktivnosti i sporazumi. Poglavlje 31 obuhvata: politički dijalog sa Evropskom unijom (EU), pitanja odnosa države kandidata sa EU i njenim institucijama, saradnju sa međunarodnim organizacijama, posebno sa Ujedinjenim nacijama, Organizacijom za evropsku bezbjednost i saradnju i Savjetom Evrope, razvijen sistem kontrole naoružanja, saradnju sa NATO-om i borbu protiv terorizma. Usklađenost Crne Gore sa odlukama Savjeta za vanjske poslove EU je kontinuirano 100%.

Pored **Ministarstva vanjskih poslova** (krovno tijelo), institucije nadležne za sprovođenje obaveza u okviru ovog poglavlja su: **Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvo evropskih poslova, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava za inspeksijske poslove, Uprava policije – Sektor za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma.**

- **Aktivnosti na ispunjenju završnog mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

U okviru ovog pregovaračkog poglavlja, definisano je jedno završno mjerilo¹⁰⁰.

Prioriteti vanjske politike Crne Gore vezani su, u prvom redu, za punopravno članstvo u EU i ispunjavanje obaveza koje proizilaze iz članstva u NATO-u. Imajući u vidu politički aspekt završnog mjerila, obaveze predviđene PPCG-om nisu u neposrednoj vezi s njegovim ispunjenjem, ali doprinose implementaciji politika sadržanih u ovom pregovaračkom poglavlju. S tim u vezi, u IV kvartalu 2023. planirano je donošenje Strategije o suprotstavljanju hibridnim prijetnjama sa Akcionim planom za 2024, a u IV kvartalu 2023. utvrđivanje Predloga zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Završno mjerilo će biti ispunjeno kada se steknu politički preduslovi. Privremeno zatvaranje poglavlja 31 značiće istovremeno i zatvaranje klastera 6 (pregovaračko poglavlje 30 i pregovaračko poglavlje 31).

¹⁰⁰ Crna Gora, kao potpisnica Rimskog statuta o uspostavljanju Međunarodnog krivičnog suda, u potpunosti usklađuje svoju poziciju sa Odlukom savjeta 2011/168/CFSP od 21. marta 2011 i Vodećim principima EU u vezi sa sporazumima zemalja potpisnica Rimskog statuta o ICC-u i Sjedinjenih Američkih Država u vezi sa uslovima za izručivanje lica Sudu, kojim se dopunjuju Zaključci Savjeta o Međunarodnom krivičnom sudu od 30. septembra 2002.

Poglavlje 32 – Finansijski nadzor odnosi se na usvajanje međunarodno dogovorenih i sa EU usklađenih načela, standarda i metoda sistema unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru (eng. PIFC) koje treba primjenjivati na sisteme unutrašnje kontrole cijelog javnog sektora, uključujući trošenje sredstava EU. Ovo poglavlje odnosi se na usvajanje standarda, metoda i međunarodnih načela unutrašnje finansijske kontrole u cijelom javnom sektoru, kao i na kontrolu trošenja sredstava EU. Finansijska kontrola obuhvata četiri glavne oblasti: javnu unutrašnju finansijsku kontrolu, spoljnu reviziju, zaštitu finansijskih interesa EU i zaštitu eura od falsifikovanja.

Pored **Ministarstva finansija** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Centralna banka Crne Gore, Državna revizorska institucija, Revizorsko tijelo i Ministarstvo pravde.

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja 32 ima definisana četiri završna mjerila.

U cilju ispunjenja **prvog završnog mjerila**¹⁰¹, Ministarstvo finansija je finalizovalo aktivnosti na pripremi Zakona o unutrašnjim kontrolama i unutrašnjoj reviziji. Nakon što je predlog zakona dobio sve potrebne saglasnosti, isti je početkom jula upućen MEP radi daljeg procesuiranja prema EK i konačnog dobijanja mišljenja. Vlada je 30.VI 2023. usvojila Konsolidovani izvještaj o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru Crne Gore za 2022. Dodatno, u toku je četvrti krug lokalizovanog Programa obuke za unutrašnjeg revizora u javnom sektoru tako da se u kontinuitetu radi na unapređenju sistema unutrašnjih kontrola, odnosno jačanju funkcije interne revizije u javnom sektoru. Ono što je potrebno jačati jeste funkcija centralizovane budžetske inspekcije. S tim u vezi, tokom 2023. se radilo na jačanju kapaciteta Odjeljenja za budžetsku inspekciju koja raspolaže sa 3 izvršioca, a još jedan postupak popunjavanja radnog mjesta je u toku. Strategija razvoja budžetske inspekcije za period od 2024-2027 je planirana za IV kvartal 2024.

Kada je u pitanju **drugo završno mjerilo**¹⁰², u dijelu eksterne revizije, Državna revizorska institucija Crne Gore (DRI) poštuje standarde Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (MOVRI, eng. INTOSAI), u šta spada i obezbjeđivanje finansijske, funkcionalne i institucionalne nezavisnosti i sprovođenje finansijskih revizija i revizija performansi i obezbjeđuje dovoljne administrativne kapacite. Ono što može imati negativne implikacije na segment nezavisnosti DRI jesu najavljene izmjene i dopune Zakona o državnoj revizorskoj instituciji. Sve planirane aktivnosti i obaveze iz PPCG-a 2023-2024 (Strateški plan razvoja Državne revizorske institucije Crne Gore za period 2023 – 2027, Akcioni plan za sprovođenje Strateškog plana razvoja Državne revizorske institucije Crne Gore za period 2023-2027, Srednjoročni plan revizija Državne revizorske institucije) su realizovane u predviđenom roku. **Preostale obaveze Crne Gore u ovom**

¹⁰¹ Neophodno je da Crna Gora sprovodi zakonodavstvo i bazne politike iz oblasti sistema unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru i da obezbjeđuje dovoljne administrativne kapacitete na centralnom i lokalnom nivou, u fondovima socijalnog osiguranja i u državnim preduzećima. Neophodno je da Crna Gora dodatno obezbijedi usklađenost predložene centralizovane funkcije inspekcije budžeta sa zahtjevima PIFC-a.

¹⁰² Neophodno je da Državna revizorska institucija Crne Gore (DRI) poštuje standarde Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (MOVRI, eng. INTOSAI), u šta spada i obezbjeđivanje finansijske, funkcionalne i institucionalne nezavisnosti i sprovođenje finansijskih revizija i revizija performansi i da obezbjeđuje dovoljne administrativne kapacite.

dijelu preostaju još imenovanje petog člana Senata i predsjednika DRI. U okviru Revizorskog tijela riješen je status glavnog revizora, što je godinama unazad bio izazov, i u kontinuitetu se sprovode aktivnosti na jačanju administrativnih kapaciteta.

Kada je u pitanju **treće završno mjerilo**¹⁰³, u dijelu zaštite finansijskih interesa EU, AFOS kancelarija je implementirala niz obuka u prethodnom periodu na kojima je učestvovalo preko 130 službenika iz javne uprave. Usvojena je Odluka o formiranju Koordinacionog tijela za borbu protiv prevara i praćenje nepravilnosti, a završena je i evaluacija Strategije za borbu protiv prevara i upravljanja nepravilnostima za zaštitu finansijskih interesa EU 2019-2022 što je za rezultat imalo veoma pozitivne ocjene od strane eksternih evaluator uz određene preporuke za novu strategiju 2024-2027.

U dijelu **četvrtog završnog mjerila**¹⁰⁴, nastavljene su aktivnosti na zaštiti eura od falsifikovanja u skladu sa harmonizovanom regulativom i standardima EU i ECB i u ovom segmentu može se konstatovati da je postignuta potpunost usaglašenost sa zahtjevima EU. Centralna banka Crne Gore sprovodi aktivnosti u cilju nadzora rukovaoca gotovinom i primjene EU i ECB standarda u radu sa novcem, a realizovane su obuke rukovaoca gotovinom i testiranja uređaja za rad sa novcem.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Na osnovu svega prethodno navedenog kao i činjenice da Crna Gora u ovom poglavlju godinama unazad bilježi dobar napredak, ocjena je su da su završna mjerila 2 i 4 u zreloj (završnoj) fazi ispunjenja dok kod mjerila 1 i 3 je potrebno implementirati određene aktivnosti kako bi bila zrela za zatvaranje. Kad je u pitanju prvo završno mjerilo, tu je važno postići punu operacionalizaciju centralizovane budžetske inspekcije i njeno stavljanje u funkciju kao i puna implementacija koncepta upravljačke odgovornosti. Kod trećeg završnog mjerila je potrebno dodatno jačanje sistema za borbu protiv prevara i upravljanja nepravilnostima kao i određena prilagođavanja u našem nacionalnom zakonodavstvu.

Pregovaračka radna grupa za poglavlje 32 – Finansijski nadzor procjenjuje da je neki krajnji rok za postizanje odgovarajućeg nivoa zrelosti i mogućnosti za ispunjenje svih završnih mjerila za zatvaranje ovog poglavlja IV kvartal 2025.

¹⁰³ Neophodno je da Crna Gora obezbjeđuje efektivnu i efikasnu koordinaciju aktivnosti protiv prevara, kako bi garantovala ispunjavanje budućih obaveza koje proizilaze iz člana 325 stav 3 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije i sprovođenje odredaba Regulative (EZ) br. 2185/96 o provjerama i inspekcijama na terenu koje sprovodi Komisija, a naročito obaveze pružanja pomoći inspektorima Komisije. Neophodno je da Crna Gora ostvaruje dobre rezultate u saradnji sa Komisijom u pogledu prijavljenih nepravilnosti i istražnih predmeta koji se tiču sredstava EU.

¹⁰⁴ Neophodno je da Crna Gora potvrdi i sprovodi Međunarodnu konvenciju o sprečavanju falsifikovanja valute potpisanu u Ženevi 1929. godine, da uskladi svoje zakonodavstvo sa pravnom tekovinom o medaljama i žetonima sličnim kovanicama eura i da obezbijedi dovoljne administrativne kapacitete za centar za tehničku analizu.

Poglavlje 33 – Finansijske i budžetske odredbe obuhvata pravila o sopstvenim sredstvima koja predstavljaju finansijske prihode budžeta EU. Svaka država članica EU ima pravo na korištenje sredstava iz budžeta Unije, ali i obavezu da uplaćuje u budžet. Budžetska sredstva EU prikupljaju se iz četiri vrste sopstvenih sredstava: tradicionalna sopstvenih sredstava, sopstvena sredstava po osnovu poreza na dodatnu vrijednost (PDV), i sopstvena sredstava iz uplata država članica na temelju bruto nacionalnog dohotka (BND) i sopstvena sredstva po osnovu količine nerekiciranog otpada od plastične ambalaže.

Pored **Ministarstva finansija** (krovno tijelo), institucije koje su uključene u realizaciju obaveza u okviru ovog poglavlja su Uprava prihoda i carina, Uprava za statistiku, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Centralna banka Crne Gore

- **Aktivnosti na ispunjenju završnih mjerila sa fokusom na planirane obaveze**

Crna Gora u okviru poglavlja ima definisano **jedno završno mjerilo**.

U cilju ispunjenja **završnog mjerila**¹⁰⁵, a u skladu sa preporukama iz Izvještaja EK o CG za 2022, potrebno je da Crna Gora poveća svoje administrativne kapacitete kako bi obezbijedila da od pristupanja pravilno planira, obračunava, prikuplja, plaća, kontroliše i izvještava EU o vlastitim sredstvima u skladu sa regulativom EU. U tom smislu, a imajući u vidu aktivnosti na ispunjenju završnog mjerila za pregovaračko poglavlje 33, Ministarstvo finansija je u saradnji sa delegacijom EU realizovalo projekat „Unaprjeđenje sistema sopstvenih sredstava EU u Crnoj Gori“, u periodu maj 2022 – maj 2023.

Kroz projekat su realizovane sljedeće aktivnosti kroz tri komponente:

- Razvoj kapaciteta u svim institucijama nosiocima aktivnosti za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava EU u Crnoj Gori,
- Uspostavljanje procedura i jačanje institucionalnog okvira,
- Usklađivanje zakonodavstva u oblasti sopstvenih sredstava koje se ogleda u analizi postojećeg zakonodavstva u dijelu prepoznavanja prostora i davanje preporuka za unaprjeđenje zakonodavnog okvira.

Tokom perioda trajanja projekta su realizovane sljedeće aktivnosti za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava i ispunjenje završnog mjerila. U decembru 2022. pripremljen je dokument - Analiza nedostataka i preporuka za usklađivanje regulatornog okvira za uspostavljanje sistema upravljanja sopstvenim sredstvima, a u skladu sa zakonodavstvom EU, u februaru mjesecu 2023. godine usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, (“Sl. list Crne Gore, broj 27/23), kojim je definisano poglavlje koje se odnosi na Sopstvena sredstva Evropske unije, donijeta Uredba o bližem postupku planiranja

¹⁰⁵ Crna Gora povećava svoje administrativne kapacitete i u tom cilju usvaja Akcioni plan kako bi u dovoljnoj mjeri pripremila i uvela proceduralna pravila, kojima će osigurati da će od pristupanja biti spremna da ispravno obračunava, predviđa, obrazlaže, naplaćuje, isplaćuje, kontroliše i izvještava EU o sopstvenim sredstvima u skladu s pravnom tekovinom.

sredstava koje Crna Gore uplaćuje u budžet EU (jul 2023), pripremljenje Smjernice za planiranje sopstvenih sredstava EU u CG.

Pored toga, u oblasti sopstvenih sredstava po osnovu poreza na dodatu vrijednost je donijet Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Sl. list CG“, broj 3/23). Takođe, pripremljen je Model za obračun prosječne ponderisane stope PDV i Simulacija izvještaja o PDV-u.

Kada je u pitanju ovlast tradicionalnih sopstvenih sredstava, donijet je Carinski zakon („Sl. list CG“, broj 86/22), koji se primjenjuje od 11. II 2023. Carinskim zakonom postignut je izuzetno visok nivo usaglašenosti sa novim Carinskim zakonom Unije, a potrebno je razviti nove i nadograditi postojeće IT sisteme, pa će se primjena odredbi koje regulišu upotrebu elektronskih sistema koji nijesu trenutno operativni, odložiti do njihovog uspostavljanja, što je praksa i u EU. cilju što efikasnije realizacije daljih aktivnosti koje se odnose na unaprjeđenje IT sistema Uprave prihoda i carina, u okviru projekta je pripremljena detaljna Funkcionalna specifikacija, uz očekivanja da će navedena funkcionalnost biti operativna za testiranje u 2024. U ovoj oblasti je donijet i set podzakonskih akata, a pripremljen je Nacrt Uputstva o priznavanju i otpisu nenaplativih carina, posebnih, antidampinških, kompenzacionih dažbina, kamata i kazni, a pripremljene su i Smjernice za naknadnu kontrolu, za sredstva za koja ne postoji obezbjeđenje ili druga garancija za plaćanje carinskog duga i koju treba evidentirati na računu B, a u skladu sa Carinskim zakonom EU.

- **Procjena PRG o zrelosti ispunjenja svih završnih mjerila sa vremenskom procjenom za završetak svih obaveza**

Upravljanje sopstvenim sredstvima EU u konačnom zavisi od zahtjeva i regulative EU za svaku od oblasti u kojima prihod ili podaci potiču, s tim da je regulativa i odluke evropskog zakonodavstva direktno primjenljiva na zemlje članice EU. Takođe, ispunjenje zahtjeva za pravilno planiranje, obračun i izvještavanje o sopstvenim sredstvima EU je u direktnoj vezi sa srodnim poglavljima (16 – Porezi, 18 – Statistika, 29 – Carinska unija, 32 – Finansijska kontrola i 27 – Životna sredina i klimatske promjene), te stoga nije moguće precizno definisati dinamiku ispunjenja obaveza u ovom poglavlju.

Međutim, administrativni kapaciteti i stručnost su ključni za implementaciju zahtjeva EK, obzirom na obimnost i kompleksnost. Obim podataka i informacija, kretanje ekonomije (očekivane i/ili nepredviđene promjene potrošnje, finansijskih rezultata, uvoza, izvoza, carinskih tarifa, oporezivanja itd.), složenost izvještavanja o sopstvenim sredstvima EU i zahtjevi EK za kvalitetom i pouzdanošću podataka čine potpunu automatizaciju informacija i operativnih procesa neizbježnim.

S tim u vezi, u narednom periodu fokus će biti na:

- Nadogradnju informacionih sistema potrebnih za pravilan obračun i izvještavanje o sopstvenim sredstvima EU;
- Kontinuirano unaprjeđenje administrativnih kapaciteta u svim institucijama uključenim u proces planiranja sopstvenih sredstava EU, sa posebnim osvrtom na unaprjeđenje zaposlenih u oblasti IT u cilju pružanja kompetentne podrške resornim odjeljenjima;
- Aktivnosti na dobijanju praktične podrške kroz dostupne programe podrške;

- Dalje prilagođavanje pravnog okvira koji se odnosi na poglavlje 33 i praćenje pravnog okvira i napretka koji se odnosi na srodna poglavlja čime će se poboljšati kvaliteta informacija koje se koriste za planiranje, izvještavanje i plaćanje sopstvenih sredstava EU i smanjiti rizik od dodatnih plaćanja iz državnog budžeta (kamate ili za nenaplativi carinski dug).

Imajući u vidu da je regulativa u oblasti Sopstvenih sredstava EU direktno primjenljiva za sve države članice, pregovaračka radna grupa za poglavlje 33 – Finansijske i budžetske odredbe će do ulaska CG u EU u kontinuitetu raditi na unaprjeđenju administrativnih kapaciteta, praćenju izmjena regulative EU i napretka u srodnim poglavljima, kako bi CG danom ulaska mogla odgovoriti zahtjevima za pravilan obračun, planiranje, plaćanje i izvještavanje u skladu sa zahtjevima EU.

Zaključak

Iz Izvještaja o samoprocjeni ispunjenosti privremenih i završnih mjerila u poglavljima pravne tekovine i proratne tabele o ispunjenosti mjerila (Anex I) proizilazi da se Crna Gora u određenim poglavljima pravne tekovine približila internoj spremnosti za njihovo privremeno zatvaranje. Riječ je o poglavljima 5 - Javne nabavke, 6 – Privredno pravo, 7 – Pravo intelektualne svojine, 20 – Preduzetništvo i industrijska politika, dok u ostalim poglavljima preostaju dodatni koraci na planu njihovog ispunjenja. Kada je riječ o poglavljima 23 i 24 koja se odnose na oblast vladavine prava, okvirna samoprocjena crnogorske strane je da je ispunjeno oko 2/3 zadatih privremenih mjerila, dok je kod preostalih privremenih mjerila potrebno realizovati određene aktivnosti u oblastima od značaja u cilju njihove potpune realizacije.

Za postizanje mjerljivijih rezultata potrebno je intenzivirati rad pregovaračkih radnih grupa i državne uprave u cjelini, osigurati jačanje institucija sistema i podstaći očuvanje institucionalne memorije. S druge strane, potrebno je ojačati članstvo pregovaračkih radnih grupa, uključujući i rukovodioce, naročito u okviru onih grupa u kojima se pokazalo da aktuelni predstavnici nijesu u dovoljnoj mjeri aktivni i ne pružaju adekvatan doprinos glavnom vanjskopolitičkom cilju naše zemlje. Dodatno, kako proces traje već dovoljno dugo primjetan je zamor kod dijela pregovaračke strukture, te se moraju iznaći adekvatni mehanizmi motivacije i nagrađivanja za sve one predstavnike našeg društva koji svojim znanjem i iskustvom mogu da doprinesu bilansu rezultata u svakom pojedinačnom pregovaračkom poglavlju, kako bi se proces pregovora ubrzao, a godina završetka svih obaveza učinila realno predvidivom.

Uporedo s procesom ispunjenja privremenih odnosno završnih mjerila, još od 2014. godine odvija se proces pripreme crnogorske verzije pravne tekovine EU koji je jedan od ključnih koraka u pregovaračkom procesu svake države kandidata koji obuhvata prevođenje pravnih akata EU, te njihovu stručnu, pravno-tehničku i jezičku redakciju. Ovo je kompleksan poduhvat koji iziskuje puno vremena i zahtijeva temeljno poznavanje prava EU, kao i pravnog sistema države kandidata. Pored toga, za kvalitetno obavljanje ovog procesa neophodna je saradnja širokog spektra učesnika, ministarstava, agencija, civilnog sektora, akademske zajednice, poslovne zajednice i dr. Ovim procesom koordinira Direkcija za pripremu crnogorske verzije pravne tekovine EU koja djeluje u okviru Ministarstva evropskih poslova i do sada je prevedeno 50.000 strana, dok je stručno redigovano preko 16.000, pri čemu treba imati u vidu da je određeni broj obrađenih akata već van snage. Iako je određeni posao na pripremi crnogorske verzije pravne tekovine EU već odrađen, neophodno je zaokružiti institucionalnu strukturu za fazu pravno-tehničke redakcije, kao i obezbijediti učešće svih relevantnih institucija u procesu stručne redakcije. Potrebno je da postoji svijest da ovim procesom koordinira Ministarstvo evropskih poslova, sa jasno definisanim pravilima i procedurama, kao i jedinstvenom terminološkom bazom sa ključnim terminima iz pravne tekovine EU. Na ovaj način obezbjeđuje se terminološka standardizacija i dosljednost, što doprinosi kvalitetnijim pregovorima i boljoj komunikaciji sa relevantnim institucijama EU na svim nivoima pregovaračke strukture. Takođe se na ovaj način osnažuju stručni kapaciteti institucija i kreira stručni kadar koji je spreman da zaokruži proces pristupanja, te odgovori na izazove rada u domaćim i evropskim institucijama nakon pristupanja.

Proces evropske integracije pripada svim društvenim akterima. Bez sinergije sve tri grane vlasti, crnogorsko društvo ne može iskoračiti na planu integrisanja u zajednicu evropskih država. Budući da je, shodno Novoj metodologiji proširenja EU, cjelokupan pregovarački proces uslovljen napretkom u oblasti vladavine prava, u aktuelnom društveno-političkom kontekstu, prioritet je formiranje nove Vlade i stabilne parlamentarne većine. Na taj način bi se odblokirali procesi imenovanja ključnih nosilaca pravosudnih funkcija, čime bi se stvorile pretpostavke za konkretan iskorak ne samo u pregovaračkim poglavljima 23 i 24, već i za ukupno ubrzanje procesa EU integracije Crne Gore, kroz privremeno zatvaranje novih pregovaračkih poglavlja u kojima smo se približili internoj spremnosti.

Aneks I

Ministarstvo evropskih poslova pripremlilo je procjenu ispunjenosti mjerila na osnovu informacija koje su sadržane u Izvještaju o samoprocjeni ispunjenosti privremenih i završnih mjerila u poglavljima pravne tekovine EU. Imajući u vidu kompleksnost obaveza sadržanih u završnim mjerilima, Ministarstvo evropskih poslova je u tabelarnom prikazu, na kraju ovog dokumenta, u vidu Aneksa, sumiralo procjenu realizacije završnih mjerila sa **ciljem što bližeg prikazivanja realnog stanja iz perspektive Crne Gore, uz napomenu da značajan broj obaveza ne može u cjelosti biti ocijenjen jednom opisnom ocjenom**. Opisna procjena je data isključivo u cilju usmjeravanja pažnje čitaoca ka kraćem uvidu u stanje po mjerilima u otvorenim pregovaračkim poglavljima u kojima je Crna Gora dobila završna mjerila, odnosno da ukažu u kojim oblastima postoji potreba za većom pažnjom na ispunjenju obaveza u narednom periodu, kako bi se pregovarački proces ravnomjerno privodio kraju.

Pregled procjene realizacije završnih mjerila sadrži:

- ❖ **Mjerilo ispunjeno** – obaveze zadate završnim mjerilom su realizovane;
- ❖ **Djelimično** – dio obaveza je završen, dok je realizacija preostalih u toku;
- ❖ **U toku** – sprovode se aktivnosti u cilju ispunjenja završnog mjerila;
- ❖ **Kontinuirano** – obaveze čija se realizacija prati u kontinuitetu, uključujući administrativne kapacitete;
- ❖ **U ranoj fazi / Ne** – obaveze koje će biti ispunjene pred samo pristupanje/u posljednoj fazi pregovora;
- ❖ **U završnoj fazi** – obaveze su u finalnoj fazi realizacije.

POGLAVLJE 1 – SLOBODA KRETANJA ROBE

ZAVRŠNA MJERILA

REALIZACIJA

I završno mjerilo - Crna Gora usvaja i primjenjuje zakonodavstvo kojim se prenosi Direktiva 2001/83/EK o kodeksu Zajednice koji se odnosi na medicinske proizvode za ljudsku upotrebu, kako je izmijenjena Direktivom 2004/27/EK i zakonodavstvo kojim se prenosi Direktiva 2001/82/EK koja se odnosi na medicinske proizvode za veterinarsku upotrebu - ovo uključuje uspostavljanje postupka autorizacije za medicinske proizvode u objema oblastima, kao i Direktiva 89/105/EK koja se odnosi na određivanje cijena i refundaciju farmaceutskih proizvoda, u skladu s principima prakse Evropskog suda pravde.

DJELIMIČNO

II završno mjerilo - Crna Gora nastavlja da napreduje po pitanju usklađivanja horizontalnog zakonodavstva s evropskom pravnom tekovinom i pokazuje dobar napredak u prenošenju pravne tekovine za proizvode Novog, Globalnog i Starog pristupa naročito u onim sektorima u kojima je dosadašnja usklađenost nedovoljna ili ograničena

DJELIMIČNO

III završno mjerilo - Crna Gora nastavlja da napreduje po pitanju uvođenja klauzula o uzajamnom priznavanju i neophodnih izmjena domaćeg zakonodavstva i administrativnih praksi u cilju usaglašavanja s članovima 34-36 Ugovora o funkcionisanju EU (UFEU)

DJELIMIČNO

IV završno mjerilo - Crna Gora da donese izmjene propisa u cilju ukidanja svih zahtjeva za državljanstvom za pristup i uživanje slobode pružanja usluga, izuzev zahtjeva za državljanstvom opravdanim i proporcionalnim sa članom 51 UFEU. Ove izmjene treba da budu primjenjive najkasnije datumom pristupanja

DJELIMIČNO

POGLAVLJE 2 – SLOBODA KRETANJA RDNKA

ZAVRŠNA MJERILA

REALIZACIJA

I završno mjerilo – Crna Gora treba da pokaže da ima adekvatne strukture i kapacitete za pravilno sprovođenje pravne tekovine u dijelu slobode kretanja radnika do pristupanja Evropskoj uniji.

DJELIMIČNO

POGLAVLJE 3 – PRAVO OSNIVANJA PREDUZEĆA I SLOBODA PRUŽANJA USLUGA

ZAVRŠNA MJERILA

REALIZACIJA

I završno mjerilo - Crna Gora usvaja i dostavlja Evropskoj komisiji Listu regulisanih profesija u skladu s relevantnom pravnom tekovinom, precizirajući aktivnosti pokrivene svakom od profesija.	MJERILO ISPUNJENO
II završno mjerilo - Crna Gora da uskladi studijske programe za obavljanje regulisanih profesija (doktor medicine, doktor stomatologije, farmaceut, medicinska sestra za opštu zdravstvenu njegu, babica i arhitekta), za koje se vrši automatsko priznavanje na osnovu minimalnih uslova osposobljavanja u skladu sa Direktivom 2005/36/EZ i njenim izmjenama.	MJERILO ISPUNJENO
III završno mjerilo - Crna Gora da usvoji horizontalni zakon o uslugama koji će prenijeti Direktivu o uslugama 2006/123/EZ i pokazati dalji napredak u usklađivanju sektorskih propisa	DJELIMIČNO
IV završno mjerilo - Crna Gora da donese izmjene propisa u cilju ukidanja svih zahtjeva za državljanstvom za pristup i uživanje slobode pružanja usluga, izuzev zahtjeva za državljanstvom opravdanim i proporcionalnim sa članom 51 UFEU. Ove izmjene treba da budu primjenjive najkasnije datumom pristupanja	DJELIMIČNO¹⁰⁶

POGLAVLJE 4

ZAVRŠNO MJERILO	REALIZACIJA
I završno mjerilo - Usklađivanje cjelokupnog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU, demonstriranje da će biti u mogućnosti da se implementuje danom pristupanja i osiguranje za otklanjanje preostalih ograničenja u kretanju kapitala.	DJELIMIČNO
II završno mjerilo - Uskladiti Zakon o platnom sistemu i demonstrirati da će biti u mogućnosti da implementira regulative 924/2009 i 260/2012	MJERILO ISPUNJENO
III završno mjerilo - U oblastima pranja novca i finansiranja terorizma kompletirati usklađivanje s pravnom tekovinom i osigurati kroz bilans rezultata adekvatne administrativne kapacitete za sprovođenje pravne tekovine	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 5 – JAVNE NABAVKE

ZAVRŠNO MJERILO	REALIZACIJA
-----------------	-------------

¹⁰⁶ Ovo mjerilo nije moguće u cjelosti implementirati prije članstva Crne Gore u EU.

<p>I završno mjerilo - Crna Gora treba da uskladi svoj nacionalni okvir s pravnom tekovinom u svim oblastima javnih nabavki s posebnim naglaskom na koncesije, privatno-javno partnerstvo i javne nabavke za potrebe odbrane, u skladu sa zakonodavstvom EU u oblasti javnih nabavki i saglasno Ugovoru o funkcionisanju EU i drugim relevantnim odredbama pravne tekovine</p>	<p>MJERILO ISPUNJENO</p>
<p>II završno mjerilo - Crna Gora treba da uspostavi adekvatne administrativne i institucionalne kapacitete na svim nivoima i preduzima mjere da osigura odgovarajuće sprovođenje i implementaciju nacionalnih zakona u ovoj oblasti blagovremeno prije ulaska. To uključuje, naročito: a) sprovođenje Strategije Crne Gore za razvoj sistema javnih nabavki 2011-2015 i akcionog plana za njenu implementaciju, da poboljša svoje administrativne kapacitete, uključujući odgovarajuće obuke na svim nivoima za svim zainteresovanim stranama; b) pripremu praktičnih instrumenata za implementaciju i praćenje (uključujući administrativna pravila, uputstva, priručnike i standardna ugovorna dokumenta); c) jačanje kontrolnih mehanizama, koji su neophodni da se osigura puno znanje i pouzdanost sistema, uključujući pažljivo praćenje i poboljšanu transparentnost faze realizacije javnih ugovora, na osnovu sistemske procjene rizika sa određivanja prioriteta kontrole u ranjivim sektorima i procedurama; d) efektivno funkcionisanje pravne pomoći, uključujući oblasti koncesija, javnog privatnog partnerstva i javnih nabavki za potrebe odbrane; e) mjere/radnje vezane za prevenciju i borbu protiv korupcije i sukoba interesa u oblasti javnih nabavki na centralnom i lokalnom nivou</p>	<p>MJERILO ISPUNJENO</p>
<p>III završno mjerilo - Crna Gora treba da demonstrira bilans rezultata fer i transparentnog sistema javnih nabavki koji obezbjeđuje vrijednost za novac, konkurentnost i jake mjere osiguranja protiv korupcije.</p>	<p>MJERILO ISPUNJENO</p>

<p>POGLAVLJE 6 – PRIVREDNO PRAVO</p>	
<p>ZAVRŠNA MJERILA</p>	<p>REALIZACIJA</p>
<p>I završno mjerilo - Crna Gora da usvoji Zakon o tržištu kapitala i relevantne podzakonske akte, kojima će se izvršiti usklađivanje naročito s Direktivom o transparentnosti.</p>	<p>MJERILO ISPUNJENO</p>
<p>II završno mjerilo - Donijeti novi Zakon o privrednim društvima i relevantne podzakonske akte, usklađene s pravnom tekovinom iz oblasti kompanijskog prava, naročito uvodeći odredbe o prekograničnom spajanju</p>	<p>MJERILO ISPUNJENO</p>
<p>III završno mjerilo - Dovršiti usklađivanje s Direktivom o ponudama o preuzimanju.</p>	<p>MJERILO ISPUNJENO</p>
<p>IV završno mjerilo - Crna Gora u potpunosti da uskladi zakonodavstvo u oblasti računovodstva i statutarne revizije, uključujući podzakonske akte, s pravnom tekovinom. Crna Gora da uspostavi nezavisno tijelo za javni nadzor, koje će se finansirati na adekvatan način, i sistem kontrole kvaliteta u cilju usklađivanja s pravilima o statutarnoj reviziji.</p>	<p>MJERILO ISPUNJENO</p>

POGLAVLJE 7 – PRAVO INTELEKTUALNE SVOJINE	
ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo - Izvršiti sve neophodne zakonodavne izmjene u cilju obezbjeđivanja primjene Unijskog iscrpljenja prava na teritoriji čitave EU od dana pristupanja.	MJERILO ISPUNJENO
II završno mjerilo - Usvojiti izmjene Zakona o autorskom i srodnim pravima kako bi se završilo usklađivanje s pravnom tekovinom EU.	MJERILO ISPUNJENO
III završno mjerilo - Usvojiti izmjene Zakona o patentima u cilju potpune usklađenosti sa pravnom tekovinom EU, naročito odredbe koje se odnose na sertifikate o dodatnoj zaštiti.	MJERILO ISPUNJENO
IV završno mjerilo - Crna Gora treba da obezbijedi dovoljne administrativne kapacitete za postupak registracije i sprovođenja prava intelektualne svojine i obezbijedi evidenciju bilansa ostvarenih rezultata o istražnim postupcima, krivičnim gonjenjima i sudskim postupcima u slučaju kršenja prava.	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 8 – KONKURENCIJA	
ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo - Crna Gora je završila zakonodavno usklađivanje s pravnom tekovinom EU koju obuhvata poglavlje Konkurencija.	U TOKU
II završno mjerilo - Crna Gora je izgradila adekvatne administrativne i pravosudne kapacitete u oblasti antimonopolskih pravila, koncentracija i kontrole državne pomoći.	DJELIMIČNO
III završno mjerilo - Crna Gora je pokazala zadovoljavajući bilans sprovođenja u oblasti antimonopolskih pravila, koncentracija i kontrole državne pomoći, uključujući bilans ostvarenih rezultata djelotvornog i učinkovitog postupanja administracije i pravosuđa u slučajevima otkrivenih nepravilnosti, između ostalog i izricanjem odvratajućih sankcija	DJELIMIČNO
IV završno mjerilo - U sljedećim slučajevima Agencija za zaštitu konkurencije, kao nacionalni nadležni organ za državnu pomoć, procijenila je prisustvo i usklađenost državne pomoći s odredbama SSP-a o državnoj pomoći i naredila njen povraćaj, gdje je takva pomoć ocijenjena kao neusklađena: – u slučaju kompanije “Montenegro Airlines”, procijeniti da li je državna pomoć koja joj je dodijeljena od 2012. godine usklađena s odredbama SSP-a o državnoj pomoći. Ovo treba da obuhvati i odredbe Zakona o ulaganju u konsolidaciju i razvoj društva “Montenegro Airlines” koji je Skupština Crne Gore usvojila u decembru 2019. godine;	U TOKU

<ul style="list-style-type: none"> – Utvrditi da li je Unipromov KAP primio nezakonitu pomoć; – U pogledu autoputa Bar-Boljare, utvrditi da li je bilo nezakonite pomoći u finansiranju izgradnje autoputa i njegovog poslovanja. 	
---	--

POGLAVLJE 9 – FINANSIJSKE USLUGE

ZAVRŠNO MJERILO	REALIZACJA
I završno mjerilo - Crna Gora pokazuje napredni nivo usklađenosti s evropskim zakonodavstvom u oblasti bankarstva i finansijskih konglomerata, posebno u vezi s kapitalnim zahtjevima, nadzorom finansijskih konglomerata, zaštitom depozita, reorganizacijom i likvidacijom kreditnih institucija i spremnost za sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.	DJELIMIČNO
II završno mjerilo - Crna Gora pokazuje napredni nivo usklađenosti s evropskim zakonodavstvom u oblasti osiguranja i profesionalnih penzija, posebno u vezi životnog osiguranja, reosiguranja, posredovanja u osiguranju, osiguranja od odgovornosti za motorna vozila, Solventnost II i IORP direktive i spremnost za sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.	U TOKU
III završno mjerilo - Crna Gora pokazuje napredni nivo usklađenosti s evropskim zakonodavstvom u oblasti infrastrukture finansijskog tržišta, posebno u pogledu finalnog saldiranja i aranžmana finansijskih kolaterala i spremnost za sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.	MJERILO ISPUNJENO
IV završno mjerilo - Crna Gora pokazuje napredni nivo usklađenosti s evropskim zakonodavstvom u oblasti tržišta hartija od vrijednosti i investicionih usluga, posebno u pogledu tržišta u Direktivi finansijskih instrumenata, izvještaja, transparentnosti i tržišnih zloupotreba i spremnost za sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.	U TOKU
V završno mjerilo - Crna Gora pokazuje stabilnost i nezavisnost regulatornih i nadzornih institucija s adekvatnim administrativnim kapacitetima za primjenu i sprovođenje pravne tekovine od dana pristupanja.	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 10 – INFORMATIČKO DRUŠTVO I MEDIJI

ZAVRŠNO MJERILO	REALIZACIJA
I završno mjerilo - Usklađenost crnogorskog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU o nezavisnosti nacionalnog regulatornog tijela za elektronske komunikacije (EKIP) i s pravnom tekovinom o audiovizuelnim medijskim uslugama.	U TOKU

II završno mjerilo - <i>Dovoljan administrativni kapacitet za sprovođenje pravne tekovine u oblasti elektronskih komunikacija, usluga informatičkog društva i AVM usluga, uključujući nezavisnost regulatora</i>	U TOKU
---	---------------

POGLAVLJE 11 – POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ
--

ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo - <i>Neophodno je da Crna Gora podnese implementacioni plan za uspostavljanje Integrisanog administrativnog i kontrolnog sistema (IAKS), koji će biti u potpunosti operativan do dana pristupanja. Plan mora obuhvatiti sve buduće akcije neophodne radi potpunog uspostavljanja svakog pojedinog dijela sistema i njihove međusobne integracije, uključujući prezentaciju trenutnog stanja, buduće ciljeve s jasnim vremenskim rokovima realizacije, plan donošenja zakonodavstva koje nedostaje, precizne proračune neophodnih budžetskih sredstava i ljudskih kapaciteta, kao i identifikaciju mogućih nedostataka, s predlogom odgovarajućih rješenja. Crna Gora mora pokazati zadovoljavajući napredak u osnivanju IAKS-a, uključujući i uspostavljanje Sistema identifikacije zemljišnih parcela (LPIS);</i>	DJELIMIČNO
II završno mjerilo - <i>Neophodno je da Crna Gora podnese implementacioni plan za uspostavljanje Agencije za plaćanje, koja će biti u potpunosti operativna do datuma pristupanja. Uzimajući u obzir standarde u pogledu nezavisnosti, pouzdanosti, odgovornosti i ispravnoga finansijskog poslovanja, plan treba sadržati prikaz trenutnog stanja, buduće ciljeve s jasnim vremenskim rokovima realizacije, plan donošenja zakonodavstva koje nedostaje, precizne proračune neophodnih budžetskih sredstava i ljudskih kapaciteta, uključujući i planove obuka, kao i identifikaciju mogućih nedostataka, s predlogom odgovarajućih rješenja. Crna Gora mora pokazati zadovoljavajući napredak u osnivanju Agencije za plaćanje.</i>	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 12 – BEZBJEDNOST HRANE, VETERINA I FITOSANITARNI NADZOR	
ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA

I završno mjerilo – Neophodno je da Crna Gora podnese Evropskoj komisiji odobreni nacionalni program za unapređenje objekata za proizvode životinjskog porijekla, uključujući objekte za nusproizvode životinjskog porijekla. Što se tiče sektora mlijeka, nacionalni program takođe treba uključivati strategiju za upotrebu neusaglašenog sirovog mlijeka.	ISPUNJENO
II završno mjerilo – Neophodno je da Crna Gora pruži Komisiji garanciju za uspostavljanje sistema kompatibilnog sistema EU za službene kontrole živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla, uključujući i njegovo finansiranje.	KONTINUIRANO
III završno mjerilo - Neophodno je da Crna Gora nastavi da uspostavlja i razvija, u skladu s pravnom tekovinom EU, relevantne administrativne strukture, posebno kada je riječ o kontroli bezbjednosti hrane, te nastavlja da jača svoje administrativne kapacitete i infrastrukturu. Crna Gora treba da pokaže da će imati neophodne administrativne kapacitete za pravilno sprovođenje i primjenu cjelokupne pravne tekovine obuhvaćene ovim poglavljem o pristupanju.	KONTINUIRANO

POGLAVLJE 13 – RIBARSTVO	
ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo – Crna Gora da usvoji zakonodavni okvir koji obezbjeđuje značajan stepen usklađenosti sa pravnom tekovinom EU za oblast ribarstva i da osigura da će Crna Gora biti u stanju da u potpunosti primjenjuje Zajedničku ribarsku politiku nakon pristupanja.	DJELIMIČNO
II završno mjerilo - Crna Gora da znatno ojača administrativne, inspeksijske i kontrolne kapacitete koji se zahtijevaju Zajedničkom ribarskom politikom i da osigura da će zahtjevi EU, koji se tiču inspekcije i kontrole, biti u potpunosti ispunjeni na dan pristupanja.	KONTINUIRANO

POGLAVLJE 14 – SAOBRAĆAJNA POLITIKA	
ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo – Crna Gora treba da postigne usklađenost s pravnom tekovinom EU koja se odnosi na naplatu putarine, socijalno zakonodavstvo u drumskom saobraćaju, nova pravila o težini i dimenzijama vozila za prevoz teške robe i vozila za prevoz putnika, kao i na zajednička pravila za pristup profesiji drumskog prevoznika, za pristup tržištu međunarodnom drumskom prevozu tereta za pristup međunarodnom tržištu usluga prevoza običnim i turističkim autobusima	DJELIMIČNO

II završno mjerilo – Crna Gora mora obezbijediti nadležno, nezavisno i efikasno regulatorno tijelo i tijelo za bezbjednost u željezničkom saobraćaju i osigurati usklađivanje sa standardima EU o bezbjednosti i interoperabilnosti.	DJELIMIČNO
III završno mjerilo - Crna Gora treba da se uskladi s pravnom tekovinom o pravima putnika u svim oblastima saobraćaja.	DJELIMIČNO
IV završno mjerilo Crna Gora treba da se u potpunosti uskladi s pravnom tekovinom o upravljanju vazдушnim saobraćajem.	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 15 – ENERGETIKA

ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo – Crna Gora da završi zakonodavno usklađivanje s pravnom tekovinom o obaveznim naftnim rezervama, uspostavi administrativnu strukturu za upravljanje naftnim rezervama i započne s uspostavljanjem rezervi u skladu s Akcionim planom.	DJELIMIČNO
II završno mjerilo – Crna Gora da se uskladi s pravnom tekovinom o unutrašnjem energetsom tržištu, uključujući razdvajanje svih energetske subjekata u skladu s nekim od modela definisanih pravnom tekovinom.	DJELIMIČNO
III završno mjerilo - Crna Gora da se uskladi s pravnom tekovinom o energetskej efikasnosti.	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 16 - POREZI

ZAVRŠNO MJERILO	REALIZACIJA
I završno mjerilo - Crna Gora usvaja zakone u područjima koja zahtijevaju daljnje usklađivanje. Trebalo bi, prije svega, ostvariti značajan napredak u smjeru usklađivanja u području PDV-a, akciza i direktnih poreza. Podnositi Komisiji detaljan plan za postizanje pune usklađenosti sa pravnom tekovinom EU do datuma pristupanja.	DJELIMIČNO
II završno mjerilo - Crna Gora ima odgovarajući administrativni kapacitet i potrebnu infrastrukturu u svojim centralnim i lokalnim poreskim ispostavama za sprovođenje i primjenu poreskog zakonodavstva i efikasno prikupljanje poreza i kontrolu poreskih obveznika. Osim toga, Crna Gora utvrđuje sve aranžmane za Centralnu kancelariju za vezu i	DJELIMIČNO

<i>Centralnu kancelariju za razmjenu podataka u oblasti akciza, kako bi se osiguralo da će imati dovoljno zaposlenih i operative nakon pristupanja.</i>	
III završno mjerilo - Crna Gora pokazuje dovoljan napredak u razvoju svih IT sistema poreske uprave uključujući i one koje se odnose na međusobno povezivanje, naročito onima za PDV (VIIES), akcize (EMCS) i IT sisteme potrebne za poresku saradnju i razmjenu informacija u području direktnog oporezivanja.	U TOKU

POGLAVLJE 17 – EKONOMSKA I MONETARNA UNIJA	
ZAVRŠNO MJERILO	REALIZACIJA
I završno mjerilo - Crna Gora je uskladila svoj pravni okvir sa <i>acquis-om</i> kako bi osigurala punu nezavisnost centralne banke, zabranu monetarnog finansiranja javnog sektora, zabranu privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim institucijama i punu integraciju njene centralne banke u Evropski sistem centralnih banaka.	DJELIMIČNO
II završno mjerilo - Crna Gora je usvojila neophodne ustavne izmjene kako bi se osiguralo da je definisani primarni cilj cjenovne stabilnosti u skladu sa članom 127 (1) i 282 (2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije. (Član 143. Ustava CG).	NE¹⁰⁷
III završno mjerilo - Crna Gora je uskladila svoj pravni okvir sa zahtjevima za nacionalne budžetske okvire propisane u Direktivi Savjeta 2011/85/EU.	DJELIMIČNO
IV završno mjerilo - Crna Gora je ispunila kriterijum postojanja funkcionalne tržišne ekonomije.	Kontinuirano¹⁰⁸
V završno mjerilo - Crna Gora se saglasila sa rješenjem koje je izradila Evropska unija u pogledu primjene okvira EU za usvajanje eura.	NE¹⁰⁹

POGLAVLJE 18 - STATISTIKA	
ZAVRŠNO MJERILO	REALIZOVANO

¹⁰⁷ Zbog specifičnosti završnog mjerila za sada nije moguće raditi na njegovoj realizaciji, već će se to pitanje pokrenuti u kasnijoj fazi pregovora.

¹⁰⁸ Zbog specifičnosti završnog mjerila (ekonomski kriterijum), realizacija mjerila prati se u kontinuitetu, prije svega kroz realizaciju obaveza iz PER-a.

¹⁰⁹ Zbog specifičnosti završnog mjerila za sada nije moguće raditi na njegovoj realizaciji, već će se to pitanje pokrenuti u kasnijoj fazi pregovora, po dobijanju rješenja od EU.

I završno mjerilo - Crna Gora da dostavi ključne podatke o nacionalnim računima u skladu s Evropskim sistemom nacionalnih i regionalnih računa (ESA) 2010 i drugim relevantnim zahtjevima, zajedno s neophodnim detaljnim opisom korišćenih metodologija	DJELIMIČNO
II završno mjerilo - Crna Gora predstavlja Komisiji mapu puta za prenos preostalih tabela iz Programa prenosa podataka ESA 2010 i preostalih metodoloških pitanja.	MJERILO ISPUNJENO

POGLAVLJE 19 – SOCIJALNA POLITIKA I ZAPOSŁJAVANJE

ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo – Crna Gora vrši izmjene i dopune Zakona o radu i Zakona o zaštiti i zdravlju na radu u cilju usklađivanja svog zakonodavstva u oblasti rada, zaštite i zdravlja na radu sa pravnom tekovinom i dokazuje da će odgovarajuće administrativne strukture i kapacitet izvršavanja biti uspostavljeni do pristupanja u cilju ispravne primjene pravne tekovine u oblasti rada i zaštite i zdravlja na radu, naročito kroz jačanje sistema inspekcije rada.	DJELIMIČNO
II završno mjerilo – Crna Gora vrši izmjene i dopune zakona u oblasti zabrane diskriminacije i ravnopravnosti žena i muškaraca u politici zapošljavanja i socijalnoj politici u cilju usklađivanja zakonodavstva u ovoj oblasti sa pravnom tekovinom i dokazuje da će odgovarajuće administrativne strukture, naročito potrebno tijelo za ravnopravnost, Ombudsman, administrativni kapaciteti i kapacitet izvršavanja biti uspostavljeni do trenutka pristupanja.	DJELIMIČNO
III završno mjerilo – Crna Gora jača administrativne kapacitete za osiguranje djelotvornog sprovođenja i djelotvornog izvršavanja svih propisa i okvira politika u oblasti politike zapošljavanja i socijalne politike, uključujući planiranje i operativne kapacitete, kako bi se osigurao djelotvoran dijalog između organizacija socijalnih partnera, kao i da bi se osiguralo buduće upravljanje Evropskim socijalnim fondom.	KONTINUIRANO

POGLAVLJE 20 – PREDUZETNIŠTVO I INDUSTRIJSKA POLITIKA

ZAVRŠNO MJERILO	REALIZACIJA
Završno mjerilo - Izrada i implementacija sveobuhvatne industrijske strategije, uz podršku sistema evaluacije indikatora i mjerila, kao što je predloženo u industrijskoj politici EU.	MJERILO ISPUNJENO

POGLAVLJE 21 – TRANS-EVROPSKE MREŽE

ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo – Crna Gora i Evropska komisija su postigle dogovor o budućoj trans-evropskoj saobraćajnoj mreži Crne Gore, u skladu s Regulativom 1315/2013 o smjernicama Unije za razvoj trans-evropskih saobraćajnih mreža	DJELIMIČNO
II završno mjerilo – Crna Gora i Evropska komisija su postigle dogovor o listi prioriteta projekata u saobraćajnom sektoru u skladu s Regulativom 1316/2013 o uspostavljanju Instrumenta za povezivanje Evrope;	MJERILO ISPUNJENO
III završno mjerilo - Crna Gora pokazuje institucionalne i administrativne kapacitete koji su potrebni kako bi se preuzele odgovornosti koje proizilaze iz Regulative 1316/2013 o uspostavljanju Instrumenta za povezivanje Evrope	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 22 – REGIONALNA POLITIKA I KOORDINACIJA STRUKTURNIH INSTRUMENATA

ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo - Da Crna Gora pokaže zadovoljavajući nivo sprovođenja sredstava pretprijetne podrške EU u Crnoj Gori odobrenih za indirektno upravljanje, naročito za komponente i oblasti relevantne za buduće sprovođenje ESI fondova	DJELIMIČNO
II završno mjerilo - Da Crna Gora dostavi Evropskoj komisiji napredni i sveobuhvatni nacrt Sporazuma o partnerstvu, koji sadrži definisane načine na koje Crna Gora planira da obezbijedi usaglašenost sa strategijom EU za pametan, održivi i sveobuhvatan rast. Dokument treba da sadrži i pregled izabranih tematskih prioriteta i glavnih očekivanih rezultata za svaki od ESI fondova; osnovne indikatore planiranog Operativnog programa, uključujući i izvore finansiranja, kao i izvještaj o procjeni ispunjenosti ex ante preduslova	U RANOJ FAZI
III završno mjerilo - Da Crna Gora pripremi i dostavi detaljan plan i raspored aktivnosti za završetak Sporazuma o partnerstvu i za pripremu i završetak Operativnog programa. Ovaj plan treba da sadrži informacije o tome kako i na kom nivou Crna Gora namjerava da organizuje proces programiranja, kao i precizan opis uloga i zadataka svih uključenih institucija na centralnom i lokalnom nivou	U RANOJ FAZI
IV završno mjerilo - Da Crna Gora uspostavi institucionalni okvir za sprovođenje kohezivne politike EU, uključujući i formalno određivanje institucionalnih struktura (s definisanim zadacima i odgovornostima) za upravljanje Operativnim programom. Ovo se odnosi na upravljačko tijelo, tijelo za ovjeravanje i revizorsko tijelo, kao i na posrednička tijela,	U RANOJ FAZI

gdje je to moguće i već identifikovano. Potrebno je obezbijediti adekvatno razdvajanje funkcija između relevantnih institucija u sistemu upravljanja	
V završno mjerilo – Da Crna Gora usvoji individualne strategije razvoja organizacija za ključna tijela koja će biti uključena u upravljanje/sprovođenje sredstava iz ESI fondova (uključujući analizu prednosti, slabosti, mogućnosti i prijetnji, analize potreba za obukama, planove zapošljavanja i sprovođenja obuka za jačanje kapaciteta), kao i sveobuhvatnu strategiju jačanja kapaciteta, na osnovu adekvatne procjene rizika za sva uključena tijela (uključujući i korisnike gdje su već identifikovani);	U RANOJ FAZI
VI završno mjerilo – Da Crna Gora dostavi Evropskoj komisiji detaljan plan i raspored u vezi s uspostavljanjem sistema za nadgledanje i evaluaciju, uključujući uspostavljanje elektronskog informacionog sistema za upravljanje i nadgledanje (MIS)	U RANOJ FAZI

POGLAVLJE 23 – PRAVOSUĐE I TEMELJNA PRAVA

Napomena: U poglavlju 23, Zajedničkom pozicijom EU definisano je ukupno 45 privremenih mjerila na čijem se ispunjenju radi u kontinuitetu. Crna Gora je, posredstvom Ministarstva evropskih poslova, otpočela konsultacije s Evropskom komisijom na temu obezbjeđivanja relevantnih informacija o stepenu ispunjenosti privremenih mjerila u poglavljima 23 i 24. Intencija je da se blagovremeno obezbijede svi relevantni podaci koji potkrepljuju ispunjenost određenog broja privremenih mjerila te da se, kod onih mjerila koja nijesu ispunjena do sada, definiše redosljed koraka koji vode do njihove potpune realizacije. Zbog aktuelnog procesa usklađivanja stavova crnogorske i evropske strane koji traje od juna 2023, pored opšte i okvirne procjene o stepenu ispunjenosti privremenih mjerila (2/3 od ukupnog broja privremenih mjerila u oba poglavlja), trenutno nije moguće dati procjenu stepena realizacije pojedinačnih privremenih mjerila u ova dva poglavlja. Nakon sublimiranja rezultata, javnost će biti obaviještena o ishodu konsultacija s Evropskom komisijom i stepenu ispunjenosti pojedinačnih privremenih mjerila.

PRIVREMENA MJERILA	REALIZACIJA
1. Crna Gora obezbjeđuje pomno i trajno praćenje sprovođenja Akcionog plana u oblasti Pravosuđa i temeljnih prava putem strogog i multidisciplinarnog mehanizma, poklanjajući posebnu pažnju adekvatnosti finansijskih resursa, institucionalnom kapacitetu i poštovanju zadatih rokova.	/
2. Crna Gora usvaja i otpočinje sprovođenje nove nacionalne strategije reforme pravosuđa (2013-2018) i pratećeg akcionog plana. Crna Gora obezbjeđuje da se kroz mehanizam nadzora kontinuirano prati uticaj različitih mjera i preduzmu korektivne mjere kada je to potrebno.	/
3. Crna Gora sprovodi ustavne amandmane u skladu s preporukama Venecijanske komisije i evropskim standardima i najboljim praksama. Crna Gora naknadno usvaja sekundarno zakonodavstvo.	/

4. Crna Gora uspostavlja početni bilans ostvarenih rezultata u imenovanju sudija i tužilaca na višim instancama na osnovu transparentnog i postupka zasnovanog na zaslugama i substancijalnih pragova kvalifikovane većine gdje je uključena i Skupština.	/
5. Crna Gora uspostavlja početni bilans ostvarenih rezultata u postavljanju sudija i tužilaca na osnovu jedinstvenog, državnog, transparentnog sistema zasnovanog na zaslugama i obezbjeđuje da kandidati za sudije i tužioce prođu obaveznu inicijalnu obuku u Centru za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu prije imenovanja.	/
6. Crna Gora uspostavlja početni bilans ostvarenih rezultata u sprovođenju fer i transparentnog sistema unapređenja sudija i tužilaca na osnovu povremene procjene stručnog učinka (uključujući i viši nivo).	/
7. Crna Gora jača administrativne kapacitete Sudskog i Tužilačkog savjeta omogućavajući im da svoje ključne funkcije vrše profesionalno, odgovorno, transparentno i nepristrasno.	/
8. Crna Gora jača sistem slučajne dodjele predmeta u svim sudovima s tri ili više sudija koristeći PRIS aplikaciju i obezbjeđuje da planirana analiza racionalizacije sistema sudova potvrđuje obavezu uspostavljanja minimalnog broja sudija po sudu koji omogućava efektivnu slučajnu dodjelu predmeta.	/
9. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata u pogledu redovnih provjera rada sudija i tužilaca i osigurava da se u slučaju identifikovanih kršenja pravila efektivno primjenjuju disciplinske kazne. Crna Gora razvija sudsku praksu tumačenja disciplinskih pravila i podiže svijest među sudijama i tužiocima, kao i izmijenjeni Etički kodeks.	/
10. Crna Gora osniva novu disciplinsku komisiju u Sudskom i Tužilačkom savjetu zaduženu za vođenje disciplinskih postupaka protiv nosilaca pravosudne funkcije na osnovu objektivnih kriterijuma. Crna Gora osigurava da menadžeri integriteta u sudovima takođe razvijaju mjere koje podstiču poštovanje etičkih standarda među zaposlenim u sudu.	/
11. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata tako što se imovina koju nosioci pravosudne funkcije prijavljuju valjano provjerava, sprovode se sankcije u slučaju neslaganja i, u slučajevima kada prijavljena imovina ne odgovara stvarnosti, preduzimaju se odgovarajuće mjere, uključujući krivične istrage kada je potrebno.	/
12. Crna Gora usklađuje pravne odredbe s Ustavom u cilju obezbjeđivanja pune krivične odgovornosti sudija i tužilaca i izbjegavanja zloupotrebe koncepta funkcionalnog imuniteta sudija tako da ono ne ometa otpočinjanje krivične istrage ukoliko do takvog zahtjeva dođe.	/
13. Crna Gora razvija valjan statistički kapacitet (na osnovu smjernica pravosudne statistike Evropske komisije za efikasnost pravde (CEPEJ) omogućavajući da se kroz PRIS prati obim posla i učinak sudija i sudova, mjeri, između ostalog, i prosječno trajanje sudskih postupaka po vrsti slučaja, upliv slučajeva, broj neriješenih slučajeva, stopa povrata, trajanje i troškove izvršnih postupaka. Crna Gora analizira ovu statistiku u cilju identifikacije	/

<p>zaostalih predmeta, prekoračenja rokova za pripremu odluka, zastoja u postupku, kao i ljudske i finansijske resurse uključene u rješavanje posebne vrste slučaja. Crna Gora aktivno koristi ove podatke kao sredstvo upravljanja i preuzima odgovarajuće mjere kada je potrebno.</p>	
<p>14. Crna Gora nastavlja sa sprovođenjem racionalizacije pravosudne mreže. Crna Gora kompletira novu analizu potreba koja predstavlja osnov za usvajanje narednih koraka u racionalizaciji što treba da dovede do zatvaranja svih neodrživih malih sudova.</p>	/
<p>15. Crna Gora uspostavlja početni bilans ostvarenih rezultata u daljem smanjenju zaostalih slučajeva u sudovima, naročito starih parničnih i administrativnih slučajeva. Crna Gora povećano koristi alternativne mjere kao što su medijacija, sudsko poravnanje i arbitraža.</p>	/
<p>16. Crna Gora uspostavlja sistem stalnog dobrovoljnog horizontalnog transfera sudija, na osnovu inicijativa kojima se omogućava povećana dobrovoljna preraspodjela sudija u sudove s najvećim obimom posla.</p>	/
<p>17. Crna Gora obezbjeđuje puno poštovanje i korektno sprovođenje sudskih naloga i odluka. Crna Gora uspostavlja početni bilans ostvarenih rezultata u rješavanju i stopi povrata u izvršnim postupcima povodom parničnih i privrednih predmeta. Crna Gora kompletira opštu ocjenu sistema izvršenja i razvija dalje mjere kada je to potrebno.</p>	/
<p>18. Crna Gora usvaja zakon o obuci u pravosuđu i obezbjeđuje neophodne finansijske i ljudske resurse kako bi se Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu transformisao u finansijski nezavisno tijelo u skladu s određenim rokovima.</p>	/
<p>19. Crna Gora efektivno demonstrira kapacitet tijela za sprovođenje zakona i sudova da nezavisno rješavaju slučajeve ratnih zločina u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom i sudskom praksom Međunarodnog krivičnog suda za Bivšu Jugoslaviju i preuzima efektivne mjere za bavljenje pitanjem nekažnjivosti, naročito kroz ubrzanje napretka u istragama i gonjenju ovih slučajeva i kroz obezbjeđenje pristupa pravdi i odštete civilnim žrtvama.</p>	/
<p>20. Crna Gora sprovodi svoju nacionalnu strategiju za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala (2010-2014) i akcioni plan (2013-2013). Kontinuirano nadzire i ocjenjuje uticaj raznih mjera i predlaže korektivne mjere kada je to potrebno.</p>	/
<p>21. Crna Gora uspostavlja novu Agenciju za sprječavanje korupcije s jasno definisanim mandatom i efektivnim nadležnostima. Ova Agencija treba da pokaže proaktivan stav, da ima neophodnu nezavisnost, dovoljno resursa, uključujući i zapošljavanje na osnovu zasluga, kao i obučeno osoblje i treba da bude dobro povezana s drugim relevantnim institucijama (i njihovim bazama podataka). Crna Gora osigurava da imenovanje šefa Agencije za sprječavanje korupcije bude transparentno, obavljeno na osnovu zasluga i objektivnih kriterijuma, uključujući i stručne sposobnosti.</p>	/

<p>22. Crna Gora mijenja Zakon o sprečavanju sukoba interesa i uspostavlja efektivan sistem za sprečavanje sukoba interesa na svim nivoima državne/javne uprave. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata koji pokazuje povećani broj identifikovanih i riješenih slučajeva sukoba interesa, uključujući i odvratajuće sankcije i odštetu javnom budžetu kada je to relevantno.</p>	/
<p>23. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata u efektivnoj primjeni izjave o imovini i sistema za verifikaciju, uključujući i odvratajuće sankcije za neusklađenost i valjane sukcesivne mjere (uključujući putem krivične istrage kada je relevantno) u slučajevima da prijavljena imovina ne odgovara realnosti.</p>	/
<p>24. Crna Gora usvaja i sprovodi etički kodeks za članove zakonodavne i izvršne vlasti na svim nivoima, kojim se regulišu pravila o sukobu interesa, nedosljednosti i drugo neetičko ili koruptivno ponašanje i kojim se uspostavljaju odgovarajuća sredstva odgovornosti i odvratajući sistem sankcija za kršenje ovih pravila.</p>	/
<p>25. U državnoj upravi, Crna Gora angažuje, promovise i imenuje javne zvaničnike na osnovu jasnih i transparentnih kriterijuma, fokusirajući se na zasluge i iskazane mogućnosti. Crna Gora jača kapacitete administrativnog inspektorata, primjenjuje metodologiju analize rizika, usvaja planove integriteta i imenuje obučene menadžere integriteta u javnoj upravi. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata u primjeni efektivnih sankcija u slučajevima kršenja etičkih vrijednosti.</p>	/
<p>26. Crna Gora mijenja trenutno zakonodavstvo koje regulise finansiranje političkih partija, obezbjeđuje da je ono u potpunosti usklađeno s GRECO preporukama i jača administrativni kapacitet i nezavisnost nadzornih organa. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata u korektnoj primjeni zakona, uključujući primjenu odvratajućih sankcija kada je to potrebno.</p>	/
<p>27. Crna Gora sprovodi i procjenjuje uticaj mjera preduzetih u cilju smanjenja korupcije u osjetljivim oblastima i preduzima korektivne mjere kada je to potrebno, uključujući disciplinske i krivične mjere u slučajevima identifikovanih nepravilnosti.</p>	/
<p>28. Crna Gora uspostavlja početni bilans ostvarenih rezultata u efikasnoj i efektivnoj istrazi, gonjenju i presudama u slučajevima korupcije, uključujući i slučajeve korupcije na visokom nivou.</p>	/
<p>29. Crna Gora revidira Zakonik o krivičnom postupku u cilju efektivnijeg pretkrivičnog postupka. Crna Gora uspostavlja novo Specijalno državno tužilaštvo koje treba da dovede do boljeg uspostavljanja prioriteta u slučajevima teških krivičnih djela, boljoj specijalizaciji zaposlenih i supstancijalno unaprijeđenoj saradnji među institucijama i razmjeni podataka;</p>	/
<p>30. Crna Gora značajno unapređuje kapacitet Ministarstva unutrašnjih poslova za vođenje istraga finansijskog kriminala. Crna Gora obezbjeđuje da su i Ministarstvo unutrašnjih poslova i Specijalno državno tužilaštvo dobro povezani s drugim relevantnim institucijama. Crna Gora obezbjeđuje neophodnu obuku za finansijske istrage i</p>	/

<i>sistematično vodi finansijske istrage paralelno s krivičnim istragama slučajeva organizovanog kriminala i korupcije.</i>	
<i>31. Crna Gora usvaja zakonodavstvo o povraćaju imovine, uspostavlja Kancelariju za povraćaj imovine, angažuje menadžment Kancelarije na osnovu transparentnih i objektivnih kriterijuma s fokusom na zasluge i stručne sposobnosti i obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata kroz povećani broj i sumu konfiskovanih prihoda od kriminalne djelatnosti, uključujući i slučajeve korupcije na visokom nivou.</i>	<i>/</i>
<i>32. Crna Gora preduzima korake za unapređenje efektivnosti sistema zaštite zviždača.</i>	<i>/</i>
<i>33. Crna Gora usvaja proceduru za zatvaranje krivičnih slučajeva u skladu s najboljim praksama EU. To podrazumijeva i obavezu valjanog obrazloženja odluke navodnom oštećenom, kao i stvaranje pravne mogućnosti za reviziju odluke tužioca o odbacivanju krivične prijave.</i>	<i>/</i>
<i>34. Crna Gora dalje usklađuje svoj pravni okvir (naročito Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda) s pravnom tekovinom EU i međunarodnim standardima. Crna Gora jača nezavisnost, profesionalnost i institucionalni kapacitet Ombudsmana (i kroz uspostavljanje Nacionalnog mehanizma za prevenciju mučenja). Crna Gora garantuje efektivnu primjenu ljudskih prava – uključujući prava djeteta i prava lica s invaliditetom – kroz sudski sistem i druge organe i obezbjeđuje dovoljnu obuku u ovom smislu.</i>	<i>/</i>
<i>35. Crna Gora sprovodi sve preporuke Evropskog odbora za sprečavanje mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (CPT) iz Izvještaja za 2008. i hitne preporuke iz Izvještaja za 2013. i naročito unapređuje materijalne uslove u zatvoru, prihvatilištima i zatvorenim institucijama. Crna Gora obezbjeđuje dovoljne mjere za preporuke iz Izvještaja za 2013. Crna Gora sprečava i obezbjeđuje brzu reakciju pravosuđa u eventualnim slučajevima zlostavljanja. Crna Gora uspostavlja efikasan sistem probacije.</i>	<i>/</i>
<i>36. Crna Gora obezbjeđuje unapređenje slobode izražavanja i medija u zemlji i primjenjuje nultu stopu tolerancije u pogledu prijetnji i napada na novinare i određuje prioritete krivičnih istraga ukoliko do njih dođe. Crna Gora uspostavlja komisiju za praćenje aktivnosti nadležnih organa u istrazi starih i novijih slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, uključujući i slučaj ubistva. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata u napretku postignutom u istrazi, efektivnom gonjenju i odvrćajućim sankcijama za počinioce ovih djela.</i>	<i>/</i>
<i>37. Crna Gora nastavlja sa sprovođenjem Strategije zaštite od nasilja u porodici, uključujući podizanje svijesti o prevenciji porodičnog nasilja i obezbjeđivanje neophodne zaštite žrtvama.</i>	<i>/</i>
<i>38. Crna Gora nastavlja sa sprovođenjem Strategije za unapređenje statusa pripadnika LGBTI, radi na podizanju svijesti o pravima LGBTI lica i preduzima odgovarajuće mjere protiv djela diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije.</i>	<i>/</i>

39. Crnogorski sudovi uspostavljaju početni bilans ostvarenih rezultata efektivnog pravnog lijeka u skladu s članom 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima.	/
40. Crna Gora informiše građane o zakonskim pravima i obezbjeđuje da je besplatna pravna pomoć u principu dostupna svim građanima koji imaju potrebu za tim, naročito najranjivijim kategorijama.	/
41. Crna Gora preduzima konkretne korake - u skladu s Akcionim planom - na prevenciji diskriminacije i sistematično se bavi slučajevima diskriminacije kroz administrativno i sudsko djelovanje.	/
42. Crna Gora sprovodi Strategiju za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, olakšava njihov pristup ličnim dokumentima i registraciju, kao i njihov pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnom smještaju, uključujući i alokaciju dovoljnih resursa. Crna Gora takođe promoviše integraciju u oblasti kulture, obrazovanja, lokalne samouprave, medija i socio-ekonomskih prava i preduzima konkretne korake za smanjenje stope napuštanja škole kod djece koja pripadaju romskoj populaciji.	/
43. Crna Gora unapređuje kvalitet životnih uslova za raseljena lica, uključujući i pojednostavljivanje njihove registracije, kao i pristup obrazovanju, zdravstvu, zapošljavanju i socijalnom smještaju.	/
44. Crna Gora mijenja Krivični zakonik kako bi on bio u potpunosti usklađen s Okvirnom odlukom 2008/913/PUP od 28. novembra 2008. o borbi protiv određenih formi i izražaja rasizma i ksenofobije kroz mjere Krivičnog zakona.	/
45. Za pomenute oblasti politika Crna Gora obezbjeđuje adekvatnu uključenost civilnog društva u razvoj, sprovođenje i nadzor politika.	/

POGLAVLJE 24 – PRAVDA, SLOBODA I BEZBJEDNOST

Napomena: U poglavlju 24, Zajedničkom pozicijom EU definisano je ukupno 38 privremenih mjerila na čijem se ispunjenju radi u kontinuitetu. Crna Gora je, posredstvom Ministarstva evropskih poslova, otpočela konsultacije s Evropskom komisijom na temu obezbjeđivanja relevantnih informacija o stepenu ispunjenosti privremenih mjerila u poglavljima 23 i 24. Intencija je da se blagovremeno obezbijede svi relevantni podaci koji potkrepljuju ispunjenost određenog broja privremenih mjerila te da se, kod onih mjerila koja nijesu ispunjena do sada, definiše redosljed koraka koji vode do njihove potpune realizacije. Zbog aktuelnog procesa usklađivanja stavova crnogorske i evropske strane koji traje od juna 2023, pored opšte i okvirne procjene o stepenu ispunjenosti privremenih mjerila (2/3 od ukupnog broja privremenih mjerila u oba poglavlja), trenutno nije moguće dati procjenu stepena realizacije pojedinačnih privremenih mjerila u ova dva poglavlja. Nakon sublimiranja rezultata, javnost će biti obaviještena o ishodu konsultacija s Evropskom komisijom i stepenu ispunjenosti pojedinačnih privremenih mjerila.

PRIVREMENA MJERILA	REALIZACIJA
---------------------------	--------------------

1. Crna Gora obezbjeđuje pomno i trajno praćenje sprovođenja Akcionog plana u oblasti pravde, slobode i bezbjednosti putem snažnog i multidisciplinarnog mehanizma, poklanjajući posebnu pažnju adekvatnosti finansijskih resursa, institucionalnom kapacitetu i poštovanju zadatah rokova.	/
2. Crna Gora sprovodi sveobuhvatnu procjenu svojih pravnih, institucionalnih, tehničkih potreba kao i potreba za obukama u oblasti legalnih migracija. Na osnovu ovoga, Crna Gora jasno identifikuje korake za sprovođenje i usvaja sveobuhvatan plan obuka.	/
3. Kao što je naznačeno Akcionim planom, krajem 2013. Crna Gora otvara Prihvatište za neregularne migrante gdje se garantuju prava migranata i obezbjeđuje pravilno upravljanje uz pomoć obučenog osoblja, kao i odgovarajući smještaj. Crna Gora takođe prati i adekvatnost kapaciteta za prijem i uspostavlja odgovarajuće mjere za sprečavanje i kažnjavanje infiltracije krijumčara ljudi u Prihvatište.	/
4. Crna Gora sprovodi studiju izvodljivosti, koja rezultira jasnim preporukama u odnosu na korake koje treba preduzeti kako bi se ojačao kapacitet za smještaj, zaštitu i rehabilitaciju ugroženih maloljetnih lica i drugih ranjivih grupa migranata.	/
5. Crna Gora pregovara i preduzima korake za zaključenje sporazuma o readmisiji s trećim zemljama u skladu sa zadatim rokovima i nastavlja s nesmetanim sprovođenjem sporazuma o readmisiji koji je potpisala s EU, uključujući i poštovanje zadatah rokova za odgovaranje na pojedinačne zahtjeve.	/
6. Crna Gora sprovodi analizu uticaja uz stručnu pomoć EU i na osnovu toga usvaja novi Zakon o azilu u skladu s pravnom tekovinom i priprema analizu svih zahtjeva koje treba ispuniti po pristupanju Evropskom sistemu za automatsko prepoznavanje otisaka prstiju (Eurodac) i Dablinskoj regulative.	/
7. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata u dijelu poboljšanog upravljanja svojim postupkom za dobijanje azila, uključujući razumno trajanje postupka u skladu s praksama EU, poboljšan procenat slučajeva u kojima je odobren azil, poboljšan smještaj, pomoć i integraciju lica koja traže azil (uključujući ugrožene kategorije) u društvo, kao i brzo i pravilno postupanje s odbijenim aplikantima.	/
8. Krajem 2013. Crna Gora otvara Centar za azilante gdje se garantuju prava tražilaca azila i stara se da se njime pravilno upravlja i nudi odgovarajući smještaj. Crna Gora prati adekvatnost kapaciteta za prijem i uspostavlja adekvatne mjere za sprečavanje i kažnjavanje infiltracije krijumčara ljudi u Centar.	/
9. Crna Gora obezbjeđuje obuku o različitim ključnim aspektima pravne tekovine i postupaka vezanih za azil.	/
10. Crna Gora sprovodi sveobuhvatnu procjenu potreba kao osnovu za odgovarajuće djelove neophodnog Šengenskog akcionog plana.	/
11. Crna Gora prestaje s izdavanjem viza na granicama, osim u slučajevima definisanim pravnom tekovinom EU.	/

12. Crna Gora usvaja Šengenski akcioni plan koji će joj omogućiti da valjano pripremi neohodne korake (uključujući u pogledu investicija u infrastrukturu i opremu, kadrovskih i potreba za obukom, potreba za izgradnjom institucija i pravnih koraka) za sprovođenje odgovarajućih djelova šengenske pravne tekovine po pristupanju ili, gdje je to relevantno, po pristupanju zoni Šengena.	/
13. Crna Gora usvaja i sprovodi izmijenjenu i dopunjenu Strategiju za integrisano upravljanje granicama u skladu s konceptom EU integrisanog upravljanja granicama.	/
14. Crna Gora ostvaruje dobar napredak u modernizaciji infrastrukture i opreme na graničnim prelazima i između njih, kao i duž pomorske granice. Crna Gora preduzima korake u cilju zatvaranja alternativnih puteva sa susjednim državama.	/
15. Crna Gora se bavi dvostrukim prijetnjama korupcije i organizovanog kriminala na svojim granicama kroz sprovođenje namjenskog antikorupcijskog plana na granicama i obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata odgovarajućeg praćenja otkrivenih slučajeva.	/
16. Crna Gora sprovodi analizu i jasno definiše buduće pravne korake koji su neophodni za usklađivanje sa pravnom tekovinom na polju pravosudne saradnje u građanskim i privrednim stvarima.	/
17. Crna Gora uspostavlja informacioni sistem kojim će se voditi evidencija o međunarodnoj pravnoj pomoći, te prati efikasnost postupanja po međunarodnim zahtjevima u oblasti pravosudne saradnje u građanskim stvarima.	/
18. Crna Gora sprovodi analizu administrativnih kapaciteta, budžeta i potreba za obukom koji su neophodni za sprovođenje pravne tekovine na polju pravosudne saradnje u krivičnim stvarima, kako u okviru Ministarstva pravde, tako i u sudovima i tužilaštvima, te precizno definiše buduće korake u cilju potpunog usklađivanja s pravnom tekovinom u ovoj oblasti, između ostalog i u pogledu Evropskog naloga za hapšenje.	/
19. Crna Gora usvaja i počinje sprovođenje plana obuke (uključujući podučavanje stranih jezika) na polju pravosudne saradnje u krivičnim stvarima kroz Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu i Policijsku akademiju.	/
20. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata uspješne obrade zahtjeva za međunarodnu pravosudnu saradnju i primjene bilateralnih sporazuma o pravosudnoj saradnji sa ostalim državama u regionu.	/
21. Crna Gora zaključuje operativni sporazum s Europol-om i sprovodi ga na zadovoljavajući način.	/
22. Crna Gora uspostavlja sigurni elektronski komunikacioni sistem koji omogućava organima za sprovođenje zakona i tužilaštvima da razmjenjuju podatke na djelotvoran i siguran način.	/
23. Crna Gora obezbjeđuje da specijalni istražni tim u Specijalnom državnom tužilaštvu ima neposredan pristup relevantnim bazama podataka.	/
24. Crna Gora sprovodi analizu postojeće opreme, ljudskih resursa i potreba za obukom na polju policijske saradnje i osigurava da su budući koraci jasno definisani.	/

25. Crna Gora nastavlja sa sprovođenjem svoje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima, razvijajući sveobuhvatan pristup koji je orijentisan ka žrtvi, pomno prati efekte koje ona stvara i preduzima korektivne mjere kada je to potrebno.	/
26. Crna Gora implementira svoju nacionalnu strategiju za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala (2010-2014) i Akcioni plan (2013-2014). Kontinuirano prati i ocjenjuje uticaj različitih mjera i predlaže korektivne mjere kada je to potrebno.	/
27. Crna Gora revidira svoj Zakonik o krivičnom postupku kako bi prekrivični postupak postao djelotvorniji. Crna Gora uspostavlja novo Specijalno državno tužilaštvo te značajno ojačava kapacitet policije za vođenje istraga o finansijskim krivičnim djelima. Crna Gora osigurava da su oba tijela dobro povezana s ostalim relevantnim organima, a u značajnoj mjeri je poboljšana razmjena obavještajnih podataka i međuinstitucionalna saradnja.	/
28. Crna Gora uspostavlja početni bilans ostvarenih rezultata efikasnih i djelotvornih istraga, gonjenja i presuda u slučajevima organizovanog kriminala (uključujući pranje novca, trgovinu ljudima, računarski kriminal, krijumčarenje cigareta i droge i trgovinu oružjem) i pokazuje snažnu političku posvećenost unutrašnjim i regionalnim aktivnostima u rješavanju ozbiljnih i složenih slučajeva organizovanog kriminala.	/
29. Crna Gora preduzima mjere u cilju racionalizacije (Višeg suda) i podsticanja specijalizacije ključnih institucija (Specijalno državno tužilaštvo i Ministarstvo unutrašnjih poslova) u borbi protiv organizovanog kriminala.	/
30. Crna Gora usklađuje svoje zakonodavstvo s preporukama Radne grupe za finansijsko djelovanje (FATF), obezbjeđuje neophodnu obuku o konceptu finansijske istrage i sistematski sprovodi finansijske istrage uporedo sa krivičnim istragama o korupciji i ostalim djelima iz kriminala bijele kragne.	/
31. Crna Gora razvija djelotvoran sistem zaštite svjedoka kroz izmjene Zakona o zaštiti svjedoka i obezbjeđivanje specijalizovanih obuka, bolje opreme i brojnijeg kadra u jedinici za zaštitu svjedoka.	/
32. Crna Gora usvaja novo zakonodavstvo o povraćaju imovine, uspostavlja Kancelariju za povraćaj imovine, angažuje rukovodstvo Kancelarije za povraćaj imovine na osnovu transparentnih i objektivnih kriterijuma s akcentom na zaslugama i profesionalnim vještinama te obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata povećanog broja slučajeva i većih suma konfiskovanih prihoda stečenih kriminalom, uključujući u slučajevima organizovanog kriminala i pranja novca.	/
33. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata sve većeg broja sumnjivih transakcija koje se prijavljuju Finansijsko-obavještajnoj jedinici i osigurava njihovu proaktivnu upotrebu u krivičnim istragama.	/
34. Crna Gora sprovodi svoju strategiju za borbu protiv terorizma i preduzima korake kako bi se usaglasila s relevantnom pravnom tekovinom u skladu s vremenskim okvirima koji su utvrđeni u njenom akcionom planu.	/
35. Crna Gora uspješno sprovodi nacionalnu strategiju za sprečavanje zloupotrebe droga.	/

36. Crna Gora preduzima mjere u cilju povećanja operativnog kapaciteta i saradnje između organa uključenih u borbu protiv trgovine drogom.	/
37. Crna Gora obezbjeđuje početni bilans ostvarenih rezultata povećane zaplijene droge, uključujući u luci u Baru i duž pomorske granice.	/
38. Crna Gora osigurava da konačne presude za trgovinu drogom sistematski prate odluke o oduzimanju nezakonito stečene imovine.	/

POGLAVLJE 27 – ZAŠTITA ŽIVOTNA SREDINE I KLIMATSKE PROMJENE	
ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo – Crna Gora nastavlja da se usklađuje sa horizontalnim direktivama i pokazuje da će u potpunosti biti spremna osigurati njihovo djelotvorno sprovođenje i primjenu na dan pristupanja.	KONTINUIRANO
II završno mjerilo – Što se tiče kvaliteta vazduha, Crna Gora se u potpunosti usklađuje sa revidiranom Direktivom o smanjenju nacionalnih emisija određenih atmosferskih zagađujućih materija (Direktiva NEC 2016/2284 / EU). Crna Gora predstavlja analizu troškova i efekata strategije kontrole emisija za 2020 i 2030, koja će poslužiti kao osnova za konačni sporazum između EU i Crne Gore o njenim obavezama smanjenja prema NEC direktivi. Crna Gora godišnje izvještava o svojim emisijama u skladu sa Direktivom i Konvencijom o prekograničnom zagađenju vazduha na velike daljine i razvija nacionalni program za kontrolu zagađenosti vazduha. Osim toga, Crna Gora unapređuje pripremu za implementaciju pravne tekovine EU u ovoj oblasti redovnim preduzimanjem mjera za smanjenje zagađenja vazduha u Crnoj Gori, posebno u područjima gdje su prekoračene granične vrijednosti EU za kvalitet vazduha, te razvijanjem ili ažuriranjem planova za kvalitet vazduha, kako je predviđeno Direktivom o kvalitetu vazduha i čistijem vazduhu u Evropi (Direktiva 2008/50/EC).	DJELIMIČNO
III završno mjerilo - Crna Gora odlučuje o svom sistemu upravljanja otpadom i posvećuje adekvatna sredstva za investicije u infrastrukturu, u skladu sa relevantnim propisima EU, uključujući hijerarhiju otpada. Crna Gora uspostavlja programe prevencije otpada, priprema planove upravljanja otpadom (WMP) i usvaja mjere za odvojeno sakupljanje otpada za papir, metal, plastiku i staklo.	DJELIMIČNO
IV završno mjerilo - Crna Gora ostvaruje značajan napredak u usklađivanju pravne tekovine EU u sektoru voda, uključujući zakonodavstvo o vodi za piće, i Direktivi 2008/56/EZ kojom se uspostavlja okvir za djelovanje Zajednice u području politike o morskoj sredini. Crna Gora imenuje nadležne organe za pitku vodu i izrađuje planove upravljanja	KONTINUIRANO

<i>riječnim slivovima za svaki vodni sliv koji se nalazi u cijelosti na njejoj teritoriji, uključujući djelove međunarodnih vodnih područja koja se nalaze na njejoj teritoriji.</i>	
V završno mjerilo - <i>U oblasti zaštite prirode, Crna Gora podnosi Komisiji spisak predloženih lokacija Natura 2000, koji u dovoljnoj mjeri obuhvata tipove staništa i vrste u skladu sa zahtjevima Direktiva o pticama i staništima. Crna Gora demonstrira kapacitet da upravlja mrežom Natura 2000, između ostalog i kroz davanje ulcinjskoj Solani odgovarajućeg statusa zaštite i djelotvorno sprovođenje neophodnih mjera očuvanja koje dovode do poboljšanja statusa očuvanosti. Definisani su zahtjevi iz Zajedničke pozicije EU za PP 27. Jedan od zahtjeva EU jeste: Definisanje nadležnih tijela za izdavanje dozvola i nadležnih inspeksijskih organa i njihovih obaveza u kontekstu primjene Uredbe (EU) 511/2014 o mjerama usklađenosti za korisnike Nagoja protokola o pristupu genetskim resursima i pravednoj i ravnopravnoj razmjeni koristi koje proizilaze iz njihove upotrebe u uniji</i>	DJELIMIČNO
VI završno mjerilo - <i>Crna Gora nastavlja usklađivanje sa pravnom tekovinom EU u sektoru hemikalija, i pokazuje da će u potpunosti biti spremna osigurati primjenu i sprovođenje zahtjeva EU danom pristupanja.</i>	DJELIMIČNO
VII završno mjerilo - <i>Crna Gora nastavlja svoje usklađivanje s pravnom tekovinom EU, posebno usvajanjem zakona o funkcionisanju Evropskog sistema trgovanja emisijama (EU ETS), u skladu sa EU ETS Direktivom 2003/87/EZ i njenim uzastopnim amandmanima. Crna Gora se dalje usklađuje sa relevantnim podzakonskim aktima o monitoringu i izvještavanju, akreditaciji i verifikaciji, registru Unije, besplatnoj dodjeli i aukciji. Crna Gora osigurava da postoji odgovarajući okvir za implementaciju EU ETS-a u cijelosti u pogledu praćenja, izvještavanja i provjere emisija gasova staklene bašte.</i>	DJELIMIČNO
VII završno mjerilo - <i>Crna Gora, u skladu sa Akcionim planom za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena - značajno povećava kapacitete administrativnih tijela na svim nivoima, uključujući inspeksijske službe, dodatno poboljšava koordinaciju rada i demonstrira da će sve adekvatne administrativne strukture i adekvatna obuka biti na snazi u pravo vrijeme prije pristupanja, kako bi se omogućilo sprovođenje i primjena pravne tekovine EU u svim sektorima ovog poglavlja.</i>	KONTINUIRANO

POGLAVLJE 28 – ZAŠTITA POTROŠAČA I ZDRAVLJA

ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo – <i>Da Crna Gora izmijeni Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda i Zakon o zaštiti potrošača u cilju daljeg usklađivanja svog zakonodavstva u oblasti zaštite potrošača, posebno s Direktivom 2011/83/EU o pravima</i>	DJELIMIČNO

<i>potrošača i dokaže da će biti uspostavljene adekvatne administrativne strukture i kapaciteti radi ispravnog sprovođenja zakonodavstva do dana pristupanja;</i>	
II završno mjerilo – <i>Da Crna Gora pokaže usklađenost s pravnom tekovinom u oblasti zaraznih bolesti i obezbijedi odgovarajuće institucionalne, tehničke i administrativne kapacitete do dana pristupanja, da bi se ta pravna tekovina sprovela i ispunile obaveze izvještavanja i koordinacije s EU u cilju rješavanja ozbiljnih prekograničnih prijetnji zdravlju</i>	DJELIMIČNO
III završno mjerilo - <i>Da Crna Gora usvoji zakone kojima se postiže usklađenost s pravnom tekovinom koja se odnosi na materije ljudskog porijekla, naročito u pogledu organa, reproduktivnih ćelija i izvještavanja o ozbiljnim neželjenim događajima i reakcijama. Da Crna Gora pokaže da će imati adekvatne administrativne kapacitete da pravilno sprovodi i izvršava zakone u oblasti krvi, tkiva, ćelija i organa do dana pristupanja</i>	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 29 – CARINSKA UNIJA

ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
I završno mjerilo – <i>Crna Gora nastavlja da usvaja zakone u preostalim oblastima koje zahtijevaju dalje usklađivanje, prije svega da uskladi svoje zakone o: carinskom statusu i tranzitu, upravljanju carinskim rizicima i bezbjednosnim aspektima, uključujući Program ovlašćenog privrednog subjekta (AEO) pravu intelektualne svojine i prekursorima za droge.</i>	DJELIMIČNO
II završno mjerilo – <i>Crna Gora dosljedno i efikasno primjenjuje svoje carinske propise u svim svojim carinskim ispostavama, naročito u oblastima: obrade deklaracija, porijekla, pojednostavljenih procedura, prava intelektualne svojine, selektivnosti kontrola i analize rizika (uključujući automatsku analizu rizika prije dolaska/otpremanja robe u svim vidovima prevoza).</i>	DJELIMIČNO
III završno mjerilo - <i>Crna Gora postiže dovoljan napredak u razvoju svih neophodnih međusobno povezanih IT sistema, posebno Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS), Sistema za upravljanje integrisanom tarifom (ITMS), Sistema kontrole izvoza (ECS) i Sistema kontrole uvoza (ICS).</i>	DJELIMIČNO

POGLAVLJE 31 – VANJSKA, BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA

ZAVRŠNA MJERILA	REALIZACIJA
-----------------	-------------

<p>I završno mjerilo – Crna Gora, kao potpisnica Rimskog statuta o uspostavljanju Međunarodnog krivičnog suda, u potpunosti usklađuje svoju poziciju sa Odlukom savjeta 2011/168/CFSP od 21. marta 2011 i Vodećim principima EU u vezi sa sporazumima zemalja potpisnica Rimskog statuta o ICC-u i Sjedinjenih Američkih Država u vezi sa uslovima za izručivanje lica Sudu, kojim se dopunjuju Zaključci Savjeta o Međunarodnom krivičnom sudu od 30. septembra 2002.</p>	<p>U RANOJ FAZI¹¹⁰</p>
---	--

<p>POGLAVLJE 32 – FINANSIJSKI NADZOR</p>	
<p>ZAVRŠNA MJERILA</p>	<p>REALIZACIJA</p>
<p>I završno mjerilo - Neophodno je da Crna Gora sprovodi zakonodavstvo i bazne politike iz oblasti sistema unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru i da obezbjeđuje dovoljne administrativne kapacitete na centralnom i lokalnom nivou, u fondovima socijalnog osiguranja i u državnim preduzećima. Neophodno je da Crna Gora dodatno obezbijedi usklađenost predložene centralizovane funkcije inspekcije budžeta sa zahtjevima PIFC-a.</p>	<p>DJELIMIČNO</p>
<p>II završno mjerilo - Neophodno je da Državna revizorska institucija Crne Gore (DRI) poštuje standarde Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (MOVRI, eng. INTOSAI), u šta spada i obezbjeđivanje finansijske, funkcionalne i institucionalne nezavisnosti i sprovođenje finansijskih revizija i revizija performansi i da obezbjeđuje dovoljne administrativne kapacite.</p>	<p>U ZAVRŠNOJ FAZI</p>
<p>III završno mjerilo - Neophodno je da Državna revizorska institucija Crne Gore (DRI) poštuje standarde Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (MOVRI, eng. INTOSAI), u šta spada i obezbjeđivanje finansijske, funkcionalne i institucionalne nezavisnosti i sprovođenje finansijskih revizija i revizija performansi i da obezbjeđuje dovoljne administrativne kapacite..</p>	<p>DJELIMIČNO</p>
<p>IV završno mjerilo - Neophodno je da Crna Gora obezbjeđuje efektivnu i efikasnu koordinaciju aktivnosti protiv prevara, kako bi garantovala ispunjavanje budućih obaveza koje proizilaze iz člana 325 stav 3 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije i sprovođenje odredaba Regulative (EZ) br. 2185/96 o provjerama i inspekcijama na terenu koje sprovodi Komisija, a naročito obaveze pružanja pomoći inspektorima Komisije. Neophodno je da Crna Gora ostvaruje dobre rezultate u saradnji sa Komisijom u pogledu prijavljenih nepravilnosti i istražnih predmeta koji se tiču sredstava EU.</p>	<p>U ZAVRŠNOJ FAZI</p>

¹¹⁰ Završno mjerilo će biti ispunjeno kada se steknu politički preduslovi. Privremeno zatvaranje poglavlja 31 značiće istovremeno i zatvaranje klastera.

POGLAVLJE 33 – FINANSIJSKE I BUDŽETSKE ODREDBE

ZAVRŠNO MJERILO

Završno mjerilo - Crna Gora povećava svoje administrativne kapacitete i u tom cilju usvaja Akcioni plan kako bi u dovoljnoj mjeri pripremila i uvela proceduralna pravila, kojima će osigurati da će od pristupanja biti spremna da ispravno obračunava, predviđa, obrazlaže, naplaćuje, isplaćuje, kontroliše i izvještava EU o sopstvenim sredstvima u skladu s pravnom tekovinom.

REALIZACIJA

DJELIMIČNO